

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Graeca

21

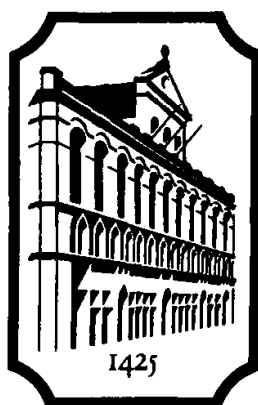
HAGIOGRAPHICA
INEDITA DECEM

BREPOLS - TURNHOUT
1989

HAGIOGRAPHICA INEDITA DECEM

E CODICIBVS ERVIT

FRANÇOIS HALKIN †



TURNHOUT
BREPOLS

LEUVEN
UNIVERSITY PRESS

1989

EDITORES

E. DEKKERS
M. GEERARD
C. LAGA
M. PINNOY
A. VAN ROEY
G. VERBEKE

© Brepols 1989

No part of this work may be reproduced in any form,
by print, photoprint, microfilm or any other means
without written permission from the publisher.

AVANT-PROPOS

Que de fois, dès la fin des années soixante, n'ai-je entendu dire au Père Halkin: "Je voudrais bien encore voir cela imprimé avant ma mort." Il était presque inévitable pourtant que, travaillant comme il le faisait, il ne laissât un jour quelques travaux en chantier. Ce fut le cas, hélas, pour le présent volume. Nous avons revu à deux l'ensemble de son manuscrit, il avait encore corrigé avec son attention coutumière les premières épreuves de tous les textes grecs, quand, le 25 juillet 1988, la mort vint mettre un point final à ses efforts. J'ai achevé le livre du mieux que je l'ai pu, essayant, autant que possible, de le rendre conforme à ce qu'il aurait désiré.

Avant d'expliquer au lecteur, comme nous le faisons presque toujours dans cette collection, les choix concrets qui ont présidé à l'établissement et à la présentation des textes qu'on va lire, en d'autres termes les principes de l'édition, il ne me semble pas hors de propos, d'une part, d'expliquer un peu comment il se fait que le Père Halkin, à la fin de sa vie, a publié plusieurs recueils qui, comme celui-ci, mettent bout à bout des textes hétérogènes, sans guère d'introduction historique, et d'autre part de signaler, ce que le Père Halkin ne faisait guère, l'intérêt de quelques-uns au moins des dix opuscules ici édités.

Les dix études qu'on va lire ressemblent à quantité d'autres que l'auteur a publiées, surtout durant les 30 dernières années, dans les *Analecta Bollandiana*, dans d'autres revues, dans des recueils festifs, ou finalement en petits volumes comme celui-ci. On constate toutefois que, au fur et à mesure qu'il avance en âge, le commentaire historique s'amenuise, l'introduction se réduit et seul, prenant presque toute la place, demeure le texte grec que le Bollandiste est allé repérer dans tel ou tel manuscrit.

Si on prend quelque recul et que l'on considère le contexte historique dans lequel s'est insérée cette longue vie d'érudit, on comprend sans trop de peine ses choix et son évolution. Le Père Delehaye était déjà sexagénaire lorsqu'il alla recruter, au juvénat des Jésuites, le jeune François Halkin pour l'œuvre bollandienne. Cela veut dire que, lorsque celui-ci arrive à Bruxelles, le vieux travail de discernement critique, caractéristique des Bollandistes depuis leur origine, tendant à séparer les textes fiables des autres, à distinguer éventuellement dans une *Passio* ou une *Vita* les éléments historiques de ceux qui ne le sont pas, à discerner si, derrière un texte complètement légendaire, il faut reconnaître un personnage réel ou un saint forgé de toutes pièces, ce travail est

pratiquement terminé: les principes de cette critique ont été établis une fois pour toutes et on ne pourra plus guère que répéter ce qu'a dit le maître ou, au mieux, appliquer à de nouveaux textes, voire à de nouveaux saints quand on en découvre, les principes qu'il a élaborés.

Si un jeune chercheur fait encore cela sans trop de problèmes, le Père Halkin, au fur et à mesure que les années passaient, s'est contenté de plus en plus de courtes références aux œuvres du P. Delehaye: ci-dessous encore, on ne trouvera en tête des textes que de brefs renvois aux articles du maître, à ses *Passions*⁽¹⁾, à ses *Légendes hagiographiques*⁽²⁾, et surtout au commentaire du Martyrologe Romain paru dans les *Acta Sanctorum* en 1940, commentaire dans lequel avait déjà été condensé tout l'acquis critique du siècle précédent, qui avait été capital en la matière.

A la mort du P. Delehaye en 1941, ce qui par contre était resté en jachère, c'était la *Bibliotheca hagiographica graeca*, l'inventaire des textes hagiographiques grecs édités, lequel n'avait plus été mis à jour depuis 1909. Dès 1935, quand il publia un article intitulé *Publications récentes de textes hagiographiques grecs*⁽³⁾, on perçoit que le P. Halkin est soucieux de mettre à jour ce répertoire vieilli. Or, l'année suivante – le futur Bollandiste n'a alors que 35 ans – commence à paraître l'ouvrage monumental de Mgr A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*. Paraissant par fascicules de 1936 à 1943, cette publication rassemblait les résultats de plus de 30 ans de voyages et de recherches, qui ont fait faire aux études hagiographiques un progrès décisif. Malheureusement, la mort de l'auteur, la guerre et l'après-guerre eurent sur le livre une influence néfaste. Sa parution ne fut achevée, difficilement, qu'en 1952, 12 ans après le décès d'Ehrhard.

L'*Überlieferung* révéla, en son temps, une masse considérable de textes hagiographiques inédits, mais elle était très malaisément utilisable par manque d'index. Le P. Halkin se résolut donc à faire d'une pierre deux coups: à la fois mettre à jour la *Bibliotheca hagiographica graeca* et y fondre un répertoire des inédits, avec références aux manuscrits qui les contenaient, souvent par l'intermédiaire d'Ehrhard ou d'autres ouvrages analogues. Ainsi vit

(1) *Les Passions des martyrs et les genres littéraires*, Bruxelles, 1921. Le P. Halkin en fit paraître une seconde édition, revue et corrigée, en 1966.

(2) *Les légendes hagiographiques*, Bruxelles, 1905; une deuxième édition parut dès 1906; une troisième, revue, en 1927; une quatrième, augmentée d'une notice sur l'auteur, en 1955.

(3) Un deuxième article portant le même titre parut en 1941, un troisième en 1946, un quatrième en 1951, un cinquième en 1956.

le jour, en 1957, la nouvelle édition, mise à jour et considérablement augmentée, du vieux répertoire de 1909; on y trouvait désormais pour chaque saint dont existe une Vie grecque, un répertoire de tous les textes alors connus, soit qu'ils fussent déjà imprimés, soit qu'ils restassent encore enfouis dans les manuscrits.

Mais, précisément, le P. Halkin était bien conscient que les connaissances de l'époque étaient encore incomplètes. A partir de ce moment, ses efforts allèrent, en grande partie, à parfaire ce répertoire: comme Ehrhard, il se mit à inventorier les fonds de manuscrits. J'ai eu à la fois la joie et la chance – quelle initiation aux manuscrits! – de préparer avec lui l'inventaire hagiographique des manuscrits grecs de Paris⁽⁴⁾. Plus tard, il dépouilla encore les fonds de la Laurentienne et, avec le P. van Ommeslaeghe, de la Bibliothèque Nationale d'Athènes. Mais à côté de ces 3 collections qu'il explora à peu près systématiquement, que d'autres manuscrits n'a-t-il étudiés soit *de visu*, soit sur microfilm! Après la guerre, la multiplication des microfilms lui donna en effet des facilités que n'avaient connues ni le P. Delehay, ni Mgr Ehrhard. Et l'amitié qui s'était établie entre le P. Halkin et l'abbé Marcel Richard amena au Musée Bollandien le film de bien des manuscrits dont l'accès restait difficile. De même, la proximité de Louvain, où était déposé un double des films pris en 1950 au Sinaï par l'expédition de la Bibliothèque du Congrès, mettait une bonne part de la bibliothèque de Sainte-Catherine à proximité de Bruxelles.

Accumulant les notes, puis les ordonnant dans deux *Auctaria* successifs de la *Bibliotheca hagiographica graeca* (1969 et 1984), le P. Halkin put établir un répertoire pratiquement complet de la littérature hagiographique byzantine.

Mais la recherche des inédits l'avait mis continuellement en contact avec des textes nouveaux, peu répandus; il en avait accumulé les films et les photos. Il était tout naturel qu'il se lançât dans une nouvelle voie: la publication de ces inédits. C'est ce qu'il fit de plus en plus au soir de sa vie, quand, les voyages étant devenus plus pénibles, il était plus sage d'utiliser les richesses engrangées au *Museum Bollandianum*.

Des heures durant, nous le voyions, assis à sa table, déchiffrant patiemment des photos de manuscrits et les transcrivant. Il exploitait ainsi au mieux la merveilleuse connaissance du grec qu'il avait développée pendant de longues années.

Mais il transcrivait, transcrivait et ... produisait trop! Les

(4) Fr. HALKIN, *Manuscrits grecs de Paris. Inventaire hagiographique* (= *Subsidia hagiographica*, 44), Bruxelles, 1968.

Analecta Bollandiana ne pouvaient pas s'occuper uniquement des saints grecs ! De là vinrent ses si nombreuses participations à des revues extérieures ou à des *Festschriften*, ses livres enfin, parfois centrés sur un saint comme Euphémie (1965) ou Chrysostome (1977), parfois sur un manuscrit (le ménologe impérial de Koutloumous en 1984, celui de Baltimore en 1985), mais rassemblant aussi parfois des textes complètement hétérogènes, ce qui, en fin de compte, les faisait ressembler ... aux *Acta Sanctorum*. Souvent pourtant, les textes qu'il déchiffrait et transcrivait avec un tel acharnement, l'intéressaient – et c'est paradoxal – relativement peu. Lui qui avait été éduqué dans l'optique de critique historique du P. Delehaye, n'y trouvait guère qu'à confirmer ce qu'on savait déjà ; lui qui aimait la concision et se méfiait naturellement du merveilleux, éditait souvent des œuvres rhétoriques ou des Passions épiques qui ne lui plaisaient guère. Que de fois ne s'est-il exclamé "Quelle rhapsodie !" à propos d'un éloge qu'il trouvait trop long et trop alambiqué ! Que de fois ne s'est-il tapé le front en disant "Invraisemblable !" pour caractériser un texte qui l'occupait⁽⁵⁾ !

J'en arrive ainsi tout naturellement à la deuxième partie de mon Avant-propos, esquisser à tout le moins l'intérêt des textes ici édités. Cet intérêt, que les dernières années de sa vie le P. Halkin mettait si peu en valeur, est pourtant bien réel, et les dix textes qu'on va lire ne demandent qu'à être exploités et intégrés à l'Histoire, j'entends évidemment non seulement l'histoire événementielle, mais l'histoire de la langue, de la liturgie, de la géographie, des mentalités, de la médecine, bref à l'ensemble des connaissances que, comme un trésor, l'humanité essaie de préserver et d'accroître concernant son passé.

Trois textes méritent une attention tout à fait spéciale, parce qu'on peut vraiment les qualifier de "nouveaux". Le plus ancien est la Passion de S. Hyacinthe d'Amastris, un martyr sur lequel on n'avait jusqu'ici qu'une notice du synaxaire et un éloge par Nicéas le Paphlagonien. Le texte ici édité semble bien être à la base de celui de Nicéas ; il est sûrement le plus ancien témoignage d'une certaine étendue concernant ce martyr. Relevons que le gouverneur y parle au saint par l'intermédiaire d'un *μεσιτολογῶν*.

(5) L'abus du merveilleux dans certaines Passions épiques engendrait encore facilement chez lui le mépris, presque la honte de s'occuper de récits aussi fantastiques ; telle est la vraie raison pour laquelle, lorsqu'en 1985 il publia *Le ménologe impérial de Baltimore* (= *Subsidia hagiographica*, 69), il omit d'éditer les 20 folios relatifs à S. Clément d'Ancyre. On voit là combien la problématique historiciste du début du siècle a continué, chez lui, à faire sentir ses effets jusque dans les toutes dernières années.

Je croirais volontiers qu'il s'agit d'un interprète; nous aurions là un témoignage de plus sur la survivance en Asie Mineure d'une langue épichorique à une époque relativement tardive. Le texte comporte peu de merveilleux, beaucoup moins en tout cas que la notice du synaxaire, et il n'est pas sans originalité: dans ses prières, le martyr privilégie manifestement les vocatifs Ἰησοῦ, Ἰησοῦ μου, ἀγαθέ μου Ἰησοῦ, voire même Ἰησοῦ ὁ γλυκὺς πατήρ, et non Χριστέ et Κύριε, bien plus habituels dans l'ensemble de la littérature hagiographique et liturgique ancienne; un tel phénomène ainsi que quelques mots et tournures qui semblent rares me donneraient à penser que nous avons là une production littéraire régionale⁽⁶⁾.

Le second des textes nouveaux est une Invention des reliques de St^e Photine, ainsi que le récit de miracles attribués à son intervention. Cette fois, nous entrons dans la Constantinople byzantine, à une époque que seule une étude minutieuse pourrait situer. Il faut y relever, avec le P. Halkin, quelques détails inédits concernant la topographie de la ville. Comme tous les récits de miracles, ceux-ci nous font pénétrer dans la vie de tous les jours, en l'occurrence la vie urbaine: nous voyons un troupeau de bovidés aller vers l'abattoir, des artisans bâtir et orner un sanctuaire, nous apercevons le prêtre desservant l'église ainsi que les gamins qui l'aident, nous assistons à un incendie qui s'étend le long d'une rue, nous voyons évidemment des malades décrivant leurs maux et implorant leur guérison.

Le troisième texte neuf, qui est aussi le plus long du recueil, est particulièrement émouvant. Il s'agit du récit du martyre d'un jeune homme, Nicétas d'Ancyre, à Nysse, à la fin du XIII^e s., à une époque où la région est depuis longtemps sous domination musulmane. Écrit par Théodore Mouzalon, grand logothète ("premier ministre", comme le traduit le P. Halkin) et protovestiaire, ce texte presque contemporain des événements, me paraît particulièrement valable: nous y touchons du doigt une péripétie de plus, tragique, de la lutte éternelle entre groupes dominants et groupes dominés. Le jeune Nicétas ne diffère guère de quantité de héros morts pour toutes sortes de causes. Tandis qu'il résiste, d'autres préfèrent se soumettre. Sa mère même l'incite à sauver plutôt sa vie. Il est immensément seul dans sa lutte, soutenu par sa seule espérance. Ce martyre de Nicétas n'était connu jusqu'ici que par un texte secondaire, beaucoup plus tardif.

(6) Le petit livre de Claude Brixhe, *Essai sur le grec anatolien au début de notre ère* (Nancy, 1987²), basé sur les documents épigraphiques, pourra-t-il jamais recevoir un pendant basé sur les productions littéraires locales?

Les sept autres textes, certes moins neufs, n'en sont pas pour autant dépourvus d'intérêt. La notice sur le prophète Zacharie, tirée d'un des ménologes composés pour Michel IV (1034-1041), si, comme le dit le P. Halkin, elle utilise la prophétie même de Zacharie, a bien d'autres sources d'inspiration : il n'est pas douteux qu'on y trouve des éléments qui enrichissent l'histoire de l'exégèse et d'autres, tirés des Vies apocryphes des prophètes. – Très tôt et pendant de nombreux siècles, les Chrétiens ont souvent voulu être enterrés "ad sanctos", à proximité du corps d'un saint⁽⁷⁾ : cette mentalité apparaît non seulement dans le Martyre de Nicéas, que nous venons de présenter – on l'enterre près de Grégoire de Nysse –, mais dans la Passion, entièrement légendaire, de S^{te} Sébastiana. – Relevons encore que le texte sur S. Onuphre est un bon témoin de la croyance en l'ange gardien (cf. VII, 70-71), et que la Vie de S. Arsène⁽⁸⁾ atteste à sa manière l'idée archaïque, défendue également par Augustin, de l'inutilité des agapes en faveur des défunts (cf. VIII, 555-556).

Notons pour terminer l'intérêt des textes hagiographiques pour l'histoire de la liturgie : on sait qu'il est souvent fort difficile de savoir depuis quand telle ou telle formule liturgique est en usage ; or, il arrive que ces formules aient été reproduites dans des Vies de Saints : nous avons relevé de tels emprunts dans la Passion de S. Romain et dans celle de Nicéas le Jeune, mais il est clair que les spécialistes pourraient faire plus ample moisson.

Enfin, il est bien rare qu'un texte grec nouveau n'apporte pas quelque chose à la connaissance de la langue : comme le Martyre d'Hyacinthe, la Vie d'Arsène ou plutôt les apophtegmes, qui en sont le principal matériau, portent la marque d'un grec régional, celui d'Égypte en l'occurrence. Sur plus d'un point, ils témoignent de l'évolution du grec post-classique vers le démotique. Les dialogues en style direct, dont la littérature hagiographique est pleine, sont d'ailleurs, en dépit de tout ce qu'ils ont de fictif et de littéraire, témoins des changements qui affectent la langue médiévale parlée. Dans le domaine du vocabulaire enfin, la souplesse du grec est telle que presque chaque texte apporte des mots non encore répertoriés dans les lexiques ; il arrive que le P. Halkin les signale, mais c'est très irrégulier : les lexicographes devront repasser chaque opuscule au peigne fin.

(7) Sur ce thème, voir le livre récent d'Yvette Duval, *Auprès des saints, corps et âme. L'inhumation "ad sanctos" dans la chrétienté d'Orient et d'Occident du III^e au VII^e siècle*, Paris, 1988.

(8) Cette Vie de S. Arsène est, notons-le en passant, l'exemple typique d'une Vie construite à partir des *Apophthegmata Patrum*, lesquels ont été regroupés selon les différentes vertus qu'ils mettent en évidence.

Venons-en maintenant à ce que fut la préparation directe de cette édition. Quand, au début de juillet 1987, le P. Halkin nous demanda si cela nous intéressait d'éditer une dizaine de textes hagiographiques, le principal avantage qu'il y voyait, c'est qu'il ne devait pas fournir de traduction. Dans les dernières années de sa vie en effet, on lui suggérait de plus en plus souvent de joindre à ses éditions une traduction du texte publié. Or, si comme le P. Delehaye, auquel il se référait souvent, il s'était toujours astreint à comprendre jusque dans le détail les textes qu'il tirait des manuscrits, il ne s'était, pendant de longues années, guère entraîné à en donner une traduction publiable. Il avait une admiration sincère pour des hommes tels le P. Festugière, qui s'étaient perfectionnés dans l'art de la traduction, mais ce n'était pas là un travail qui l'attirait. Quand donc il nous présenta sa dizaine d'inédits, nous fûmes soucieux, à la fois de lui rendre le service qu'il attendait, et que les choix et les principes de notre collection pussent également être sauvegardés. Par bonheur, pour sept des dix textes qu'il nous offrait, on ne connaissait qu'un seul témoin manuscrit, celui évidemment qu'il avait utilisé. Pour deux autres, il existait un second témoin que le Père, formé à une époque où il n'était guère pensable de vouloir rassembler tous les témoins connus, avait jugé superflu de collationner; je fis rapidement ce petit travail à sa place de façon à assurer, autant que possible, le caractère "définitif" de l'édition. Quant à la dixième pièce, le Martyre de Nicéas le Jeune, elle est éditée d'après un manuscrit conservé à Lavra, qui semble à peu près contemporain de la rédaction de l'œuvre et dans lequel presque aucune faute ne paraît s'être introduite; il en existe un second témoin tardif (XVII^e s.); mais, comme celui-ci est également conservé à Lavra, il y a toute chance qu'il s'agisse d'une copie du manuscrit que le P. Halkin a édité; nous avons pris le risque – minime – de l'ignorer, pour ne pas retarder davantage la parution du volume.

Le lecteur verra immédiatement que les éditions ci-dessous sont tout à fait conformes à celles des volumes précédents de la *Series graeca*: l'apparat des sources (essentiellement bibliques) et l'apparat critique ne sont pas mêlés; les notes et explications historiques sont également à part; enfin, le texte grec n'est pas interrompu par des sous-titres français: ceux-ci, dont l'utilité est évidente quand il n'y a pas de traduction, ont été imprimés en marge. Sur tous ces points, la manière d'éditer que le P. Halkin avait héritée de ses prédécesseurs a été adaptée à nos coutumes.

Quant aux textes grecs eux-mêmes, ils ont été vérifiés et discutés avec l'auteur comme tous ceux de la série, certains passages illisibles aux yeux vieillissants du P. Halkin ont pu finalement être

déchiffrés, et lui-même a revu et vérifié ces lectures. Sur les détails qui varient d'un éditeur à l'autre, la manière de faire que le Père avait mise au point au cours des années a été entièrement respectée: les fautes d'itacisme et erreurs apparentées⁽⁹⁾, les gémissements de consonnes simples et simplifications de gémées, les fautes d'esprit, tout cela a été corrigé sans mot dire. Pour ce qui est de la restitution des iotas souscrits, de la graphie de certaines expressions adverbiales en un ou deux mots, de l'accentuation des enclitiques, le Père ne s'éloigne jamais des conventions habituellement en vigueur. Pour le reste, il transcrivait ses manuscrits en y intervenant le moins possible: quand il n'avait qu'un témoin, il le respectait même pour les ν éphelcystiques; si, dans un texte, un mot était constamment accentué de manière inhabituelle, surtout s'il s'agissait d'un mot rare ou d'un nom propre, il le laissait tel quel: on ne s'étonnera donc pas de lire ci-dessous Μαῦρα, Χαλκοπρατίων, προπαίδειαν, χαμον (sans accent comme dans le manuscrit). Les graphies indiquant une prononciation différente de celle qu'on aurait attendue sont souvent respectées; de même les démotismes. Sur ces deux points, le P. Halkin n'avait guère tendance à corriger sans avertir le lecteur⁽¹⁰⁾.

Seul l'apparat des sources de la Vie de S. Arsène a été notablement enrichi après la mort de l'éditeur. Celui-ci était en effet bien conscient du parallélisme existant entre les Apophtegmes et le texte qu'il éditait: les lacunes après les ll. 55 et 203 l'avaient obligé à chercher dans les autres textes sur S. Arsène. Et seule sans doute la faiblesse du grand âge l'avait empêché d'explicitement ce qu'en d'autres temps il aurait signalé au moins dans l'introduction.

Voilà donc ficelée une des dernières gerbes que le P. Halkin a

(9) Elles sont particulièrement nombreuses dans le texte sur S. Onuphre.

(10) Quelques exemples clarifieront cette manière de faire: en VIII, 686, le manuscrit porte οὐκ ἔάλω; le Père corrige tacitement ἔάλω en ἔάλω, parce que l'esprit était une graphie purement conventionnelle, mais il ne corrige pas le οὐκ en οὐχ, car le οὐκ témoigne d'une prononciation inattendue. – Dans la question difficile des indicatifs futurs et des subjonctifs aoristes, que les Byzantins confondent souvent entièrement, le P. Halkin normalise tous les cas qui peuvent l'être au nom d'une simple erreur d'itacisme, mais en IX, 161, il ne change pas ἀπονέμωμεν en ἀπονεμοῦμεν. Semblablement encore, en VIII, 354, il préfère conserver le παραμένει de son manuscrit plutôt que de se hasarder à le corriger en παραμενεῖ. Dans le même texte sur S. Arsène, plusieurs verbes régissent un double accusatif: παρέχω (VIII, 78-79), γράφω (170/171), ἀναγγέλλω (241), καταλείπω (384-385); rien n'y a été modifié. A la ligne 509, par contre, le Père a corrigé un λέγει αὐτόν, au nom sans doute de tous les λέγει αὐτῷ qu'on trouve dans le même texte.

moissonnées, une gerbe de l'extrême vieillesse. Puisse-t-elle être rangée, avec tant d'autres de la jeunesse et de l'âge mûr, dans la grange des travaux bien faits.

13 juin 1989

Jacques NORET

PRÉFACE

Voici un nouveau lot d'inédits hagiographiques. Ils concernent aussi bien le prophète Zacharie que la Samaritaine de l'Évangile, des martyrs authentiques comme Romain d'Antioche et Procope de Césarée que des inconnus comme sainte Sébastiana, enfin des moines, Arsène et Onuphre, et même un néomartyr, Nicétas le Jeune.

Comme d'ordinaire, la plupart de ces textes sont anonymes. Cependant l'éloge de S. Procope est l'œuvre du diacre Procope et le récit concernant Nicétas est dû à Théodore Mouzalon, tandis que la notice de S. Zacharie, si elle ne porte pas de nom d'auteur, est du moins datée avec assez de précision, puisqu'elle a été rédigée pour l'empereur Michel IV (1034-1041).

OUVRAGES CITÉS EN ABRÉGÉ

Act. SS.

Acta Sanctorum, Anvers, 1643-1770; Bruxelles, 1780-.

Anal. Boll.

Analecta Bollandiana, Bruxelles.

BECK, *Kirche u. theol. Lit.*

Hans-Georg BECK, *Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich* (= *Byzantinisches Handbuch im Rahmen des Handbuchs der Altertumswissenschaft. Zweiter Teil. Erster Band*), Munich, 1959.

BHG

Par ce sigle, on renvoie à la fois à François HALKIN, *Bibliotheca hagiographica graeca* (= *Subs. hag.*, 8a), Bruxelles, 1957³, et à François HALKIN, *Novum Auctarium Bibliothecae hagiographicae graecae* (= *Subs. hag.*, 65), Bruxelles, 1984.

BRIGHTMAN

F.E. BRIGHTMAN, *Liturgies Eastern and Western*, vol. I, Oxford, 1896.

CALDERINI, *Dizionario*

Aristide CALDERINI, *Dizionario dei nomi geografici e topografici dell'Egitto Greco-Romano*, vol. I-V et Supplemento 1^o, Le Caire/Madrid/Milan, 1935-1988.

Catal. Graec. Vatic.

Catalogus codicum hagiographicorum graecorum bibliothecae Vaticanae. Ediderunt Hagiographi Bollandiani et Pius FRANCHI DE' CAVALLIERI, Bruxelles, 1899.

Comm. martyr. rom.

Martyrologium Romanum ad formam editionis typicae, scholiis historicis instructum (= *Propylaeum ad Acta Sanctorum Decembris*), Bruxelles, 1940.

DELEHAYE, *Passions*

Hippolyte DELEHAYE, *Les Passions des martyrs et les genres littéraires*. Deuxième édition, revue et corrigée (= *Subs. hag.*, 13B), Bruxelles, 1966.

DOSSETTI

G.L. DOSSETTI, *Il simbolo di Nicea e di Costantinopoli*. Edizione critica (= *Testi e Ricerche di Scienze Religiose*, 2), Rome, 1967.

EHRHARD, *Überlieferung*

Albert EHRHARD, *Überlieferung und Bestand der hagiographischen und homiletischen Literatur der griechischen Kirche*. Erster Teil: *Die Überlieferung* t. I-III (= T.U. 50-52), Leipzig, 1937-1952.

GRIMAL

Pierre GRIMAL, *Dictionnaire de la mythologie grecque et romaine*, Paris, 1951.

JANIN, *Constantinople byzantine*

Raymond JANIN, *Constantinople byzantine. Développement urbain et répertoire topographique*. Deuxième édition (= *Archives de l'Orient Chrétien*, 4A), Paris, 1964.

JANIN, *Églises et monastères*

Raymond JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'empire byzantin*. Première partie: *Le siège de Constantinople et le Patriarcat Œcuménique*. Tome III: *Les églises et les monastères*. Deuxième édition, Paris, 1969.

(Der) *kleine Pauly*

Der kleine Pauly. Lexikon der Antike auf der Grundlage von Pauly's Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft ... herausgegeben von Konrat ZIEGLER, Walther SONTHEIMER (und Hans GÄRTNER). Vol. I-V, Stuttgart, 1964-1975.

LAMPE

G.W.H. LAMPE, *A Patristic Greek Lexicon*, Oxford, 1961-1968.

LEUTSCH-SCHNEIDEWIN

E.L. A LEUTSCH (et F.G. SCHNEIDEWIN), *Corpus Paroemiographorum Graecorum*, t. I-II, Göttingue, 1839-1851.

P.G.

Patrologiae cursus completus ... Series Graeca ..., accurante J.-P. MIGNE, Paris, 1857-1866.

S.C.

Sources Chrétiennes, Paris.

Subs. hag.

Subsidia hagiographica, Bruxelles.

Synax. Eccl. CP

Synaxarium Ecclesiae Constantinopolitanae e codice Sirmondiano, nunc Berolinensi, adiectis synaxariis selectis, opera et studio Hippolyti DELEHAYE (= Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris), Bruxelles, 1902.

T.U.

Texte und Untersuchungen zur Geschichte der altchristlichen Literatur, Leipzig/Berlin.

VLADIMIR

Archimandrite Владиміръ, *Систематическое описание рукописей Московской Синодальной (Патріаршей) Библиотеки, Ч. I: Рукописи греческія*, Moscou, 1894.

UNE NOTICE SUR LE PROPHÈTE ZACHARIE

BHG 1880c

En publiant naguère *Dix textes inédits tirés du Ménologe impérial de Koutloumous* ⁽¹⁾, j'avais réservé la notice de Zacharie, que j'espérais comparer avec un autre inédit, celui de la Bodléienne ⁽²⁾. J'ai appris depuis que ce dernier dépend des *Vitae prophetarum* légendaires ⁽³⁾, tandis que celui de Koutloumous s'inspire principalement de l'Ancien Testament, et notamment de la prophétie de Zacharie.

La comparaison entre les deux inédits étant exclue, je publie sans plus attendre la notice du ménologe impérial. Elle est conservée dans le manuscrit 23 du monastère athonite de Koutloumous ⁽⁴⁾, aux folios 40-41^v, à la date du 8 février.

(1) *Cahiers d'Orientalisme*, n° 8 (Genève, 1984). – Ce ménologe est dédié à Michel IV, qui régna de 1034 à 1041.

(2) Ibid., p. 8, note 9.

(3) Cf. EHRHARD, *Überlieferung*, t. 3, 1 (= T.U. 52, 1), 1943, p. 440.

(4) Ibid., p. 407.

CODEX UNICUS

Athonensis Koutloumousiou 23, f. 40-41^v

saec. XII

εἰς τὸν ἅγιον καὶ ἔνδοξον προφήτην Ζαχαρίαν

1. Ὁ μακάριος καὶ ἔνδοξος προφήτης Ζαχαρίας γῆς
 μὲν ἔφυ τῆς Ἰουδαίων, ὧν δὴ καὶ κλάδος θεῖος
 5 γνωρίζεται. Βίον δὲ ζήσας ἐκ πρώτης ἡλικίας καθαρὸν
 καὶ θεάρεστον, τοῦ τῆς προφητείας ἠξιώθη χαρίσματος.

Τῆς γὰρ τοῦ θεοῦ πνεύματος χάριτος δοχεῖον ἑαυ-
 τὸν ἀναδείξας ἐπάξιον, θείας ἐμφανείας ἑώρα καὶ
 ἄρμα τῶν ἀρετῶν χρηματίσας, θεοῦ δὲ μᾶλλον εἰπεῖν,
 10 ἔναργῶς ἔθεᾶτο τὰ τῶν ἀγγέλων στρατεύματα, ὡσπερ
 τινὰ ποικίλα καὶ λαμπρότατα ἄρματα, κόσμῳ τε καὶ
 τάξει τῇ προσηκούσῃ τῷ ὄντι ἀγγέλοις διῖππευόμενά
 τε καὶ πανταχῇ διατρέχοντα. Τούτῳ δὲ οἶμαι τὸ ταχὺ
 καὶ δραστήριον τῆς ἀγγελικῆς λειτουργίας ἐμφαίνεται·
 15 τὰ γὰρ γινόμενα ἅπαντα, δι' ἀγγέλων ἀγαθῶν μαν-
 θάνομεν καὶ πιστεύομεν γίνεσθαι, ἐπ' ἀγαθῷ δηλονότι
 καὶ συμφέροντι πᾶσιν ἡμῖν διεξαγόμενά τε καὶ διοι-
 κούμενα, κἂν αὐτοὶ κακοὶ κριταὶ τῶν πραγμάτων
 γινόμενοι, τὰ μὴ κακῶς οἰκονομούμενα ἄνωθεν κακὰ
 20 τυγχάνειν ἰσχυρίζομεθα. Τί γὰρ τῶν παρὰ θεοῦ γι-
 νομένων κακῶν ὅλως ἐστίν; ἢ τί μὴ κατὰ λόγον
 προβαίνει τὸν πρέποντα; Κἂν χαλεπὰς ἔρεϊς ἀρρω-
 στίας, κἂν πολυειδεῖς ἐπηρείας, κἂν θλίψεων ποικίλων
 ἐπαγωγὰς, κἂν πενίαν τὸ βαρύτατον τῶν ἐν βίῳ
 25 ἀνιαρῶν, κἂν θάνατον αὐτὸν τὸ δοκοῦν εἶναι τελευ-
 ταῖον κακόν, οὐ κακίαν τινὰ κατηγορήσεις θεοῦ· τὸ
 γὰρ φύσει καλὸν | οὗτός ἐστιν, ἢ αὐτοαγαθότης, ἢ
 μακαρία φύσις. Ἐκαστον δὲ τῶν ἀπηριθμημένων λυ-
 30 πηρὸν ἡμῖν καταφαίνεται, ἀγνοοῦσι πάντως τὸ συμ-
 φέρον ἡμῶν τῇ ψυχῇ.

2. Ἄλλ' οὐχ ὁ θεῖος οὗτος προφήτης οὕτως ἐφρόνει
 περὶ θεοῦ. Πρὸς γὰρ τὴν χώραν αἰχμάλωτος τῶν
 Χαλδαίων σὺν πᾶσι τοῖς Ἰουδαίοις ἀχθεῖς, ὅπερ
 δεινῶς καθάπτεται τῆς ἀνθρώπων ψυχῆς, οὐδένα τρό-
 35 πον ἐμπαροινήσας ὠφθη θεῷ οὐδὲ μικρὸν τι ῥῆμα
 προέμενος γογγυσμοῦ, ὅτι κινδύνων καὶ θλίψεων ἦδει
 πολλῶν εἶναι τὰς ἀμαρτίας γεννητικὰς, ὧν χάριν καὶ
 τῷ Ἰουδαίων ἔθνεϊ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς

*Vision des
 Le problème
 du mal.*

f. 40^v

*Prisonnier a
 Chaldéens,
 Zacharie
 prophétise.*

10/13 cf. Zach. 6, 1-8 35/36 cf. Is. 58, 9

συμβήσεσθαι λυπηρά. Πλὴν καὶ εἰς τὴν βάρβαρον γῆν
 40 διατρίβοντι τὰ τῆς προφητείας ἦνθει μᾶλλον αὐτῶ.
 Οὐδὲ γὰρ τόπος, ἀλλὰ τρόπος ἀγαθὸς καὶ βίος ἀνε-
 πίληπτος θεῷ κεχαρισμένος καθέστηκεν. "Ὅθεν καὶ
 ἐπὶ τῆς Βαβυλωνίας τῶν ἐκείνου προρρήσεων πολλὰ
 τέλος εἰλήφασιν. Ἐνὶ δὲ τῶν ὁμοεθνῶν - Ἰωσεδὲκ
 45 ἦν ἐκείνῳ τὸ ὄνομα - προηγόρευσε ὁ θεόληπτος
 Ζαχαρίας ὡς υἱὸν γεννήσει καὶ χρόνοις ὕστερον ἐν
 Ἱερουσαλήμ ἐκ Περσίδος ἀνασωθέντος τοῦ τῶν
 Ἰουδαίων λαοῦ τῆς ἱερατείας ἀξιωθήσεται· καὶ Σα-
 λαθιῆλ ἐκείνον ἐφ' οὐρανῶ ἐυλόγησας τὸ ὄνομα αὐτοῦ
 50 Ζοροβάβελ ἐπέθηκεν, ἀλλὰ καὶ αὐτῷ Κύρω τῷ τῶν
 Περσῶν βασιλεῖ τῶν μελλόντων προφητεύσας πολλά,
 θαυμαστὸς ἐχρημάτισε καὶ αἰδέσιμος ὁ μακάριος· ὃν
 δὴ καὶ ἐυλόγησε προορῶν τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα γενη-
 σομένην αὐτῷ ἄφιξιν καὶ ὡς πιστὴν ἐκεῖ καὶ δου- f. 41^r
 55 λοπρεπῆ τῷ πάντων θεῷ ἀποδώσει τὴν λειτουργίαν
 ὁ Κύρος· ὅπερ ὕστερον εἰς ἔργον ἐκβάν πολλῶ
 θαυμασιώτερον τὸν θαυμαστὸν τοῦτον προφήτην τοῖς
 πᾶσιν ἀπέδειξε. Ἀλλὰ καὶ αὐθις ἀγγέλους ἑώρα τοῖς
 νοεροῖς ὀφθαλμοῖς ἀνά μέσον ἐστῶτας κατασκήνων
 60 ὄρων καὶ τοῦτον διδάσκοντας τὴν ἐπὶ πάντα τοῦ
 θεοῦ διήκουσαν πρόνοιαν· ὡς ἀσώματος γὰρ ἐν σώ-
 ματι ζῶν, αἰεὶ ποτε τὰς ἀσωμάτων δυνάμεις ἐνοπρι-
 ζόμενος ἦν, ὅτι, φασί, «Τῷ ὁμοίῳ τὸ ὅμοιον».

3. "Α δὲ περὶ νηστείας νομοθετεῖ καὶ πάσης ἀρετῆς *Conseils moraux.*
 65 τῷ ἀνθρωπείῳ γένει, τίς οὕτως ἀμελής ἢ νωθρὸς
 ἄρα καθέστηκε, μᾶλλον δὲ τῶν καλῶν ἀμαθής, ὡς
 μὴ παντὸς ἀγαθοῦ κανόνα καὶ στάθμην ἡγεῖσθαι αὐτὸν
 καὶ τὰ θεόπνευστα τούτου καὶ θεάρεστα λόγια, δι' ὧν
 ἀνθρώποις πᾶσιν εὐαγγελίζεται σαφῶς ψυχικὴν σω-
 70 τηρίαν, καρπῶν εὐθηνίαν καὶ ἀπαλλαγὴν τῶν συνε-
 χόντων κακῶν, δι' ὧν καὶ ταῦτα παραινεῖ καὶ ποιεῖν
 ὑποτίθεται. *Λαλεῖτε, φάσκων, ἕκαστος ἀλήθειαν πρὸς*
τὸν πλησίον αὐτοῦ· καὶ κρίμα εἰρηρικὸν κρίνετε ἐν
ταῖς πύλαις ὑμῶν· καὶ ἕκαστος τὴν κακίαν τοῦ πλησίον
 75 *αὐτοῦ μὴ λογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, διότι,*
φησὶν, πάντα ταῦτα ἐμίσησα, λέγει κύριος παντοκρά-
τωρ.

44/48 cf. Zach. 6, 11-13; Agg. 2, 4
 LEUTSCH-SCHNEIDEWIN, II, p. 559, ll. 8-9
 Zach. 8, 16-17

59/60 cf. Zach. 1, 8
 64 cf. Zach. 7, 5-10

63 cf.
 72/77

Τί μὴ λέγω τὸ πάντων θαυμασιώτερον; Αὐτὴν τὴν
 τοῦ θεοῦ Λόγου διὰ σαρκὸς ἐκ παρθένου ἐπιδημίαν,
 80 ὡς ἤδη παροῦσαν προφητικοῖς ὄρων ὀφθαλμοῖς, χαί-
 ρειν παρακελεύεται τὴν Σιών καὶ κηρύσσειν τῇ Ἱε-
 ρουσαλήμ, ὡς θυγατράσι γνησίαις τὴν ἐπὶ πώλου
 | προλέγων τοῦ κυρίου καθίδρυσιν, τὴν τῶν δαιμόνων f. 41^v
 κατάλυσιν, τὴν εἰς τὴν σύμπασαν ἐξαπλωθεῖσαν τοῦ
 85 δεσπότητος ἐπίγνωσιν, τὴν τῷ τιμίῳ πάθει αὐτοῦ καὶ
 τῷ αἵματι προσγενομένην ἡμῖν ἀπολύτρωσιν. Σὺ γάρ,
 φησὶν, ἐν αἵματι διαθήκης σου ἐξαπέστειλας τοὺς
 δεσμίους σου ἐκ λάκκου οὐκ ἔχοντος ὕδωρ, δηλονότι
 τῆς θεοῦ ἀγνοίας. Ὁ γὰρ θεὸν ἀγνοῶν δέδεται, κἄν
 90 λελύσθαι δοκῇ, καὶ ὡς ἐν λάκκῳ βαθεῖ κατενήνεκται.

*Prophéties
concernant
le Christ.*

Ἐπὶ τέλει δὲ τῆς ζωῆς περὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων
 αὐθις ἀλώσεως τῆς τε τοῦ ναοῦ καθαιρέσεως καὶ
 τῆς τῶν προφητῶν καὶ ἱερέων ἐκλείψεως προηγό-
 ρηυσεν. Εἰς βαθὺ δὲ γήρας ἐλάσας τελευτᾷ τὸν βίον,
 95 καὶ παρὰ τῷ θεηγόρῳ Ἀγγαίῳ τὸ λείψανον αὐτοῦ
 κατατίθεται, ἵνα, ὡς ἐν οὐρανῷ μία σκηνὴ ὁμοῦ
 αὐτοῦς ὑπεδέξατο, οὕτω κἄν τῇ γῆ τὰ τῆς κόνεως
 μὴ ἀπέχη ἀλλήλων, ἀλλ' ἄνω τε καὶ κάτω προφήται
 προφήταις συναγελάζονται.

*Dernières
prophéties et
ensevelissement*

100 Ὡν παρακλήσεσι τὰ κατ' ἔφεσιν λάβοι ὁ πιστὸς
 ἡμῶν βασιλεὺς (1),

Μήκιστον καὶ ἄλυπον χρόνον ζωῆς,
 Ἴσχὺν κατὰ τῶν ἐπανισταμένων ἐχθρῶν,
 Χαρὰν μετὰ τέλος τὴν ἐν οὐρανοῖς,
 105 Αἰωνίων μέθεξιν ἀγαθῶν,
 Ἦν λάβοιμεν πάντες χριστιανοί,
 Λαμπρύναντες ἑαυτοὺς ἀρεταῖς,
 Πρὸς δόξαν Χριστοῦ, τοῦ φιλανθρώπου θεοῦ ἡμῶν,
 ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς
 110 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

80/85 cf. Zach. 9, 9-10 82/83 cf. Matth. 21, 1-11; Marc. 11, 1-10; Luc.
 19, 28-40; Ioh. 12, 12-19 86/88 Zach. 9, 11 91/94 cf. Zach. 14, 1-8

(1) Remarquer l'acrostiche habituel du ménologe impérial: ΜΙΧΑΗΛ Π.
 Cf. *Anal. Boll.*, t. 57 (1939), p. 228-230, ou F. HALKIN, *Le ménologe impérial de Bal-
 timore* (= *Subs. hag.*, 69), Bruxelles, 1985, p. 9-11.

MARTYRE DE SAINTE SÉBASTIANA

BHG 1619b

Cette martyre “échappe au contrôle de l’histoire”, comme l’expliquait déjà le P. Delehaye en 1912⁽¹⁾. Cependant son culte s’était établi, probablement avant le X^e siècle, à Rodosto, ville de Thrace⁽²⁾.

Sa Passion *BHG* 1619 a été publiée en 1715 et en 1957. Mais une autre recension, signalée dans un manuscrit de Moscou, est restée inédite. Nous la publions d’après ce codex du XI^e siècle, qui provient du monastère athonite de Philothéou⁽³⁾.

Un second témoin, un peu plus récent (XII^e siècle), est conservé dans une autre bibliothèque de l’Athos; c’est le n^o 53 du Pantocrator⁽⁴⁾, très proche du précédent. Nous n’en avons adopté les leçons que dans les très rares cas où le *Mosquensis* devait sûrement être corrigé.

(1) *Anal. Boll.*, t. 31 (1912), p. 253-254. Cf. *Comm. martyr. rom.*, p. 400.

(2) *Synax. Eccl. CP.*, col. 50. Cf. la notice des Ménéés, *BHG* 1619e.

(3) VLADIMIR, p. 579. Voir au bout de la p. 578.

(4) *Anal. Boll.*, t. 94 (1976), p. 392¹².

SIGLA

<i>M</i>	<i>Mosquensis, Synod. gr. 40 (Vlad. 385), f. 108^v-115</i>	saec. XI
<i>P</i>	<i>Athonensis Pantocratoris 53, f. 130^v-140</i>	saec. XII

Μαρτύριον τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Σεβαστιανῆς

1. Ἐπὶ τῷ κατὰ χριστιανῶν ἀναρραγέντι πολέμῳ τῷ σπουδασθέντι Νέρωνι, τῷ καὶ μέχρι μητρῶου φόνου χωρήσαντι, τοῦ χρόνου ἐξήκοντος καὶ τρίτου
5 ἤδη καὶ εἰκοστοῦ ἐλαύνοντος ἐνιαυτοῦ, Δομετιανός⁽¹⁾ μετὰ Τίτον τὸν Βεσπασιανοῦ τὴν αὐτοκράτορα Ῥωμαίων ἀρχὴν ἀναδέχεται· ὅς πρὸς τοῖς ἄλλοις τοῖς τετολμημένοις αὐτῷ, οἷς οὐδὲν ἐσχάτης ὠμότητος ἀπολείπεται, σφοδρότερον ἀνερρίπισε τὸν κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸν. Καὶ δὴ πᾶσι τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ἄνδρες ἀπηνεῖς καὶ κατὰ μηδὲν αὐτῷ παραλλάττοντες τῇ ὠμότητι ἐξεπέμποντο, προφάσει δεισιδαιμονίας τὸ Χριστοῦ πολιορκήσοντες ὄνομα. Ἐν δὲ τοῖς κατ' Εὐρώπην⁽²⁾ μέρεσι Σέργιός τις Ἰοῦστος ἀφίκετο,
15 δεινός μὲν εἰπεῖν, δεινός δὲ περιεργάσασθαι καὶ τὸ ἀκουσθὲν καὶ τὸ μήπω ῥηθὲν ἀνευρεῖν, τὸν δὲ τρόπον ἔτι δεινότερος καὶ φόνους ἀνθρώπων ἐπιτερπόμενος. Καὶ ἐν τῇ νῦν Μαρκιανοῦ⁽³⁾ κατονομαζομένη πόλει ἐλθὼν καὶ σὺν τοῖς πρῶτοις τῆς πόλεως Σωσιπάτρῳ
20 καὶ Δημητρίῳ καὶ Φιλητῷ τὰς πατρίους θυσίας ἀνενεγκὼν τοῖς εἰδώλοις καὶ μάλιστα τῇ Ἀρτέμιδι καὶ πρό γε ταύτης τῇ Τύχῃ τῆς πόλεως, καὶ ἐφ' ἡμέραις ἑπτὰ δημοτελέσιν ἐσχολακῶς ἑορταῖς, τῇ ἐξῆς βήματος αὐτῷ τεθέντος ἐν τῇ ἀγορᾷ, προκαθίσας τὰ
25 βασιλέως ὑπανεγίνωσκε γράμματα, δηλοῦντα περὶ τοὺς θεοὺς τὸ ὑπήκοον εὐνοϊκῶς ἔχειν, καὶ σπονδαῖς καὶ θυσίαις καταγεραίνειν αὐτούς, εἴ γε βούλοιντο δωρεῶν ἀξιούσθαι βασιλικῶν καὶ τιμῶν, τοῖς δὲ πρὸς τοῦτο ἀπειθοῦσι, μετὰ βασάνους ἀνηκέστους θάνατον
30 εἶναι τὸ ἐπιτίμιον. Καὶ δὴ πάντων σχεδὸν συρρεόντων

*La persécution
Marcianopolis.*

MP

1 μεγαλομάρτυρος] *om. P* 6 μετὰ] ὁ *praep. P* 7 ἀναδέχεται· ὅς] ἀναδεξάμενος *P* 8/9 ἀπελείπετο *P* 9 ἀνερρίπισε] καὶ *add. P* κατὰ τῶν] *om. P*

(1) Néron régna de 54 à 68. Domitien devint empereur en 81 et mourut en 96.

(2) L'Europe: il ne s'agit pas du continent, mais de la province byzantine de ce nom. Sergius Justus est un inconnu.

(3) Marcianopolis (ou Marcianoupolis), capitale de la Mésie.

καὶ τὰ τῷ ἄρχοντι δοκοῦντα τελούντων ὑπὸ μουσικαῖς
 ᾠδαῖς διὰ τὸ καταπληκτικόν τε καὶ φοβερόν, καὶ τοῦ
 κήρυκος ἐμβοῶντος τοὺς τοῦ ἐσταυρωμένου συλλαμ-
 βάνεσθαί τε καὶ ἄγεσθαι, ἀγγέλλεται τις κόρη, Σε-
 35 βασιανὴ καλουμένη, Παύλῳ μαθητευθεῖσα τοῖς Μα-
 κεδονικοῖς ἐνδιατρίβοντι τότε μέρεσι, καὶ χοροῦ παρ-
 θένων κατάρχουσα⁽⁴⁾, εἰς τοὺς αὐτῶν θεοὺς ἐξυβρίζειν
 καὶ πολλοὺς ἀναπεῖθαι μηδὲν ἡγεῖσθαι τὰ αὐτῶν ὡς
 ἀψύχων εἰδώλων καὶ ὑπ' ἀνθρώπων δεδημιουργημέ-
 40 νων.

2. Ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐπὶ τοῖς ἀκουσθεῖσιν ὡσπερ μύωπί
 τινι πληγεῖς τὴν ψυχὴν, ταύτην ὡς αὐτὸν ἐκέλευεν
 ἄγεσθαι· καὶ δὴ πολλῶ τῷ τάχει συλληφθεῖσα παρέστη·
 καὶ ἀνηρωτᾶτο πατρίδα καὶ γένος καὶ ὄνομα καὶ
 45 θρησκείαν. Ἡ δέ, τῶν ἄλλων ἀφεμένη, χριστιανὴν
 ἔφη καὶ λογικῶν θρεμμάτων τῆς τοῦ Χριστοῦ ποιμνης
 εἶναι διάκονον· καὶ τούτῳ μᾶλλον σεμνύνεσθαι τῷ
 ὀνόματι «ὅπερ μοι, φησί, πράγματι Παῦλος ὁ μέγας
 τῆς ἀληθείας κήρυξ τε καὶ διδάσκαλος διὰ τοῦ θείου
 50 βαπτίσματος ἐχαρίσατο, ἢ τῷ ἐκ πατέρων. Εἰ δὲ κά-
 κεῖνο ζητεῖς, Σεβαστιανὴν ἴσθι καλεῖσθαί με.» – «Καὶ
 τί μὴ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀθανάτοις, ὁ Σέργιος
 ἔφη, θύεις θεοῖς, ἀλλ' ἀνθρώπῳ προσανέχεις θνητῷ,
 σταυρὸν καταδικασθέντι, τῷ παρ' ὑμῖν καλουμένῳ Χρι-
 55 στῷ; Τί δὲ τῶν ὀρωμένων μακαριστότερον ὦν ἀ-
 μελοῦσα, καίτοι συνετὴ καὶ σώφρων εἶναί μοι δο-
 κοῦσα καὶ μηδὲ γνώσεως ἀμοιροῦσα, τὰ ἐν ἐλπίσιν
 ὡς εἴ τις τῶν ἀφρόνων ὄνειροπολεῖς καὶ σπεύδεις
 σαυτὴν δημίῳ παραδοῦναι χερσίν, καὶ ταῦτα νέα καὶ
 60 τὴν ὄψιν ἀγαθὴ καὶ τὴν ὥραν οὕτω διαπρεπής; Ἄλλ' ἀ-
 νάνησον ὀψὲ γοῦν, καὶ τῆς ματαίας σου ταύτης
 ἀλογήσασα θρησκείας, θῦσον ὡς ἔφην τοῖς ἀθανάτοις
 καὶ μεγάλοις θεοῖς πρὸ τῆς πείρας τῶν περιμενουσῶν
 σε τιμωριῶν.» Ἡ δὲ Σεβαστιανὴ φησιν· «Ὅτι μὲν
 65 ἐναπέσκωψας εἰς τὸν καὶ σοὶ καὶ τῷ σῷ βασιλεῖ
 τὸ εἶναι καὶ ζῆν χαρισάμενον, ὡς καὶ πάντων τῶν

*Sebastiana
 se moque de
 la mythologie.*

MP

49 κήρυξ] *sic acc. ambo codd.*
 ἕτερον *ambo codd.*

55 μακαριστότερον] *correcti*, μακαριστὸν

(4) Elle était donc higoumène ou abbesse. Cf. ll. 299-300.

ὄντων δημιουργόν, χλευάζων δὲ τὸν σταυρὸν θνητὸν ἀποκαλεῖς τὸν θεοῦ υἱὸν καὶ θεόν, οὐ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον οὐκ οἶδε χωρεῖν ἢ σὴ ἀκοή, 70 τοῦτο τῆς ἑλληνικῆς σκαιότητος ἀγνοούσης ὅτι κατὰ τὸν ἕμὸν διδάσκαλον Παῦλον τὸ μωρὸν τοῦ θεοῦ σοφώτερόν ἐστι τῶν ἀνθρώπων, καὶ περὶ τούτου σοι διεξιέναι οὐκ ἄξιον ἐδοκίμασα. "Ὅτι δὲ καλεῖς ἀθάνατους καὶ μεγάλους τοὺς ὑμετέρους θεοὺς ὡς καὶ 75 μικρῶν τινων ὄντων, ζητῶ τίνες οἱ μείζους καὶ τίνας ἔχουσι τοὺς ὑποβεβηκότας.» – «Καὶ μὴν, ἔφη, μείζων ἀπάντων, ὡς καὶ πάντων βασιλεύων, ὁ τοῦ Κρόνου Ζεὺς, ὃς οὐρανὸν οἰκεῖ. Γνώμη δὲ τούτου διαλαχῶν τὴν θάλατταν Ποσειδῶν καὶ τὰ καθ' ἄδην ὁ Πλούτων, 80 οἱ πάντως ὑποβεβήκασιν. Οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς ἐκ Διός, ἐλάττους φήσεις αὐτοῦ τοῦ Διός, οἷον Ἀπόλλωνα, Ἡφαιστον, Ἄρεα, Ἄρτεμιν, Ἀθηνᾶν, Διόνυσον, Ἑρμῆν, Ἡρακλέα;» Ἐγκόψασα δὲ τὸν λόγον ἢ Σεβαστιανῆ· «Ὅρμαθόν, ἔφη, θεῶν ἡμῖν ἐπεισάγων, 85 ὦ δικαστά, ἀναρχίαν τῇ πολυαρχίᾳ ἐμφαίνεις· καὶ τὸ θεῖον οὕτω σμικρύνων τῇ πολυθειῆϊ, λέληθας ἄθεος μένων, ὡς μηδενὶ τὸ κῦρος διδοὺς ἐναργές. Εἰ γὰρ οὗτοι πάντες ἐπεμερίσαντο τὴν Διὸς ἀρχήν, ὁ τοσοῦτον ἀκρωτηριασθεῖς πῶς ἂν δύναίτο πάντων κρα- 90 τεῖν ἢ ὄλως καλεῖσθαι θεός, ὁ καὶ αὐτὸ τὸ περιλειφθὲν στασιαζόμενον ἔχων, εἰ μὴ πού σοι τὰ τῶν Τιτάνων ἠγνόηται; Πῶς δὲ καὶ ἀθάνατος, ὃν ἐν Κρήτῃ τεθάφθαι φασίν; ἵνα μὴ λέγω τοὺς κεραυνῶ βληθέντας, ἔστι δ' οὐς καὶ ὑπ' ἀνθρώπων τιτρωσκομένους ὡς οἱ 95 ὑμέτεροι θεολόγοι φασίν, οἱ καὶ τούτους δημιουργοῦντες θεοὺς. Καὶ πολλῶ μοι δοκῶ ἀνοηταίνειν ὑμᾶς, μύθοις κατεπαδομένους τὴν ἀκοήν.»

3. Ἐμμανῆς δὲ γενόμενος ἐπὶ τούτοις ὁ ἡγεμῶν σφαίραις αὐτὴν ἐκέλευσε τύπτεσθαι μολιβδίναις. Καὶ 100 οἱ μὲν τύπτοντες ἔκαμνον· αὐτὴ δ' εἰς οὐρανὸν ἐνορῶσα κατ' οὐδὲν τούτων ἐφρόντιζε. Καὶ ἀφεθεῖσαν ἡρώτα εἶπερ αἰσθήσει τῶν πόνων σωφρονεστέρα γεγένηται.

Elle est torturée et jetée dans un fournaise, que la pluie vient éteindre.

71/72 I Cor. 1, 25

MP

72 τῶν ἀνῶν ἐστὶ P
81 φήσεις] φηεις (sic) P

79 ποσειδῶν] sic acc. ambo codd.
99 ἐκέλευε P

πλάτων P

100 δὲ P

Καὶ ἡ μάρτυς· «Ποίων, ἔφη, πόνων; Εἴ τις ἐνεργεστέρα σοι βάσανος, εἴτε πῦρ, εἴτε ξίφος, εἴτε θῆρες, 105 διὰ τούτων ἀνάπλησον τὸ θυμούμενον καὶ θηριῶδες σου τῆς ψυχῆς. Σὲ γὰρ ἀτελεύτητον διαδέξεται πῦρ, πολλῶ τούτου καυστικώτερον τοῦ ἐξ ὕλης ὑποστρεφομένου.» – «Τέως, ἐκεῖνος ἔφη, τοῦ ἐνταῦθα πειραθήσῃ πυρός.» Καὶ ἐκέλευσεν ἐν φρουρᾷ καθειρχθῆναι, 110 μέχρις ἂν σκέψαιτο τὰ περὶ αὐτῆς. Προσευχομένη δ' αὐτῇ καὶ τὸ θεῖον ἰλεουμένη, ὁ διδάσκαλος ἐπιφαίνεται παραθαρρύνων καὶ μηδὲν δεδιέναι λέγων τῶν ἐπαγομένων δεινῶν, προτρεπόμενός τε ἄρτου μεταλαβεῖν καὶ προδηλῶν ὡς δεσμῶτις ἐν τῇ ἐνεγκαμένη 115 παραπεμφθήσεται. Ἐπτα δὲ διελθουσῶν ἡμερῶν, μετεκαλεῖτο ταύτην ὁ ἡγεμών· καὶ κολακείαις ἐπειράτο μεταπεῖθειν καὶ ὑποσχέσεσιν. Ὡς δὲ τὸ ταύτης στερρὸν καταμαλάξαι καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἀνάστημα οὐκ ἠδυνήθη καταβαλεῖν, πῦρ ἀνακαύσασθαι παρεκελεύετο 120 ἐν τῇ τῆς πόλεως ἀγορᾷ καὶ ταύτην ἐν τῇ καμίνῳ ἐμβάλλεσθαι. Οὐ γενομένου, μέσον ἐστῶσα τῆς φλογός, τὰς χεῖρας ἀνατείνασα εἰς οὐρανόν· «Δεῖξον, ἔλεγε, δέσποτα, τοῖς ἀγνοοῦσι τὸ τῆς ἰσχύος σου κράτος, ὅτι αὐτὸς εἶ πάντων κύριος καὶ πάντων 125 δημιουργός, καὶ σοὶ μόνῳ δυνατόν τὰς τῶν στοιχείων φύσεις ὡς ἂν ἐθέλοις καινοτομεῖν καὶ πυρὶ μὲν ἐπιτρέπῃν δροσίξειν ὡς ὕδατι, ὕδωρ δὲ τὸ μαχόμενον αὐτῷ ὅτε βούλει κατακαίειν ὡς ἔλαιον – καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ τὰ πάλοι σοι περιφανῶς τερατουργηθέντα 130 ἐπὶ τε τοῖς τρισὶ νεανίαις ἐκείνοις καὶ τῇ τοῦ Θεσβίτου θυσίᾳ –, ἔστι δ' ὅτε τούτου διαμερίζειν μόνον τὸ φωτιστικὸν ὡς ἐπὶ τῆς βάτου.» Ταῦτα καὶ τούτων πλείονα προσευχομένη τῇ μάρτυρι, τῆς μὲν φλογός τὸ καυστικόν, καίτοι αἰρομένης εἰς ὕψος, ἐσχόλαζε, 135 μηδὲν αὐτῇ μηδὲ μέχρι τριχῶν λυμαινόμενον· ἤχου δὲ καὶ βροντῆς ἐξαίφνης ἀπ' οὐρανοῦ γενομένου, καταρρήγνυται σὺν ὄμβρῳ χάλαζα τὸ μέγεθος ἄπιστος·

130 cf. Dan. 3, 1-97 130/131 cf. III Reg. 18, 18-40 131/132 cf. Ex. 3, 1-3

MP

105/106 θηριῶδέσου M 107/108 ὑποστρεφομένου P 111 δὲ P
 ἐξιλεουμένη P 114 δεσμώτης P 121 ἐστῶτα P 122 εἰς οὐνόν
 ἀνατείνασα P 132 καὶ| add. τὰ P

καὶ τὸ μὲν πῦρ κατεσβέννυε· πολλοὺς δὲ τῶν περιεστηκότων ἑλλήνων τὸν περὶ ψυχῆς δραμεῖν ἠνάγκασε κίνδυνον, τῶν ἄλλων ἅμα τῷ ἡγεμόνι δρα-
 140 σμῶ πορισαμένων τὴν σωτηρίαν. Καὶ μόνος ὁ Παύλου καὶ Σεβαστιανῆς καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀπίστων ἀνυμνεῖτο θεός· καὶ σωτῆρες ἐκεῖνοι τῆς αὐτῶν ἀνεγρά-
 φοντο πόλεως.

145 4. Ἐν ἀπορίᾳ δὲ ὁ Σέργιος καταστάς ἐκάλει τὴν *Elle est envoyée*
 μάρτυρα ὡς ἐκ παστάδος τῆς καμίνου ἐξιοῦσαν *à Héraclée.*
 φαιδρῶ τῷ προσώπῳ· καὶ ἀνεπυθάνετο τίς καὶ πόθεν
 εἶη καὶ τίσι μηχαναῖς καὶ αὐτοῦ περιεγένετο τοῦ
 πυρός, ὡσπερ ἐν θεάτρῳ ταῖς μαγείαις ἀναφανείσα
 150 θαυματοποιός. Ἡ δὲ μάρτυς οἶα καὶ πρότερον, μηδὲν
 περὶ πατρίδος ἢ γένους ἀποκριναμένη, ἀνόητον ἀπε-
 κάλει καὶ ὅσον περὶ τὰ μάταια βλέποντα, τοσοῦτον
 περὶ τὰ θεῖα τυφλόν, ὅτι μὴ συνήκεν ἔτι τὴν ἰσχὺν
 τοῦ τῶν ὄλων δημιουργοῦ. Εἰς δὲ τίς τῶν παρόντων,
 155 ᾧ Πηγάσιος ὄνομα, διηρμήνευε, πόλεως μὲν αὐτὴν
 εἶναι Σεβαστῆς, γένους δὲ λαμπροῦ καὶ περιφανοῦς,
 ὡς καὶ τὸν ταύτης πατέρα μεγάλαις ἐξυπηρετήσασθαι
 βασιλικαῖς λειτουργίαις, τὸ δὲ γένος ἔλκειν ἐξ Ἡρα-
 κλείας μητροπόλεως τῆς Θρακικῆς διοικήσεως· καὶ
 160 πλεῖστοι νῦν προσήκοντες αὐτῇ κατὰ γένος ἐκεῖ. Καὶ
 τούτων ὁ ἡγεμὼν πυθόμενος ἐβουλεύσατο τῷ ἐκεῖσε
 ἄρχοντι Πομπηϊανῶ παραπέμψαι αὐτὴν, ἐν αἰσχύνης
 μέρει τοῦτο δοκῶν ἔσεσθαι αὐτῇ τιμωρουμένη καὶ
 ἀτιμουμένη κατ' ὄψιν τῶν συγγενῶν· τῇ δὲ μᾶλλον
 165 θυμῆρες ἐφάνη τὸ βουλευθέν, εἰ καὶ τοῖς συγγενέσιν
 ὑπὲρ Χριστοῦ δεσμευθεῖσα φανείη, καὶ πρόξενος ὠφε-
 λείας γένηται πολλοῖς τῶν χριστιανῶν. Καὶ τῇ ἔωθεν
 γράψας ἐπιστολὰς Πομπηϊανῶ, ἐν αἷς καταδρομὴν
 οὐκ ὀλίγην αὐτῆς ποιησάμενος ὡς φυγάδος καὶ μάγου
 170 καὶ τοῖς βασιλέως θεσπίσμασιν ἀντιταπτομένης καὶ τὰ
 τῶν θεῶν ἐν οὐδενὶ τιθεμένης, ἀνέπεμψεν ὡς αὐτόν,
 ἀξίαν αὐτῇ τῆς ἀπειθείας ἐπιθήσοντα τιμωρίαν. Τὴν
 δὲ ταύτης ἔξοδον οἱ χριστιανοὶ πεπυσμένοι συνεξήλ-
 θον αὐτῇ τῆς πόλεως, ἀπολοφυρόμενοι καὶ τὴν στέ-
 175 ρησιν ἀνακλαιόμενοι, ὅτι πολλοῖς καὶ μάλιστα ταῖς
 ὑπ' αὐτὴν παρθένοισ ὠφελείας αἴτιος ἦν. Ἡ δὲ λόγοις
 παρακαλοῦσι πρὸς ἀρετὴν νουθετήσασα καὶ τῇ εἰς

MP

Χριστὸν ἀμωμήτῳ πίστει ἐμμένειν καθυπομνήσασα καὶ
 τούτους ἀναθεμένῃ αὐτῷ, εἶχετο τῆς ὁδοῦ. Καὶ διερ-
 180 χομένη δι' Ὀδυσσοῦ, ποθεινῇ τοῖς ἐκεῖσε χριστιανοῖς
 καὶ αὐτῷ Φιλέα τῷ ἐπισκόπῳ ἐφάνη· εἶτα τοὺς κατὰ
 κώμας καὶ χώρας νουθετοῦσα χριστιανούς, ἐν Ἀγ-
 χιάλῳ δὲ γενομένη καὶ Θεοφάνει τῷ μαθητευθέντι
 Παύλῳ τῷ μεγάλῳ ἐντυχούσα, ἐκεῖθεν τε διὰ πόλεων
 185 τῆς τε νῦν Ἀδριανοῦ καλουμένης καὶ Ἀρκαδιου-
 πόλεως καὶ τῶν ἐκεῖσε διερχομένη κωμῶν, καὶ τοὺς
 πιστοὺς ἐμμένειν ὑποστηρίζουσα τῇ τῆς ἀληθείας
 ὁδῷ, ἐν Ἡρακλείᾳ ἀφίκετο· καὶ ταύτην ἀσμένως ἢ
 τῶν ἐκεῖσε πιστῶν ἐκκλησία ἐδέχετο, ἐποικοδομουμένη
 190 τοῖς λόγοις αὐτῆς.

5. Καὶ ὡς ἀνεδόθη τὰ γράμματα Σεργίου τῷ
 Πομπηϊανῷ, καὶ αὐτὸς μετεκαλεῖτο τὴν μάρτυρα, καὶ
 θωπείαις ὑποκλέπτειν ἐπεχείρει, τῆς τοῦ γένους
 ἀναμιμνήσκων περιφανείας, τῶν ἡδέων τοῦ βίου, τοῦ
 195 τῆς νεότητος ἄνθους, τῆς ὥρας τοῦ σώματος καὶ ὡς
 εἰ τῇ πρώην ἀπειθείᾳ ἐμμείνη, χερσὶ δημίων κατα-
 ξανθεῖσα βορὰ θηρίοις δοθήσεται, καὶ εἴ τι τοῦ σώ-
 ματος ὑπολείποιτο, βυθῷ θαλάσσης ριφήσεται. «Οὐ
 γὰρ οὕτω, φησί, καὶ τοῦ ἡμετέρου ὡς τοῦ πάλαι
 200 καταφρονήσεις δικαστηρίου.» Ἡ δὲ Σεβαστιανὴ ὑπο-
 λαβοῦσά φησιν· «Ἡπαλύνθησαν οἱ λόγοι σου, δικαστά,
 ὑπὲρ ἔλαιον, καὶ αὐτοὶ εἰσι βολίδες. Ἀλλὰ τί τοσοῦτον
 ἰσχύσει σου τὰ βασανιστήρια καὶ τᾶλλα τὰ σοὶ νο-
 μιζόμενα φοβερά, ὥστε με χωρίσαι ἀπὸ τῆς τοῦ
 205 Χριστοῦ μου ἀγάπης; Οὐ τῇ ἰσχύι, τοῦ πατρός σου
 τοῦ διαβόλου κατέλυσα τὴν ἰσχὺν καὶ ἀδρανῆ τοῦτον
 ἤλεγξα, ὡς καὶ ἐπὶ σοῦ ἔτι ἐλέγξω· ὑφ' οὗ καὶ αὐτὸς
 πλανώμενος ἀναισθητοῖς εἰδώλοις ὡς θεοῖς ἀπονέμεις
 σέβας ἀναισθητῶν.» Ὁ δὲ τὴν πεπλασμένην ἐκείνην
 210 ἀφείς ἐπιείκειαν ἐνεκελεύετο ξύλῳ ἀναρτηθεῖσαν σφο-
 δρότερον ζέεσθαι. Καὶ τούτου γενομένου, οὕτω καρ-
 τερῶς τὴν βάσανον ἔφερεν ὡς καὶ τὸ τοῦ Δαυΐδ
 πρὸς θεὸν ἐπιλέγειν· Ἐὰν πορευθῶ ἐν μέσῳ σκιάς
 θανάτου, οὐ φοβηθήσομαι κακὰ, ὅτι σὺ μετ' ἐμοῦ εἶ.

*Nouveaux
 supplices.*

204/205 cf. Rom. 8, 35

205/206 cf. Ioh. 8, 44

213/214 Ps. 22, 4

215 Τὰς δὲ σάρκας αὐτῆς ἐνορῶν καταρρεούσας ὁ ἀπη-
 νῆς καὶ ὄχετους αἱμάτων καταφερομένους, διαφεῖναι
 προσέταττε καὶ τῇ φυλακῇ παραπέμπεσθαι. Ἡ δὲ
 τῆς βασάνου ἀπολυθεῖσα καὶ εἰσιούσα ἐν τῇ φρου-
 ρᾷ· «Ἐπ' ὀργὴν ἐχθρῶν μου, ἔλεγεν, ἐξέτεινας χεῖρά
 220 σου, κύριε, καὶ ἔσωσέ με ἢ δεξιὰ σου.»

*Un lion et
 nne lionne
 la respectent.*

6. Καὶ ὁ ἡγεμῶν τοῖς συνεδρεύουσιν αὐτῷ κοινο-
 λογησάμενος ἔκρινε τοῖς θηρίοις εἰς βορὰν ἐκδοθῆναι
 τὴν μάρτυρα. Καὶ θέας τελουμένης κυνηγεσίῳ, ἦγετο
 τὰ θηρία. Ἐξήγετο δὲ καὶ τῆς φρουρᾶς ἡ μάρτυς
 225 ὑπὸ θεαταῖς τοῖς συνηθροισμένοις καὶ αὐτῷ τῷ ἡγε-
 μόνι· καὶ λέων ἐπαφίεται κατ' αὐτῆς, φοβερός μὲν τὴν
 ὄψιν διὰ τὴν ἀγριότητα καὶ τὸ μέγεθος, φοβερώτερον
 δὲ βρύχων καὶ ὑποτύπτων ἑαυτὸν τῇ κέρκῳ. Ὡς δὲ
 τῇ μάρτυρι ἐπλησίασεν ἀνατεινάση τοὺς ὀφθαλμοὺς
 230 πρὸς τὸν οὐρανὸν καὶ θεὸν ἐκκαλουμένη πρὸς ἄμυναν
 καὶ δεομένη παραπλήσια τῷ ἐν λάκκῳ ποτὲ προ-
 φῆτη συγκαθειρχθέντι τοῖς λέουσι καὶ «Ὡς οὐχὶ φι-
 λοψυχοῦσα, φησὶν, ἀποδειλιῶ τὰ ἐκ θηρίων σπαρά-
 γματα, ἀλλ' ἵνα καὶ τούτοις ἐνδείξῃ τοῖς ἀγνοοῦσιν
 235 ἐναργῆ σου τὴν δύναμιν», ὁ καταπληκτικὸς ἐκεῖνος
 θῆρ, τὸ ἄγριον ἀποθείς, τοῖς ποσὶ περιεκαλινδεῖτο τῆς
 μάρτυρος. Ὡς δὲ καὶ λέαινα, τοῦ ἡγεμόνος κελεύοντος
 καὶ ἀχθομένου, ἀφείθη, καὶ αὐτὴ τὰ ὅμοια ἐποίει
 τῷ λέοντι, καὶ ἄμφω ἀναστάντα τὰ θηρία καὶ πε-
 240 ριστάντα τὴν μάρτυρα, εὐλαβεῖτο κάτω νεύοντα καὶ
 δι' αἰδοῦς εἶχον αὐτήν· ἡ δὲ ὥσπερ τις λεοντοκόμος
 καταψήσασα ταῦτα καὶ δεσποτικῶς ἐγκελευσαμένη μη-
 δενὶ τῶν παρόντων λυμήνασθαι, ἀπέλυε, σωτήρια
 θύουσα τῷ θεῷ, καὶ τῆς τῶν ἀπίστων ἀπονοίας
 245 καταστενάζουσα. Τὸ δὲ πλῆθος καὶ αὐτὸς δὲ Πομ-
 πηϊανὸς ἰδόντες ὑποστρέφοντα τὰ θηρία, δέει τοῦ
 μήτι παθεῖν παρ' αὐτῶν ἐχρήσαντο σπουδαιοτέρα φυ-
 γῆ. Καὶ μόνη ἀπολειφθεῖσα ἡ μάρτυς, τοῖς συνελ-
 θοῦσι χριστιανοῖς τὰ πρὸς σωτηρίαν διεξελθοῦσα συν-
 250 τείνοντα, καὶ τούτοις τὸ τέλος εἰποῦσα τῶν ἀγώνων
 αὐτῆς ἤδη ἐγγίζειν, ἐκτενέστερον προσηύχετο τῷ
 θεῷ.

219/220 Ps. 137, 7 231/232 cf. Dan. 6, 16-22

MP

222 τοῖς] om. P παραδοθῆναι P 242 ἐγκελευσαμένη M

7. Τῷ δὲ ἡγεμόνι συνεβούλευον οἱ τῆς πόλεως *La d*
 τάχιον αὐτὴν τῆς ζωῆς ἀπελάσαι καὶ κατακολουθήσαι
 255 μὲν τοῖς τοῦ σεβαστοῦ ⁽⁵⁾ νόμοις, ἑαυτὸν δὲ φροντίδων
 ἀπαλλάξαι καὶ μεριμνῶν. Καὶ ὡς εἶχε τάχους, τὸν
 διὰ ξίφους κατ' αὐτῆς ἀπεφαίνετο θάνατον. Καὶ τὸ
 σῶμα ἐνεκελεύετο ἅμα τῇ κεφαλῇ ἐμβαλόντας σακκίῳ,
 ἐν ᾧ συνδεθήσεται καὶ μολύβδου ὀλκὴ ἰκανή, ἀπορ-
 260 ριφῆναι τῷ τῆς θαλάττης βυθῷ, «μήποτε, φησίν, οἱ
 χριστιανοὶ τοῦτο λαβόντες ὡσπερ τι τῶν τιμίων ἄγωσι
 διὰ τιμῆς.» Καὶ οἱ στρατιῶται τὴν μάρτυρα λαβόντες
 ἀπήγον ἔξω τῆς πόλεως. Συνηκολούθει δὲ πλῆθος
 πολὺ τῶν πιστῶν ἀποδυρόμενοι τὴν αὐτῆς τελευτῆν.
 265 Καὶ στραφεῖσά φησι πρὸς αὐτούς· «Εἰ μὲν κακῶς
 ἐσωζόμεν ὑπείξασα τοῖς λοιμοῖς καὶ ἀπατεῶσιν ἀνθρώ-
 ποις πόθῳ ταυτησί τῆς προσκαίρου ζωῆς, ἐφέσει δὲ
 τῶν ἡδυνόντων καὶ αἴσθησιν, τῶν ἀθανάτων ἐκείνων
 καὶ ὧν οὐκ ἔστιν ἐν νῷ τὴν δόξαν λαβεῖν ἡμέλουν
 270 ὡσπερ ἐν οὐδενὶ ταῦτα τιθεῖσα, καλῶς ἂν ἐποιεῖτε
 κλαίοντες ἐπ' ἐμοὶ καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ζημίαν ἀπο-
 λοφυρόμενοι. Ἐπεὶ δέ μοι τὰ τοῦ σκοποῦ καλῶς
 προεχώρησε, καὶ τὸν διὰ μαρτυρίου ἀγῶνα τελέσασα
 σὺν θεῷ, τὴν πίστιν ἀκέραιον διεφύλαξα, τί μὴ καὶ
 275 αὐτοὶ συγχαίρετέ μοι σπευδούση τὰς τῶν καμάτων
 λαβεῖν ἀμοιβὰς παρὰ τοῦ μεγαλοδώρου καὶ φιλοτίμου
 δεσπότη μου, ὃν ἐκ καρδίας ἠγάπησα, καὶ προπέμ-
 ποντες εὐχεσθε, εἰ τοῦ ποθουμένου λάβοιμι, ὑπὲρ
 ὑμῶν ἐντυγχάνειν αὐτῷ, ὡς ἂν καὶ ὑμεῖς ἀξίως
 280 πορευθέντες τῆς κλήσεως μὴ τῶν ἐκείνου καλῶν
 ἀποτύχοιτε ;»

Τούτοις καὶ πλείοσιν ἄλλοις τὸ δάκρυον στήσασα,
 καὶ τὸ ἐπ' αὐτῇ πάθος αὐτῶν τῆς ψυχῆς θεραπεύσασα,
 ἤδη ἐπὶ τοῦ τόπου γενομένη, ὄμματα καὶ χεῖρας εἰς
 285 οὐρανὸν ἀραμένη· «Σοί, δέσποτα τῶν ἀπάντων, ἔφη,
 καὶ κύριε, τὴν ὅλην ἀνεθέμην ζωὴν, ἐξ ὅτε Παύλω

MP

259 μολίβδου P 263 ἀπήγαγον P 267 τατησί (*sic*) P 268 καὶ|
 τὴν P

(5) L'auguste, c'était l'empereur.

τῷ τῆς ἐκλογῆς σου κατακολουθήσασα σκεύει, διὰ τοῦ θείου λουτροῦ τὸν ἐκ γενέσεως μολυσμὸν ἀπεκλυσάμην, μηδὲν τῶν ἐντρέπειν με δυναμένων ἐπί-
 290 προσθεν θεῖσα, πλοῦτον ἢ δόξαν ἢ περιφάνειαν ἢ τι τῶν τὴν σάρκα κολακεύειν καὶ τὴν ψυχὴν καταγοητεύειν εἰδόντων· καὶ τὸ σῶμα προδέδωκα τιμωρίαις οὐχ ὅσαις ἐμοὶ φορηταῖς, ἀλλ' ὅσαις ἢ τῶν ὠμοτάτων ἀρχόντων γνώμη ἐβούλετο· ὑπὸ τῆς σῆς
 295 δὲ δυναμουμένη ῥοπῆς, πασῶν περιεγενόμην τῶν ἐκείνων ἐπινοιῶν καὶ κολάσεων. Καὶ νῦν τὸ σὸν ἀκήρατον φανταζομένη κάλλος καὶ τὴν διὰ ξίφους πορείαν ποιούμενη πρὸς σέ, ἐξιλεοῦμαι τὸ σὸν φιλόανθρωπον· μὴ παραδῶς τοῖς θηρίοις ὃ σοι περιεποιησάμην ποίμνιον
 300 τῶν παρθένων (6), μηδὲ λίποις τῇ τῶν πιστῶν ἐκκλησίᾳ κατακενῶν σου τὸν ἔλεον, δυσωπούμενος τὰ ὑπὲρ σοῦ κενωθέντα καὶ ἔτι κενούμενα τῶν δούλων σου αἵματα. Καὶ μὲ δὲ πρόσδεξαι τὸ βραχὺ τοῦτό σοι προσκομίζουσιν αἶμα ὡσπερ τινὰ θυσίαν εἰς τὸ ὑπερουράνιον σου θυσιαστήριον.» Καὶ ταῦτα εἰποῦσα καὶ τὸν αὐχένα ὑποκλίνας ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν. Καὶ ταύτην σὺν τῷ λοιπῷ ἀράμενοι σώματι ἄνδρες ναυτικοὶ καὶ πλοίου ἐπιβάντες ἀπέπλεον, τὸ προστεταγμένον πληρώσοντες. Τῶν δὲ χριστιανῶν ἀθυμούντων
 310 ἐπὶ τούτῳ καὶ κοπτομένων σὺν δάκρυσιν, φωνὴ τις ἠκούετο ἐν Ῥαιδεστῷ (7) τὸ τῆς μάρτυρος ἀναπαύεσθαι σῶμα.

8. Γυνὴ δὲ τις πιστὴ τῶν ἐπιφανῶν, Ἀμμία κατονομαζομένη, τῆς φωνῆς διενωτισθεῖσα, ἅμα τῷ ῥιφῆναι
 315 τῷ βυθῷ τὸ πολυάθλον ἐκεῖνο σῶμα καὶ καρτερικόν, πλοίου καὶ αὐτὴ ἐπιβᾶσα καὶ ταχυναυτήσασα, κατήρεν ἐν Ῥαιδεστῷ· καὶ θείας αὐτὸ δυνάμεως ὡσπερ διαπορθμευούσης ἐκεῖ, προθύμως ἐδέχετο· καὶ μύροις

Sépulture.

287 cf. Act. 9, 15

MP

293 φορηταῖς] *sic ambo codd.* 310 τοῦτο P 315 καὶ καρτερικόν σῶμα P

(6) Cf. n. 4, ci-dessus.

(7) Rodosto, sur la Mer de Marmara.

ἀλείψασα καὶ ὀθονίοις καινοῖς περιστείλασα, ἐν ἐπι-
 320 φανεῖ τόπῳ κατέθετο εὐχαριστοῦσα θεῷ καὶ τῇ μάρ-
 τυρι. Μετὰ μέντοι τεσσαράκοντα ἡμέρας καὶ αὐτὴ Ἀμ-
 μία μακαρίως ἀναπαυσαμένη κατετέθη πλησίον τῆς
 ἀγίας ἐκείνης σοροῦ, ὄνησιν ἐκεῖθεν πιστεύουσα ἐφευ-
 325 ρεῖν καὶ συμμεθέξειν τῶν αὐτῇ ἀποκειμένων γερῶν
 ἐκ θεοῦ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ
 αὐτοῦ πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

MP

III

MARTYRE DES ÉPOUX TIMOTHÉE ET MAURA

BHG 1848z

Ces martyrs d'Antinoé en Thébàide, inscrits au 3 mai dans le Synaxaire⁽¹⁾, ne sont connus que par une Passion sans aucune valeur historique⁽²⁾.

En voici une Passion inédite, conservée dans un manuscrit de Venise⁽³⁾. Elle ne vaut guère mieux que la précédente. Elle a du moins le mérite de compléter le dossier. Elle figure au 10 novembre, qui n'est pas une date insolite⁽⁴⁾.

Les deux martyrs étaient vénérés à Constantinople, dans leur église située πέραν ἐν Ἰουστινιανῶν⁽⁵⁾.

(1) *Synax. Eccl. CP.*, col. 649-652; *Anal. Boll.*, t. 40 (1922), p. 88, 117.

(2) BHG 1849. Cf. *Comm. martyr. rom.*, p. 169-170⁵.

(3) *Anal. Boll.*, t. 24 (1905), p. 177; EHRHARD, *Überlieferung*, t. I (= T.U. 50), 1937, p. 497.

(4) Cf. *Synax. Eccl. CP.*, col. 209-212; *Act. SS.*, Nov. t. 4 (1925), p. 414.

(5) JANIN, *Églises et monastères*, p. 329-330.

CODEX UNICUS

Venetus Marcianus gr. 349, f. 130-131

saec. XI-XII

Μαρτύριον
τῶν ἁγίων μαρτύρων Τιμοθέου καὶ Μαύρας

f. 130^r

1. Πολὺς ῥέων ὁ καθ' ἡμῶν διωγμός, καθ' ὅσον χρό-
νον οἱ Ῥωμαίων αὐτοκράτορες τῇ ἀσεβείᾳ προσέ-
5 κειντο, πολλοὺς ἐν παντὶ τόπῳ τῇ Χριστοῦ ἐμμένοντας
ὁμολογίᾳ μάρτυρας ἀπεδείκνυεν, ἄνδρας τε καὶ γυ-
ναῖκας. Καθ' οὓς δὴ χρόνους ὁ μακάριος Τιμόθεος, ἐκ
κώμης Πεναπέων⁽¹⁾ ὑπάρχων καὶ ἀναγνώστου ἀξία
τετιμημένος, διάπυρος ζηλωτῆς ἦν τῆς πίστεως, ὑφη-
10 γούμενος τῷ λαῷ τὰς ἱεράς βίβλους, καὶ πολλοὺς
τῷ ἑλληνισμῷ προσανέχοντας πείθων ἐπιστρέφειν ἐπὶ
τὸν κύριον. Διὰ ταῦτα οὖν προσάγεται τῷ τῆς Θη-
βαΐδος ἄρχοντι, Ἀριανῷ⁽²⁾ καλουμένῳ, ἄρτι γάμῳ
προσομιλήσας.

La persécution.

15 2. Ἐρωτηθεὶς δὲ ὄνομα καὶ τύχην ἀπεκρίνατο· «Τι-
μόθεος λέγομαι καὶ ἀναγνώστης ὑπάρχω.» Λέγει ὁ
ἡγεμῶν· «Καὶ πῶς οὐκ ἀνέγνως τὸν τῶν αὐτοκρα-
τόρων νόμον τὸν κελεύοντα τοὺς μὴ θύοντας τοῖς
θεοῖς ἀποθνήσκειν⁽³⁾ ;» Τιμόθεος εἶπεν· «Οἱ πνεῦμα
20 Χριστοῦ ἔχοντες τούτων τῶν νόμων λόγον οὐδένα
ποιοῦνται, ἀλλὰ τοὺς ἐκείνου ἐν ταῖς ἱεραῖς ὑπανα-
γινώσκοντες βίβλοις ἐκείνων πολλὴν ποιοῦνται φρον-
τίδα.» Ὁ ἡγεμῶν εἶπεν· «Δὸς κάμοι τὰς βίβλους
σου, ὅπως κάγῳ τὴν τούτων δύναμιν μάθω.» Τιμόθεος
25 λέγει· «Καὶ τίς τὰ ἑαυτοῦ τέκνα λησταῖς πρὸς φόνον
ἐκδίδωσιν; Ἐγὼ γὰρ ὅταν αὐταῖς προσομιλήσω, ὑπὲρ
ἡδονῆν τέκνων ἠδύνομαι.» Ἀριανὸς εἶπεν· «Ὅρα
μήπως ἡ αὐθάδειά σου αὕτη οὐκ ὠφέλησει σε. f. 130^v
Ἄλλ' εἰ θύσειας τοῖς θεοῖς, πάντα σοι ἀφεθήσεται.»
30 Τιμόθεος εἶπεν· «Χριστιανὸς ὢν, ἕτερον σέβειν θεὸν
παρὰ τὸν ἀληθινὸν οὐκ ἀνέχομαι.»

L'interrogatoire.

3. Καὶ θυμωθεὶς ὁ ἡγεμῶν, σίδηρα πεπυρακτωμένα
εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ ἐκέλευσεν ἐμβληθῆναι, εἰπών· «Τοὺς
μὴ βουλομένους ἀκούειν βασιλικῶν προσταγμάτων τοι-
35 αῦται τιμωρίαι μένουσιν.» Ἐκ δὲ τῆς τοῦ πυρὸς ἀ-
τμίδος καὶ τῆς σφοδροτάτης καύσεως αἱ κόραι τῶν

Supplices.

(1) Village inconnu de CALDERINI, *Dizionario*, t. 4, II (1984).

(2) Ar(r)ianos, gouverneur de la Thébaidé et persécuteur, serait devenu martyr. Cf. *Anal. Boll.*, t. 40 (1922), p. 138.

(3) Édít fictif. Cf. DELBAYE, *Passions*, p. 175-177.

ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἐκπεπηδήκασιν. Καὶ τότε κελεύει δεθῆναι τοὺς ἀστραγάλους αὐτοῦ ἐπὶ τροχοῦ καὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ ὀπίσω δεσμεύσαντας χαμον αὐτῷ περι-
 40 θεῖναι καὶ κατὰ κεφαλῆς κρεμάσαι. Ὡς δὲ διὰ πάντων ἡὐχαρίσκει τῷ κυρίῳ, κελεύει ὁ ἡγεμῶν προσαχθῆναι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ Μαῦραν. Ἦν γὰρ μαθὼν ὅτι νεόνυμφός ἐστιν ὁ Τιμόθεος, μήπω ὄλας εἴκοσι ἡμέρας τῇ γυναικὶ αὐτοῦ συνοικήσας.

45 4. Καὶ λέγει Ἀριανὸς τῇ Μαύρᾳ κατ' ἰδίαν· «Ἴδε ὁ ἀνὴρ σου ἀνόητος ὢν ἔκρινεν ἀποθανεῖν καὶ σὲ χήραν καταλιπεῖν. Ἄπελθε οὖν πρὸς αὐτὸν καὶ παραινέσον θῦσαι τοῖς θεοῖς καὶ ἀπολυθῆναι.» Ταῦτα εἰπὼν παρέπεισεν αὐτὴν· καὶ ἀπῆλθεν. Ὡς δὲ ἤρξατο
 50 ἡ Μαῦρα τῷ ἀγίῳ τοὺς παραινετικούς λόγους κλαίουσα προσάγειν, ὁ Τιμόθεος διεπρίετο· καὶ βδελυζάμενος αὐτὴν εἶπεν· «Ὀντως τοῦ οἴκου ἐξερχομένη τὸν διάβολον συμπάρελαβες. Οὐκ αἰσθάνη, ἀθλία, τί μοι συμβουλεύεις, ἀνθ' ὧν ἔδει καὶ σὲ ὑπὲρ Χριστοῦ
 55 ἀποθανοῦσαν σὺν ἐμοὶ εἰς αἰῶνας ζῆσαι;»

5. Ἐκ τῶν τοιούτων οὖν λόγων τοῦ μάρτυρος ὥσπερ ἄνανήψασα ἡ Μαῦρα πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἐπέστρεψεν κρᾶζουσα· «Πρόσθες κἀμέ, τύραννε, τῷ ἐμῷ θεοσεβεστάτῳ ἀνδρί· χριστιανοὶ γὰρ ἐσμεν ἀμφοτέροι καὶ
 60 ὑπὲρ Χριστοῦ ἀποθανεῖν αἰρούμεθα.» Κελεύει οὖν ὁ ἡγεμῶν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἐκτίλαι, καὶ τοὺς δακτύλους τῶν χειρῶν αὐτῆς ἐν οἷς τοὺς δακτυλίου ἐφόρει ἐκκοπῆναι καὶ ἀπορριφῆναι, καὶ λέβη-
 65 τὰ ὕδατος πεπληρωμένον ὑποκαῆναι καὶ ἐν αὐτῷ ταύτην βληθῆναι. Ὡς δὲ ἔώρα αὐτὴν ὡς ἐν λουτρῷ ἀγαλλιωμένην, ἀναστὰς ἦλθεν πλησίον ὁ Ἀριανός· καὶ νομίσας μὴ καλῶς ὑποκαῆναι τὸν λέβητα, λέγει αὐτῇ· «Ἐπίχεε κατὰ τῶν χειρῶν μου.» Ἡ δὲ ἐπέχεεν· καὶ εὐθέως ἀπεδάρη τὸ δέρμα τῶν χειρῶν τοῦ ἡγε-
 70 μόνος. Ὀργισθεὶς δὲ ἐξάγει αὐτὴν· καὶ προστάττει ἀνθράκων πληρωθῆναι τὸ στόμα αὐτῆς καὶ λαμπάσι πυρὸς τὸ λοιπὸν σῶμα αὐτῆς κατακαίεσθαι.

6. Ἀπορῶν δὲ ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ἀγίων κελεύει αὐτοὺς σταυρωθῆναι ἀπέναντι ἀλλήλων. Καὶ σταυροῦσι
 75 τὸν τε Τιμόθεον καὶ τὴν Μαῦραν κατὰ πρόσωπον ἀλλήλων. Καὶ διεκαρτέρησαν ἐπὶ τῶν σταυρῶν ζῶντες

Maura essaie de faire céder son mari.

Elle se ravise et est torturée.

f. 131'

Crucifixion des deux martyrs.

39 χαμον] *sic sine acc. cod.*; χάμον, Act. SS., Maii t. I (1680), p. 741 C; κημόν Syn. Eccl. CP., col. 651, l. 3

μέχρι ἡμερῶν ἑννέα. Οὐ γὰρ ἄλλο τι ἐποίησαν αὐτοῖς οἱ τῆς ἀνομίας ἐργάται πρὸς τὸ τάχιον ἀποθανεῖν ἄλλ' ἢ μόνον προσέδησαν. Ἔως ἂν οὖν ἠδύναντο
 80 λαλεῖν, ἀλλήλους τοῖς τῆς ὑπομονῆς λόγοις παρεμυθοῦντο. Ὅτε δὴ λέγεται τὴν Μαῦραν πειραθεῖσαν ἐξειπεῖν τῷ Τιμοθέῳ· «Εὗξαι, κύριέ μου, ὅτι ὁ διάβολος πονηροῖς λογισμοῖς καὶ φαντασίαις ἐκθλίβει με»· τοῦ δὲ σὺν δάκρυσι περὶ αὐτῆς προσευχομένου, ἢ
 85 μὲν πονηρὰ καὶ φανταστικὴ τοῦ ἐχθροῦ δύναμις ὑπεχώρησεν, ἄγγελοι δὲ αὐτῇ ὡς ἐν ἐκστάσει γενομένη τὴν μέλλουσαν αὐτὴν ὑποδέξασθαι χαρὰν ὑπεδείκνυον· ὑπερέχουσαν δὲ καὶ ὑπερβάλλουσαν δόξαν ἐπιδείξαντες ἔλεγον· «Αὕτη τοῦ ἀνδρός σου ἐστίν·
 90 οὗτος γὰρ ὁδηγὸς τῆς σωτηρίας σου γέγονεν.» Πάντα οὖν τὰ ὁραθέντα τῷ ἀνδρὶ ἐξήγγειλεν, πολλῶν παρεστώτων· σὺν οἷς καὶ ἡ μήτηρ αὐτῆς ἅμα τοῦ Τιμοθέου πατρί, πρεσβυτέρῳ ὄντι, παρίστατο. Ἦνίκα δὲ ἐκλείποντες λαλεῖν οὐκ ἠδύναντο, κατὰ διάνοιαν
 95 προσηύχοντο, τῶν χειλέων αὐτῶν κινουμένων. Καὶ οὕτως ἀπέδωκαν τὰς ψυχὰς εὐχαριστοῦντες τῷ κυρίῳ· ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

78 cf. I Macc. 3, 6

92 *post* ἅμα *an supplendum* τῷ?

PASSION DE SAINT ROMAIN

BHG 1600z

Quand le P. Delehaye († 1941) publia, il y a plus d'un demi-siècle, son étude "exemplaire" du dossier de S. Romain d'Antioche⁽¹⁾, il n'avait pas connaissance du texte *BHG 1600z*, dont A. Ehrhard révéla l'existence en 1934⁽²⁾.

Ce texte inédit, un jeune savant grec, M. Photios Demetracopoulos, m'avait offert de le publier dans les *Analecta Bollandiana* en 1975. Mais je n'en ai plus eu de nouvelles depuis.

Je me décide donc à le publier moi-même d'après le seul témoin connu : le manuscrit 187 de Patmos, du XIII^e siècle⁽³⁾, fol. 78^v-95. Il n'a évidemment pas, comme les textes d'Eusèbe de Césarée, le mérite de l'ancienneté. Mais il complète un dossier important et se lit avec un réel intérêt⁽⁴⁾. L'auteur ne semble pas se douter que son héros était diacre et exorciste de Césarée.

(1) *Anal. Boll.*, t. 50 (1932), p. 241-283.

(2) *Byzantinische Zeitschrift*, t. 34 (1934), p. 195-196. C'est dans ce compte rendu qu'Ehrhard qualifie de "vorbildlich" le mémoire du P. Delehaye.

(3) EHRHARD, *Überlieferung*, t. 3, II (= *T.U.* 52, II), 1952, p. 876.

(4) *Comm. martyr. rom.*, p. 530-531.

CODEX UNICUS

Patmensis 187, f. 78^v-95

saec. XIII

Μαρτύριον
τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Ῥωμανοῦ

f. 78^v

1. Διοκλητιανοῦ τοῦ τυράννου τῶν τῆς Ῥώμης ἄρτι κακῶς ἐπειλημμένου σκήπτρων καὶ Μαξιμιανοῦ
5 τοῦ δυσσεβοῦς τὴν βασιλείον ὡς μὴ ὠφελεν | ἄρχῆν f. 79^r
ὑποζωσαμένου κατὰ τὴν Νικομήδους (1), εἰδωλική τις
ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κατὰ χριστιανῶν διεγεί-
10 ρετο θύελλα σατανική τε διεχεῖτο σκοτόμαινα καὶ ὄ-
λως ἦν μεστὰ θορύβου καὶ πλήρη κακῶν τὰ πρατ-
τόμενα, τῶν ἀπανταχοῦ γῆς ἀρχόντων διατάγματα
δεχομένων ὁσημέραι βασιλικά, κακοῦν μὲν ὅση δύναμις
15 τὰ τῶν πιστῶν διορίζοντα, αὔξειν δὲ τὰ ἐλλήνων
καὶ πρὸς ἐπίδοσιν ἄγειν ἐγκελεύόμενα. Ἦν οὖν ἰδεῖν
τότε σπουδὴν λόγον νικῶσαν καὶ λόγον σπουδὴν
15 διεγείροντα καὶ οἶονεὶ πτεροῦντα ταῖς τῶν ῥευστῶν
ὑποσχέσεσι· φιλεῖ γὰρ ὡς τὰ πολλὰ τὸ ὑπήκοον
ἔτοιμον ὅτι πρὸς ἅπαν ὁτιοῦν ἑαυτὸ τοῖς κρατοῦσι
παρέχειν καὶ ἄγρυπνον, καὶ μᾶλλον εἰ τύχοι φιλόδοξόν
20 τε καὶ φιλοχρήματον. Τί γὰρ τῶν δεινῶν οὐκ ἐπέ-
πρακτο; Τί δ' οὐκ ἐτεχνάζετο τῶν ἀπηνῶν; Καθηροῦντο
πόλεις αὐταί, οἴκοι τίμιοι καὶ θεῶ προσανέχοντες·
λαὸς αὐτὸς κατεστρατηγεῖτο Χριστοῦ, τί μὲν οὐ πά-
σχοντες ὑπὲρ αὐτοῦ, τί δ' οὐχ ὑπομένοντες τῶν ἀλ-
γαινῶν. Παρεδίδοτο πρὸς θάνατον τέκνον ὑπὸ πατρός
25 καὶ πατὴρ πρὸς υἱοῦ· καὶ φίλον δὲ φίλος εἰς σφαγὴν
προεδίδου καὶ ἀδελφὸς τὸν ὁμαίμονα καὶ, συνελόντα
φάναι, ἢ φύσις αὐτῆ ἑαυτῆς ἐπιλέληστο· καὶ ταῦτα
τίνος, χρημάτων χάριν ἔρωτος καὶ δόξης κενῆς. *Le préfet*
2. Κατ' ἐκεῖνο τοίνυν καιροῦ, τῆς Ἀντιόχου, ἦν καὶ *Asclépiade.*
30 | Θεοῦπολιν (2) ὃ τῆς ἱστορίας λόγος οἶδε καλεῖν, f. 79^v
τῷ πρώτῃν αὐτῆν ἄνωθεν τὸν περὶ Χριστοῦ δέξασθαι

24/26 cf. Luc. 21, 16; Matth. 10, 21; Marc. 13, 12

27 αὐτῆ] αὐτῆ *cod.*

(1) Nicomédie (Izmit), capitale de l'Empire depuis Dioclétien. Voir V. SCHULTZE, *Altchristliche Städte und Landschaften*, t. II, II (Gütersloh, 1922), p. 257-305; R. JANIN, *Les églises et les monastères des grands centres byzantins* (Paris, 1975), p. 77-104.

(2) Théoupolis, autre nom d'Antioche. Voir LAMPE, s.v.

λόγον, ὁ ὕπαρχος Ἀσκληπιάδης⁽³⁾ τὴν ἀρχὴν ἐπεπίστευτο, ἀνὴρ δεισιδαίμων καὶ σκολιὸς καὶ τὰλλα περίεργος. Καὶ δὴ πρὸς ταύτην εἰσήλαυνε, δεινὸν οἶον
 35 κατὰ τῶν ὀρθοδόξων πνέων καὶ μανικόν· ἅμα γὰρ τῇ ταύτης εἰσόδῳ, τιμῶν ὡσπερ τοὺς αὐτοῦ δαίμονας ὁ καὶ τούτων αὐτῶν ἀθλιώτερος, εἰσοδίου ἐπετέλει σπονδὰς, ἑκατόμβας ὅλας αὐτοῖς, τὸ τοῦ λόγου, προσάγων καὶ χιλιόμβας. Ἄλλ' ἐπεὶ τῷ λύθρῳ τῶν
 40 σπονδῶν τῆς μισαρᾶς ἐκείνης τελετῆς καὶ κνίσης τὰς ἀνοσίους αὐτοῦ καὶ μιὰς ἐμβάψοι χειῖρας ὁ ἐναγῆς καὶ παμβέβηλος τὰς τε ψυχὰς καταμιάνοι τῶν ὑπ' αὐτόν, καὶ κατ' αὐτοῦ φεῦ οἴκου κυρίου καὶ ποιμνίου μανιωδῶς ἐπᾶραι ταύτας ἐπέιγετο, τῷ τῆς ἀνοσιουργοῦ
 45 γνώμης αὐτοῦ πελέκει, τοῦτον μὲν καταστρέψαι βουλευθεὶς ὁ κατάρατος, τὸν χριστεπώνυμον δὲ καὶ νεόλεκτον Ἰσραὴλ φόβῳ τῶν ἠπειλημένων αἰκισμῶν συνταράξαι τε καὶ διασκεδάσαι, εἴπερ μὴ τοῖς αἰσχίστοις αὐτοῦ καὶ ἀσεβέσι σύνθηται τρόποις καὶ τῇ πρὸς τοὺς
 50 δαίμονας πλάνῃ – μεμαθήκει καὶ γὰρ ὁ παράνομος τούτῳ τοὺς πιστοὺς ἐπιχωριάζειν καὶ τὸν λόγον κατηχεῖσθαι τῆς ἀληθείας –, εἰ καὶ φροῦδον αὐτοῦ καὶ μάταιον ἀποδέδεικτο τὸ ἐγχείρημα.

3. Ἄρτι γὰρ ὁ θαυμαστός Ῥωμανὸς τῶν ἐρημικῶν
 55 ἐκείνων ὑπερκύψας ὄρων – τούτοις γὰρ εὐσεβῶς ἐνησκεῖτο, τὰς | τῶν δαιμόνων ἀνδρικῶς πλοκάς ἐκ-
 κρουόμενος, θεῶ τε καταμόνας ὡς ἐνὸν συγγινόμενος – καὶ πρὸς τὴν ὡς εἶχε πόλιν καταβάς, τὴν ἐκκλησίαν καταλαμβάνει, χειρα βοηθὸν ἐπορέγων λαῶ περι
 60 τὰ μέγιστα τὴν πίστιν αὐτὴν κινδυνεύοντι, καὶ μὴ μεθήσειν ὑποτιθέμενος τὴν εἰσοδὸν αὐτῆς τῷ ὑπάρχῳ⁽⁴⁾, πρὸς ἣ καὶ ψυχὰς αὐτὰς δι' αὐτὴν πρόοιτο τὴν εὐσέβειαν, ὅσιον κρίνας ὁ μακαρίτης καὶ ἄλλως θεοσεβὲς μὴ ἔᾶσαι τὸν ἀνόσιον τὴν Χριστοῦ ποίμνην ἐπιδραμεῖν,

Romain l'écarté de l'église.

f. 80^r

38 cf. LUCIAN., *Timon*, 7

38 ἑκατόμβους *cod.* 39 ἐπεὶ| ἐπὶ *cod.*, *corr. manus secunda in mg.* 49
 σύνθηται| *sic acc. cod.*; cf. l. 476 55 ὑπερκόψας *cod.*, *corr. manus secunda in mg.*

(3) Cf. A.H.M. JONES, J.R. MARTINDALE, J. MORRIS, *The Prosopography of the Later Roman Empire*, t. 1 (Cambridge, 1971), p. 114.

(4) Cf. *Anal. Boll.*, t. 50 (1932), p. 249: μὴ συγχωροῦντες ... τῷ ἐπάρχῳ εἰσελθεῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

65 θῆρα καὶ οὐκ ἄνθρωπον ὄντα, ἀλλ' ἢ μᾶλλον τῇ τῶν
 λόγων σφενδόνῃ πόρρωθεν αὐτὸν τῆς ὀρμῆς ἀνα-
 στεῖλαι καὶ τῆς εἰς τὰ πρόσω φορᾶς, καὶ στήσαι ρύμην
 τοῦ τοσοῦτου κακοῦ. Ἄλλὰ ταῦθ' οὕτως ἔχοντα καὶ οὔ-
 τω διασκεφθέντα καλῶς, οὐμενοῦν διέλαθε τὸν ἀσεβῆ·
 70 ἀποκριθεὶς γὰρ τῆς ὀρμῆς καὶ τῆς ἀπανθρώπου γνώμης
 ἐκείνης, οὔτω τῆς ἄνωθεν οἰκονομησάσης προνοίας,
 καὶ μὴ ἔχων ἕτερον ὅ τι καὶ διανοηθῆ, ὃν ἔτρεφε θυ-
 μὸν πρὸς τὸν ὄσιον τρέπει.

4. Καὶ δὴ συσχεθῆναι τοῦτον τάχιστα καὶ τῷ βήματι
 75 παραστῆναι κελεύει. Ἦχθη τοίνυν εἰς μέσον θάπτον
 ἢ λόγος ὁ σοφὸς Ῥωμανός· ἀνακρίνεται, τὴν εὐσέβειαν
 ἐγκαλεῖται. Ὅλους γὰρ ὀφθαλμοὺς ὡς ἐκ πηγῆς τῆς
 τεθολωμένης αὐτοῦ ψυχῆς θυμοῦ γεμίσας ὁ παράφορος
 ἄρχων καὶ δεινὸν ὡς αὐτὸν ἀπιδῶν· «Λέγε μοι, ἔφη,
 80 ταλαίπωρε, τίς ἢ ξένη αὕτη σου καὶ παρηλλαγμένη
 θέα;» τὸ ἐρημικὸν αὐτῆς τε καὶ τῆς καταστολῆς ὡσανεὶ
 | ξενωθείς, «καὶ τίς ὁ καινὸς οὔτος, ἢπερ ἤκουσα, f. 80^v
 θεσμὸς τῆς φαύλης σου ταύτης διδαχῆς; καὶ τίνα
 στρέφων κατὰ νοῦν ἀναπεῖθειν σπεύδεις τὸν ὄχλον,
 85 ἀθετεῖν μὲν διατάγματα βασιλικά, ἀθετεῖν δὲ θεοὺς
 αὐτούς, καὶ μάλιστα τὸν ὑπερφυᾶ καὶ δαφναῖον
 Ἀπόλλωνα, τὸν περικαλλῆ τόνδε ἥλιον καὶ χρυσαυ-
 γές οἶον ἐπὶ πόλον καὶ γῆν ἐκλάμποντα, μὴ νόμων
 φοβηθεὶς αὐστηρίαν, μὴ θυμὸν βασιλέων μηδ' ἄλλο τι
 90 μικρὸν ἢ μέγα, οἷς νοῦν ἔχων ἄνθρωπος ἐκδειματοῦται
 καὶ ἐκταράττεται;» Ἐφ' οἷς ὁ δίκαιος, ἀκόλουθον τῇ
 πεύσει ποιούμενος τὴν ἀπόκρισιν, τὸ περὶ τοῦ παρηλ-
 λαγμένου μόνον καὶ ξένου τῆς τε καταστολῆς καὶ
 τῆς θέας ἀφεῖς, περιττὸν ὡσπερ αὐτὸ λογισάμενος
 95 – καὶ γὰρ ἔσπευδε πρὸς μόνον τὰ συνοίσοντα τοὺς
 λόγους ἀποδιδόναι – «Καινὸν μὲν οὐδὲν, εἶπεν, ὕπαρ-
 χε, οὔτε διδάσκομεν ἡμεῖς οὔτε θεσμοθετοῦμεν, ἐκεῖ-
 να δὲ πάντως ἄπερ Χριστὸς ἡμῖν, ὁ τοῦ θεοῦ τοῦ
 ζῶντος μονογενῆς υἱός, ἄρτι πρὸς ἡμᾶς ἀρρήτως
 100 ἐπιδημήσας, προσλήψει σαρκὸς τῇ ἐκ τῆς πανάγνου
 θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, ἀχράντως ταύτης
 ἀποτεχθεὶς καὶ ἀσπόρως, μὴ τραπεὶς ὅπερ ἦν, ὑπέθετο
 καὶ ἐδίδαξεν, ὡς αἱ περὶ τούτων θεῖαι καὶ ἱεραὶ
 διαγορεύουσι βίβλοι. Καὶ ὄντως καινά, καθὼς εἶρηκας,
 105 καὶ παράδοξα τὰ ὑπ' αὐτοῦ τελεσιουργηθέντα καὶ λό-

*L'interrogatoire.
 Romain expose
 la doctrine
 chrétienne.*

f. 80^v

72 ἔτρεπε *cod.*, *corr. manus secunda supra lin.* 83 θεσμη *cod.*, *corr. manus
 secunda in mg.* 85 ἀθετεῖν'] ἀθετεῖν *cod.*, *corr. manus secunda in mg.*

110 γου παν|τὸς ὑπερκείμενα· ἄ καὶ στρέφοντες κατὰ f. 81^r
 λογισμὸν, ὅση δύναμις σωθῆναι σπεύδομεν πάντας
 ἀνθρώπους καὶ εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν ἔλθειν,
 οὕτω κελευούσης τῆς δεσποτικῆς ἐντολῆς. Μηδεὶς γάρ
 115 φησι τὸ ἑαυτοῦ ζητεῖτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ πλησίον ἕκαστος.
 Καὶ αὐθις· Ὁ ἐξάγων τίμιον ἐξ ἀναξίου ὡς στόμα
 μου ἔσται. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ πολὺς ἡμῖν ἐντεῦθεν
 ὁ μισθὸς ἀποκείσεται, τοιαῦτα καὶ μελετῶσι καὶ πράτ-
 τουσι. Καὶ ταῦτα ἐν τούτοις· τὸν δέ γε θυμὸν, ὡς
 120 εἶρηκας, τῶν κρατούντων, καὶ τῶν νόμων αὐτῶν σου
 τὴν αὐστηρίαν, γενναίως ἢ μᾶλλον συνετῶς εἰπεῖν
 καὶ λελογισμένως, περιφρονοῦμεν καὶ διαπτύομεν, μόνον
 εἰς αὐτὸν τὸν θεοῦ φόβον καὶ νόμον ἀποσκοποῦντες
 καὶ τὰ φρικτὰ τούτου δικαιοτήρια· φοβερὸν γὰρ τὸ
 125 ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας θεοῦ ζῶντος· καὶ ὄντως δὴ
 φοβερὸν, ὅτι κριτῆς οὗτός ἐστιν ἐνθυμήσεων καὶ
 ἐννοιῶν καρδίας. Ἄλλως τε δὲ καὶ σώματα μὲν οἱ
 κρατοῦντες αἰκίσονται καὶ καθυποβαλοῦσι θανάτῳ,
 ψυχὰς δὲ οὐμενοῦν τὰς ἡμῶν, οὐδ' ἂν πάνυ βουληθῶ-
 130 σιν, ἀποκτεῖναι δυνήσονται. Γέγραπται γὰρ που καὶ
 τοῦτο ταῖς ἱεραῖς τοῦ εὐαγγελίου γραφαῖς· Μη φο-
 βηθῆτε, λέγοντος, ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα,
 τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. Φοβήθητε
 135 δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπο-
 λέσαι ἐν γεέννῃ. Διὰ τοι ταῦτα παρ' οὐδὲν | ὑμῶν f. 81^v
 ὡς εἶρηται τὸν κενὸν τιθέμενοι φόβον, οὐ δεῖν ἔγνω-
 μεν βεβήλοις σε συγχωρῆσαι ποσὶ τὸ ἁγιαστήριον
 πατήσαι Χριστοῦ καί, θῆρα ἢ ἄνθρωπον ὀλέθριον
 ὄντα, τοῖς αὐτοῦ θρέμμασι λυμαντικῶς ἐπελθεῖν. Τὰ
 135 γὰρ ἅγια τοῖς ἁγίοις εἰσιτητά, οὐ τοῖς ἀνοσίοις καὶ
 ξένοις πάντῃ τῆς δεσποτικῆς καὶ θείας αὐλῆς.»

5. Τούτων οὕτω ῥηθέντων ὑπὸ τοῦ μάκαρος, ὁ τῆς *Les menaces n'*
le feront pas
céder.
 ἀληθείας ἐχθρὸς τᾶλλα παρείς, ὅτι μηδὲ ποσῶς κατὰ
 τι τούτοις ἀντιβῆναι δεδύνητο, καὶ μόνου τοῦδε πε-
 140 πονηρευμένως ἀφορμῆς ὡσπερ εὐλόγου δραζάμενος·
 «Τοῦ σοῦ χάριν, εἶπε, φόβου καὶ τῶν ἠπατημένων
 εὐτελῶν ὑπὸ σοῦ καὶ οἰκτρῶν ἀνθρωπίων, ὧ κακὴ
 κεφαλὴ, οὐκ εἰσηλθὼν ὑμῶν ἐν τῇ συναγωγῇ, μή τι
 παθεῖν δεδιώς, μηδὲ τί γένηται διανοηθεῖς. Νῆ τὸν

145 μέγιστον καὶ φαιδρότατον ἥλιον, τὸν χρυσαυγῆ καὶ
 παγκόσμιον, εἰ μὴ γε τῶν ἀπατηλῶν σου τουτ(ων)ὶ
 ῥημάτων ἀφέμενος αὐτῷ τε καὶ τοῖς ἄλλοις ἐθελήσεις
 θῦσαι θεοῖς, ποικίλαις σου πρότερον καὶ παντοδα-
 παῖς ἀναλώσας τὸ σῶμα βασάνοις, οὕτω σε καὶ
 150 πυρὶ παραδώσω, ἵν' εἰδῆς μὲν αὐτός, εἰδεῖεν δὲ καὶ
 οἱ πρὸς τῆς μιαρᾶς σου γλώττης ἠπατημένοι, οἷος
 ὁ παρ' ὑμῶν κηρυττόμενος, ὡς οὐδὲν ὑμᾶς ὀνήσαι
 δυνήσεται τῆς ἐνστάσεως, καὶ πείσητε ἑαυτοὺς μὴ
 ματαίως προσέχειν μηδ' ἐπ' ἀνθρώπῳ βιοθανεῖ τὰς ἐλ-
 155 πίδας τιθέναί· οὐδὲ γὰρ σε πάντως τῶν ἐμῶν χειρῶν
 ἐξαιρήσεται.» Καὶ ὁ ἅγιος· | «Ὅλως οὖν, ἔφη, οἷε f. 82^r
 ταῖς ἀπειλαῖς σου ταύταις φοβεῖν με, παρανομώτατε,
 ὡς τῆς ἀληθείας μὲν δι' αὐτῶν ἀποστήσομαι, συνθή-
 σομαι δὲ σου τῷ ψεύδει καὶ μεταμαθήσομαι τὴν
 160 ἀσέβειαν; Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχεις ἰδεῖν ὀφθαλμοῖς τοῦτο
 ποτε, οὐκ ὡσὶν ἐνωτίσασθαι, οὐ, μὰ τοὺς ὑπὲρ
 εὐσεβείας προκειμένους ἡμῖν τούτους ἀγῶνας καὶ τὰ
 παλαίσματα, οὐδ' ἂν εἴ τι καὶ δρᾶσαι διανοηθῆς χα-
 λεπώτερον ὢν εἴρηκας ἢ καινότερον. Νηπίων γὰρ
 165 αἱ ἀπειλούμεναί μοι κολάσεις λογισθήσονται βέλη,
 καὐτὸ δὲ σου τὸ πῦρ θάλψις μάλιστα καὶ ἀναψυχὴ
 καὶ σκιατραφία τις ἠδεῖα καὶ ἔνδροσος.»
 Οὕτω τοῦ μάρτυρος εἰπόντος, ὁ δεινὸς ἄρχων
 ἀναρτηθέντα τοῦτον κελεύει δεινῶς καταζαίνεισθαι. Καὶ
 170 εἶχε μὲν οὕτω τὸν ἅγιον ἢ ἀνάρτησις. Οὕτω δὲ τῆς
 κολαστικῆς ἐνεργείας ἀρχὴν κατὰ τὸ προστεταγμένον
 λαβούσης, πατρόβουλον αὐτὸν ἢ τάξις ὑπέλαβεν εἶναι·
 εἴθιστο γὰρ αὐτῇ τὰ προὔπηργμένα τοῖς μάρτυσι
 παράσημα τῆς ἐν ἧ ποτε διῆγον ἐκ προγόνων τιμῆς,
 175 ἐν τῷ κρίνεσθαι τούτους ἀναφέρειν τοῖς ἄρχουσι.
 Τοῦτο δὲ παρίστησιν, ἢ πατρός τὰ πρῶτα φέροντος
 τῆς βουλῆς ἐκγενέσθαι τὸν ἅγιον, ἢ τοῦτον μᾶλλον
 αὐτὸν πατέρα βουλῆς χρηματίσαι. Οὐδὲν γὰρ ἄλλο
 δίδωσι νοεῖν ἐξελληνιζόμενον τὸ ῥητὸν ἢ τοῦτο, ὡς
 180 ἐξ αὐτῶν ἔνεστι τῶν τοῦ μάρτυρος σοφιστικῶν νοη-
 μάτων καὶ ἀντιθέτων καταλαβεῖν ἐναργῶς. Ὁ τε γὰρ
 νοῦς ὁ τε | λόγος τῶν ὑπ' αὐτοῦ δεδημηγορημένων, f. 82^v
 ὡς ἐχέφρων, ὡ(ς) συνετός, ὡς πλήρης γνώσεως καὶ
 σοφίας, τοῦτο καθαρῶς ἀποδείκνυσι καὶ οὐκ ἄλλο.

146 τουτωνὶ] τοῦτί *cod.* 151 πρὸς] πρὸ *cod.*, *corr. manus secunda supra lin.*

156 οἷη *cod.* 160 ἔχεις] *sic cod.*; *an legendum* ἔχοις? 183 ὡσυνετός *cod.*

185 Ὅθεν καὶ τῶν ἐπισήμων ἓνα καὶ τὰ πρῶτα φερόντων
 εἶναι τὸν μάρτυρα δείκνυται, κἀντεῦθεν καὶ πατέρα
 βουλῆς, ὡς προῖων ὁ λόγος παραστήσει τρανότερον,
 ἀπ' αὐτῆς τῆς τοῦ γένους ἀναφορᾶς τῆς ἐκ τῶν τοῦ
 ἀσεβοῦς ὑπάρχου λόγων ὑποσημειωθείσης τοῦτο προσ-
 190 λαμβανόμενος· ἀνάγραπτον γὰρ τὴν αὐτοῦ μνήμην,
 ὅθεν τε κἀκ τίνος ἔσχε τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ γένος
 ἐπίσημον οὕτω καὶ λαμπρόν, ὡς καὶ αἰδῶ προσεμ-
 ποιεῖν τῷ ὑπάρχῳ, οὐδεὶς ἡμῖν παραδέδωκε λόγος,
 ὅτι μηδὲ φίλον ἴσως τοῦτο τῷ μάρτυρι, τὸν ἀληθῆ
 195 τῆς εὐγενείας ἐκδήλως ὑπεμφαίνοντι τρόπον, ὧν τε
 προέκρινε καὶ οἷς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀνδρικῶς καὶ
 γενναίως ἐνεκαρτέρησεν.

6. Ἐνθεν τοι καὶ κατενεχθῆναι μὲν αὐτὸν τέως ὁ
 διώκτης προσέταπεν· οὐ μέντοι δὲ καὶ τῆς ὀργῆς
 200 ἐνεδίδου, ἐνδομυχοῦσαν ἔχων αὐτὴν καὶ ὡσπερ ἐκ-
 καιομένη(ν)· ὁμως τὸν πρᾶον ὑποκρινόμενος· «Εἰπέ
 μοι, ἔφη, Ῥωμανέ, εἰ τῷ ὄντι πατρόβουλος ἦς καὶ
 τί πεπονθῶς εἰς οὐδὲν ἠγήσω τὴν τοσαύτην τιμὴν,
 καταλιπὼν τὰ πάτρια ἔθνη οὕτω καλῶς ἔχοντα καὶ
 205 ἐνδόξως καὶ δουλείαν ἄτιμόν τε καὶ ἄ|δοξον τούτῳ
 προστεθεικῶς.» Καὶ ὁ ἅγιος· «Καὶ ἵνα τί διερωτᾶς,
 εἶπεν, ὑπαρχε, παλαιᾶς ἀναμιμνήσκων δόξης ἀδόξου
 καὶ φθαρτῆς εὐπραγίας, ἵν' ἐντεῦθεν μοι τὸν τῆς εὐ-
 σεβείας τόνον ὑποχαλάσης; Ἴσθι τοιγαροῦν λελογι-
 210 σμένως με τούτων καταπεφρονηκέναι, τῆς αὐτῶν τερ-
 θρείας καὶ καταγελάσαντα, καὶ δοῦλον εἶναί τε Χριστοῦ
 καὶ καλεῖσθαι προκεκρικέναι, τοῦ σκότους ἀνθηρημένον
 τὸ φῶς. Ἐφ' ᾧ καὶ πάσας τὰς κολάσεις δι' αὐτὸν ὑ-
 πομένειν εἰς ὅλην ἰσχὺν προτεθύμημαι, ἐπεὶ καὶ οὗτος
 215 δι' ἐμὲ θεὸς ὧν καὶ δεσπότης δούλου μορφὴν ἠθέλησεν
 ἀναδέξασθαι, μείνας ὅπερ ἦν ὁ φιλόανθρωπος, ἵν' οὐπερ
 ὑπέστην φθόνῳ τοῦ δαίμονος πτώματος, τοῦ παρα-
 δέισου φεῦ ἐκβληθείς, πρὸς ἑαυτὸν ἀνασώσεται καὶ
 ταῖς ἀγγελικαῖς συντάξας δυνάμεσι μέτοχον βασιλείας
 220 οὐρανῶν καταστήσει, υἱὸν τε καὶ κληρονόμον ἀποδείξει
 εἰσποιηθέντα διὰ τῆς χάριτος. Ἄρ' οὖν οὐ δίκαιον διὰ
 ταῦτά με τούτῳ δουλείαν ὁμολογεῖν; Ὅτι δὲ καὶ
 τὴν αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ ἡμῶν θήσοι τῶν δούλων καὶ

*Le juge lui
 demande s'il est
 de rang
 sénatorial.
 Romain dit qu'
 cela n'a aucune
 importance.*

f. 83'

215 cf. Phil. 2, 7

τῷ τιμίῳ αἵματι τῆς τοῦ νόμου κατάρας ἐξαγοράσοι
 225 καὶ τὴν ὄντως ἐλευθερίαν χαρίσαιο, οὐχ ὅσιον ὑπὲρ
 αὐτοῦ καὶ τὸ θανεῖν προθύμως εἰ οἶόν τε καὶ πολλάκις
 ἡμᾶς ὑπομεῖναι; Ναὶ δὴ, τῶν νοῦν ἐχόντων εἶποι
 τις ἄν. Τῷ τοι, νουνεχόντως τῷ τοῦ προσώπου αὐτοῦ
 φωτὶ σημειούμενοι, τὸ σκότος, | τὸ μεθ' ὑμῶν συνεῖναι f. 83^v
 230 τε καὶ συνδιάγειν, ἐμφρόνως ἀποστρεφόμεθα, πρὸς
 αὐτὸ πέταυρον ἄδου κατάγον, τὰς ἐσχάτας κολάσεις,
 τοὺς τοῖς θεσπίσμασι τῶν κρατούντων ἀφρόνως ὑπα-
 γομένους. Αὐτὸ γὰρ τὸ σκότος τρυφὴν ὑμεῖς καὶ
 φῶς εἶναι νομίζοντες κάντεῦθεν πρὸς νυκτὸς ἔργα
 235 καταφερόμενοι, τῆς δεισιδαίμονος τῶν εἰδώλων ἀπάτης
 οὐ τοὺς πόδας ἀπλῶς, ἀλλὰ δὴ καὶ ψυχὰς αὐτὰς
 μᾶλλον τῇ τῆς ἀσεβείας πέτρα χαλεπῶς προσαράσ-
 στοντες κατὰ κρημνὸν φεῦ τῆς ἀπωλείας ὑπάγεσθε,
 τὸ ἀληθινὸν φῶς τὸν Χριστόν, τὴν ἀπρόσκοπον ὁδὸν
 240 καὶ πρὸς αὐτὴν ἄγουσαν τὴν αἰδιον ὄντως ζωὴν
 εὐρεῖν μὴ βουλόμενοι· καθάπαξ γὰρ πειθαρχήσαντες
 τῷ τοῦ σκότους αἰτίῳ, τῆς ἀμαρτίας ὅλως γεγόνατε
 δοῦλοι, μὴ βουληθέντες δεῖλαιοι συνιέναι τοῦ ἀγαθῦναι
 μήτ' εἰς νοῦν λαβεῖν ὡς φθαρτοῖς ἀλογίστως προσέ-
 245 θεσθε· ἐφ' ᾧ καὶ κατ' αὐτῶν ὁμοφύλων, θηρίων ὠμό-
 τερον καὶ βιαιότερον διακεείμενοι φαίνεσθε, καίπερ μι-
 κρὸν ὅσον τῷ θανεῖν λυθησόμενοι καὶ ταῖς αἰωνίοις
 κολάσεσι παραπεμφθησόμενοι. Μὴ τοίνυν τοὺς Χριστοῦ
 βιάζεσθε δούλους, θύειν δαίμοσιν ὀλετῆρσι παθῶν
 250 δούλοις καὶ πάσης ἀκαθαρσίας καταναγκάζοντες. Σύνε-
 τε δὲ μᾶλλον ὡς ὑμῶν ἐσμεν καὶ βίῳ σεμνῷ χρη-
 στότεροι καὶ λόγῳ ἀληθεῖ σοφώτεροι, ἐπαινετοῖς τε
 θαυμαστότεροι τρόποις καὶ παλαισ|μασιν ἐπιδόξοις f. 84^r
 γενναιότεροί τε καὶ ὑψηλότεροι.»

255 7. Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ὁ παράνομος ἐκεῖνος, *Le juge lui reproche son arrogance vis-à-vis des autorités.*
 ὅλος ἐμμανῆς γεγονώς, μὴ φέρων τὴν τοσαύτην παρ-
 ρησίαν τοῦ μάρτυρος· «Ἄνόσιε, εἶπε, καὶ τῆς τῶν
 θεῶν εὐμενείας ἀλλότριά, ἐχρῆν μὲν σε πρὸς τὴν
 γεγεννημένην ἀποκρίνασθαι πεῦσιν κἀκεῖνα διδάξαι περὶ
 260 ὧν ἠρωτήθης, οὐχὶ δὲ λόγους οὕτω μακροὺς καὶ
 πολυρρήμονας ἀποτείνασθαι, καὶ κατάκριτον ἐφ' οἷς ἑά-
 λως ὄντα, τοσοῦτον ἡμῶν ἀλαζόνι γνώμη καὶ αὐθάδει
 κατεπαρθῆναι.» Καὶ παραυτίκα κελεύει πυγμαῖς τὸ
 μαρτυρικὸν καὶ τίμιον ἐκεῖνο κατακίζεσθαι πρόσωπον·

- 265 «Μὴ ξένα, φάσκων, ῥήματα καὶ παρεφθαρμένα ῥη-
τόρευε· μὴ τῆς δίκης κατεξανίστασο. Πρὸς ὃ δὲ
κληθεὶς ἠρωτήθης ἀπόκριναί.» Ἐφ' οἷς ὁ μάρτυς φω-
νῆ πραεῖα καὶ ἀρε(σ)τῆ· «Ἐγὼ μὲν, ἔφη, περὶ ὧν ἠ-
ρωτήθην ἀπεκρινάμην· ἀπετεινάμην τε καὶ λόγους
270 τοὺς πρέποντας, οὐχὶ κατεξανιστάμενος ὑμῶν ἢ ἀλα-
ζονευόμενος οὐδ' αὐθαδεῖα κεχρημένος, ὡς εἴρηκας,
ἄπαγε, ἀλλὰ τοῦ παρισταμένου κηδόμενος ὄχλου καὶ
αὐτῆς ἀεὶ φροντίζων τῆς ἀληθείας. Ὅμως πρὸς τῶν
θεῶν σοι, δικαστά, καὶ τοῦ διαπρέποντος ὡς λόγος
275 ὑμῖν Ἀπόλλωνος ἐν αὐτοῖς, εἴ γε σιωπῆν ἐφ' οἷς
λέγεις ἀσκήσαιμι καὶ μηδὲ ψιλὸν ἐκ στόματος προή-
σοιμι λόγον, οὐκ ἂν ὑπερβολῆ σε μανίας ἐμποιήσω
πεσεῖν καὶ πρὸς ἀλλόκοτα φέρεσθαι παρασκευάσω καὶ
ἀνελεύθερα;» – «Ναί, φησὶν, οὕτως ἔχει σαφῶς» f. 84^v
- 280 ὁ ὕπαρχος ἀνθυπέφερεν, «ἀλλ' ἠπίω σε βούλομαι καὶ
συμβαίνουντι λόγῳ ταῖς ἐρωτήσεσι καὶ ὧτινι πρὸς
ἐξουσίας δέον ὑπερεχούσας κεχρησθαι, τὰς ἀποκρίσεις
ποιεῖν, καθὼς ἔχουσι καὶ τὰ ὑμέτερα λόγια, οὐχὶ δὲ
παροινεῖν εἰς ἡμᾶς οὕτως ἀναιδῶς ὡς μὴ τινος ὄντος
285 τοῦ φοβοῦντος ἢ καταπλήττοντος.» Τοῦ δυσσεβοῦς
οὖν ἐπὶ τούτοις ὁ μακαρίτης καταγελάσας, καὶ κα-
ταμυκτηρίσας αὐτὸν τῆς ἀνοίας· «Τᾶλλα μὲν ἡμεῖς,
εἶπεν, ὕπαρχε, πρᾶοί τε καὶ ἐπιεικεῖς καὶ παντὸς
ἄλλου ταπεινότεροι, τοῦτο τῆς ἡμετέρας, ὡς εἴρηκας,
290 κελευσάσης γραφῆς. Οὐ δὲ περὶ τὴν πίστιν ἡμῖν ἢ
πάλη, τῆς ἐπιεικειᾶς ἀφέμενοι, σφοδροὶ τινὲς ἐσμεν
πρὸς τοὺς ἐναντίους καὶ ἀκατάπληκτοι, μὴ οἰοί τε
ὄντες χλευαζομένην ὄλως φέρειν αὐτὴν καὶ στόμασιν
ἐναγέσι διασυρομένην γέλωτα προκεῖσθαι καὶ παί-
295 γνιον.»
- Ἄτοινυν ὕπαρχος, ἐκλαθόμενος ὡσπερ τῶν εἰρη-
μένων, ἄτε καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφη-
ρημένος καὶ γνώμη κακούργῳ πρὸς λόγους ἐλθεῖν
τῷ μάρτυρι βουληθεὶς ἴν' ἔλη τούτοις αὐτὸν καὶ δεῖξῃ
300 δικαίως ἐπάγειν αὐτῷ τὰς κολάσεις – τί γὰρ ἂν
ἕτερον καὶ διενοήθη ψυχῇ, ὅλη τῶν πονηρῶν ἐχομένη
καὶ μηδὲν ὑγιὲς ὄλως βουλομένη λογίζεσθαι; – «Εἴρη-
κας, ἔφη, μέμνημαι πρὸ μικροῦ, Ῥωμανέ, τοὺς Γα-

280/283 cf. Rom. 13, 1

λιλαίους ὑμᾶς ἐντιμοτέ|ρους εἶναι τῶν κρατούντων f. 85^r
 305 ἡμῶν, ἰσχύι τε καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ πολὺ διαφέρειν·
 καὶ πῶς τοῦτο, μὰ τοὺς θεοὺς οὐκ ἔχω λέγειν.»

8. Καὶ ὁ ἅγιος· «Οἶδ' ὅτι θυμομαχήσεις, εἶπε, τούτων *Romain répond:*
 ἀκούσας. Μελήσει δέ μοι πάντως οὐδέν. Ὁ δεσπότης *"C'est vous qui*
 ἡμῶν καὶ θεὸς ὁ Χριστός, ὁ τοῦ θεοῦ πατὴρ ὁ- *vonlez trop plaire*
 310 ρος καὶ λόγος, τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς ἄρτι πρὸς τὸ *aux empereurs.*
 κήρυγμα πεμπομένοις, τὰ τούτοις συμβήσεσθαι μέλ- *Nous préférons*
 λοντα προαναφωνῶν, οὕτως εἶρηκεν· Ἐπὶ βασιλεῖς καὶ *suivre la loi de*
 ἡγεμόνας ἀχθήσεσθε ἔνεκεν ἐμοῦ. Θέσθε οὖν εἰς τὰς *Dieu."*
 315 καρδίας ὑμῶν, μὴ προμελετᾶν ἀπολογηθῆναι· ἐγὼ γὰρ
 δώσω ὑμῖν στόμα καὶ σοφίαν ἣ οὐ δυνήσονται ἀντει-
 πεῖν οὐδὲ ἀντιστῆναι πάντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.
 Οὗτος οὖν ὁ ταῦτα τούτοις διατυπωσάμενος λόγος,
 ζῶν καὶ ἀληθῆς ὢν καὶ μέχρι παντός ἔχων τὸ
 ἐνεργεῖν, ἄνωθεν ὡσπερ ὁδῶ καταβαίνων ἦλθε καὶ
 320 μέχρῃς ἡμῶν, τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἰσχύν χαριζόμενος· καὶ
 εἰ βούλει μικρὸν τῆς προσπεσούσης σοιμανίας καὶ
 αὐτὸς ἀνασφῆλαι καὶ τοῦ κάρου ποσῶς ἀνανῆψαι τῆς
 ματαιότητος, οὕτως ἔχον εὐρήσεις τὸ ἀληθές· οὐ λιμὸς
 γάρ, οὐ διωγμός, οὐ θυμὸς θηρῶν, οὐ ξίφος, οὐ
 325 πῦρ ἀπειλοῦν, οὐκ εἴτιπερ ἂν ἕτερον εἶποις, τῆς
 ἀγάπης ἡμᾶς χωρίσαι δυνήσεται τοῦ Χριστοῦ. Ὅρας
 ὅτι καὶ φύσιν αὐτὴν τῷ πρὸς αὐτὸν λανθάνοντες
 πόθῳ, τοῦ παρ' ὑμῶν θανάτου καταφρονοῦμεν, καὶ
 ἄοπλοι | τυγχάνοντες καὶ γυμνοί, τῶν ὠπλισμένων f. 85^v

330 ὑμῶν καὶ ὑπεροχαῖς ἐνσεμνουμένων, εἰς ἅπαν κρα-
 τοῦμεν; Οὐδὲ γὰρ πάντα κάλων συγκινήσαντες ὑμεῖς,
 τὸ τοῦ λόγου, τῶν πιστῶν ἐνὸς περιγενέσθαι δυνή-
 σεσθε. Πλὴν εἴ γε ταῦτα μακροθύμως ἐνωτίσασθαι
 βουληθῆς, σαφέστερόν σοι καὶ ἐπεξεργαστικώτερον
 335 διαθήσομαι, καὶ λόγοις μὲν ἔχουσι τοῖς πράγμασι τὸ
 πιστόν, καὶ πράγμασι δ' αὐτοῖς, τοῖς λόγοις τὸ βέβαιον,
 εἰς κατασκευὴν μὲν τὰ ὑμῶν προτιθέμενος, τὰ τῆς
 ἡμῶν δὲ παιδείας καὶ χρησιμότητος εἰς ἀνασκευὴν,
 ἥπερ ὁ τῆς ἔξω γραφῆς κατὰ τοὺς ὑμῶν ῥήτορας
 340 παρεισάγει θεσμός. Τὸ εὖ γὰρ ἢ καὶ μὴ † τούτοις

309/310 cf. GREG. NAZ., *Or. 38 (In Theophania)*, P.G. 36, 325 B 6, et *Or. 45 (In sanctum Pascha)*, ibid., 633 C 11-12 312/313 *Matth. 10, 18* 313/316
Luc. 21, 14-15 323/326 cf. *Rom. 8, 35*

340/341 τούτοις ἔχουσα φῶς *cod.*; *an restituendum* οὕτως ἔχον (*cf. L 333*)
 σαφῶς?

ἔχου † σαφῶς δηλωθήσεται. Ὑμεῖς, ἵνα τὰ πλεῖστα
 παρῶ, ἐθέλοντες ἀεὶ τῷ ἀγίῳ ἀντιπίπτειν πνεύματι,
 πᾶν εἴ τι κοσμικὸν περισύρεσθε καὶ περίγειον, διὰ
 σπουδῆς ὅτι πλείστης τιθέμενοι, τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῶν,
 345 ὡς προλαβὼν ὁ λόγος ἐδίδαξεν, ἀρέσαι, μᾶλλον τὸ
 κακοποιεῖν ἐκείνους οἷς οὗτοι διαφθονούμενοι φαίνον-
 ται, καὶ δαίμοσιν ἀπαναγκάζειν φεῦ ψυχοφθόροις τὴν
 προσκύνησιν ἀπονέμειν ἢ τῷ πλάσαντι καὶ παρα-
 γαγόντι θεῷ. Ἦ γὰρ οὐχὶ δαίμονες, οὐχὶ χειρῶν
 350 ἀνθρωπίνων ἔργα πεφύκασιν ὑμῶν τὰ σεβάσματα;
 Ἄλλὰ καὶ θεοῦς, ὧ δίκη καὶ νόμοι, κατονομάζετε
 ξύλα καὶ λίθους ὄντα καὶ τέχνης ἐπιτηδεύματα, κωφὰ
 καὶ ὄλως ἀναίσθητα· ἢ οὐχ οὕτως ἔχει, δικαστά; f. 86^r
 Πάντως οὐχ ἂν ἔχοις εἰπεῖν ὅτιπερ οὓς αὐτῶν ὑπέ-
 355 κλινέ σοί τις εὐχομένῳ καὶ φωνῆς ἠκροάσατο, οὐδ' αὐτὸς
 οὗτος ὁ μαντικὸς ὑμῖν Ἀπόλλων καὶ τῆς ἀπωλείας
 παραίτιος, ἀλλ' οὐδὲ λόγον εὐχῆς ἐνωτισάμενος ἀπό-
 κρισιν ὄλως προήκατο ἢ τι ἄλλο τῶν ὅσα παρὰ τῶν
 ζώντων πράττειτο διενήργησε. Ναὶ μὴν, ὡς εἴρηται,
 360 καὶ ὡσπερ ἀείζωοὶ τινες ὄντες καὶ ἀκατάλυτοι, πράτ-
 τειν ἂ μὴ θέμις ἐπιχειρεῖτε· καὶ ὑπερνεφές ὡς εἰπεῖν
 τὸ φρόνημα καὶ ὑπερκείμενον ἔχοντες, δι' εὐφημίας
 ἄγεσθαι ἀεὶ παρὰ πάντων βούλεσθε· καὶ αὐτῶν δὲ
 κατεπαιρόμενοι τῶν ὁμογενῶν, τομοὶ γίνεσθε πρά-
 365 κτορες, καλαμῶντες αὐτοὺς ὁσημέραι καὶ ἐκληῖζοντες
 καὶ τᾶλλα ποιοῦντες ἐπ' αὐτοῖς ὅσα μηδ' ἂν θηρεῖα
 ψυχὴ σώμασιν ἀνθρωπίνοις ἐποίησεν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως
 ἡμεῖς, ὁ Χριστοῦ λαός, οὐχ οὕτως ὡς ὑμεῖς ἀγνώ-
 μονες πρὸς τὸν πλάσαντα καὶ ἀχάριστοι· ἀλλὰ τὴν
 370 τιμὴν αὐτῷ μᾶλλον ἢ τοῖς πλάσμασιν ἀπονέμομεν,
 ἐπ' ἔργοις σπεύδοντες ἀγαθοῖς ἀρέσαι καὶ φίλοις αὐ-
 τῷ. Καὶ γὰρ τῶν κακοποιούντων καὶ παραλυπούν-
 των ἡμᾶς, ὡς Χριστοῦ μαθηταὶ τοῦ πράου καὶ φιλαν-
 θρώπου, γνησίως ὑπερευχόμεθα, τὸ σωθῆναι δι-
 375 ψῶντες αὐτοὺς καὶ πρὸς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν·
 τοῖς ὀφλουσιν αὐτοῖς συγχωροῦμεν τὰ ὀφειλήματα·
 τοῖς ζητοῦσιν ἡμῶν λαβεῖν τὸ ἰμάτιον, προσαποδι- f. 86^v
 δοῦμεν καὶ τὸ χιτῶνιον, τῷ ῥάπισαντι τὴν δεξιάν,

372/374 cf. Matth. 5, 44; Luc. 6, 27-28 374/375 cf. I Tim. 2, 4 376
 cf. Matth. 6, 12; Luc. 11, 4 377/378 cf. Matth. 5, 40 378/379 cf. Matth.
 5, 39

καὶ τὴν ἄλλην εὐπροθύμως παρέχομεν, πάντων τῶν
 380 προσόντων τοῖς χρήζουσιν εὐθύμως μεταδιδούμεν,
 ὡσπερ δὴ τοῦ θεοῦ νόμος. Πρὸς δέ, καὶ τῆς πλάνης
 σοφῶς ὅτι καὶ μειλιχίως ὡς δεδήλωται, τοὺς εἰς
 αὐτὴν ὑπαχθέντας ἀφέλκομεν, χειραγωγοῦντες ὡς οἶόν
 τε τούτους πρὸς τὴν ἀνώλεθρον ζωὴν καὶ ἀθά(να)τον·
 385 καὶ ἐνὸν ἐκείνου μαθηταὶ τοῦ ταῦτα νομοθετήσαντός
 ἔσμεν τὰ παράδοξα. Ἄρ' οὖν εἴ γε κατὰ νοῦν ἐμβαλεῖν
 ἐθελήσεις αὐτά, συνετῶς καὶ λογίως ἀντεξετάσαι καὶ
 ἀπαθῶς, καὶ τῷ ἐπικρατοῦντι τὴν νικῶσαν χαρίσασθαι,
 οὐκ ἂν εἴποις ἡμᾶς τοὺς Χριστοῦ δούλους τοῖς καλοῖς
 390 τρόποις κατὰ πάντα διαφέρειν ὑμῶν; "Ὅθεν ἀφέμενοι
 τῆς πλάνης βλέψατε πρὸς τὸ φῶς καὶ σχολάσαντες
 γνῶτε ὡς εἰς ἐστὶ θεός, ὁ λόγῳ αὐτοῦ καὶ πνεύματι
 τόνδε τὸν οὐρανὸν ὑποστησάμενος καὶ τὴν γῆν· καὶ
 τούτῳ μόνῳ τὴν τιμὴν ἀπονείματε, τὴν κυρείαν ὡς
 395 ἔχοντι πάντων, καὶ μετὰ δόξης ἐλεύσεσθαι μέλλοντι
 κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὐ δὴ καὶ τῆς βασιλείας
 οὐκ ἔσται τέλος, ὡς αἱ ἀληθεῖς καὶ ἡμέτεραι δια-
 τυποῦσι γραφαί.»

9. Τούτων οὕτω ρηθέντων ὑπὸ τοῦ μάρτυρος, ὁ
 400 κακομήχανος, ἀσύνετος ὢν, οὐ συνῆκεν, ἀλλ' ὡς ἀσπίς
 πρὸς ἐπάσματα βύων τὰ ὦτα, ὄνῳ πρὸς λύραν ἐώ-
 κει. *Εἰς γὰρ κακότειχνον, φησί, ψυχὴν σοφία οὐκ εἰσε-
 λεύσεται. Διὸ καὶ πρὸς αὐτόν· «Οἶδας, ἔφη, κακό-
 τροπε, πόσον σου τῶν μακρῶν τούτων ἠνεσχόμην λη-
 405 ρημάτων καὶ κομψευμάτων, ὅσον οὐδ' ἂν αὐτὸς ἡμῶν
 λεγόντων ἠνέσχου. Πλὴν τίποτε πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων
 καὶ τί διασκοπούμενος τοιαῦτα κατὰ τῶν μεγίστων
 θεῶν καὶ τῶν ἀοιδίμων βασιλέων δημηγορήσαι τετόλ-
 μηκας, καθαψάμενος οὐτι μικρὸν ἐν αὐτοῖς καὶ ἡμῶν;*
 410 *"Ὅμως εἴπερ ἐθέλοις τὸ τοσοῦτόν σοι καὶ τηλι-
 κοῦτον ἔγκλημα συγγνωσθῆναι, τῇ τοῦ κρατοῦντος καὶ
 ἡμῶν εὐμενείᾳ, τῶν σαθρῶν σου τούτων λόγων τὴν
 λέσχην ἀπολιπὼν θῆσαι θέλησον τοῖς θεοῖς, ἧπερ
 κελεύει καὶ τὰ βασιλικά διατάγματα. Εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ
 415 πυρὶ σε κατ' αὐτὰ παραδώσω, ἴν' ἐντεῦθεν γνῶς τίνες*

*Menaces du juge,
 qui essaie encore,
 en vain, de savoir
 si Romain est de
 rang sénatorial.
 f. 87^r*

379/381 cf. Matth. 5, 42; Luc. 6, 30 395/397 cf. Symb. CP. (DOSSETTI,
 p. 248); II Tim. 4, 1 400/401 cf. Ps. 57, 5 402/403 cf. Sap. 1, 4

τε οὗτοι ὡς μεγάλοι καὶ θεῖοι καὶ πάντων τὴν
 ἐξουσίαν ἀναδεξάμενοι, καὶ ὡς ὑπάρχω παρέστηκας,
 μέγιστον ἔχοντι τῶν ἄλλων κράτος μετὰ τοὺς αὐ-
 τοκράτορας. Κἂν γὰρ ὡς ἡ τάξις ὑπέθετο, πατὴρ
 420 γέγονας τῆς βουλῆς – διόπερ ἔδει σε μᾶλλον εὐ-
 νοούστατον εἶναι τῶν θεῶν ὑπηρέτην καὶ τῶν βασι-
 λευόντων θεραπευτήν, καὶ βίον ἀνύειν ἐλεύθερον καὶ
 μὴ δουλικόν, καὶ τιμὴν ἐκ τοῦδε συνάγειν τὴν δέου-
 σαν –, ἀλλ' οὖν ἀτιμάσω σου ταῖς βασάνοις τὸ τοῦ γένους
 425 αἰδέσιμον. Εἶπε οὖν ὅμως καὶ αὐτὸς σαφέστερον εἰ
 ἄρα πατρόβουλος ἦς.» Οὐκ ἀναμφιβόλου τοίνυν ἐστὶ
 καὶ λόγου | καὶ διανοίας τὸ καὶ γένους ἐκ περιφανοῦς f. 87^v
 χρηματίσαι, κἀντεῦθεν τῷ τοῦ λόγου καὶ τῆς ἀρετῆς
 ὑπερέχοντι πατέρα βουλῆς γεγενῆσθαι τὸν μάρτυρα.
 430 Τὸ γὰρ οὕτω τὸ ῥητὸν προῆχθαι ἢ τῆς ἀπλοϊκῆς
 τηνικαῦτα καὶ συνήθους ἢν διαλέξεως, ἢ τῆς ἀπειρίας
 τοῦ γράψαντος, ἢ καὶ τῆς ἴσως ἐντελοῦς καταλήψεως,
 ὅμως δὲ τῆς ἐχομένης ὡς ἂν εἴη τοῦ τοιοῦδε σκοποῦ,
 εἰ μὴ τινα περιεργότερον οἱ λόγῳ δεινοὶ τῷ πράγματι
 435 νοῦν ἐμβαλεῖν ἐθελήσαιεν.

Καὶ ὁ ἅγιος· «Καὶ πρότερον εἶπον καὶ πάλιν ἐρῶ,
 δικαστά, τοῖς χριστιανοῖς ἡμῖν μηδεμίαν ἐντεῦθεν οἴ-
 ου ἀδοξίαν ἐγγίνεσθαι δούλοι(ς) οὔσι Χριστοῦ, ὡς
 προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσε, καὶ πολλάκις ἀποθνή-
 440 σκειν προθυμουμένοις ὑπὲρ αὐτοῦ, δόξαν τε τὸ τα-
 πεινοῦσθαι καὶ τιμὴν ἠγουμένοις ἀπαρασάλευτον. Ἐν
 τούτῳ γὰρ καὶ θεοὺς ὑμῶν καὶ τοὺς βασιλεῖς μὴ
 τι πράττοντας ἀγαθὸν βδελυττόμεθα, καὶ τὸν ὑπαρχον
 σὲ τὸν ἐπιφανῆ καὶ μεγάλα βρέμοντα καθ' ἡμῶν παρὰ
 445 φαῦλον τιθέμεθα, μηδένα λόγον ὑμῶν τὸ παράπαν
 ποιούμενοι.»

10. Τότε τοίνυν τὸ τοῦ μάρτυρος ἐπαινετὸν καὶ *Supplicié, Romain*
 πανόσιον στόμα τύπτεσθαι προσέταπτεν ὁ ἀπηνῆς· *propose qu'on*
 εἶθ' οὕτω καὶ τῷ ξύλῳ τοῦτον αἰωρηθῆναι καὶ λίαν *interroge un*
 450 εὐτονώτατα βασανίζεσθαι. Ὡς οὖν ἐγκαρτερῶν τοῖς *enfant.*
 δεινοῖς ὁ μάρτυς, ἠγεῖσθαι τὰς βασάνους εὐεργεσίας
 καὶ τιμῶν | αὐτῷ παραιτίους εἶναι διαπυρσίως ἐβόα f. 88^r
 καὶ μείζονας εἰς μειζόνων ἀμοιβὴν στεφάνων ἐπεζήτηι
 λαβεῖν, ἔβαλλε δὲ καὶ λόγοις βελῶν ὀξυτέροις τὸν
 455 δικαστήν, στηλιτεύων αὐτοῦ τὴν ἀπόνοιαν, ὁ τολμητίας

οὔτος καὶ ἰταμὸς ἰταμώτερον ἐκέλευε τοῖς τιμωροῖς
 τὰς πλευρὰς αὐτοῦ ξέειν, καὶ τῶν ἐγκάτων αὐτῶν
 ἄψασθαι τούτους προσέταττεν ὁ κατάρατος «ἵνα μὴ,
 460 φησὶν, ἄραι στόμα δύνηται κατὰ τῶν κρατούντων καὶ
 τῶν θεῶν.» Ἄλλὰ τούτων οὕτως ἐχόντων καὶ δεινῶς
 σπαραττομένων τῶν τοῦ μάρτυρος σπλάγχχνων τοῖς
 ὄνουξιν, ὅμως ἰκανῶς μᾶλλον καθήπτετο τὰ παρ' αὐτοῦ
 λεγόμενα τῶν τυράννων· καὶ τοὺς θεοὺς αὐτῶν διε-
 465 κερτόμει καὶ διεχλεύαζε, καὶ ἀναθέματι σὺν αὐτοῖς
 καθυπέβαλεν, ὡς εἰς ὀργὴν ὅτι μεγίστην τὸν πανώλην
 ἐκείνον συγκινηθέντα, ἐγκλημα τοὺς λόγους εἶπειν
 κάντεϋθεν ζητεῖν ἀποκτεῖναι τὸν ἅγιον. "Ὅπερ ὁ σοφὸς
 μηδαμῶς ὑποπτήξας· «ἵνα τί, ὦ ὕπαρχε, ἄχθη, εἶπε,
 470 καὶ μαῖνη τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λαληθεῖσι; Βούλει μαθεῖν
 ἀκριβῶς ὡς οὐδὲν ἀνάληθες αὐτῶν, οὐ κενὸν ὄλωσ,
 οὐ μάταιον; Κέλευσον ἄρτι, <μὰ> τὴν σωτηρίαν τῶν
 βασιλέων σοι, ἐξ αὐτῆς ἀγορᾶς παιδίον ἀχθῆναί τε
 προστυχὸν τῇ ζητήσῃ καὶ τοῦτο περὶ ὧν ὁ λόγος
 475 καὶ τὴν μεγίστην αὐτοῦ δυναστείαν ὡς ἦπερ ἂν
 σύνθηται πίστει, ταύτη κάγῳ συνθήσομαι καὶ πᾶσι
 τρόποις στοιχήσω, καὶ ἦν ἂν ἀπομόσῃται, ταύτην
 ἀπομόσομαι καὶ ἀποβαλοῦμαι· ἐντεϋθεν γὰρ εἴση μάλα f. 88^v
 σαφῶς θάτερον ἀνοηταίνειν μέρος, ὅπερ ἀπενέγκοιτο
 480 μεμαρτυρημένως τὴν ἦπταν», εἰδῶς ὁ πάνσοφος ἄτε
 καθαροῖς ἐνορῶν ὀφθαλμοῖς τὸ καλῶς ἐπὶ τούτοις
 ἀποβησόμενον. "Ἦρεσέ πως τὸ λεχθὲν τῷ ὑπάρχω·
 πέπεικε γὰρ αὐτὸν εἰ μὴ τι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ὅ γε
 κατὰ τῆς τῶν αὐτοῦ βασιλέων σωτηρίας ἀπενεχθεῖς
 485 ὄρκος ὑπὸ τοῦ μάρτυρος· ἐκέλευσε τοῦτο(ν) κατε-
 νεχθῆναι καὶ τὸ προστυχὸν τῇ ζητήσῃ παιδίον πα-
 ραστῆναι τῷ βήματι· καὶ πρὸς τὸν ἅγιον· «Τοῦτο[ν]
 μὲν ὡς ἠτήσω γενήσεται καὶ λήψεται σοι πέρας ὁ
 λόγος· αὐτὸς δέ μου τοῖς ἀπατηλοῖς σου τοῖσδε
 490 σοφίσμασι οὐδαμῶς ἐκφεύξῃ τὰς χεῖρας· ἀλλ' ἤδη λό-
 γους ὑπόσχῃς τῶν τολμηθέντων σοι. Καὶ γὰρ ἐγώ
 σε πρὸς τοσοῦτον ἀνοίας ἐλθεῖν παρεσκεύασα, κατὰ
 τοσοῦτον ἀνασχόμενος εἰς τοὺς εὐμενεῖς σε θεοὺς
 παροινεῖν καὶ τοὺς βασιλεῖς.» Ἐνεκαλεῖτο ταῦτα τῷ
 495 μάρτυρι, καὶ τὸ παιδίον εἰσήχθη, ἀμνὸς ὡσπερ ἄκακος

465 πανώλην] *sic cod.* 471 μα *supplevi*; cf. l. 737 472 σοι] *sic cod.*; cf.
 l. 274 476 σύνθηται] *sic acc. cod.*; cf. l. 49 485 τοῦτο *cod.* 487 τοῦτον
cod.

πρὸς τοὺς σφάττειν ἐθέλοντας.

11. Ἀμέλει καὶ ὁ τύραννος· «Καιρὸς ἤδη τῶν τε-
 500 ρατωδῶν σου ῥημάτων, εἶπεν, ἐνδείξασθαι, Ῥωμανέ,
 τὰ ἀπόρρητα. Πύθου τοίνυν τοῦ νηπίου, ὡς ἔλεξας·
 505 καὶ πλήρου τὸ τῆ ἐννοία σου παριστάμενον. Τὰ γὰρ
 τῆς ἀνοίας ἐπίχειρα, εἰ μὴ γέ σοι μετάμελος ὁ
 προσήκων εἰσέλθοι, λήψη τάχιστα καὶ οὐκ εἰς μα-
 κράν.» Εἶπε, καὶ πρὸς τὸν παῖ|δα ὁ μάρτυς, τῶν
 510 συνειλεγμένων ἐν ἐπηκόῳ, ἠδεί(α) τινὶ καὶ πατρικῇ
 τῆ προσλαλιᾷ· «Τίτι δεῖ, τέκνον, ἔφη, προσκυνεῖν καὶ
 λατρεύειν; Τῷ ἀληθεῖ βασιλεῖ Χριστῷ καὶ μόνῳ
 θεῷ, τῷ σαρκὶ σταυρωθέντι καὶ παθόντι καὶ ἀναστάντι
 θεοπρεπῶς, ἢ τοῖς θεοῖς οὓς οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς
 515 τιμῶσι καὶ σέβουσι;» Καὶ τὸ παιδίον – ὦ γλώσσης
 ἀγίας, ὦ φωνῆς θεοφορουμένης – «Τὸν Χριστόν, εἶ-
 πε, χρῆ προσκυνεῖν καὶ τιμᾶν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ
 τὸν μονογενῆ, ὃς μόνος ἐστὶ θεὸς ζῶν, ἀληθὴς καὶ
 ἀθάνατος.» Ἐξεπλάγησαν τῷ λόγῳ τὰ πλήθη, ἐπε-
 κρότησαν τῆ μεγάλῃ ταύτῃ καὶ θαυμαστῇ τῷ ὄντι
 515 νίκη τοῦ μάρτυρος καὶ χοροὶ τῶν ἀγγέλων, ἄνωθεν
 θεώμενοι τὰ τελούμενα. Ὁ τοίνυν ἀσύνετος, παχεῖ
 τινι συγκεκαλυμμένον ἔχων σκότει τὸν νοῦν καὶ
 μηδ' ὄλως πρὸς τὴν τοῦ παραδόξου τούτου θαύματος
 βουλευθεὶς συνεῖναι ξένην τερατουργίαν – ὅπερ δι'
 520 αἰδοῦς μᾶλλον δέον ἦν ἄγειν αὐτὸν καὶ τιμᾶν –,
 ἀρθῆναι τοῦτον καὶ τύπτεσθαι, μὴ φέρων τοὺς ἐλέγ-
 χους ἐκέλευεν, ὀργίλως αὐτοῦ πρὸς τίνος ἄρα τὸν
 λόγον ἐκμάθοι πυνθανόμενος τοῦτον. Ἐπεὶ δὲ τὸ πι-
 525 στὸν ἐκεῖνο παιδίον καὶ θεοπρόβλητον πρὸς τῆς τε-
 κούσης ὑπεπέλλιζέ πως τοῦτον μεμαθηκένοι κατ' εὐχὰς
 ὁσημέραι· «Εἷς ἅγιος, λεγούσης, εἷς κύριος Ἰησοῦς
 Χριστὸς εἰς δόξαν θεοῦ πατρός, ἀμήν» – καὶ ξένον
 οὐδέν· ἢ δήλωσις γάρ, φησὶν, τῶν λόγων σου φωτιεῖ
 530 | βήματι παραστήναι προστάσσει. Ἦχθη τοιγαροῦν καὶ
 αὕτη· καὶ κατέναντι τοῦ παιδὸς ἡ τεκοῦσα παρέστη·
 κακούργῳ γνώμη τῷ ἀσεβεῖ καὶ τοῦτο μελετηθέν,
 ὡσὰν αἰκιζόμενον τὸ ποθητὸν καθορῶσα πάθοι δι' αὐτὸν

*Confession de
l'enfant.*

526/527 cf. Liturg. S. Basilii (BRIGHTMAN, p. 341, l. 17-18) 528/529 Ps.
118, 130

535 τὴν ψυχὴν, καὶ τούτου πείσῃ συνθέσθαι τοῦτο τῇ
 βεβήλω θρησκείᾳ. Ὅθεν τῆς μητρὸς ἐνώπιον, εἰ τὰ
 χριστιανῶν ὁ παῖς ἠρωτάτο θρησκευοὶ καὶ τούτοις
 ὅλως ἐπιμένειν αἰροῖτο· ἠπειλεῖτο δὲ καὶ μάστιγας
 καὶ θάνατον αὐτόν, εἰ μὴ τῆς εὐσεβοῦς ἀποκλίνει
 540 γνῶμης. Ἄλλ' ἐπεὶ τὸ γλυκὺ καὶ καθαρὸν ἔφησε στόμα
 τὸν Χριστὸν ἀγαπᾶν, «ἧ φησι καὶ ἡ τεκοῦσά με,»
 καὶ τούτῳ μόνῳ θαρρεῖν, ὀργῆς καὶ σκότους ὑποπλη-
 σθεῖς ὁ κακοῦργος, κρεμασθῆναι τοῦτον προσέταττε καὶ
 δεινῶς κατακίττεισθαι, τὸν ἀνήμερον αὐτοῦ θυμὸν ὁ
 θηρίον ἢ ἄνθρωπος καὶ κατὰ τῆς ἀώρου ταύτης
 545 ἡλικίας ἐκχέων.

12. Ὡς οὖν σφοδρῶς ὁ μέγας ἐν μικρῷ τῷ σώματι
 καταξαινόμενος μάρτυς ἐπὶ μικρὸν ἀνείθη, δίψει συνε-
 χόμενος τῶν αἰκισμῶν τῷ φλογμῷ, ὕδωρ εἰς παρα-
 ψυχὴν ἤτησε τὴν τεκοῦσαν. Ἡ δέ — ὡ γενναίας
 550 ψυχῆς — οἷα μάρτυρος μήτηρ, φιλότεκνος ὁμοῦ καὶ
 φιλόχριστος· «Καθαρόν, ὑπετίθει τῷ νηπίῳ, σπεῖσαι
 τὸ αἷμα τῷ δι' ἡμᾶς νηπιάσαντι καὶ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν
 (οἰκονομήσαντι), ὑφ' οὗ καὶ τὸ ἀληθινόν, ἔλεγε, πόμα
 555 πίης καινὸν καὶ εὐφρόσυνον, καὶ οὐ μὴ διψήσης,
 τέκνον, εἰς τὸν αἰῶνα.» Τίς ἐπὶ τούτοις οὐ τῆς |
 ἀνδρείας ὄντως μητρὸς ἐκείνης ἐκπλαγεῖν τὸ μεγα- f. 90^r
 λόψυχον; Τίς οὐ θαυμάσει τοῦ εὐηκόου παιδὸς τὸ
 πειθήνιον; Ὅντως ἡ μαρτυρία κυρίου πιστὴ σοφί-
 ζουσα νήπια. Ἄλλὰ κἂν τούτῳ πεπωκῶς τὴν ἤτταν
 560 ὁ σκολιός, ὅλος ἐξαπορηθεὶς ὅλον τρέπει τὸν θυμὸν
 πρὸς τὸν μάρτυρα· καὶ κελεύει πάλιν ἀναρτηθῆναι
 τοῦτον, ξεσμοὺς ἐπὶ τοῖς προλαβοῦσι ξεσμοῖς ἀσυμ-
 παθῶς ὑπομεῖναι. Ἦν οὖν ἰδεῖν θέαμα ξένον ὀφθαλ-
 μοῖς ἀνθρωπίνοις καὶ αὐταῖς ἄπιστον ἀκοαῖς τῇ
 565 ὑπερβολῇ τοῦ δεινοῦ νομιζόμενον, τῷ ξεσμῷ τῶν
 σπλάγχχνων τοῦ μάκαρος, τὴν οἰκονομίαν αὐτῶν, τὰ
 τῆς γαστρὸς δηλαδὴ μυστήρια καὶ ἃ τὸ πρὶν ἡλῖος
 ἐπιτέλλων οὐκ ἴδοι, θεατὰ φεῦ τοῖς παρατυχοῦσι
 προκείμενα, ὡς πεπληρῶσθαι μὲν τὴν γῆν αἵματος,
 570 ἰλίγγου δὲ τὸ πλήθος, καὶ συμπαθὲς δάκρυον καὶ

554 cf. Matth. 26, 29; Marc. 14, 25 554/555 cf. Ioh. 4, 14 558/559
 Ps. 18, 8

534 τοῦτο] τούτῳ *cod.* 553 οἰκονομήσαντι] *supplevi* 568 ἴδοι] *sic cod.*;
an legendum ἦδει? (cf. l. 622)

θερμὸν τῶν ὀμμάτων ἀποσταλάξει, κωκυτὸν τε μέγαν
 ἐπᾶραι καὶ θρήνον, τῷ τῆς συμφορᾶς παραβιασθὲν
 μεγέθει, καὶ διὰ ταῦτα δεῦτερον τοῦ οἴκτου θεμένουσ
 τὸν φόβον τοῦ δικαστοῦ. Συμπαθῆς γὰρ εἰς ἔλεον
 575 ἄνθρωπος ἀλλοτρίων κακῶν θεατῆς· ἡ γὰρ ψυχὴ
 δηχθεῖσα πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ δεινοῦ ἔλεον συλλέγει,
 ἀμύνειν δὲ μὴ οἷα τε οὔσα τῷ πάσχοντι, δάκρυον
 συνάγει, εἶθ' ὡσπερ αὐτῆς ἐκραγὲν διὰ τῶν ὀμμάτων
 ἀφίησιν. Ἄλλ' ὁ στερρὸς καὶ ἀδάμαντος ἰσχυρότερος·
 580 καίπερ οὔτω χαλεπῶς | κατακρεουργούμενος, ὅμως f. 90^v
 ὡσπερ ἐν ἀλλοτρίῳ πάσχων σῶματι ἢ πασχόντων
 ἄλλων αὐτὸς ὢν θεατῆς, ἔξω τῶν ἀνθρωπίνων ὄρων
 (ὡς) εἰπεῖν γενόμενος, ἰδοῦ καὶ δεινῶς τὸ σῶμα
 ῥηγνύμενος ταῖς τῶν σιδηρῶν ὀνύχων ἀκμαῖς, ἔλεγε
 585 πρὸς τὸν τύραννον ἢ μᾶλλον εἰπεῖν πρὸς τὸν ἀρχέ-
 κακὸν δι' ἐκείνου δαίμονα· «Καθ' ἐν τὰ μέλη μελιζόμενα
 βλέπων, νικῶ σου τὰς ἐπινοίας καὶ τὴν δύναμιν,
 ἔχθιστε· καὶ παίδων αὐτῶν ἐξ ἀληθοῦς μαρτυρίας
 ἀπελέγχω σου παραδόξως τὴν ἄνοιαν καὶ τῶν κρα-
 590 τούντων αὐτῶν τὴν ἀπόνοιαν.» Ἀνέφλεγεν ἐπὶ μᾶλλον
 ταῦτα τὸν θυμὸν τοῦ δικάζοντος· ἠνία τοῦτον, ἐλύπει,
 δυσφορεῖν ἐποίει καὶ ἄχθεσθαι, ὡς ἐξεστηκότι τῷ
 ἀμηχανεῖν προσεικέναι, καὶ τί γε ἄλλο ἀλλ' ἢ τὸ
 πῦρ αὐτὸν ἀπειλεῖν διαπορηθέντα καὶ πάλιν τῷ μάρ-
 595 τυρι. Τοῦ δέ· «Τί μοι πολλάκις, εἰπόντος, μορμολυτ-
 τόμενος τὸ πῦρ ἐπανατείνεις, ταλαίπωρε; ὅπερ ὡς
 ὀμόδουλον οὔμενοῦν οὐ δέδοικα· ἀλλ' οὐδ' ὀφθαλμοῖς
 ἰδεῖν τοῦτο συγχωρηθήσομαι, θεοῦ κρίμασιν ἀπορρή-
 τοις οὔτως οἰκονομουμένου τοῦ πράγματος» – ἔώρα
 600 γὰρ ὀφθαλμοῖς ὁ μάρτυς προβλεπτικοῖς τὰ ἐς ὕστερον
 ἐκβησόμενα –, ὁ τῆς ἀληθείας ἐχθρὸς φαρμακὸν αὐτὸν
 ἀπεκάλει καὶ δεινὸν περίεργον, καὶ γοητείας δὲ διὰ
 ταῦτα τούτῳ προσῆπτε καὶ μαγγανείας.

13. Ἐπεὶ δὲ παρὰ τοῦ φιλαλήθους ἐκείνου στόματος *On allume*
 605 ἤκουσε | τῷ τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν f. 91^r
 Ἰησοῦ Χριστοῦ ὀνόματι τὰς φαρμακείας ἐλαύνεσθαι *un bucher,*
 καὶ τὰς νόσους ἰᾶσθαι τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων, *qui s'éteint.*
 ὑπ' αὐτοῦ τήκεσθαι τε οἷα καὶ πυρὶ κηρίον, καὶ φυ- *De nouveau*
 γάδας ἀποτελεῖσθαι, ἐπιβολῇ μόνῃ τοῦ ζωοποιοῦ σταυ- *la prison.*

610 ροῦ τοῦ Χριστοῦ, τοὺς τῶν τοιοῦτων αἰτίους αὐτοῦ δαί-
 μονας, μὴ φέρων τοὺς ἐλέγχους ὁ ἀλιτήριος, τὸ παι-
 δίον μὲν <εἰς> φυλακὴν παραδίδωσι, πυρὰν δὲ μεγίστην
 ὄ[σ]τι τῶν πυλῶν ἔξω τῆς πόλεως ἀναφθῆναι προσ-
 τάττει καὶ ταύτη τὸν ἀθλητὴν παραδοθῆναι. Ἔφη, καὶ
 615 θᾶπτον ἢ λόγος τὸ προστεταγμένον ἐγίνετο. Κατηνέχθη
 τοῦ ξύλου ὁ ἅγιος, ἡμίπνους ὦν τῷ μεγέθει τῆς
 συμφορᾶς ἢ λείψανον ἔχων πνοῆς μᾶλλον, ὑπὸ τῆς
 ἄνωθεν χειρὸς συγκρατούμενον. Ἀνήφθη παραυτίκα τὸ
 πῦρ· ὕλης ἢ κάμιнос ἐπιτηδειότητι δι' ὅλης ἐξεκαύθη
 620 νυκτός· ἐπὶ μέγιστον ἢ φλόξ ἐπήρθη· καὶ ἐπεὶ ὄρθρος
 ἦν, ἐπὶ ταύτην ὁ μάρτυς ὡς πρόβατον ἐθελόθυτον
 ἤγετο. Οὐπω τὴν κάμινον ἴδοι – τῆς μεγάλης σου,
 σῶτερ μου, καὶ προνοίας καὶ δυναστείας –, καὶ αἴφνης
 αἰθρίας οὔσης διαφασούς, ἀχλὺς ὅτι περιχεῖται πολλή.
 625 Καὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης συνεχύθη τὸ φῶς· βρονταὶ
 δὲ πολλαὶ κατερρήγνυντο καὶ ἀστραπαὶ διηυγάζοντο,
 ὄμβρος τε συχνός καὶ ῥαγδαῖος ἐχέθη, ὡς σβεσθῆναι
 μὲν παραχρῆμα τὸ πῦρ, διαφυγεῖν δὲ τὸ πλῆθος
 630 | τοῦ μάρτυρος πρόρρησιν, παντός ἐκπλαγέντος ἐπὶ f. 91^v
 τῷ παραδόξῳ τοῦ θαύματος. Ἐνθεν τοι δέχεται μὲν
 πάλιν ἢ φυλακὴ τὸν μακάριον· εἶχε δὲ πρὸ μικροῦ
 καὶ τὸ νήπιον. Μετὰ γοῦν τινα καιρὸν ὁ ἀνήμερος
 προκαθίσας ἐπὶ τοῦ βήματος· «Κάλει Ῥωμανόν, ἔφησε,
 635 καὶ τὸ νήπιον.» Καὶ ἐπεὶ παρήσαν, ἐμβαλὼν ὀφθαλμὸν
 τῷ μάρτυρι καὶ ὡσπερ διαχλευάζων ἢ μᾶλλον μετα-
 φέρων ἐπ' ἄλλο τὸ θαῦμα· «Μὴ νόμιζε, εἶπε, Ῥωμανέ,
 τὴν τοῦ ὄμβρου διὰ σὲ γεγενῆσθαι φορὰν, μηδὲ πέρασ
 ἐκ τοῦδέ σοι λαβεῖν οἴου τὴν πρόρρησιν, καὶ θεῶ
 640 μὲν ἐπιγράψῃ τῷ σῶι δυναστείαν, πρόγνωσιν δὲ τοῦ
 πεπραγμένου σαυτῷ. Τοῦτο γὰρ τοῦ καιροῦ πάν-
 τως ἦν καὶ τῆς ὥρας, ἅτε τῆς σελήνης πρὸς τὴν
 ἐκ περιόδου μείωσιν οἷα γίνεσθαι συνήθως φιλεῖ
 645 θαῦμα βουληθεῖς ὁ παμπόνηρος, «ἀλλὰ μηδέν, φησίν,
 ἐπὶ τούτοις κομπάζων, θῦσαι θέλησον τοῖς θεοῖς, καὶ
 τῶν ἐπηρτημένων σοι κολάσεων ἐχεφρόνως ἀπαλ-
 λαγῆναι. Ἀνάγκη γάρ σε μὴ τοῦτο ποιοῦντα, κάκιστα
 ταύταις ἐναπορρήξαι τὸ ζῆν.»

612 εἰς] *supplendi*
 l. 108)

613 ὅστι cod.

622 ἴδοι] *sic cod.*; *an legendum* ἦδει? (*cf.*

- 650 14. Καὶ ὁ ἅγιος· «Ἔδει σε τὴν τοῦ θεοῦ δυναστείαν, εἶπεν, ἀσύνητε, ὧν τε εἶδες καὶ ὧν ἤκουσας, ἀπό
 τε τῶν ὑπ' ἐμοῦ σοι τῷ λόγῳ διαζωγραφηθέντων, ἀπό
 τε τοῦ σοφωτάτου τοῦδε παιδὸς καὶ ὧν αὐτῇ πεί-
 ρα πολλάκις ἔγνωσ ***, καὶ μὴ οὕτως ἐν ἀπονοίᾳ
 655 τοσαύτῃ μύσαι μὲν τοὺς τῆς ψυχῆς, | μύσαι δὲ καὶ
 τοὺς τοῦ σώματος ὀφθαλμούς, ὡς μὴ ἰδεῖν ἐθελῆσαι
 τὴν δόξαν κυρίου καὶ τὴν ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν ἀμετάθετον
 γνώμην. Πράττε λοιπὸν ὅ σοι δοκεῖ· τὸν τόνον γάρ
 μου τῆς ψυχῆς οὐκ ἂν ἰσχύσης κάμψαι ποτέ.»
- 660 Ἀπείρηκεν ὁ δικάζων πρὸς ταῦτα, οὐκ εἶχεν ὅ τι
 καὶ πράξει, ἐλπίδος αὐτῷ μηδεμιᾶς ὑπολελειμμένης.
 Διὸ καὶ δίκην συὸς τὸν θυμὸν ἐπιθήξας, τὴν σεμνὴν
 ἐκείνην καὶ καλλίστην ἀφαιρεθῆναι μὲν τοῦ παιδὸς
 ἐκέλευσε κεφαλὴν, ἐκκοπῆναι δὲ καὶ τὴν γλῶσσαν
 665 τῷ σοφῷ Ῥωμανῷ ἵν' ἐλέγχοιτο μηδαμῶς ὑπ' αὐτῆς ὁ
 ἀσεβῆς καὶ αἰσχύνοιτο. Καὶ μέντοι καὶ γέγονεν οὕτω·
 καὶ τὸ παιδίον χερσὶ μὲν ἀπέθετο τὴν κεφαλὴν τῆς
 μητρὸς, θεοῦ δὲ τὸ πνεῦμα, ὡς πέρασ κἂν τούτῳ
 λαβεῖν τὸ γραφικῶς εἰρημένον· *Μήτηρ ἐπὶ τέκνῳ*
 670 *εὐφραινομένη[ν]*. Ὁ πάντιμος δὲ καὶ πανένδοξος μάρτυς
 τοιῷδε τρόπῳ τὴν μελισταγῆ γλῶσσαν ἀφαιρεῖται καὶ
 θεωρήμονα. Μετακληθεὶς γὰρ ὁ τούτοις ὑπηρετούμενος
 τοῖς προστάγμασιν – Ἀρίστων ἢ κλήσις αὐτῷ –
 ταύτην ἐξ αὐτῆς φάρυγγος τεμῆν τῆς πόλεως ἔξω
 675 κατὰ τινα τόπον ὠρισμένον κελεύεται. Ἄγεται τοίνυν
 ὁ μακαρίτης κατὰ τὸν τόπον· πλῆθος ἐκεῖσε συντρέχει
 συχνόν. Ἦκει ὁ τομεύς, ταῖς παρανόμοις εἰκῶν προσ-
 ταγαῖς τοῦ τυράννου. Προτείνει τὴν γλῶσσαν ὁ χρι-
 στομάρτυς· τέμνει φεῦ ἐκεῖνος αὐτὴν – τῆς ἀνοχῆς
 680 σου, Χριστέ μου – τέμνει δὲ ῥίζην σὺν αὐτῇ. Καὶ
 ἦν ἰδεῖν τότε τὸ παράδοξον ἐκεῖνο καὶ λόγον ὑπερ-
 βαῖνον τεράστιον· ἐλάλει γὰρ | τρανῶς ὁ θαυμάσιος, f. 92^v
 καὶ θεὸν ὑμνῶν καὶ τὸν ὄχλον διδάσκων οὐκ ἔληγεν.
 Ἦλθεν εἰς ὧτα τὸ θαῦμα τῷ ἄρχοντι· ἐνομίσθη τούτῳ
 685 βαρὺ καὶ ἀκάθεκτον. Τῷ τοι καὶ παραχρῆμα μετα-
 καλεῖται ὁ τομεύς, ἀνακρίνεται, τὴν αἰτίαν ἐρωτᾶται

669/670 cf. Ps. 112, 9

652 ἀπό] δε *add. cod. ante corr. ut vid.* 654 *infinitivum saltem, probabiliter*
plura ceciderunt 661 ὑπολελειμμένῳ *cod.* 668 κἂν *cod.* 670 εὐφραινομένην
cod. 682 γὰρ] *iter. ante corr. cod.*

τοῦ πράγματος, τὸ μὴ κατὰ λόγον τὴν γλώτταν ἀποτεμεῖν αἰτιᾶται, ἀπειλεῖται καὶ θάνατον. Καὶ ὅς πρὸς τὸν ὑπαρχον· «Μὰ τὴν σὴν, ἔφησεν, ἀρετὴν
 690 καὶ τὴν σεβαστὴν κορυφὴν, καὶ κατὰ λόγον αὐτὴν καὶ ῥίζης ἔτεμον ἐξ αὐτῆς, ὡς ὄραθεῖσα – μένει γὰρ ἔτι παρ' ἐμοί – μάλα δηλώσει τρανώς. Καὶ οὐκ ὤμην ἐν τοῖς ζῶσι τὸν ἄνδρα τοῦτον ὄραθῆναί ποτε· πῶς δὲ νῦν οὕτως ἔχων φαίνοιτο εἰπεῖν οὐκ ἔχω
 695 μὰ τοὺς θεοὺς. Ὅμως εἴ γε βούλοιτο τὸ τῆς ἐξουσίας σου μέγεθος, ἐν τινι τῶν καταδίκων, εἰ δ' οὖν ἄλλ' ἐν τινι ζῶων ἐπὶ σοῦ πειράσομαι τοῦτο· κἀντεῦθεν εἴση σαφῶς ὡς ἐμπείρωσ μοι καὶ τομῶς προέβη τὰ τῆς τομῆς. Εἰ γὰρ ἐν τοῖς ζῶσιν ὀφθῆ οὔτινος ἢ γλώττα
 700 τμηθῆ, αὐτὸς ὑφέξω κελεύσει σου τὸ θανεῖν.» Εἶπε, καὶ ὁ ματαιόφρων ἐκέλευσε καὶ εὐθύς ἤχθη ποθὲν ὅς ὅτι μέγιστος, τῇ χοιρώδει ψυχῇ τούτου προσεοικῶς, ὅς ἅμα τῷ τὴν τῆς γλώτ(της) ἐκτομὴν ὑπομεῖναι διαπεφωνήκει πεσών.

705 15. Καὶ ὁ μὲν κάκιστος Ἀρίστων οὕτως ἀπολέλυτο τῆς εὐθύνης. Δέχεται δὲ πάλιν τὰς κολάσεις ὁ μάρτυς, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν αἱ κολάσεις τὸν μάρτυρα. Τοῦ
 710 τυράννου γὰρ ἔμπροσθεν ἀχθέντα τοῦτον μετὰ πλείστας λόγων καὶ προτάσεις καὶ ἀντιθέσεις, εἶχεν τὸ ξύλον καὶ ἡ ἀνάρτησις. Ὁ μὲν γὰρ πρὸς τὴν τῶν δαιμόνων ἐξεκαλεῖτο θρησκευίαν· καὶ θυσίαν αὐτοῖς προσάγειν ἠνάγκαζεν, ἐντεῦθεν εὐρεῖν τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν βασάνων καὶ οὐκ ἄλλοθεν διαβεβαιούμενος. Ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀθλητῆς ἀνόητον αὐτὸν καὶ μωρὸν
 715 ἀπεκάλει· «Καὶ ἔτι σοι, λέγων, ἔστι τις ἐλπίς, ὧ παράνομε σὺ καὶ παράφορε, ὡς αἰρήσεις με τούτοις; Καὶ οὐ συνήκας κἂν ἐξ αὐτῶν τῶν τῆς γλώττης θεσμῶν οἷος ἐμοί δυνατὸς ὁ θεός, πάντα ποιῶν καὶ μετασκευάζων μόνῳ τῷ βούλεσθαι, καὶ οἷος ὁ διὰ
 720 ταῦτά μοι σκοπός, καὶ πῶς σου καθάπαξ διασύρω τὰ προσοχθίσματα, τῇ δυνάμει πεπορθῶς αὐτοῦ τοῦ τρανώσαντος μᾶλλον τὸ λέγειν Χριστοῦ;» Τοῦ παράφρονος δὲ καὶ ἀσεβοῦς· «Οὐχ ἢ τοῦ Χριστοῦ σου δύναμις, εἰπόντος, τὸ λαλεῖν σοι κεχάρισται, ὁ μα-
 725 ταιόφρων δὲ πάντως Ἀρίστων κεχαρισμένως σου

Encore des supplices.
f. 93^r

718/719 cf. Am. 5, 8

703 γλώτ *sic cod.*

τὴν γλώτταν τεμών» – τί γὰρ ἂν ἕτερον εἶπεν ἄνθρωπος ἅπαξ ἐμπεσὼν τῷ κρημνῷ τῶν κακῶν; – «ἀλλ' ἐγὼ σε, φησί, μείζοσι ποιναῖς καθυποβαλῶ καὶ πείσω μὴ τοῖς θεοῖς ἐνυβρίζειν», ὁ ἅγιος· «Τὸ σοὶ παριστάμενον, ἔφη, ποίει τάχος, δικαστά· κόλαζε καὶ τιμῶρει καὶ σφάττε. Ἄλλο γὰρ οὐδὲν ἀκούσης ἀπ' ἐμοῦ, ἢ ἅπερ πολλάκις προλαβὼν καὶ εἶπον καὶ ἤκουσας· | οὐκ ἀρνήσομαι τὸν Χριστὸν μου, μὴ γέ- f. 93^v
νοίτο· οὐ θύσω ξοάνοις· οὐχ ὑπείξομαι τοῖς κρατοῦσιν.
735 Ἄλλ' οὐδὲ τῶν ἀφθάρτων προθήσομαι τὰ φθαρτά. Οὐχ οὕτως ἀνόητος ἐγὼ καὶ ἡλίθιος, ὥστε σου τῇ ἀπάτῃ συνθέσθαι. Οὐ, μὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, οὐκ ἂν εἶ τι καὶ πράξεις, ἴδης τοῦτό ποτε.» Ἐφ' οἷς ὁ ὑπαρχος οὐδὲν ἕτερον ἢ τοῦτο μόνον εἰς ἐρώτησιν προὔθετο·
740 «Τίς, εἰπὼν, ἡ σωτηρία σου, Ῥωμανέ, ἦν οὕτως ὄρκον ἐποιήσω φρικτόν, μαθεῖν ἤθελον.» Καὶ ὁ ἅγιος· «Εἰ μὴ σου πώρωσις, εἶπεν, ἐκυρίευσεν τῆς ψυχῆς καὶ πήρωσις τῶν αὐτῆς ὀμμάτων ἐντεῦθεν συνέβη σοι, ἔγνωσ ἂν ἀπὸ τῶν ἐν οὕτω χρόνῳ μακρῷ περὶ
745 ταύτης λαλουμένων ὑπ' ἐμοῦ. Ὅμως, ἐπεὶ οὐ συνήκας, ἐρῶ. Ὁ τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος υἱὸς ὁ Χριστός, ὁ (βασιλεὺς τῶν) βασιλευόντων καὶ κύριος τῶν κυρίων, ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, ἡ αὐτοαλήθεια, ἡ αὐτοαγαθότης,
750 τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων ὁ χορηγός, ὁ συμπαθὴς καὶ φιλόανθρωπος καὶ μετανοῶν ἐπὶ κακίαις ἀνθρώπων, ὁ χαίρων ἀεὶ τῇ ἡμῶν σωτηρίᾳ, τὸ θάρσος καὶ κράτος τῶν εἰς αὐτὸν ἠλπικότων, ὁ τῶν ὑπεραθλούντων αὐτῷ συνήθως κηδόμενος, αὐτὸς ἐστὶν ἡ σωτηρία
755 ἡμῶν, αὐτὸς ἡ χαρὰ καὶ ἐλπίς, αὐτὸς ὁ Χριστός, ὁ μέλλων κρῖναι ζῶντας, ὡς εἴρηται, καὶ νεκρούς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.»

16. Τούτων οὕτω ῥηθέντων, ἐπλήγη τὴν ψυχὴν ὁ ἀνόητος, ἐπὶ πολλὴν ὥραν ἐπισχεθείσης αὐτῷ τῆς φωνῆς· στόμα μὲν γὰρ φωνῆς ὄργανον, φωνὴ δὲ ψυχῆς σκιά· καὶ γλώττης δεσμός, | ἐκπληξίς ὑπερ- f. 94^f
βολικὴ. Εἶθ' ὡσπερ ἀνενεγκῶν τοῦ πάθους· «Καταλιπὼν, εἶπε, Ῥωμανέ, τῶν πολλῶν σου τουτωνὶ λόγων

746 cf. Matth. 16, 16
755/756 cf. II Tim. 4, 1

747/748 cf. I Tim. 6, 15

748 cf. Mal. 4, 2

757 cf. Rom. 2, 6; Prov. 24, 12; Ps. 61, 13

τὸν ὕθλον, ὡς μηδὲν συνεκτικὸν ἢ συντετηρημένον
 765 ἔχοντα, πεισθῆναι θέλησον κἄν ἄρτι τοῖς θεσμοῖς τῶν
 κρατούντων καὶ θῦσαι τῷ τε ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις
 θεοῖς· καὶ μὴ οὕτως ἔχων ἐντίμου πολιᾶς, συνέσεώς
 τε καὶ λόγου, τῶν κακουργούντων ὡς εἰς, ἀπολέσθαι
 770 θελήσης.» Ἔφη, καὶ ἐπείπερ ἀκούσοι παρὰ τοῦ μάρ-
 τυρος ὡς «Οὐχ ὑποχαλάσεις μου τούτοις τὸν τῆς
 ψυχῆς τόνον. Ὁ ρυόμενος γάρ με Χριστὸς πάρεστι
 καὶ οὐ φοβηθήσομαι τί ποιήσει μοι ἄνθρωπος» καὶ
 ὅτιπερ «Αὐτὸς ἐν τάχει τὴν ὑμῶν καταλύσας ἀρχὴν
 775 εἰρήνην παράσχη τῇ οἰκουμένη βαθεῖαν, καὶ φῶς
 ὀρθοδοξίας ἐπιλάμψει καθαρὸν τοῖς ἀνθρώποις», ἀπο-
 τυχῶν ὁ παράφρων τῶν ἠλπισμένων, τὸν μάρτυρα
 μὲν τῇ φυλακῇ παραδίδωσι, δῆλα δὲ τὰ κατ' αὐτὸν
 ὡς εἶχε τάχους καὶ γνώριμα τῷ ἀπηνεῖ καθίστησι
 780 Μαξιμιανῶ· ὃς δὴ τῷ μαθεῖν ἅμα, γράμμασι διατυποῖ
 τῷ ἀσεβεῖ ὁ παράνομος – οἷα τὰ τῆς ἀπηνοῦς αὐτοῦ
 καὶ ἀνημέρου ψυχῆς κυήματα – αὐτοῦ που φεῦ παρὰ
 τῇ ἐν ἧ καθείρκετο φρουρᾷ, τὸν μακαρίτην ἀποπνιγῆναι,
 τὴν τεθηγμένην ἐν πνεύματι γλῶσσαν αὐτοῦ δεδιώς
 785 ὁ κατάρατος ὡς μὴ τὸ παράνομον αὐτοῦ δι' αὐτῆς
 ἐκφραλίζοιτο δόγμα καὶ διαπαίζοιτο. Τούτου δὲ γε-
 γονότος, ὧ θαυμάσιε μάρτυς, καὶ βιαίως οὕτως εἰς
 αὐτὴν ὑπὸ τῶν | παρανόμων ἀποπνιγέντος σου – ὁ- f. 94^v
 κτωκαιδεκάτη(ν) ὁ Νοέμβριος ἦγε (5) – συνεχύθη μὲν
 790 ὁ ἀήρ, συνεσκότασε δὲ τὸ φῶς καὶ γῆ συνετρό-
 μαξε, τὸ τοῦδε τοῦ δεινοῦ μέγεθος μὴ στέξει δυ-
 νάμενα. Αὐτὸς δὲ χαίρων χερσὶ μὲν παρέθου τὸ
 πνεῦμα Χριστοῦ, τῇ γῇ δὲ τὸ σῶμα, στεφανηφόρος
 εἰς οὐρανοὺς ἀναβαίνων τῇ μαρτυρικῇ κλίμακι. Καὶ
 795 νῦν ταῖς οὐρανίοις αὐλίζη σκηναῖς, τῶν μακρῶν σου
 πόνων καὶ καμάτων ἀπολαμβάνων τὰς ἀμοιβάς. Ἐπί-
 βλεψον οὖν ἐξ ὕψους εἰς ἡμᾶς ἀγίου σου, παναοίδι-
 με, ἐπὶ τόπον σκηνώματος δόξης σου. Ἴδε χοροὺς ἄ-
 δόντων, σκιρτώντων πνευματικῶς καὶ τάξεις εὐρύθμως

773 Ps. 117, 6 798 cf. Ps. 25, 8

788/789 ὀκτωκαιδεκάτη *cod.* 790 ἀήρ] ἀνήρ *cod. ante corr.*

(5) Le 18 novembre est la date de fête de S. Romain. Cf. *Synax. Eccl. CP.*, col. 235.

- 800 μιμουμένων ἀγγελικᾶς, συνάδοντας ἐκείναις καὶ συγκρο-
 τοῦντας ἐπὶ τῇ ἐτησίῳ σου ταύτῃ τῆς ἁγίας μνήμης
 φαιδρᾶ πανηγύρει ἐπινικιά τε καὶ χαρμόсуνα. Ἴδε
 πληθὺν συνειλεγμένων, ἄστρον ἐρίζουσαν ἀριθμὸν ὑ-
 περβῆναι, φωτοχυσίας λαμπάδων, μύρων πολυτελείας,
 805 πόθου πλήρωσιν. Ἴδε καὶ τὴν σὴν ἡμῖν πλουσίως
 ἀντιμέτρησον χάριν, ὧδε μὲν ἡμᾶς ἐπανάγων πρὸς
 τὰ χρηστὰ καὶ μώμου παντός ὑπερκείμενα, αὐτόθι δὲ
 μετὰ τὸν ἐνθένδε σαββατισμὸν εἰς τόπον χλόης κα-
 τασκηῶν καὶ ἐφ' ὕδωρ ἐκτρέφων καὶ ὁδηγῶν ἀνα-
 810 παύσεως, ἅτε Χριστοῦ ποιμνην σοφῶς καταρτίσας, καὶ
 στήσας ἐφ' ὑψηλὴν τὴν βάσιν αὐτόν, καὶ δι' αὐτὴν καὶ
 τὸν ἀρχιποίμενα τοῦτον τεθεικῶς τὴν ψυχὴν· ὅτι
 αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ τιμὴ | καὶ προσκύνησις νῦν f. 95^r
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

MARTYRE DE SAINT HYACINTHE

Ce texte inédit, conservé dans un seul manuscrit, le *Mon.* 100 du fonds de Halki, au patriarcat de Constantinople⁽¹⁾, ne se rapporte pas, comme je l'ai cru d'abord, au martyr romain fêté le 3 ou le 4 juillet.

Il concerne un homonyme, S. Hyacinthe d'Amastris, inscrit au synaxaire à la date du 18 juillet⁽²⁾ et célébré par un discours de Nicétas de Paphlagonie⁽³⁾.

Du n° 758b de la *BHG*, nous le ferons donc passer au n° 756z. A la différence du synaxaire, il ne contient pratiquement pas de merveilleux: mérite assez rare!

(1) *Anal. Boll.*, t. 44 (1926), p. 34; EHRHARD, *Überlieferung*, t. 1 (= T.U. 50), 1937, p. 329.

(2) *Synax. Eccl. CP.*, col. 827-828; cf. H. DELEHAYE, *Origines du culte des martyrs*, 2^e éd. (= *Subs. hag.*, 20), Bruxelles, 1933, p. 155; V. SCHULTZE, *Altchristliche Städte und Landschaften*, t. II, 1 (Gütersloh, 1922), p. 206; *Comm. martyr. rom.*, p. 292. - Dans le manuscrit de Constantinople qui a servi de base à la présente édition, le Martyre est toutefois prévu comme lecture à la date du 3 juillet.

(3) *BHG* 757.

CODEX UNICUS

Constantinopolitanus, olim Chalcedensis, Μονῆς 100, f. 220-223

saec. XI

Μαρτύριον
τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου μάρτυρος Ἰακίνθου

f. 220 (σλε')^f

1. Ἡ μὲν τοῦ σωτῆρος εἰρήνη βαθὺν ἔβαλε τὸν σπόρον καθ' ὅλης τῆς οἰκουμένης, καρποφοροῦσα δια-
5 φόρως καὶ ὡς εἰς οὐρανὸν τοὺς κλάδους ἐκτείνασα·
οὕτω δὲ πέπειρος ὢν, τῆς ἐπισποράς τῶν ζιζανίων
τοῦ ἐχθροῦ συναυξανομένης καὶ μὴ ἐκριζομένης, τοῦ
οἰκοδεσπότη τῶν οὐρανῶν συγχωρήσεως ἀφέντος ἐπι-
ταγὴν ὅτι· «Ἄφετε συναυξάνεσθαι τὰ ζιζάνια τῷ κα-
10 θαρῷ τῆς πίστεως σίτῳ.» Διὰ πάντων δὲ ἡ χάρις προ-
νοουμένη τῶν ἑαυτῆς πόλεων καὶ ἐν αὐταῖς ἐξ αὐ-
τῶν ἀναδείξασα ἀθλοφόρους ἅμα καὶ φύλακας, οὐ
παρέλειψε καὶ τὴν Ἀμαστρῶν δοξάσαι πόλιν, ἀλλὰ
καὶ ἐν αὐτῇ πάτριον ἀνέστησε μάρτυρα τῆς ἀληθείας.

15 2. Ἰακίνθος γάρ τις, ἐκ νηπίας ἡλικίας ἐπὶ τὸν
θεμέλιον τῆς πίστεως ἠδρασμένος, οὗτος πολιτῆς καὶ ἡ-
θει καὶ βίῳ κεκοσμημένος, εὐσπλαγχνός τε καὶ φιλευ-
σεβῆς καὶ πλήρης πνεύματος ἁγίου καὶ πραότητος
ὑπάρχων, ὅλος δι' ὅλου ὄντως σκεῦος ἐκλογῆς γι-
20 νόμενος, οὗτος θεωρῶν πολυθεῖαν ἄθεον καὶ ξύλον
ὡς θεὸν προσκυνούμενον, ζήλου θεοῦ πλησθεὶς πᾶσι
τὸν λόγον κατήγγειλε τῆς ἀληθείας, παραινῶν ὑπο-
στρέφεσθαι τὴν ματαίαν καὶ ψυχοφθόρον τῶν εἰδώλων
προσκύνησιν, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἀσάλευτον τοῦ θεοῦ βοή-
25 θειαν καταφεύγειν τὴν αἰεὶ διαμένουσαν. Οἱ δέ, τῆς
διδασκαλίας αὐτοῦ μὴ πειθόμενοι, ὡς ἀποστάται τῆς
αὐτοῦ θρησκείας ὕβρεσι καὶ ἀπειλαῖς παρωθοῦντο.
Θεωρήσας οὖν αὐτοὺς ὁ ἅγιος Ἰακίνθος ἐπὶ τὸ
πλεῖστον πεπωρωμένην ἔχοντας τὴν καρδίαν καὶ κα-
30 τασυρομένους ἐπὶ τὴν ματαίαν προσκύνησιν τοῦ δέν-
δρου, ἐορταζόντων τῶν πρώτων τῆς πόλεως πανδημεὶ
ἐορτὴν μανιωδεστάτην καὶ θυόντων ἐπὶ τῷ δένδρῳ,
ὁ ὄσιος ἀνὴρ βλέπων ἀπολλυμένους τοὺς ἀνθρώπους
καὶ θεὸν ὑβριζόμενον καὶ δαίμονας διὰ τοῦ δένδρου
35 τιμωμένους, διαρρήξας τὰ τῆς καρδίας αἰσθητήρια ὡς
οἱ ἀπόστολοι τὰ ἱμάτια ἐπὶ τῶν ὁμοίως αὐτοῖς
ἀπατωμένων, μετὰ δακρύων πάντας παρεκάλει μὴ μαί-
νεσθαι τὴν ἄθεον μανίαν· τῶν δὲ ἐλλήνων ἀποκλει-
σάντων τὰ τῆς καρδίας ὦτα, οὐκ εἰσήκουον τῆς

40 θεοδιδάκτου αὐτοῦ συμβουλῆς, ἀλλὰ λοιδοροῦντες τὸν πιστὸν τοῦ θεοῦ ὡς παράνομον καὶ ἄθεον ἄνδρα ἀπεστρέφοντο.

3. Ὁ δὲ μακάριος καὶ ἔνδοξος ἐν μάρτυσιν Ὑά-
κινθος ἐσκέψατο ἐκκόψαι τὸ δένδρον καὶ ἀποθανεῖν
45 εὐσεβῶς ἢ ζῆν μετὰ ἀσεβῶν καὶ τὸν σταυρὸν κα-
ταφρονεῖσθαι καὶ τὸ δένδρον προσκυνεῖσθαι. Ἐπιτηρή-
σας οὖν καιρὸν εὐκαιρον ἐν ἧ ἢ ὥρα πολλὴν εἶχε
τὴν ἡσυχίαν περὶ τὸ τῆς πλάνης δένδρον, κομισάμενος
πέλεκυν ὡς ὁ Ἀβραὰμ τὴν μάχαιραν καὶ ἀναζω-
50 σάμενος ὡς Χριστοῦ γνήσιος στρατιώτης, στὰς πλησίον
τοῦ δένδρου ἠϋξάτο οὕτως· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἡ
ἐλπίς ἡμῶν τῶν ταπεινῶν, ὁ ταχύς εἰς βοήθειαν τῶν
ἐξ ὅλης καρδίας ἐπικαλουμένων σε, ἐπάκουσόν μου
τοῦ ταπεινοῦ καὶ πλήρωσον τὴν ἐπιθυμίαν μου.» Καὶ
55 ποιήσας τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα, ἐξέκοψε τὸ ξύλον
τῆς πλάνης. Τῶν δὲ ἱερέων τοῦ εἰδωλίου ἐν ἐκστάσει
καὶ μανίᾳ ληφθέντων ἐπὶ τῷ γεγονότι καὶ διαπο-
ρούντων τὸ τίς ἂν εἶη ὁ τοῦτο πεποιηκώς, ἐπελο-
γίσαντο ὕστερον ὅτι «Οὐκ ἂν ἄλλος εἶη εἰ μὴ ὁ
60 χριστιανὸς ὁ τοιαῦτα ῥήματα πρὸς ἡμᾶς λέγων ἀπο-
τρόπαια τῆς προσκυνήσεως τοῦ ἱεροῦ καὶ περικαλλοῦς
δένδρου τοῦ θεοῦ ἡμῶν.» Τότε οἱ τῆς μιαρᾶς θρησκείας
ἱερεῖς βιῶντες ἐσάλευσαν τὸν δῆμον· καὶ συναρπά-
σαντες τὸν τίμιον Ὑάκινθον, πολλὰς τε πληγὰς ἐπι-
65 θέντες αὐτῷ κατέσυραν ἐπὶ τοὺς πολιτάρχας λέγοντες
ἐννέους λοιπὸν εἶναι αὐτοὺς τοῦ σεβασμίου αὐτῶν
δένδρου ἐκκοπέντος παρ' αὐτοῦ· «Οὔτε γάρ ποτε, φησὶν,
τῇ θυσίᾳ ἡμῶν συνήλθεν, ἀλλ' ἐπέμενε δυσφημῶν τὴν
εἰς τὸ ἱερὸν γενομένην τιμὴν.»

70 4. Τότε οἱ πρῶτοι τῆς πόλεως, πλησθέντες θυμοῦ
καὶ ὡς θῆρες ἄγριοι ἐμμανεῖς γενόμενοι κατὰ τοῦ
δικαίου, προσήγαγον αὐτὸν τῷ ἐνδημοῦντι ἡγεμόνι
ὀνόματι Καστρισίῳ, ἐπιβοῶντες καὶ κατακράζοντες
αὐτοῦ | ὅτι «Ὁ κατὰ τῆς σωτηρίας τολμήσας καὶ τὸ
75 ἱερὸν καὶ πατροπαράδοτον ἡμῶν δένδρον ἐκκόψας καὶ
θυσίας ἡμῶν ἐμποδήσας καὶ τὴν εἰς τοὺς θεοὺς τιμὴν
ἀνατρέψας καὶ πάντοτε ἀντικείμενος τοῖς ἡμετέροις

*L'arbre sacré
est abattu.*

*Dénoncé à
Castrisius,
Hyacinthe est
supplicié.*

f. 221 (σλς')

49 cf. Gen. 22, 6 et 10 50 cf. II Tim. 2, 3

66 ἐννέους] *huius vocis solae quattuor ultimae litterae et accentum distincte leguntur*
67 φησὶν] *sic codex pro φασὶν (cf. VII, l. 237; IX, l. 434)*

σεβάσμασι, τοῦτον θανάτῳ πονηρῶ καὶ ἀνυπερθέτῳ
 παραδοῦναι ἐληλύθαμεν ἅπαντες.» Ὅς τοιούτων φωνῶν ἀκούσας καὶ καταπλαγεὶς ἐπὶ τῇ φωνῇ τοῦ ὄχλου
 80 – δοκεῖν γὰρ ἦν οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ τὰς οἰκίας ἐπιβοᾶν –, ὡς οὖν καὶ αὐτὸς θεραπεύων τὰ εἶδωλα καὶ τῆς αὐτῆς θρησκείας κηδεμῶν ὑπάρχων, οὔτε ἐρωτήσεως αὐτὸν ἠξίωσεν, ἀλλὰ βρύξας κατ' αὐτοῦ
 85 τοὺς ὀδόντας καὶ ὡσπερ ἔμμανῆς γενόμενος προσέταξεν ἐκταθέντα αὐτὸν ἀφειδῶς μετὰ ξύλων τύπτεσθαι, ὥστε ἕκαστον τῶν ὀστέων αὐτοῦ ἤχον ποιεῖν, τοῦ καλογήρου εἰς οὐρανὸν ἔχοντος τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ λέγοντος· «Ἰησοῦ ὁ γλυκὺς πατήρ, ὁ ἐκ τῆς ἀπάτης
 90 τοῦ ξύλου τῷ σταυρῷ προσκαλεσάμενος τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐμὲ διὰ ξύλου κοινωνὸν ποιήσας τῶν σῶν παθημάτων, κατάργησον αὐτῶν τὴν μανίαν καὶ ἐνίσχυσον τὸ γῆράς μου εἰς τὴν ὁμολογίαν σου, σωτῆρ δεδοξασμένε εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.»

95 5. Ἐν δὲ τῷ ὡμῶς αὐτὸν τύπτεσθαι, κατέσβεσεν ἐν μέρει τὸν θυμὸν τοῦ δήμου· καὶ ἀνέκραξαν πάλιν λέγοντες· «Λέγε τῷ ἡγεμόνι διὰ τί ἔκοψας τὴν χαρμονὴν ἡμῶν καὶ προσδοκίαν πάντων.» τμελύπατετ «Ἐρώτα τοῦτον πῶς εἰς τοῦτο ἀπενοήθη.» Λέγει ὁ
 100 ἡγεμῶν διὰ τοῦ μεσιτολογοῦντος· «Εἰπέ, ἀπονενοημένε ὡμογέρον, διὰ τί κατὰ τῶν θεῶν δενδροπηγίας ἐκτομὴν ἐπεβούλευσας.» Ἰάκινθος ὁ τίμιος ἀπεκρίνατο· «Ὁ Χριστὸς δι' ἐμοῦ τοῦτο ἐξέκοψεν, ἵνα μὴ πλανᾶσθε εἰς δένδρον ἀνεμοδόνητον ἔχειν τὰς ἐλπίδας.» Ταύτης
 105 τῆς φωνῆς ἐπακούσαντες οἱ δενδρόθρησκοι κατεφώνουν τῷ ἡγεμόνι λέγοντες· «Ὡς τὸ δένδρον οὗτος ἐξέκοψεν, οὔτως τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ ἔκκοψον.» Ὁ δὲ ἐτοίμως ἐπέτρεψε τοῦτο γενέσθαι. Καὶ λαβόντες λαβίδα σιδηρᾶν ἀνώρουσαν αὐτοῦ τὰς μύλας σὺν τοῖς ὀδοῦσι, τοῦ
 110 ὀσίου σφραγίζοντος | ἑαυτὸν καὶ εἰς οὐρανὸν ὀρώντος καὶ τῇ καρδίᾳ προσευχομένου.

Après un nouvel interrogatoire, on lui arrache les dents.

f. 221 (σλς')^v

6. Καὶ πάλιν ἐξεβόησαν οἱ δημῶτες· «Ὡς τὰ δένδρα σύρονται, οὔτως καὶ τοῦτον συρῆναι ἀξιούμεν.» Καὶ τοῦτο δὲ προσέταξεν ὁ ἡγεμῶν, σύρεσθαι αὐτὸν ἕως

Il est traîné dans la montagne et laissé pour mort.

91/92 cf. II Cor. 1, 7

93 σωτήρ] *sic cod.* (cf. l. 131) 98 μελύπατε] *textus videtur corruptus* 104 ἀνεμοδόνητον] ἀνεμοδόνητον *cod.*; *hapaxlegomenon* 105 δενδρόθρησκοι] δενδροθρίσκοι *cod.*; *hapaxlegomenon* 112 δημῶτες] *sic cod. pro* δημόται

115 ἔξω τῆς πόλεως, μετὰ καλάμων ὀξέων κατακεντού-
 μενον καὶ λιθαζόμενον· καὶ ταῦτα πάντα εὐθέως ἐπε-
 τελεῖτο. Σύροντες αὐτὸν ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους καὶ
 λιθοβολοῦντες νεκρὸν τε καταλείψαντες, ἐσπέρας κα-
 ταλαβούσης ἀνεχώρησαν, ὑπονοήσαντες θηριόβροτον
 120 γενέσθαι διὰ τῆς νυκτός. Ἀρχῆς δὲ νυκτερινῆς κα-
 ταλαβούσης, δύναμις τοῦ Χριστοῦ ἐπεσκίασε τῷ μάρ-
 τυρι· καὶ ὡσπερ ἐκ βαθέου ὕπνου ἐπανελθὼν εἰς
 ἑαυτὸν, ὄρα τάξιν ἀγγέλων λαμπαδηφόρων καὶ σύνο-
 δον ἀγίων λευσχημονούντων· καὶ τοσαύτης ἐπλή-
 125 σθη χαρᾶς καὶ δυνάμεως ὡς μηδὲν ὑπομείνας φαῦ-
 λον ὑπὸ τῶν ἀθεμίτων ἀνθρώπων· καὶ θεῖς τὰ γόνα-
 τα μετὰ κλαυθμοῦ πλείονος, καὶ τὰς χεῖρας εἰς οὐρα-
 νοὺς ἐκτείνας, ἅμα τύπτων τὸ στήθος, γαληνιώση φω-
 νῆ, διαρρήξας ἡρέμα τὰ χαλινά, τοῖς αἵμασι πάντοθεν
 130 βρύων, ἠτήσατο τῷ Χριστῷ ταῦτα λέγων·

7. «Σωτήρ μου γλυκύτατε Ἰησοῦ Χριστέ μελιπόθητε, *Dernière prière.*
 οὔτε εἰ μυρία προσῆν μοι στόματα, ἐδυνάμην ἐπαξίως
 εὐχαριστήσαι τὴν σὴν εὐσπλαγχνίαν, οὐχὶ δὲ ὅτι ἔν,
 καὶ τοῦτο συντετριμμένον, πρῶτον ἐκ τοῦ χρόνου καὶ
 135 πάλιν ἐκ τῶν σιδηρῶν τοῦ πονηροῦ. Καὶ νῦν, Ἰησοῦ
 μου, ἡ ἐλπίς μου καὶ ἡ χαρά μου, εἰς δόξαν σὴν
 ἐν τῇ ὁμολογίᾳ μου ταύτῃ πρόσταξον τελειωθῆναί με
 καὶ ἀναπαύσεως τυχεῖν ἐν ταῖς ἀγίαις μοναῖς τὴν
 ψυχὴν μου. Τὸ δὲ γήρει καὶ κόποις καὶ βασάνοις
 140 καὶ αἰκισμοῖς ταλανισθὲν σῶμά μου διὰ τὸ ὄνομά
 σου, ἐν τόπῳ σεμνῷ καὶ οἰκητηρίῳ τῶν ὑμνούντων
 σε πρόσταξον κατατεθῆναι. Ποίησον δέ, ἀγαθέ, ἰάσεις
 πολλὰς ἐν αὐτῷ τῷ τόπῳ ἐπιτελεῖσθαι, φυλακτήριον
 δὲ εἶναι τὸ σῶμά μου τῆς πόλεώς μου· καὶ τοὺς
 145 προσφεύγοντας τῇ θέσει μου πάντας εἰς ἀγαθὸν κυ-
 βέρνησον, πλουσίους εἰς μετάδοσιν, πένητας εἰς ὑπο-
 μονήν, χήρους | εἰς εὐφροσύνην, ἀσκητὰς εἰς τέλειον *f. 222 (σλζ')*
 ἀγῶνα, παρθένους εἰς ἀπάθειαν, ἄρχοντας εἰς δικαιο-
 κρισίαν, ἀρχομένους εἰς εὐπείθειαν, ἀδίκους εἰς δι-
 150 καιοσύνην, ἀδικουμένους εἰς εὐχαριστίαν, ἀσεβεῖς εἰς
 ἐπιστροφὴν, ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, θλιβομένους

138 cf. Ioh. 14, 2

122 βαθέου] *sic cod.* 124 λευσχημονούντων] *sic cod.; an emendandum in*
 λευχειμονούντων? 131 Σωτήρ] *sic cod. (cf. l. 93)* μελιπόθητε] *sic cod.;*
hapaxlegomenon

εἰς παραμυθίαν, χαιρομένους εἰς ὕμνωδιαν, ὁδοιπο-
 ροῦντας εἰς ὁδὸν εὐθειᾶν, πλέοντας εἰς εὐπλοίην,
 τυφλοὺς εἰς φωταγωγίαν, ἀρρώστους εἰς ὑγίειαν, με-
 155 θύοντας εἰς νήψιν, νήφοντας εἰς ἐπιμονήν, δανείζον-
 τας εἰς εὐσπλαγχνίαν, δανειζομένους εἰς ἀπόδοσιν, ὑ-
 πνουῦντας εἰς ἀνάπαυσιν, γρηγοροῦντας εἰς αἴνεσιν,
 ἐπαινουμένους εἰς διαμονήν, ἐπαινοῦντας εἰς ζῆλον,
 160 ἔσθιοντας εἰς εὐχαριστίαν, νηστεύοντας εἰς ὑπομονήν,
 γονεῖς εἰς πόθον τέκνων, τέκνα εἰς ἀντιμισθίαν, κυ-
 ρίους εἰς ἀντίληψιν, δούλους εἰς ὑποταγήν, πολε-
 μοῦντας εἰς εἰρήνην, πολεμουμένους εἰς ἀσφάλειαν,
 πωλ[εμ]οῦντας εἰς δικαιοπραγίαν, ἀγοράζοντας εἰς ἰδι-
 οπάθειαν, κάμνοντας εἰς ἄνεσιν, ἀναπαυομένους εἰς
 165 συμπάθειαν, τρέχοντας εἰς ἐδραῖωμα, κορεσθέντας εἰς
 πεῦσιν, πεινῶντας εἰς τροφήν, εὐχομένους εἰς κατὰ-
 νυξιν, ῥαθυμοῦντας εἰς εὐχήν, ἀργοὺς εἰς ἐργασίαν,
 ἐργαζομένους εἰς δυναστείαν, νουθετοῦντας εἰς ποιή-
 σιν, νουθετουμένους εἰς ὑπακοήν, δαιμονιζομένους εἰς
 170 ἀποστροφήν. Ποίησον δέ, Ἰησοῦ, ἄφικτον καὶ συν-
 τετριμμένον τὸ σῶμά μου καὶ τὰ ὀστέα μου, καὶ τοὺς
 ἐκ τοῦ χοῦς λαμβάνοντας τοῦ κοιμητηρίου μου ἀνε-
 πιβουλεύτους διατελεῖν ἀπὸ παντὸς κινδύνου. Πάσας
 δὲ ἐκ τῶν κύκλω πόλεων κατὰ τῆς πατρίδος μου
 175 ἐπαναστάσεις, κρυπτὰς ἢ φανεράς, ἐξ ἀνθρώπων ἢ
 ἐκ τοῦ διαβόλου, κατάλυσον. Παράσχου δέ, ὁ θεός,
 ἀνθῆσαι τὸν χριστιανισμόν ἐν τῇ πατρίδι μου ταύτῃ
 καὶ καρποφορῆσαι ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστευόντων
 εἰς τὸ ἅγιον ὄνομά σου. Καὶ τοὺς μέλλοντας μνη-
 180 μονεύειν μου ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις πνευματικοῖς, ἐν
 νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, τούτων, ἀγαθέ μου Ἰησοῦ, ἐξά-
 λειψον τὰ πλημμελήματα· γράψον δὲ αὐτῶν τὰ ὀνόματα
 | ἐν βίβλῳ ζώντων· οὐ γὰρ τοσοῦτον ἐμὲ τιμήσωσιν f. 222 (σλζ')^v
 ὅσον τὴν δόξαν σου ἐσεβάσθησαν. Καὶ ὅσοι μνη-
 185 μονεύσωσι τῆς μαρτυρίας μου καὶ τῆς πρὸς σὲ ὁμο-
 λογίας μου ταύτης, μνημόνευσον αὐτῶν ἐν ἀγαθοῖς
 ἐν πάσῃ τῇ ζωῇ αὐτῶν. Καὶ εἴ τις τὰ στίγματα μου
 ταῦτα χαράξει διὰ μέλανος ἢ χρωμάτων, μὴ λογίσῃ
 αὐτῷ ἁμαρτίαν, εὐσπλαγχνε, ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, ἀλλὰ

182/183 cf. Phil. 4, 3

153 εὐπλοίην] εὐπλοεῖν *cod.*
ll. 161-162) 170 ἄφικτον *cod.*

154 ὑγίαν *cod.*

163 πολεμοῦντας *cod.* (*cf.*

190 τὴν ἐμὴν ἀνάπαυσιν δώρησαι αὐτῷ· εἴ τις δὲ ἀγα-
 θεοεργήσῃ ἢ εὐκτῆριον ἀναστήσῃ ἐν τῷ μνήματί μου
 ἢ χαρίσεται τοῖς εἰς τὸ κοιμητήριόν μου παρεδρεύουσι
 πτωχοῖς, δὸς αὐτοῖς, ὁ θεός, τὸν οὐράνιον μισθὸν
 καὶ τὰ ἀγαθὰ εἰς ἃ ἄγγελοι ἐπιθυμοῦσι παρακύψαι·
 195 εἴ τις δὲ τὴν πολιάν μου ποθήσας ἀναγράψῃ μνη-
 μοσύνου χάριν, τούτου, Ἰησοῦ, τὰ τέκνα πολίωσον
 καὶ τὸν οἶκον αὔξησον. Θυμιῶντι δὲ ἐπάνω τῶν
 ὀστέων μου ἢ φῶς ἄπτοντι, φώτισον αὐτὸν φωτὶ
 αὐλῷ καὶ οὐρανίῳ καὶ ζωὴν ἀγαθὴν ἐπιχορήγησον.
 200 Ἐμὲ δὲ τὸν οἰκέτην σου συγκαταχορεῦσαι τούτοις
 τοῖς λαμπροῖς καὶ ἰλαροῖς ἀγγέλοις σου πρόσταξον,
 καὶ μὴ ἀπολειφθῶ τῆς συνόδου τῶν ἁγίων τούτων,
 ἀλλὰ μετ' αὐτῶν ὀφθῆναί με θέλησον τῷ δεδοξασμένῳ
 προσώπῳ σου, Ἰησοῦ, ὁ εὐλογημένος εἰς αἰῶνα ἀτε-
 205 λεύτητον.»

8. Καὶ ταῦτα αὐτοῦ προσευξαμένου καὶ αἰτήσαντος, *Mort et*
 ἠγάλλοντο οἱ λαμπαδηφόροι ἄγγελοι, τὴν μεμυρισμένην *sépulture.*
 αὐτοῦ παραλαμβάνοντες ψυχὴν. Μετὰ γὰρ τὴν εὐχὴν
 ἀνορθωθείς καὶ καθίσας μειδιῶν, ὀλίγον δὲ καὶ χο-
 210 λάνας ἐκ τῶν βασάνων, σφραγισάμενος τρίτον τὸ
 πρόσωπον, οὕτως παρέδωκε τὴν ψυχὴν τοῖς ἁγίοις
 ἀγγέλοις. Πολλὴ δὲ εὐωδία κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην
 τῆς κοιμήσεως τοῦ ἁγίου ἐγένετο. Καὶ τινες χριστιανοί,
 οἳ καὶ συμφοιτηταὶ αὐτοῦ ἦσαν, ἐπιτηρήσαντες πε-
 215 ριέστειλαν αὐτοῦ τὸ τίμιον λείψανον μετὰ κηρῶν καὶ
 θυμιαμάτων· καὶ κηδεύσαντες διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὸ
 διάφασμα καὶ τῶν ἐλλήνων τὸν φόβον, ψαλμοὺς ἐν
 ἡσυχίᾳ εἰρηκότες καὶ εὐχὰς ἀναπέμψαντες, εἰς σύνεγ-
 220 χριστὸν τὸν θεὸν ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ
 καὶ προσκύνησις νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων,
 ἀμήν.

194 cf. I Petr. 1, 12

L'ÉLOGE DU MÉGALOMARTYR PROCOPE
PAR LE DIACRE PROCOPE

BHG 1582b

Parmi les œuvres inédites du diacre Procope⁽¹⁾, on relève l'éloge de son patron, le martyr Procope. Ce spécimen de l'éloquence hagiographique n'est évidemment pas un chef-d'œuvre de critique historique. Il se range au nombre des écrits où l'authentique "lecteur" de Scythopolis et martyr à Césarée de Palestine⁽²⁾ est transformé de manière telle qu'il en paraît méconnaissable.

On ne connaît qu'un manuscrit complet de ce texte : le *Palatinus* 317 de la Bibliothèque Vaticane⁽³⁾. Une autre copie est conservée dans le *Vaticanus graecus* 679, mais elle est mutilée du début⁽⁴⁾. Dans notre édition, nous avons, en règle générale, suivi le *Palatinus*, n'adoptant les leçons du *Vaticanus* que là où ces dernières s'imposent clairement.

Sur le dossier hagiographique de saint Procope de Césarée, on consultera H. DELEHAYE, *Les légendes grecques des saints militaires* (Paris, 1909), p. 77-89; ID., *Les légendes hagiographiques*, 4^e éd. (= *Subs. hag.*, 18a), Bruxelles, 1955, p. 119-139; *Comm. martyr. rom.*, p. 277. Voir aussi mon édition de l'éloge par Nicéas de Paphlagonie, dans *Anal. Boll.*, t. 80 (1962), p. 178-193, et la Passion BHG 1577d dans mes *Inédits byzantins d'Ochrida, Candie et Moscou* (= *Subs. hag.*, 38), Bruxelles, 1963, p. 95-130.

(1) Écrivain qu'on date de la seconde moitié du IX^e siècle. Cf. BECK, *Kirche u. theol. Lit.*, p. 544-545.

(2) Voir BHG 1193: EUSÈBE, *Hist. eccl.*, Appendix *De martyribus Palaestinae*, I, 1 (éd. Ed. SCHWARTZ, p. 907-908). Pour la recension longue, perdue en grec, voir B. VIOLET dans *Die palästiniischen Märtyrer des Eusebius von Cäsarea* (= T.U. 4, IV), 1896, p. 3-7.

(3) Le *Catal. Graec. Vatic.*, p. 221, a omis cette pièce. Voir EHRHARD, *Überlieferung*, t. I (= T.U. 50), 1937, p. 189.

(4) *Catal. Graec. Vatic.*, p. 22¹⁹; cf. EHRHARD, *op. cit.*, t. 3, II (= T.U. 52, II), 1952, p. 799.

SIGLA

P *Vaticanus Palatinus gr. 317*, f. 44^v-49^v

saec. XI

V *Vaticanus gr. 679*, f. 124-129

saec. XI

Προκοπίου διακόνου καὶ χαρτοφύλακος
ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον μεγαλομάρτυρα
Προκόπιον

1. Ὡς μεγάλα τοῦ Λόγου τῆς ἐν γῆ παρουσίας τὰ *Prologue.*
5 κατορθώματα. Ὡς παράδοξα τὰ ἔργα, οἷς ὁ πλάστης
ἐφιλοτιμήσατο τὸ ἀνθρώπινον. Τοσαῦτα καὶ τηλικαῦ-
τα δεικνύμενα, ὧν οὔτε τὸ μέγεθος οὔτε μὴν τὸ πλη-
θος γλῶσσα φράζειν ἰσχύσειεν. Τί γὰρ τούτων ὑπέρτε-
ρον; Τίς δ' ἔγνω πλείω δι' ὄψεως ἢ ταῖς ἀκουστικαῖς
10 παρεισδύσεσιν εἰσώκισατο; Ἴνα γὰρ τάλλα νῦν τιμῶμεν
σιγῇ, οὔτω τῆς παρούσης μαρτυρικῆς ἑορτῆς ἐθε-
λούσης, αὐτὴν τὴν δεισιδαίμονα πλάνην εἰς κράτος
ἐτρέψατο καὶ τὴν ἀκραιφνῆ πίστιν ἐξήπλωσεν ἐν τοῖς
πέρασιν. Ἔδει γὰρ τὴν σύμπασαν ἐπιγνῶναι τὸν κτί-
15 σαντα, καὶ μὴ τῇ κτίσει, θεῶ δὲ τῶ πάντων δη-
μιουργῶ τὴν θείαν λατρείαν ἱεουργεῖν. Αὕτη καὶ
τὸν μέγαν τῆς ἀληθείας ὀπλίτην Προκόπιον βδελύ-
ξασθαι κόσμον καὶ ζωὴν αὐτὴν διηρέθισεν ἀρχὰς τε
καθελεῖν καὶ δεινὸν ἐπέρρωσε κοσμοκράτορα. Πρὸς
20 αὐτοὺς γὰρ τὴν θαυμασίαν συγκεκρότηκε πάλιν καὶ
τὸ τῆς νίκης κράτος κατ' αὐτῶν ἐκολπώσατο ὁ τοῖς
ἔργοις ἐπώνυμος καὶ τὴν κλήσιν τοῖς πρακτέοις βε-
βαιωσάμενος, ὁ τὴν χαμαίζηλον περ(ι)ιδῶν εὐκλείαν
καὶ τὴν ἀνωτάτω μαρτυρίου κληρωσάμενος αἵματι, τὸ
25 τῶν μαρτύρων λαμπρὸν ἀκροθίνιον, τὸ τῆς οἰκουμένης
πολυθρύλλητον ὄνομα, οὐ καὶ ἡ μνήμη πᾶσιν ἐπέ-
ραστος καὶ ἡ πανήγυρις χαρᾶς παραιτία τοῖς φιλο-
μάρτυσι. Τῇ γὰρ ἡλιακῇ λαμπηδόνι πρὸς τὴν νῦν
ῶραν περιδινουμένη συγκαταυγάζει, καὶ αὐτόκλητα τῶ
30 μάρτυρι τὰ πλήθη συρρεῖ· πόλεις τε καὶ χῶραι πο-
λυανδροῦμεναι τὰ ἄθλα καταθειάζουσιν, ὡς στρατη-
γὸν ἄρτι τῶν τροπαίων ἐπανήκοντα δεξιοῦνται καὶ
τὰς ἐπινικίους αὐτῶ τιμὰς καίτοι μήποτε ληγούσας
ὡς πολυτελεῆ καταρτίζουσι στέφανον. Εἰ γὰρ ὀλυμ-
35 πιονίκαί πάλαι τὴν ἀγωνίαν εὐ θέμενοι, καὶ στρατη-
γοὶ βαρβάρους χειρούμενοι, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ πίπτοντες,

14/16 cf. Rom. 1, 25

PV inde ab (καί)ται (L 33)

23 περιδῶν P

οὐκ ἀγέραστοι – ταινίαις γὰρ ἐκοσμοῦντο καὶ ἄνθε-
 σιν –, ὁ πρὸς τὰς ἀερίους ἀντικαταστάς ἐξουσίας καὶ
 ταῖς κάτω προσπαλαίσας δυνάμεσιν, μεγαλοπρεπῆ τε νί-
 40 κην κατ' αὐτῶν ἐνστησάμενος, πῶς οὐκ ἄξιος οὐρανί-
 ων γερῶν, μήτοι γε τοῖς κάτω κρότοις ἀποσεμνύνε-
 σθαι; Δι' ἃ δὴ καὶ ἡμεῖς τὸν ἀγῶνα τῆς εὐφημίας ὑπέ-
 δυμεν· εἰ καὶ ἦττους τῆς ἀξίας φαινοίμεθα, ὅμως τὸ
 τῶν ἔργων οὐ σμικρυνθήσεται μέγεθος, δειχθεῖη δ' ἂν καὶ
 45 λόγων ἀρμονίας ἀνωκισμένον. Ἄλλά γε πόλις Αἰλία ⁽¹⁾
 – τοῦτο γὰρ ὁ τεχνίτης βούλεται λόγος – τοῖς θεί-
 οῖς τοῦ σωτῆρος σπαργάνοις εὐδαιμονοῦσα σκιρτάτω
 – αὕτη γὰρ τὸν πολυάθλον Προκόπιον ἤνεγκεν ὡσπερ
 ἀκτῖνα λαμπρὰν τῶν ἐξῶν τερμάτων ἐπαφιεῖσα – καὶ
 50 σὺν αὐτῇ πατὴρ ἐν εὐσεβείᾳ προεκδημήσας, μήτηρ
 τε παρωνύμως κληθεῖσα τῆς θεοῦ δόσεως ⁽²⁾ χορευέτω,
 οὐκ ἐφ' οἷς πρότερον ἔδρασε τῇ βδελυρᾷ μοίρᾳ κατε-
 σχημένη, ἀλλ' οἷς τῇ ὑστεραίᾳ συνδιηγώνισται, τῷ
 βλαστῷ παραδόξως ἐγκεντρισθεῖσα πρὸς καλλιέλαιον.
 55 Ἄθλα γὰρ ὑπερμεγέθη καὶ πόνους διενεγκῶν, πρὸς
 μαρτυρικὴν ἀνέδραμεν εὐκλειαν, ταύτη τε καὶ ἄλλοις
 τοῦ καλοῦ μεταδούς, οὐ βασιλικὸν ὄρωδῆσας θυμόν,
 οὐ τυράννων κατεπτηχῶς προσβολάς, ἀλλὰ Χριστὸν
 ποθήσας καὶ διαπτύσας τὴν ἀθεότητα. Ἐτάραττον γὰρ
 60 τὴν σύμπασαν πανταχόσε φοιτῶντα προγράμματα, ἀπει-
 λὰς καὶ θάνατον τοῖς εὐσεβέσιν ἐπανατείνοντα· καὶ
 τὴν εἰς τὸ θεῖον τιμὴν δαιμόνων ἐσφετερίζετο ξόανα.

2. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε Διοκλητιανοῦ τὸ κατὰ Χριστοῦ
 λυσσῶδες καὶ φονικώτατον; Οὐ γὰρ ὡς δημιουργὸν
 65 καὶ παντοκράτορα κατηδέσθη θεὸν οὐδ' ὡς πλάσμα τὸν
 πλάστην, εἰ μὴ τοῦ πονηροῦ γε ὄν ἐπιγνῶναι προεί-
 λετο· ἰνδάλμασι δ' ἀψύχοις ἐκβακχευόμενος, τούτοις
 ἀναξίαν προσῆγε τιμὴν, καὶ τῇ τῆς πολυθεΐας οἰστρη-
 λατούμενος δυσσεβείᾳ τυραννίδα μισάνθρωπον ἢ μι-

*La persécution.
 Procope détruit
 des idoles et est
 dénoncé.*

PV

41 μήτιγε V 45 Ἄλλά γε] *servauimus cum codd.; intelligendum* Ἄλλ' ἄγε
 51 τῆς] *add.* τοῦ V 52/53 κατισχημένη P 54 ἐγκεντρισθεῖσαν V
 56 ταύτην P 57/58 βασιλικὸν – οὐ] *om.* P 60 πανταχός φοιτῶν τὰ
 P 66 ὄν] ἦν P

(1) Nom de Jérusalem depuis la victoire de l'empereur Hadrien.

(2) La mère de Procope s'appelait Théodosie; cf. *Synax. Eccl. CP.*, col. 805.

70 σόθειον μετεδίωκε. Πρὸς ὃν λήρος Φάλαρις ὁ Ἄ-
 κραγαντῖνος καὶ Βούσιρις, Ἐχετός τε καὶ
 Σκεῖρων⁽³⁾ καὶ εἴ τις ἄλλος κατ' αὐτοὺς ἀλάστωρ
 παραβαλλόμενος. Πλὴν οὐδὲν ὁ γεννάδας ὑποπτήξας
 ὦφθη Προκόπιος· τὸ θεομάχον δ' ἐπίταγμα παρὰ φαῦ-
 75 λον πεποιήται· καὶ ὡσπερ ἦρωσ Θετταλὸς περιδέξιος,
 οὐ πρὸς Πριαμίδας ἢ Τρῶας ἄλλους, δεινοτέρους
 δ' ἐχθροὺς παρατέτακται· καὶ τὸν ἀθλοφορικὸν περιέ-
 θετο στέφανον. Τῆς γὰρ κάτω δόξης αὐτὸν ὁ πλάσας
 λαβῶν – τὴν ἀρχὴν γὰρ τῆς Ἀλεξάνδρου γένει καὶ ἀν-
 80 δρεῖα περίβλεπτος ὢν οἶα στρατηγὸς ἐγκεχεῖριστο –,
 οἰκεῖον ὄπλον μετεχαλκεύσατο, ὡσὰν ἐπιτετραμμένος
 θεομαχεῖν καταστρέφοιτο τὴν δυσσέβειαν. Καλεῖ γὰρ
 αὐτὸν ὡς τὸν Παῦλον φωνῆ· ὁ δὲ τῇ πειθοῖ τὴν
 κλήσιν τιμᾶ· οὐ γὰρ φαντασιώδη ταύτην ἐτόπασεν,
 85 οὐ τὴν κάτω προὔτιμήσατο περιφάνειαν, οὐ τὸ πρῶτον
 ἄνθος τῆς ἡλικίας, οὐ πλοῦτον, οὐκ ἄλλο τι τῶν
 τιμίων προὔργιαίτερον ἔθετο. Τοσοῦτοις γὰρ ἐκόμα
 τοῖς ἀγαθοῖς, ἀλλὰ πάντα σκύβαλα λογισάμενος τὴν
 πρὸς τὸ κρεῖττον ἡλλοίωται· καὶ ἐπεὶ περ διαμφισβη-
 90 τεῖσθαι εἴωθε τὰ παράδοξα, ἔνθεν ἢ κλήσις τοῦ
 μάρτυρος, ἐκεῖθεν ἢ ταύτης βεβαίωσις. Ἐκράτυνε γὰρ
 αὐτὸν θεός, καὶ βαρβαρικὴν διώλεσε φάλαγγα, ὃν
 ἀνετυπώσατο σταυρὸν ὡς παντευχίαν περιφραζάμενος.
 Οὔτω τὴν φωνὴν ἔμπεδον ἔδειξε κύριος, ὃς Μωσέως
 95 μὲν σταυρὸν σκιαγραφοῦντος ἐτροπώσατο Ἀμαλήκ,
 δι' ἀγγέλου δὲ τῷ Ἰσραὴλ συμμαχῶν πλείους ἀνή-
 ρηκε χιλιάδας· οὔτω καὶ Προκόπιον ἐφειλκύσατο κρα-
 ταιότερον. Ὅρα δὲ καὶ μεῖζον ἄλλο στρατήγημα,
 ἀλλ' οἷον τόδ' ἔρεξε καὶ ἔτλη ὁ καρτερός ἀθλητής.
 100 Κατὰ τῆς πλάνης ὠπλίσατο καὶ τὴν δυσσέβειαν ἐξε-
 πόρθησε. Τοῖς γὰρ δαιμονικοῖς ἀφιδρύμασι λάξ ἐναλ-

88 cf. Phil. 3, 8 94/95 cf. Ex. 17, 8-13 96/97 cf. IV Reg. 19, 35; Is. 37, 36

PV

74 δὲ θεομάχον V 80 ἐκεχεῖριστο V 89 ἡλλοῖται P 92 ὃν] *incertum in P* 99 καὶ] *incertum in P* 101 δαιμονιοῖς (*sic*) V

(3) Sur Phalaris, tyran d'Agrigente, voir *Der kleine Pauly*, t. 4 (1972), col. 698-699. Sur Bousiris, Echetos et Sciron, voir GRIMAL, p. 68-69, 132 et 417.

λόμενος καθεΐλε πρὸς τοῦδαφος, καὶ τὴν ἐξ ἧς ὕλην ἐκμεμηχάνητο εἰς γαστέρας ἐξεκένωσε πενομένων. Τοῦτο τοῦ προειργασμένου θαυμασιώτερον, καὶ το-
 105 σοῦτον ὅσον τῆς πρὸς αἷμα καὶ σάρκα πάλης τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας πέφυκε δυσμαχώτερα. Πόσον τὸ ἔργον ἐκείνου τοῦ Δανιήλ τοῦ προφητικοῦ κατορθώματος ὑπερκείμενον. Οὐ γὰρ τροφῆς σοφίσματι θηρὸς ἐνὸς μᾶλλον ἢ θεοῦ διελέγχει ἀσθένειαν,
 110 οὐδ' ἀνδρῶν ματαιοφροσύνην θριαμβεύων ὑποδίκους ἐργάζεται, ἀλλὰ χερσὶν ἀνδρिकाῖς ἰνδαλμάτων ἐξαφανίζων πληθύν, καὶ δαιμόνων τροποῦται δι' αὐτῶν φάλαγγας, θεῶ τὸ σέβας κηλίδος συντηρῶν ἀνεπίμικτον.

115 Ἐπεὶ οὖν ἡ μήτηρ τὸ τοῦ μάρτυρος ἀνδραγάθημα οὐκ εὐαγὲς ἐνόμισεν ἔργον – ἔτι γὰρ τῇ πλάνῃ κατείχετο –, τοῦτον βασιλεῖ προσδιέβαλε τὸ πραχθὲν κωμωδοῦσα καὶ θᾶπτον ἔκπυστον κατειργάσατο. Ὅθεν τὰ κατ' αὐτὸν ὅ τε κρατῶν καὶ ὁ τῆς Καίσαρος (4) ἡγεμῶν συμμερίζονται, ὁ μὲν σὺν ὀργῇ προστάσων κατὰ τοῦ δράσαντος, ὁ δὲ πρὸς ἄμυναν ἐπειγόμενος. Παραχρῆμα γὰρ φανητιῶν τε καὶ θρασυνόμενος, ὅλος γίνεται τοῦ προστάγματος, παρασκευάζεται, προκαλεῖται τὸν μάρτυρα· καὶ τὰ τοῦ τυράννου μὲν ὑποδείκνυσι
 125 γράμματα. Ὁ δὲ ἔργῳ μᾶλλον ἢ λόγῳ τὴν οἰκειάν ἔδειξε γνώμην· χερσὶ γὰρ λαβῶν ταῦτα διέρρηξε, τί ἕτερον ἢ καθυβρίζων τὸν γεγραφότα; καὶ τὴν ζώνην τὸ τῆς ἀρχῆς σύμβολον ἀπορρίψας ταῖς ὄψεσι, χριστιανὸν ἑαυτὸν ἀνεκήρυξεν ἐμφανέστατα. Αὕτη τῆς
 130 εὐσεβοῦς παρρησίας ἀρχή· τοῦτο τοῖς δαίμοσι καιριωτέρα πληγὴ καὶ ταῖς ἄνω στρατιαῖς χαρμονή. Χαρὰ γὰρ ἐν οὐρανῷ γίνεται ἐπὶ τοῖς οἰκειουμένοις τῷ πλάσαντι.

3. Ἐντεῦθεν τὸ δικαστικὸν ἠϋτρέπιστο βῆμα, οἱ ἐν *Il comparait.*
 135 τέλει λογάδες μετὰ κλητοί, οἱ τῇ πλάνῃ δουλεύοντες *Tortures.*

105/106 cf. Eph. 6, 12 108/109 cf. Dan., Bel et Draco, 23-27 110/
 111 cf. Dan., Bel et Draco, 3-22 131/133 cf. Luc. 15, 7 et 10

PV

102 καθεΐλε] ταῦτα *add.* V 107 ἐκείνου – προφητικοῦ] τοῦ προφητικοῦ
 ἐκείνου P 111/112 ἐξαφανίζει V 118 ἔκπυστον P 120 συμμερίζεται
 P 125 ἔργοις ... λόγοις V 132 ἐπὶ] *om.* P

(4) Il s'agit de Césarée de Palestine.

εὐτρεπεῖς – ἡ ἄλλη πληθὺς ἐξ αὐτομάτου παρήν·
 φιλεῖ γὰρ τούτοις συνεπεισρέειν τὰ πλήθη –, τὰ τῶν
 αἰκισμῶν κατ' ὀφθαλμοὺς ὄργανα. Θάμβος εἶχε πάντας
 καὶ δείματα. Καὶ πρὸς τοὺς ἀγῶνας Προκόπιος εἰσα-
 140 γώγιμος, οὐ χλωρὸς ὑπ' αἰδείους πεφοβημένος, εἶποι
 ἂν τις σοφός, ἀλλὰ γεγανυμένῳ προσώπῳ τῆς ψυχῆς
 τὴν εὐτολμίαν τεκμηριούμενος. Χριστὸς τοὺς στεφάνους
 ἠτοίμαζε, μᾶλλον δὲ φέρων χερσὶ προὔτεινεν· ἦδει
 γὰρ πρὸ τῆς νίκης τὴν νίκην καὶ πρὸ τῆς πάλης
 145 τὸ ὑπὲρ αὐτοῦ γενναῖον στρατήγημα. Τί οὖν ὁ σοβα-
 ρὸς ἐκεῖνος καὶ σκολιὸς δικαστής; Τὴν διπλὴν τῆς
 γνώμης ἐνδομυχοῦσαν ἐπιβαθύνων, τὴν λεοντὴν τέως
 ἐταμιεύσατο καὶ τὴν ἄλωπεκὴν προὔφερε πανουρ-
 γότατα. Καὶ σαίνων τὸ δοκεῖν προσηνῆ, τοῦ Κρη-
 150 τικοῦ λαβυρίνθου παρήνει δυσελικτότερα· τὰ δὲ ἦν
 θεοῦ τοῦ πλάσαντος ἀλλοτρίωσις καὶ τῶν πονηρῶν
 δαιμόνων οἰκείωσις. Οἷα δὲ καὶ ὁ μάρτυς πρὸς ταῦτα.
 Τὰ τῷ Αὐσίτῃ Ἰώβ χρηματισθέντα διὰ λαίλαπος καὶ
 νέφους παρὰ θεοῦ «Ζῶσαι ὡσπερ ἀνὴρ τὴν ὀσφύν
 155 σου» καὶ «Δὸς ἀπόκρισιν ἀνδρικήν» μονονουχὶ φθεγ-
 γόμενος ἑαυτῷ, τοιάδε τῷ τυράννῳ φησίν· «Μὴ οἴου
 με ταῖς σαῖς ἀπειλαῖς καταπλήττεσθαι μηδ' ὑποσχέσεσι
 δῶρων ὑπομαλάττεσθαι, κἂν ὁ σύμπας μοι παρανο-
 μοῦντι συνείπετο κόσμος. Θεὸν γὰρ τὸν ὀφθέντα μοι
 160 προσκυνῶ, ὃς οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν
 αὐτοῖς οὐσιώσατο, ὃς τὸ ἡμέτερον ἀμφιασάμενος φύ-
 ραμα εἰς οὐρανοὺς ἄνεισι, σέβας ἐκπορθήσας εἰδώλων
 καὶ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καινογραφήσας τοῖς πέρασιν.
 Τοῦτον ἐγὼ σέβομαι ὑπέρλαμπρα γέρα δωρούμενον·
 165 καὶ δαιμόνων βδελύγματα καθυβρίζω, ὃ τῇ προτεραίᾳ
 τοῖς ἔργοις ὑπέδειξα. Καὶ βασίλειον μυσάττομαι πρόσ-
 ταγμα· οὐ γὰρ πῦρ, οὐ ξίφος, πολλοῦ γε καὶ δεῖ,
 πτοηθήσομαι. Μεμάθηκα γὰρ μὴ φοβεῖσθαι ἀπὸ τῶν
 ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων
 170 ἀποκτεῖναι, εὐλαβεῖσθαι δὲ μᾶλλον τὸν ἀμφοτέρων ὡς
 πλάστην ἐξουσιάζοντα.»

153 cf. Iob 1, 1 153/155 Iob 38, 1 et 3 168/170 cf. Matth. 10, 28;
 Luc. 12, 4

PV

142 Χριστὸς] δὲ *add.* V 147 ἐνδον μυχοῦσαν P 149 τὸ] τῷ V
 157 μήθ' V 163 τοῖς πέρασιν] *om.* P

Τοιαῦτα μετὰ θάρσους ἀποκριναμένου τοῦ μάρτυρος, ὁ ἀλαζῶν ἐπηρκῶς τὰς ὀφρῦς ἐκμαίνεται τῷ θυμῷ καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ἐποτρύνοντας ἔχων – τοῖς κρα-
 175 τοῦσι γὰρ μεταμορφοῦται τὸ ὑποχείριον –, ἐπὶ ξύλου μετεωρίζει Προκόπιον. Καὶ τῶν δημίων οἱ γενναιότατοι σφᾶς αὐτοὺς ἀμειβόμενοι ἔπαιον, ἠκίζοντο, κατέξαινον ἀφειδέστατα. Ὅθεν ἀπέπιπτον σάρκες εἰς γῆν, ὅστ' αἰ-
 180 ταῖς πληγαῖς συνετρίβετο, ἐπορφύρετο τὸ ἔδαφος αἵμασι. Καὶ ἡ μὲν ἔνδον οἰκονομία τῇ φθορᾷ τῆς δορᾶς διεφαίνετο· ἤσπαιρε δὲ κεκλιμένος ἀδρανεῖ τῇ ξηρᾷ καὶ τὰ χαριστήρια τῆς γλώσσης ἀμυδρὰ φωνούσης προσεπῆδε τῷ πλάσαντι. Ἄγαθὰ τοῦ μάρτυρος τὰ προοίμια, γενναῖα ἢ πρώτη πάλη καὶ πείρα, τὴν
 185 ὕστερον καρτερίαν προδιαγγέλλουσα.

4. Προῦκειται γὰρ θέαμα, πάντοθεν τῷ λύθρῳ κα-
 τάρρυτος· καὶ ἡ τῶν ὀσῶν ἀρμονία διηρνεῖτο τὴν
 σύνθεσιν. Τὸ μέντοι τῆς ψυχῆς πρόθυμον ἀταπείνωτον
 ἦν. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ θεὸς αὐτὸν ἐναφῆκε προνοίας
 190 ἐκτός, ἀλλ' εὖ μάλα φιλοφρονεῖται, καθά που καὶ Παῦ-
 λον τὰς ἀλύσεις ἐν φρουρᾷ περικείμενον. Τούτοις δὲ
 τίνα ἄλλα προστέθεται; Εἰρκτή, φύλακες, δεσμὰ καὶ
 εἴ τις ἄλλη συμπαρομαρτεῖ κάκωσις· ἃ δὴ πρὸς
 παράδεισον μετεσκεύαστο. Ἐκεῖ γὰρ σὺν ἀγγελικῇ
 195 λαμπροφορίᾳ παρουσία δεσποτική, ράντισμά τε ψυχὴν
 ἀγνίζον καὶ σῶμα κρατῦνον, καὶ κατάλληλος κλῆσις
 μετὰ τῆς τῶν πληγῶν θεραπείας ἀντιδιδόμενη τῷ
 μάρτυρι. Τὴν γὰρ προκοπτικὴν ἐν τῇ πίστει μεταβολὴν
 θεὸς ἐνιδῶν, καὶ τοῦνομα δεξιῶς ἤμειψε, Προκόπιον
 200 ἀντὶ Νεανίου μετονομάσας. Τοῦτο, τοῖς παλαιοῖς ἐκεί-
 νοις ἐφάμιλλον· οὕτω γὰρ τὸν Ἀβραὰμ μετακαλεῖ
 θεός, τῶν τρόπων ἐμφανίζων τὸ διαλλάττον, οὕτω
 τῆς οἰκουμένης τὸν κήρυκα καὶ τὸν ἄλλον τῶν ἀπο-
 στόλων κατάλογον· ἔδει γὰρ εἶναι τοῖς ἔργοις τὴν
 205 ἐπίκλησιν πρόσφορον καὶ ταῖς ἀποστολικαῖς προση-
 γορίαις ὁμότιμον· ὁ γὰρ στρατηγὸς κήρυξ, ὁ ὀπλίτης

Neonias reçoit de Dieu le nom de Procope.

201/202 cf. Gen. 17, 5 202/203 cf. Act. 13, 9 203/204 cf. Matth. 16, 17-18; Marc. 3, 16; Luc. 6, 14; Ioh. 1, 42; Marc. 3, 17

PV

181 ἤσπαιρε V 192 εἰρκτή καὶ φύλακες καὶ δέσμα V 197 ἀντιδεδομένη V 203/204 καὶ – γάρ] om. P 206 κήρυξ] sic acc. codd.

εὐαγγελιστῆς, καὶ ὁ διώκειν ἔναγχος πρόθυμος ἐπι-
 στρέφει διώκτας καὶ προσάγει Χριστῷ, κινεῖ γλῶσσαν
 σοφισθεῖσαν τῷ πνεύματι καὶ στρατιωτικὰς φάλαγγας
 210 δυσὶ τάγμασιν ἀφωρισμένας λόγῳ διδακτικῷ καὶ
 συντριβῇ ματαίων εἰδώλων ἐπιγνῶναι πείθει τὸν κτί-
 σαντα, παιδοτριβεῖ καὶ γυναῖα τῶν ἐπιφανῶν εὐσεβεῖν,
 καὶ τὴν ἐνεγκαμένην τῷ βίῳ ἀναγεννᾷ μυστικώτερον,
 ὧδῃνι πνευματικῇ τὴν σωματικὴν ἀμειβόμενος. Πάντας
 215 γὰρ τελεσθῆναι τῷ βαπτισμῷ ποδηγεῖ, καὶ μάρτυρας
 ὁ μάρτυς ἀναδείκνυσι, ξίφεσι καὶ τοῖς ἄλλοις δεινοῖς
 πρὸς τὴν οὐράνιον συγκατειλεγμένους στρατολογίαν.
 Ἄθρει δὲ κὰν τούτοις ἐν εὐθύναις Προκόπιον· ὁ γὰρ
 διώκτης, τῶν στρατευμάτων τὴν ζημίαν οὐ φέρων,
 220 κατὰ τοῦ μάρτυρος ἐποργίζεται καὶ συντρίβει μὲν τὸν
 αὐχένα μολίβδου βαρύτητι, τὸ φαιδρὸν δὲ πρόσωπον
 τοῦ ἀριστεύς ταῖς κεναῖς κατασπαράττει χερσίν, ὡς
 ἅπαν ταῖς τῶν αἱμάτων πεφοινίχθαι ῥανίσι καὶ ὠραιό-
 τερον ἔχειν δοκεῖν. Ἐγεγήθει γὰρ καὶ ὡς ἀλείπτῃς
 225 τοῦ πλήθους ἀθλῶν, καὶ ταῖς πληγαῖς ὡς κάλυξι
 ῥόδων ὤετο βάλλεσθαι· ἦδει γὰρ τὴν πλοκὴν τῶν
 στεφάνων ταῖς νιφάσι τῶν πόνων ἐπιλαμπρύνεσθαι.
 Τοιαύτη τοῦ μάρτυρος ἡ πάλῃ, τοιαύτη τῆς διδασκαλίας
 ἡ ἄγρα, οὕτω τῶν ἐλπίδων ὁ σκαιὸς ἠστόχησε δικαστῆς
 230 – οὐ γὰρ ἐπιτεύξεται δόλιος θήρας, ὡς τὸ λόγιον –,
 καὶ ταῖς ἐμφύτοις δριμεταῖς φλογώσεσι πρὸς τὸ αἰεὶ
 φλέγον ἐξελέχεται πῦρ. Ὁ στερρὸς τοῦτο μάρτυς διὰ
 Χριστοῦ κατεπράξατο, οὐ σαρκικοῖς ὄπλοις κατα-
 στρέφων τὸν τύραννον οὐδὲ λίθοις ὡς πάλαι Δαυῖδ
 235 σφενδονῶν τὸν ἀλλόφυλον, ἀλλὰ θεϊκῶ ξίφει μαρ-
 τυρικαῖς τεθηγμένῳ ταῖς προσευχαῖς, εἰς οὐρανὸν τὸ
 στόμα τιθέμενον καὶ κατὰ τοῦ θεοῦ φθεγγόμενον
 βλάσφημα.

240 Ἐπεὶ οὖν ἕτερος τῇ Καίσαρος ἐφοίτησεν ἡγεμῶν – ἡ *Il comparait*
 φήμη γὰρ τῶν πραγμάτων ὡσπερ καταγγελεύς τις ὕ- *devant un*
autre juge;

230 Prov. 12, 27 234/235 cf. I Reg. 17, 40 et 49 236/237 cf. Ps. 72,

9

PV

208 κινεῖ] γὰρ *add.* V 210 ἀφωρισμένας P 217 συγκατειλεγμένος V
 219 τὴν ζημίαν τῶν στρατευμάτων V 222 καιναῖς *codd.* 230 θήρας
 P τὰ λόγια V 233 χν V

πόπτερος πανταχόσε περινοστεῖ —, ὁ λαμπρὸς ἀθλη- *nouveaux*
 τῆς ἔτι πρὸς τοὺς πόνους εὐπρόθυμος· ἦν δ' ἄρα τὸν *supplées.*
 τρόπον οὗτος δεινότερος, καὶ τὸ ἦθος τοῦ προτέρου
 θηριωδέστερος· δηλοῖ δὲ τὰ ἔργα μεγαλοφώνου σάλπιγ-
 245 γος γεγωνότερον.

Σὺ δέ μοι σκόπει δευτέραν πάλην τοῦ μάρτυρος.
 Ἔλκεται γὰρ τῷ ἀρχικῷ βήματι· καὶ πάλιν δίκας τῆς
 θεοσεβείας εἰσπράττεται. Ὡς δὲ καρτερὸς ἀθλητῆς
 πρώτη προσβολῇ καθελὼν τὸν ἀντίπαλον, τοῖς ἄλλοις
 250 θαρραλεώτερον εἰσαϋθις συμπλέκεται, οὕτω καὶ Προ-
 κόπιος ἐρρωμενέστερον τῆς πάλης ἀντελαμβάνετο. Τοι-
 γαροῦν ὅποια ἢ τῶν τυραννικῶν ἐπιχειρημάτων ἀρχή;
 Πρῶτα μὲν τοῖς τύφουσι πραϋτέρους λόγους παρα-
 μιγνύς, τὸ ἀδαμάντινον κατεθώπευε φρόνημα, τὸν Αἰ-
 255 γύπτιον Πρωτέα⁽⁵⁾ παραζηλῶν, οὐ πρὸς ὕδατος ἢ
 δένδρου φύσιν ἐξαμειβόμενος, ἀλλὰ τῷ τῆς περινοίας
 ποικίλῳ τὸ δολερὸν ἐμφανίζων τῆς ψυχῆς καὶ πα-
 λίμβολον, τό τε τοῦ θεοῦ λόγου μυστήριον ἐπετώθαζε
 καὶ τὴν ἐν ἀψύχοις προσκύνησιν ἢ τὴν ἐν θεῷ ζῶντι
 260 καὶ ἀληθεῖ ἐληρώδει πρεπωδεστέραν. Ὡς δὲ θεολό-
 γοις ἀντιθέσεσιν ἀποκέκρουσται καὶ τερατολογίας κεν-
 ταύρων ἢ τριτώνων ἀναπλάττων ἐλήλεκται, οἳ τε τῶν
 παρ' Ἑλλησι σοφῶν μνήμης ἔτυχον, καὶ ἄνθρακας
 τὸν θησαυρόν, τὸ τοῦ λόγου, τεθέαται, τὸν ὕπουλον
 265 τρόπον καὶ τὴν κατεσχηματισμένην χρηστότητα πρὸς
 τὴν ἔμφυτον μετενήνοχεν ἀγριότητα. Ἐπίπλαστον γὰρ
 ἦθος οὐ μόνιμον. Καὶ πάλιν Προκοπίῳ μαστίγων
 προσαγωγή, πάλιν κατὰ νώτου φλόγες πυρός, τά τε
 ἄλλα, ἵνα συνέλῳ τὸ πᾶν· καὶ ὁ τούτων δεινότερον,
 270 ἄνθρακες καὶ λιβανωτὸς συνεπετέθησαν τῇ αὐτοῦ
 δεξιᾷ, τοῦ εὐρετοῦ τῶν κακῶν φαμένου ὡς εἰ με-
 ταστρέψειε ταύτην, δόξει ἂν τῷ σπουδαζομένῳ συγ-
 κατατίθεσθαι.

5. Πῶς οὖν μάχην πυρός, καὶ σαρκὸς εὐκαταπρή- *L'épreuve du feu.*
 275 στοῦ νίκην λόγος διαγράψειεν ἀγεννῆς; Νικᾶ γὰρ *L'exécution.*
 καὶ νῦν Προκόπιος νίκην παράδοξον. Καὶ μοι τὸν

PV

244 θηριωδέστατος P 257/258 παλίμβουλον V 262 ἐλήλεγκται
 ἀναπλάττων V 263 σοφῶν] πρόκριτοι *add.* V 264 ὑπούλου V 272/
 273 συνκατατίθεσθαι P

(5) Sur Protée, voir GRIMAL, p. 398-399.

νοῦν προσέχοντες φρίττοιτε τῷ λόγῳ πλάττοντι τὸ
 κακούργημα. Ἦν τοίνυν τὸ βῆμα βωμός, ἢ χεὶρ
 ἀνθράκων πλήρης ὑφήπλωτο· ὁ λίβανος τῷ πυρὶ
 280 συνεπέκειτο· πικραὶ συνεΐχον ὀδύνη τοῖς ἔνδον μέλεσι
 παρεισδύνουσαι· ἔκπληξις εἶχε τὸ θέατρον· καὶ Χριστὸς
 παρὰ τῶν εὐσεβοῦντων ἐμεγαλύνετο· οὐ γὰρ ἐφ' ἴκανὸν
 πυρφοροῦσα τῇ φλογὶ παρέσχε τὰ νῶτα· ἀλλ' ὡς
 ἄψυχον καὶ καινοπρεπὲς πυρεῖον ἐφλέγετο μὲν καὶ
 285 δριμείας εἶχε τῶν πόνων τὰς ἀντιλήψεις, ὑπερφυεῖ
 δέ τιτι καρτερίᾳ οὐ παρετέτραπτο. "Ὡ χεῖρὸς ὑπὸ
 θείας δεξιᾶς κρατυνθείσης, ὦ παλάμης καὶ αὐτὰ νικη-
 σάσης τὰ ἄψυχα. Μαλάττει μὲν γὰρ σιδήρου στερ-
 ρότητα πῦρ, καὶ λίθων ἀντιτυπίαν ἀπαμβλύνει πα-
 290 ρατεθέν. Χεῖρὸς δὲ μαρτυρικῆς ἠττηται, καὶ ἀσθε-
 νέστερον ταύτης ἢ τῆς τοῦ ἀμιάντου δέδεικται φύσεως.
 "Ἡττηται σὺν τούτῳ καὶ ὁ πικρὸς τύραννος· καὶ
 πολλῶ πλεον μανίης, οὐκέτι κατὰ μέρος, κατὰ τοῦ
 παντὸς δ' ἀνωπλίσατο σώματος, ὀργάνῳ πάλιν χρώ-
 295 μενος τῷ πυρὶ, καὶ θᾶπτον ὀλοκαυτῶσαι τοῦτον οἰό-
 μενος· καμινιαίαν γὰρ ἐξανῆψε φλόγα τῷ μάρτυρι,
 μεγίστην τοῖς ὀρῶσιν ἐμποιοῦσαν κατάπληξιν. Τί γὰρ
 πυρὸς φρικωδέστερον, τί δὲ πρὸς φθορὰν δραστικώ-
 τερον; Ἄλλ' οὐ τὸ μέγα τοῦτο καὶ φοβερὸν στοιχεῖον
 300 ψυχὴ πεφόβηται μάρτυρος· ἦν γὰρ αὐτῷ κάκεινο πρὸς
 τοῖς ἄλλοις εὐκαταφρόνητον. "Ὅθεν ἐξῆρεν μὲν ἐπὶ
 μεῖζον ἢ τύραννος μανία, ταῖς ὕλαις ἀναφυσῶσα τὸ
 πῦρ. Ὁ δὲ τοῦτο νεφέλην ὀμβροτοκοῦσαν νομίζων,
 πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν προθυμότατος ἦν. Ἄλλὰ γὰρ
 305 μέχρι τίνος ἐμβραδύνω καὶ οὐκ ἐμφαίνω τὸν ἀριστέα
 καὶ νῦν πυρὸς δυνατώτερον; Ἀνήφθη τοίνυν ἡ φλόξ,
 ἢ τοῖς ἀσεβέσιν ἐδόκει· καὶ ταύτη Προκόπιος ὡς θυ-
 μα λογικὸν ἐπεισ(εν)ήνεκται, θεὸν ἐπικούρον ἐγκα-
 λούμενος. Θάρσει, πιστὸς ἅπας, καὶ δόξαζε τοῦ δη-
 310 μιουργοῦ τὰ παράδοξα. Ἐκτὸς γὰρ ἡ φλόξ ῥοιζηδὸν
 διεχεῖτο καὶ ἐσκεδάννυτο, καὶ τοὺς μὲν ὑπηρετοῦν-
 τας συλλαβοῦσα κυκλοτερῶς ἐπυρπόλησεν, ὁ μάρτυς

PV

277 τὸν λόγον P 278 χεῖρ] *add.* τοῦ μάρτυρος V 284 πύριον P
 285 ὑπεφυεῖ V 291 ἦ] ἢ PV 294 δὲ V 299 Ἄλλ' οὐ - στοιχεῖον]
om. V 305 ἐκφαίνω V 307 ἦ] ἢ V, ἢ P 308 ἐπεινήνεκται V^a. *corr.*,
 ἐπεισήνεκται PV^p. *corr.* 308/309 ἐκκαλούμενος V 310 ῥοιζηδὸν] *om.* P

δ' ἀσινῆς διασέσωσται, εἰς ἄθυτον καὶ ἀκαλλιέρητον
 θείῳ καταστάς νεύματι. Ἦιδέσθη γὰρ σῶμα μαρτυρικὸν
 315 τῆς οἰκείας ἐκλαθομένη φύσεως· ὦφθη δ' ἐνεργῆς οἷς
 ἔδει πράπτουσα τὰ συνήθη. Τότε κατησχύνθη πλάνη
 δαιμονιώδης καὶ οἱ ταύτη λατρεύοντες· ἢ πρὸς θεὸν
 δὲ πίστις παρρησιαζομένη ἠύξανέ τε καὶ ἐκηρύττετο.
 Μέγα γὰρ ὄντως τὸ θαῦμα καὶ τῷ τῆς Ἀσσυρί-
 320 ου φλογὸς παραπλήσιον· ὡς γὰρ ἐκεῖ νεανίαὶ δροσο-
 βολοῦσαν εὖρον τὴν κάμινον καὶ δυσσεβεῖς ἐμπιπρῶ-
 σαν, οὕτω κἀνταῦθα τεθαυματούργηται τὰ παράλληλα.
 Εἰς γὰρ θεὸς ἄμφω τερατουργῶν καὶ μία εὐσέβεια,
 ὑπὲρ ἧς ἐμφερεῖς καὶ οἱ κίνδυνοι.
 325 Ἔχεις, ὦ δικαστά, καὶ ἄλλα ὄργανα πληκτικά;
 Ἐγγύς ὁ μάρτυς, ἔτοιμος πρὸς τὸ πλήττεσθαι. Ἀλλὰ
 σὺ μὲν ὠκλασας ἐπινοῶν τὰ δεινά, ὁ ἀθλητῆς δὲ
 τοῖς πόνοις ἠβάσκει καὶ ἀκμάζει τοῖς τραύμασιν.
 Τοιοῦτος ἦν ἐν ταῖς παρατάξεσιν ὁ Χριστοῦ στρατη-
 330 γός, οὕτως εὐψυχος τοῖς κινδύνοις ἐδείκνυτο. Ψυχρὸν
 γὰρ ἠγεῖτο τὸ πῦρ, τὰς τῆς σαρκὸς ἀπορροίας ὡς
 δωρεὰς ἀγαθὰς, ἄνεσιν τὰ δεσμά, καὶ τὴν φρουρὰν
 τῆς Ἐδέμ ἰσοστάσιον. Ἦλγει ταῦτα βλέπων ὁ τύ-
 ραννος καὶ πυρὸς ἔχων οὐδὲν ἐνεργέστερον, ἑαυτὸν
 335 ἀπαλλάττειν φροντίδων ὤετο δεῖν. Ἦιδει γὰρ διὰ
 πείρας πονῶν εἰς ἀνήνυτον καὶ τὴν αἰσχύνην φέρων
 πολλαπλασίονα. Ἐπεὶ οὖν ἀπείρηκε τὰς βασάνους ἐκ-
 μηχανώμενος – ταύταις γὰρ ὁ θεόκλητος μάρτυς ὡς
 πρόβολος οὐ σεσάλευτο κύμασιν, ὅτι γε Χριστῷ
 340 τῇ πέτρᾳ τεθεμελίωτο –, τελευταῖον αὐτὸν τιμᾶται
 θανάτου, μᾶλλον δὲ τὴν ἀνώλεθρον τούτῳ ζωὴν κἂν
 μὴ ἐκὼν προμνηστεύεται. Τίς οὖν τὴν τότε τὸν ἀρι-
 στέα καταλαβοῦσαν εὐφροσύνην ἐκδιηγῆσαιτο; Οὐ γὰρ
 ἐσκυθρόπασε τῇ ἀποφάσει, οὐδ' ὡς φιλόζωος τὴν ἐπὶ
 345 τὸ τέλος ἰὼν ἐδυσχέρανεν· ὡς στρατηγὸς δ' ἄριστος
 οὐμενοῦν δεδιῶς τελευτὴν ἤδετο καὶ ἠρεμαῖα φωνῇ
 μακρὰν ἀποτείνας εὐχὴν καὶ τῷ βασιλεῖ προσεπάσας

319/322 cf. Dan. 3, 47-50 339/340 cf. I Cor. 10, 4

PV

313 δὲ V 313/314 εἰς – νεύματι] om. V 313 ἀκουλλιέρητον P
 321 καὶ] om. V 323 ἀμφῶ] ἀμφότερα V 329/330 στρατηγός]
 στρατιώτης V 330 οὗτος P 336 πόνων P ἀνήνυτα V 339 χῦ
 V 341 ζῶν] om. V 345 ὡς δὲ στρατηγός V

τὰ ἐξιτήρια, νεανικώτερον ὑπεκλίθη τῇ τοῦ ξίφους ἀκμῇ· καὶ τῶν ὕμνων ἔτι φέρων ἐπὶ γλώσσης τὸ ἀκροτελεύτιον, πληροῖ τὴν εἰς τὸν μόνον θεὸν ἡμῶν μαρτυρίαν, μεταχωρεῖ πρὸς τὸν στεφοδότην, κατασκευοῖ ταῖς ἄνω μοναῖς, ἀγγελικαῖς τάξεσιν αἱ τοῦτον τῆς καρτερίας ἠγάσαντο προπεμπόμενος.

6. Τοῦτο τὸ πέρας τῆς πολυάθλου σου μαρτυρίας, 355 Προκόπιε, τοῦτο κατὰ τῆς δυσσεβείας τὸ τρόπαιον, ἀσύγκριτον ὄν τῷ μεγέθει καὶ οὐδενὸς δεύτερον, μᾶλλον δὲ πολλῶν μεῖζον, ἵνα μὴ τισι παλαιοῖς ἢ νέοις ἀντεξετάζω τὰ πρόδηλα, βασάνων ἔσμῳ καὶ ἀλγηδόνων σφοδρότητι καὶ καρτερίᾳ δεικνύμενον· ἔδω- 360 κας γὰρ σῶμα ποιναῖς, ἐμαστίχθης πολλάκις, κατεφλέχθης τὰ μέλη, ἔδοκιμάσθης πυρί, ἀνεδείχθης χρυσὸς τῶν ἀλγεινῶν τῇ χωνεῖα ὑπέρλαμπρος, καταβέβληκας δαιμόνων ὄφρῦν καὶ πλάνην θεοστυγῆ, τὸ τούτων δεινὸν ἀποκύημα, νενίκηκας βασιλέα καὶ ἄρχοντας, τὸ 365 τριπρόσωπον θηρίον τὴν χίμαιραν, μένος πυρὸς ἀποπνεΐουσαν, προσαγήοχας πολυάνθρωπον πληθὺν θεῶ ὥσπερ λάφυρα καὶ ἵνα τὸ πρῶτον καὶ τελευταῖον τῶν ἀγαθῶν φαίημεν, τὸν καλὸν διηγωνισμένος ἀγῶνα καὶ τὴν πίστιν διασωσάμενος συμβασιλεύεις τῷ παν- 370 τοκράτορι λόγῳ καὶ βασιλεῖ. *Εἰ ὑπομένομεν γάρ, καὶ συμβασιλεύσομεν, ὁ μέγας ἤδη Παῦλος εὐηγγελίστατο.* Ἐκεῖνα τὰ ἄθλα, τοῦτο τὸ γέρας· ἔληξε ταῦτα, διαμένει τοῦτο *μὴ παλαιούμενον.* Καὶ σὲ νῦν ἄνω κροτοῦσιν ἀσωμάτων στρατόπεδα· ἐπὶ γῆς δοξάζουσιν βασιλεῖς, 375 μεγαλύνουσιν ἱερεῖς, καὶ τῶν πιστῶν αἱ χορεῖαι τῇ σῇ πανηγυρίζουσι μνήμη, τῶν πολυειδῶν σου χαρίτων κατεμπιπλῶμεναι. Κοινῇ γὰρ πάντες ἐγκολποῦνται τὰ πρόσφορα. Στρατιῶται βαρβάροις μαχόμενοι, σὲ πρὸς συμμαχίαν ὡς στρατηγὸν προκαλοῦνται. Οἱ θαλαττίω 380 κυμαινόμενοι σάλῳ ἐγγὺς τὸν κυβερνήτην εὐρίσκουσιν. Οἱ πειρασμῶν ὑπεισδύνοντες ἄρκουσιν οὐ τὰς ἐλπίδας ἔχουσι γρηγορούντων ἐνύπνια. Οἱ ἄρρωστίαις πολιορκούμενοι, διὰ σοῦ τῆς τῶν παθῶν ἀπαλλάττονται

Épilogue et invocation fin

361 cf. Sir. 2, 5 368/369 cf. II Tim. 4, 7 370/371 II Tim. 2, 12 373 cf. Luc. 12, 33

PV

349 τὸν ὕμνον V 366 θεῶ] om. V 369 συμβασιλεύει P 381 οὐ] σοῦ V

μάστιγος. Ὅρῳ γάρ σου τὸ τέμενος ὅπου ποτ' ἂν
 385 εἶη νοσηλευομένων ἀνάπλεον καὶ μακαρίζω σε τῆς
 κρείττονος προκοπῆς. Ὡ πόσοις σε τοῖς ἐπάθλοις
 θεὸς κατεκόσμησε, πόσαις δωρεαῖς ἀνταμείβῃ τοὺς προσ-
 πελάζοντας. Ἄλλὰ πόθεν σοι, μάρτυς, ἀκεσώδυνα φάρ-
 μακα; πῶς ὁ ὀπλίτης νῦν ἰατρός; πῶς ὁ κόρυθα
 390 καὶ ἀσπίδα πρὶν ἀμπισχόμενος σηπεδόνας ἀνακαθαί-
 ρεις παθῶν; Οὐ τὰ χείρονος, εἶποις ἂν, ἔγωγε, οὐ
 τὰ τῶν ἄλλων ἀσκληπιαδῶν ἐπιπάσσω τοῖς κάμνου-
 σιν· ἀοράτῳ δὲ μόνον ἐπιστάσις – καὶ τοῦτο γὰρ ἡ-
 μῖν ἀφωσίωται – συμπαθῶς ἐπικλῶμαι ταῖς ἐξαιτή-
 395 σεσι. Θαυμαστός γὰρ ὁ θεὸς ἐν τοῖς ἀγίοις αὐτοῦ,
 ἀντιδοξάζων παραδοξότερα. Μεθ' ὧν καὶ ἡμᾶς μὴ λί-
 ποις ἄνωθεν ἐφορῶν, ᾧ γεννάδα Χριστοῦ στρατιῶτα
 Προκόπιε. Ἐπίφανον ἡμῖν τὸ σὸν πρόσωπον, πάλαι
 ταῖς δειναῖς καθημαγμένον χερσίν. Ἐκτεινόν σου τὴν
 400 δεξιάν, τὴν μὴ σαλευθεῖσαν πυρί, καὶ τοὺς τὴν σὴν
 πανήγυριν τελοῦντας εὐλόγησον· συμπάραλαβε πρέ-
 σβεις τῶν ἄλλων συμμαρτύρων τὸν δῆμον, τὴν σὴν
 ἱερὰν μητέρα καὶ σύναθλον τὰς τε λοιπὰς συναθλο-
 φόρους γυναῖκας πρὸς τὴν λιτανείαν δεξίωσαι. Καὶ
 405 πᾶν μὲν ἐπιὸν κατευμάριζε δυσχερές, προκόπτειν δὲ
 ταῖς ἀρεταῖς σθένωσον καὶ τῶν ἐκεῖθεν δυσώπει
 μετασχεῖν ἀγαθῶν· ὧν γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτεύ-
 ξασθαι, χάριτι τοῦ μόνου φιλανθρώπου κυρίου ἡμῶν
 καὶ θεοῦ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος νῦν καὶ εἰς
 410 τοὺς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

395 Ps. 67, 36

PV

385 νοσηλευόμενον ἀνάπλεων V 391 εἶποι P 410 σύμπαντας] om.
 V

UN RÉCIT DU MOINE PAPHNUCE
CONCERNANT SAINT ONUPHRE

Le manuscrit 53 du monastère du Pantocrator sur le mont Athos, un recueil transcrit au XII^e siècle, contient, entre autres inédits, un récit relatif à saint Onuphre⁽¹⁾. Il est prévu comme lecture pour le 11 juin et a été enregistré dans notre *BHG* sous le n^o 1379h.

En voici le texte. Il sera assez facile de le comparer à la Vie d'Onuphre attribuée en grec (comme en latin, en copte, en éthiopien, en arabe et en arménien) au moine Paphnuce⁽²⁾.

Ce nouveau "document", qui fourmille de fautes d'orthographe corrigées tacitement dans notre édition, n'apprend pas grand-chose de neuf. Mais il enrichit le dossier du grand anachorète et atteste sa popularité. A ce titre, il nous a paru mériter d'être tiré de l'ombre et soumis au public.

(1) Cf. *Anal. Boll.*, t. 94 (1976), p. 391.

(2) *Comm. martyr. rom.*, p. 235; cf. J.M. SAUGET, dans *Bibliotheca Sanctorum*, t. 9 (Rome, 1967), col. 1187-1197.

CODEX UNICUS

Athonensis Pantocratoris 53, f. 30^v-42

saec. XII

Διήγησις
περὶ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου

f. 30^v

1. Διηγήσατο ὁ ἅγιος Παφνούτιος λέγων ὅτι· «Ἐν
μιᾶ ἐξελθόντος μου τῆς κέλλης μηδὲν ἐπιφερόμενος
5 εἰ μὴ ἄρτον καὶ ὕδωρ ὡς ἡμερῶν τεσσάρων, πε-
ριπατήσαντος δέ μου, φησὶν, ἡμέρας τέσσαρας καὶ
τῆς τροφῆς ἀναλωθείσης καὶ τοῦ ὕδατος, ἐν ἀπορία
καὶ λύπῃ ὑπήρχον· καὶ τὸν θεὸν παρεκάλουν ἐκτενωσ
λέγων· «Κύριε, εἰ θέλημά σου ἐστίν, ὡς τοὺς ἐν
10 τῷ κόσμῳ κρυπτῶς δουλεύοντάς σοι ἐφάνέρωσάς μοι,
φάνέρωσαι καὶ τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἐνίσχυσόν με ἵνα
μὴ ἀπόλλωμαι ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ.» Ταῦτά μου μετὰ
δακρύων ἰκετεύοντος, ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου· καὶ ἀψά-
μενος τῶν χειλέων μου, τοσοῦτόν με ἐνεδυνάμωσεν
15 ὡς μηδὲ αἰσθάνεσθαι πείνης ἢ δίψης ἢ κόπου σω-
ματικοῦ. Καὶ εἶπέν μοι· «Ἴσχυε καὶ ἀνδρίζου, Πα-
φνούτιε. Οὐ μὴ γὰρ παρίδη κύριος ὁ θεὸς τὴν
δέησίν σου.» Καὶ ἄφαντος ἐγένετο ἀπ' ἐμοῦ. Ἐγὼ δὲ
πληροφορηθεὶς εὐρεῖν τοὺς ζητούμενους, προθύμως τὴν
20 ὁδὸν ἤνυον· ὡς δὲ τὴν ἐσωτέραν κατέλαβον ἔρημον,
ἐθεασάμην πόρρωθεν ἄνδραν φοβερὸν τῷ εἶδει, δασὺν
ταῖς θριξίν καὶ τὸ σῶμα μέλαν, καὶ φύλλον βοτάνης
περιβεβλημένον ἐν τῇ ὀσφύϊ αὐτοῦ· γυμνὸς γὰρ ἦν
καὶ ἐσκέπετο ὑπ' αὐτοῦ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ σώματος.
25 Ὡς δὲ εἶδον αὐτὸν ἐρχόμενον πρὸς με ἐδειλίασα·
καὶ ἀνελθὼν ἔστην ἐπάνω ὑψηλῆς πέτρας, δοκῶν
θηρίον τι εἶναι αὐτόν. Αὐτὸς δὲ ἐλθὼν ὑποκάτω τῆς
πέτρας λέγει μοι· «Κάτελθε, δοῦλε κυρίου Παφνούτιε·
ἄνθρωπος γὰρ εἶμι ἁμαρτωλός, τῷ θεῷ δουλεύων ἐν
30 ταῖς ἐρήμοις ταύταις.» Ἐγὼ δὲ μετὰ σπουδῆς κατελθὼν
ἔπεσα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρακαλῶν εὐξασθῆναι
μοι. Ὁ δὲ φοβερὸς ἀνὴρ ἐκεῖνος, ἐκτείνας τὴν χεῖρα,
ἤγειρέ με. Καὶ ἀσπασάμενοι ἀλλήλους ἐκαθέσθημεν.
Ἦν δὲ ὀλοπόλιος, τεταλαιπωρημένος πάνυ ἐκ τοῦ
35 γήρους καὶ τῆς πολλῆς ἀσιτίας. | Καὶ προσπεσὼν
αὐτῷ εἶπον· «Ὡσπερ ὁ θεὸς ἐφάνέρωσέν σοι τὸ
ὄνομά μου, καὶ αὐτὸς τὸ σὸν τίμιον ὄνομα εἶπέ μοι,

Paphnuce
demande la grâ

f. 31^r
de connaître les
saints du désert
Il rencontre
Onuphre.

f. 31^v

f. 32^r

16 cf. Ios. 1, 6 et 9 et 18; I Par. 28, 20

3 παφνούτιος *cod.* 19 τὸν ζητούμενον *cod. ante corr.* 21 ἄνδραν] *sic cod.*
24 ἐσκέπετο *cod. ante corr.*

ναί παρακαλῶ, καὶ δι' ἣν αἰτίαν ἐνταῦθα παραγέγονας
καὶ πόσους χρόνους ἐνταῦθα διάγεις.»

40 2. Ὁ δὲ ἔφη· «Ὅνομα μὲν ἐμοὶ Ὀνούφριος· ἐξή- *Onuphre raco*
κοντα δὲ ἔτη ἐνταῦθα διάγω. Πῶς δὲ ἦλθον ὧδε, *son existence.*
ἄκουσον. Ἐν κοινοβίῳ τῆς Θηβαΐδος ἀπεταξάμην,
ἔχοντι ἀδελφοὺς μέχρι τῶν ἑκατόν, ὁμογνώμους καὶ
ὁμοψύχους, ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἐγκρατείᾳ πολλῇ διάγοντας
45 καὶ εἰρηνικῇ καταστάσει. Διδασκόμενος οὖν ὑπ' αὐτῶν
περὶ ἐναρέτου βίου, ἤκουον αὐτῶν ἐπαινούντων Ἡλίαν
καὶ Ἰωάννην τοὺς ἀρχηγοὺς ἡμῶν ὡς τὴν ἔρημον
οἰκήσαντας καὶ ἐν αὐτῇ τῷ κυρίῳ δουλεύσαντας κα-
θαρῶς καὶ ἀδόλως. Ἐγὼ δὲ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγον·
50 «Καὶ τί πλέον ἡμῶν οἱ ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ θεῖον
ἐξιλεοῦνται μαθεῖν θέλω.» Οἱ δὲ ἔλεγον μοι· “Ἐπειδὴ,
τέκνον, ἐκεῖνοι τῷ θεῷ | μόνῳ ἀνάκεινται, μηδεμίαν *f. 32^v*
ἄλλην παραμυθίαν ἔχοντες, ἀλλ' ἐν πάσῃ θλίψει πρὸς
αὐτὸν καταφεύγουσιν, καὶ ὀρέγει αὐτοῖς χεῖρα. Ἡμεῖς
55 δέ, κἂν πεινάσωμεν, εὐρίσκομεν πόθεν τραφῆναι· κἂν
διψήσωμεν, αἱ πηγαὶ ἀφθόνως τὸ νᾶμα βρύουσι· εἰ
δὲ καὶ συμβῆ ἄσθενῆσαι ἡμᾶς, εἰσὶν οἱ παραμυθού-
μενοι. Ἐκεῖνοι δέ, κἂν πεινάσωσιν, παρὰ θεοῦ τρέ-
φονται· κἂν διψήσωσιν, παρ' αὐτοῦ ποτίζονται· κἂν
60 δαιμόνων ἐπιηρεία καταλάβῃ αὐτούς, πρὸς θεὸν κα-
ταφεύγουσιν· καὶ οὐδέποτε θεοῦ ἀπολιμπάνονται.”

Ταῦτα ἀκούσας ἐγὼ καὶ ζηλώσας ἐπὶ τοιαύτῃ πο-
λιτείᾳ, ὀλίγους ἄρτους καὶ κόκκους πρὸς τροφήν
ἐπάρας, σὺν πάσῃ προθυμίᾳ ἐπὶ ταύτην τὴν ἔρημον
65 ὧδεον εὐχόμενος καὶ παρακαλῶν τὸν φιλόφρονον
θεὸν ὀδηγήσαι με εἰς τόπον ἔνθα οἰκεῖν με βούλεται.
Καὶ ὡς ἦλθον ὁδὸν ἡμερῶν τεσσάρων, ὁρῶ φῶς
ἐμπροσθέν μου καὶ ἐφοβήθην πάνυ· καὶ ἰδοὺ ἔνδοξός *f. 33^f*
τις ἔστη πλησίον μου· καὶ λέγει μοι· “Μὴ φοβηθῆς·
70 ἐγὼ εἰμι ὁ ἄγγελος ὁ συμπορευόμενός σοι ἀπὸ
νεότητός σου. Ἡ γὰρ αἴτησίς σου πεπλήρωται· καὶ
ἠτοιμάσθη σοι τόπος ἔνθα τελειωθήσῃ καλῶς δου-
λεύσαντι τῷ κυρίῳ.”

Καὶ μικρὸν συνοδεύσας μοι ἀπέστη ἀπ' ἐμοῦ. Καὶ
75 ἰδοὺ θεωρῶ σπήλαιον μικρὸν καὶ ἀπέρχομαι πρὸς
αὐτὸ ἰδεῖν εἰ ἔχει τινὰ δοῦλον τοῦ θεοῦ. Καὶ φθάσας

47 ἔρημον] ἔμον *cod. ante corr.*
αὐτοῖ *cod.*; *corr. manus secunda*

60 ἐπιηρεία] *sic acc. cod.*

62 τοιαύτη] τῇ

εἰς τὴν θύραν ἔκρουσα· καὶ ἐξῆλθεν ἀνὴρ γηράλεος,
καλὸς τῷ εἶδει σφόδρα, ἔχων χάριν θεοῦ ἐν τῷ
προσώπῳ αὐτοῦ. Καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἔπεσον χαμαὶ εἰς
80 τοὺς πόδας αὐτοῦ. Ὁ δὲ τῇ χειρὶ ἀναστήσας ἤσπασατό
με λέγων· “Καλῶς ἦλθες, τέκνον Ὀνούφριε, ὁ συνερ-
γὸς ἡμῶν ἐν κυρίῳ. Εἴσελθε, τέκνον, καὶ ὁ θεὸς
συνπράξει σοι εἰς τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐκπληρώσει τὴν
ἀγαθὴν πρόθεσίν σου.” Εἴσελθὼν οὖν ἐν τῷ σπηλαίῳ, f. 33^v
85 ἔμεινα μετ’ αὐτοῦ ἡμέρας ὀλίγας καὶ ἔμαθον παρ’ αὐτοῦ
πᾶσαν τὴν τῶν ἐρημιτῶν πολιτείαν.

3. Γνοὺς δὲ ὅτι ἐφίεμαι μόνος οἰκεῖν, λέγει μοι· *Il raconte comment il vécut seul, recevant d'un ange, chaque semaine, la communion.*
“Ἀνάστηθι, τέκνον, καὶ ἀπαγάγω σε εἰς τὸν ἐτοιμα-
σθέντα σοι παρὰ θεοῦ τόπον, ἵνα κατὰ μόνας παλαίσῃς
90 τὸν διάβολον καὶ νικήσῃς στεφανωθείς.” Καὶ ὁδευ-
σάντων ἡμῶν ἐνδότερον ἡμέρας πέντε, εὕρισκομεν
καλύβιον μικρὸν καὶ φοίνικας. Καὶ λέγει μοι ὁ ἅγιος
ἀνὴρ ἐκεῖνος· “Οὗτός ἐστιν ὁ τόπος ὁ κατ’ οἰκονομίαν
θεοῦ ἐτοιμασθείς σοι.” Ἐμεινεν δὲ μετ’ ἐμοῦ ὡσεὶ
95 τριάκοντα ἡμέρας, διδάσκων με τὰ καλὰ ἔργα· καὶ
συνταξάμενός μοι ὑπέ[ρ]στρεψεν εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον.
“Ἐκτοτε οὖν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐπεσκέπτετό με, ἕως
οὖν ἐξῆλθεν τοῦ σώματος. Ἐλθὼν γὰρ ἐνταῦθα κατὰ
τὸ ἔθος, μικρὸν νοσήσας πρὸς κύριον ἐξεδήμησεν·
100 | καὶ ὑπ’ ἐμοῦ κηδευθεὶς ἐτάφη πλησίον τῆς ἐμῆς f. 34^r
καλύβης.»

Ἐγὼ δὲ ταῦτα ἀκούσας παρὰ τοῦ μακαρίου Ὀνου-
φρίου, ἠρώτησα αὐτὸν λέγων· «Ὑπέστης πολὺν κόπον
ἐν ἀρχαῖς, πάτερ;» Ὁ δὲ εἶπέν μοι· «Πίστευσον, ἀ-
105 δελφέ, τοσοῦτον ὑπέστην κόπον καὶ πόνον ὡς πολλὰ
ἀπελπίσαι με τὴν ἐμαυτοῦ ζωὴν ἔκ τε τῆς πείνης
καὶ δίψης καὶ τοῦ καύσωνος τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ
παγετοῦ τῆς νυκτός. Ὁ δὲ ἀγαθὸς καὶ φιλόανθρωπος
θεός, ἰδὼν με ἀβαρῶς ταῦτα διὰ τὴν εἰς αὐτὸν
110 ἀγάπην ὑπομεμενηκότα, ἐκέλευσεν τὸν ἄγγελον αὐτοῦ
κομίζειν μοι ἄρτον καὶ ὕδωρ καθ’ ἡμέραν πρὸς σύ-
στασιν τοῦ σώματος. Ἐχω δὲ καὶ τὸν φοίνικα ἐκ-
βάλλοντά μοι κατὰ μῆνα μίαν σπάθην πρὸς πλεῖον
115 στερηθήσεται παντός ἀγαθοῦ. Εἶπεν γὰρ τὸ ἀψευδές

77 γηράλαιος sic acc. cod. (cf. l. 201) 96 ὑπέρστρεψεν cod. 105 πολλὰ] add. κης (lege πολλάκις) manus secunda in mg. 106 με] exrumpitum in cod.

- αὐτοῦ στόμα ὅτι “Αἰτεῖσθε πρῶτον τὴν | βασιλείαν *f. 34^v*
 τοῦ θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.”»
 Ἐγὼ δὲ θαυμάσας ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς αὐτοῦ λόγοις
 εἶπον αὐτῷ· «Πόθεν οὖν τῶν ἀγίων μυστηρίων μετα-
 120 λαμβάνεις, πάτερ;» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπέν μοι· «Κα-
 τὰ κυριακὴν καὶ σάββατον ἄγγελος κυρίου κατερ-
 χόμενος, οὐ μόνον ἐμὲ κοινωνεῖ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι
 τοῖς ἐν τῇ ἐρήμῳ ταύτῃ, καὶ εὐφροσύνης πληροὶ
 ἅπαντας.»
- 125 4. Ταῦτα τοῦ μακαρίου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου *Il annonce sa*
 διηγησαμένου μοι ὑποκάτω τῆς πέτρας ἐκείνης, χαρᾶς *mort prochain*
 καὶ θυμηδίας ἐπλήσθη ἡ καρδία μου ὡς ἐπιλαθέσθαι
 τοῦ κόπου τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς πείνης. Αὐτὸς δὲ
 λαβόμενός μου τῆς χειρός, περιεπατήσαμεν ὡς ἄχρι
 130 δύο ἢ τρία μίλια· καὶ εὔρομεν καλύβιον μικρὸν καὶ
 φοῖνικα. Καὶ στὰς μετ’ ἐμοῦ ἐπηύξατο· ἐγὼ δὲ οὐ
 διέλειπον θαυμάζων τὴν ἐνοῦσαν αὐτῷ χάριν. Μετὰ
 δὲ | τὴν εὐχὴν ἐκαθίσαμεν ὁμιλοῦντες τὰ πρὸς ὠφέ- *f. 35^r*
 λειαν ψυχῆς. Τῆς δὲ ἡμέρας κλινούσης πρὸς δυσμὰς
 135 ἡλίου, εἶδον ἐν μέσῳ τοῦ καλυβίου ἄρτον ἐπικείμενον
 καὶ ὕδωρ. Καὶ λέγει μοι ὁ μέγας Ὀνούφριος· «Ἀνάστα,
 ἀδελφέ, φάγε, ὅτι πρὸς ἐσπέραν ἐστίν, καὶ ἀπὸ
 πολλοῦ κόπου ὑπάρχεις.» Ἐγὼ δὲ παρεκάλεσα αὐτὸν
 γεύσασθαι μετ’ ἐμοῦ· ὡς δὲ μόλις ὑπήκουσεν, ὁμοῦ
 140 ἐγευσάμεθα, εὐχαριστήσαντες τῷ χορηγῷ τῆς τροφῆς
 ἡμῶν θεῷ· καὶ ἐμείναμεν δι’ ὅλης τῆς νυκτὸς προσευ-
 χόμενοι. Πρωΐας δὲ γενομένης, ἔστη εἰς εὐχὴν ὁ γέ-
 ρων ἐκτείνας τὰς χειράς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ
 ἐγένετο τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς πρόσωπον ἀγ-
 145 γέλου· καὶ οὐκέτι ἠδυνάμην βλέπειν αὐτόν· φόβος
 γὰρ περιέσχεν με μέγας. Καὶ γνοὺς ὁ ἅγιος ἐστράφη·
 καὶ λέγει μοι· «Μὴ φοβηθῆς, ἀδελφέ Παφνούτιε, ὁ
 γὰρ θεὸς ἀπέσταλκέ σε κηδεῦσαι τὸ ταπεινόν | μου *f. 35^v*
 σῶμα καὶ τῇ γῆ παραδοῦναι. Ἴδου γὰρ σήμερον
 150 προσλαμβάνεται με ὁ κύριος. Οὕτως γὰρ μοι ἀπε-
 καλύφθη. Θάρσει οὖν, ἀδελφέ, ὅτι οἰκονομίαν πληροῖς
 τοῦ παναγάθου θεοῦ ἡμῶν, ἵνα ἐξελθόντος σου εἰς
 Αἴγυπτον, ἃ εἶδες καὶ μέλλεις ἰδεῖν διηγήσῃ τοῖς
 ἀδελφοῖς, πρὸς ἀγαθὸν ζῆλον καὶ ὠφέλειαν διεγείρων
 155 αὐτούς. Καὶ ὅστις ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου ἢ προσφορὰν
 προσαγάγῃ κυρίῳ τῷ θεῷ ἢ θυμίαμα, βοηθὸς

αὐτῷ γένωμαι κάγω ἐν πειρασμῷ ἐμπεσόντι καὶ
 θλίψει· καὶ εἴ τις μνησθῆ μου ἐν τῇ προσευχῇ αὐτοῦ
 καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου πτωχὸν ἐλεήσῃ καὶ ἀδυνάτῳ
 160 διακονήσῃ, μνησθήσομαι αὐτῷ κάγω ἐν τῇ πρώτῃ
 ὥρᾳ τῶν χιλίων ἐτῶν. Ταῦτα γὰρ τῷ θεῷ ἠτήσάμην,
 καὶ ἔδωκέν μοι τὸ αἴτημα. Ὁ δὲ ἐκ πάντων ἀπο-
 ρούμενος καὶ μήτε ἐλεῆσαι μήτε διακονῆσαι δυνάμενος,
 ἐὰν εὐχὴν πρὸς θεὸν ποιήσῃ καὶ εἴπῃ τὸ “Πάτερ
 165 ἡμῶν”, οὐ μὴ ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.»

f. 36^r

5. Ἐγὼ δὲ κάτω νεύων παρεκάλουν εὐχὴν ποιῆσαι
 ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ χριστιανῶν
 καὶ ἑᾶσαί με μείναι ἐν τῷ ἀγίῳ ἐκείνῳ τόπῳ. Ὁ
 δὲ ἐπὶ μὲν τῇ εὐχῇ ἐπένευσεν· μείναι δέ με ἐκεῖ
 170 οὐκ ἐπένευσεν, λέγων ὅτι «Καθὼς σοι εἶπον, δεῖ σε
 εἰς Αἴγυπτον ἐξελεθῆναι καὶ τὴν οἰκονομίαν πληρῶσαι.
 Ὁ δὲ κύριος εὐλογῆσει καὶ στηρίζει σε εἰς τὴν
 ἀγάπην αὐτοῦ καὶ φυλάξει σε ἀπὸ πάσης ἐπηρείας
 τοῦ ἐχθροῦ, καὶ τελειώσῃ σου τὸ ἔργον ἀπρόσκοπον,
 175 ὃ ἐπεχείρησας.»

*Mort et sépulture
d'Onuphre.*

Ταῦτα εἰπὼν μοι, στραφεὶς ἐξέτεινε τὰς χεῖρας
 εὐχόμενος ἡσυχῇ μετὰ δακρύων πολλῶν· καὶ κλίνας
 τὰ γόνατα εἶπεν· «Εἰς χεῖράς σου, κύριε, τὸ πνεῦμά
 μου παρατίθημι.» Καὶ εὐθύς παρέδωκεν τὸ πνεῦμα·
 180 καὶ ἤκουσα στρατιᾶς ἀγγέλων ψαλλόντων καὶ προ-
 πεμπόντων τὴν μακαρίαν αὐτοῦ ψυχὴν μετ'εὐφροσύνης
 καὶ χαρᾶς ἀνεικάστου. Λαβὼν δὲ τὸ τίμιον καὶ πανίε-
 ρον αὐτοῦ σῶμα ἐνετύλιξα εἰς ὃ ἐφόρουν λεβιτονάριον.
 Καὶ εὐρῶν γλυπτὴν πέτραν ὡς ἐν τάξει μνημείου,
 185 ἐκεῖ αὐτὸ κατέθηκα καὶ ἐσκέπασα. Καὶ ἐγένετο ἐν
 τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ὁσμὴ εὐωδίας ὑπὲρ πᾶσαν εὐωδίαν
 τοῦ κόσμου τούτου. Καὶ κατελείφθην μόνος κλαίων
 καὶ ὀδυρόμενος τὴν στέρησιν τοῦ ὀσίου. Ἐχαιρον δὲ
 πάλιν ὅτι τοιοῦτον ἅγιον ἠξιώθην καὶ ἰδεῖν καὶ
 190 κηδεῦσαι. Εὐρον δὲ μικρὸν ἄρτον ἐν τῷ καλυβίῳ
 καὶ ὀλίγα φοινίκια· καὶ λαβὼν ἔφαγον εὐχαριστῶν
 τῷ κυρίῳ. Καὶ εὐθύς ἦ τε καλύβη ἔπεσεν καὶ ὁ
 φοῖνιξ ἐξηράνθη· καὶ ἔγνων ὅτι κατὰ τὸν λόγον τοῦ
 ἀγίου, μὴ εἶναι θέλημα θεοῦ οἰκεῖν με ἐκεῖσε.

195 6. Ἀναστὰς οὖν ἐξέτεινα τὰς χεῖράς μου πρὸς θεόν. *Paphnuce*

161 cf. Apoc. 20, 4 et 6

178/179 cf. Luc. 23, 46

179 cf. Ioh. 19, 30

160 αὐτῷ *sic cod.*; cf. l. 291183 λεβιτονάριον] *sic cod.*

Καὶ ἰδοὺ τις ἐνισχύων με καὶ ἀποδεικνύων μοι | τὴν f. 37^f
 ὁδόν, ὃς καὶ ἐπορεύετο ἔμπροσθέν μου· περιπατήσας rencontre quatre
 δὲ ἡμέρας τέσσαρας, εὗρον κελλίον ἐκτισμένον· καὶ vieux ermites
 εἰσελθὼν ἀνεπαυσάμην μικρόν, προσδοκῶν ἐλθεῖν τινα qui ne disent pas
 200 δοῦλον θεοῦ τὸν οἰκοῦντα ἐν αὐτῷ. Καὶ ἰδοὺ ἄνδρες leur nom.
 γηράλαιοι τέσσαρες· καὶ ἰδόντες με, χαίροντες ἐπ' ἐμοὶ
 ἔλεγον· «Εὐλόγησον, κύρι Παφνούτιε, ὁ συνεργὸς
 ἡμῶν ἐν κυρίῳ.» Ποιησάντων δὲ ἡμῶν εὐχήν, ἐκα-
 205 θίσαμεν· καὶ λέγουσί μοι οἱ θαυμαστοὶ καὶ μεγάλοι
 πατέρες ἐκεῖνοι· «Ὦντως, κύρι ἀδελφέ, μεγάλην δια-
 κονίαν ἠξιώθης ἐκτελέσαι, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου
 καὶ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου ἐσκέπασας.»
 Ἐγὼ δὲ γνοὺς παρὰ θεοῦ αὐτοῖς ἀποκαλυφθῆναι τὸ
 ὄνομά μου καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἁγίου, ἀναστὰς ἔπεσον
 210 εἰς τοὺς πόδας αὐτῶν. Αὐτοὶ δὲ κρατήσαντές με
 ἤγειραν λέγοντες· «Ἀνάστα, ἀδελφέ, | ὁ θεὸς γὰρ f. 37^v
 ἠξίωσέ σε τῶν ἁγίων αὐτοῦ φίλος γενέσθαι· καὶ
 ἡμᾶς ἐδίδαξε τὴν ἔλευσίν σου. Ἴδοὺ γὰρ ἐξήκοντα
 ἔτη οἰκοῦμεν τὴν ἔρημον ταύτην, μηδένα ἀνθρώπων
 215 θεασάμενοι εἰ μὴ σὲ σήμερον.» Ἦσαν δὲ τὸ μὲν
 πρόσωπο(ν) εὐπρεπεῖς καὶ πανθαύμαστοι, ἐνδεδυμένοι
 δὲ ἀπὸ βαῖων κολόβια σκέποντα τὸ σῶμα αὐτῶν.
 Ὀμιλούντων δὲ ἡμῶν περὶ τε τοῦ ἁγίου Ὀνουφρίου
 καὶ ἄλλων πατέρων, ἀναστὰς εἰς ἓξ αὐτῶν εἶπέ μοι·
 220 «Ἐγειρε, ἀδελφέ, μετάλαβε ἄρτου, ἐπειδὴ μακρόθεν
 ἦλθες· καὶ χρεωστοῦμεν ἀναπαῦσαί σε καὶ συγχαρῆναι
 μετὰ σοῦ.» Ὡς οὖν ἀνέστημεν εὐξασθαι, θεωρῶ μέσον
 ἡμῶν πέντε ἄρτους ζεστοὺς καὶ πάνυ καθαροὺς καὶ
 τρυφεροὺς. Αὐτοὶ δὲ καὶ ἄλλο τι βρώσιμον ἐνέγκαντες,
 225 ὁμοῦ ἐγευσάμεθα. Ἐμοῦ δὲ θαυμάζοντος ἐπὶ τοὺς
 ἄρτους, αὐτοὶ εἶπον πρὸς με· «Ἴδοὺ, | ἀδελφέ, ὡς f. 38^f
 βλέπεις τὰ ἐξήκοντα ἔτη τέσσαρες ἄρτοι ἡμῖν πέμ-
 πονται παρὰ τοῦ βασιλέως ἡμῶν Χριστοῦ· ἐπὶ δὲ
 τῇ σῇ ἐλεύσει πέντε ἄρτοι ἀπεστάλησαν. Οὐ βλέπομεν
 230 δὲ τὸν φέροντα, ἀλλ' εἰσερχόμενοι εὐρίσκομεν κειμέ-
 νους αὐτοὺς ἐτοίμους.» Μετὰ δὲ τὸ γεύσασθαι, ἀνα-
 στάντες ἐποιήσαμεν μεγάλην σύναξιν, ἀπὸ ὀψὲ ἕως
 πρωτῆ ψάλλοντες καὶ εὐχόμενοι.

Πρωτῆς δὲ γενομένης – ἦν δὲ κυριακή –, παρε-

201 γηράλαιοι *sic acc. cod. (cf. l. 77)* 206 ἐκτελέσαι *cod.* 209 ὁ
 θάνατος] *sic cod.* 215/216 τῷ μὲν πρόσωπῳ *cod.* 220 μετάλαβεν *cod. ante*
corr. 227 τέσσαρες *cod.*; *vide autem l. 201* 230 *post* εὐρίσκομεν *scripsit*
 αὐτοὺς *et exprunxit cod.*

- 235 κάλουν αὐτοὺς μείναι μετ' αὐτῶν ἕως τῆς τελευτῆς μου. Οἱ δὲ ἔλεγον μὴ εἶναι θεοῦ θέλημα· «Ἄλλὰ ἄπελθε, φησίν, τὰς παραγγελίας πληρῶν τοῦ μεγάλου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου.» Πάλιν δὲ προσκυνῶν ἠξίουσαν
- 240 πάντων γινώσκων τὰς καρδίας, αὐτὸς γινώσκει καὶ τὰ ὀνόματα ἡμῶν. Σὺ δὲ μιμνήσκου ἡμῶν, ἀδελφὲ ἠγαπημένε, ἕως οὐ εἰς τὸν | οἶκον κυρίου ἀλλήλους ὀψόμεθα.» Ποιήσας δὲ μετ' αὐτῶν ἡμέρας πέντε, ἀσπασάμενος αὐτοὺς καὶ εὐλογηθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀνεχώρησα.
- 245 7. Καὶ ὁδεύσας ἡμέραν μίαν εὕρον πηγὴν καὶ καθεσθεὶς ἀνεπαυσάμην μικρόν· καὶ ἀναστὰς περιεσκόπουσαν τὸν τόπον· ἦν γὰρ ἔχων ὀπώρας παντοίας, φοινίκια, ῥόας, σταφυλάς, ζίνζυφα, πάντα πεπληρωμένα
- 250 τῶν καρπῶν, ὧν ἡ γεῦσις γλυκυτέρα τοῦ μέλιτος· πλήρης δὲ εὐωδίας ὁ τόπος ἐκεῖνος ἦν, ὡς δοκεῖν με ἐν τῷ παραδείσῳ ἴστασθαι. Ὡς δὲ ἐθαύμαζον τὴν καλλονὴν τοῦ τόπου καὶ διελογιζόμεν τὶς ἄρα ἐφύτευσεν αὐτά, θεωρῶ τέσσαρας νεωτέρους ἀπὸ μακρόθεν ἐρχομένους πρὸς με, περιεζωσμένους κώδια προβάτων. Τοσοῦτον δὲ μοι ἐφάνησαν ἔνδοξοι τῇ ἰδέᾳ ὡς | νομίζουσιν με ἀγγέλους εἶναι. Ἐγὼ δὲ ἰδὼν αὐτοὺς, δραμῶν ἔπεσα εἰς τοὺς πόδας αὐτῶν. Αὐτοὶ δέ, χαρᾶς πολλῆς ἐπ' ἐμοὶ πλησθέντες, ἀναστήσαντές με καὶ ἀσπασάμενοι εἶπόν μοι· «Χαίροις, ἀδελφὲ Παφνουτίε, ὅτι κατηξιώθης τὸν ἅγιον γέροντα θάψαι καὶ ὑπ' αὐτοῦ εὐλογηθῆναι.» Καὶ λαβόντες ἐκ τῶν καρπῶν ἐκείνων, ἔδωκάν μοι φαγεῖν. Εὐφράνθη δὲ ἡ καρδία μου ἐπὶ τῇ ἀγάπῃ ἣ(ν) εἶχον πρὸς με· καὶ λέγω αὐτοῖς· «Διὰ τὸν κύριον εἶπατέ μοι πῶς ἦλθατε ὧδε καὶ πόθεν ἐστέ.» Οἱ δὲ μετὰ χαρᾶς εἶπον· «Ἐπειδὴ ὁ θεὸς ἀπέσταλκέ σε ἐνταῦθα, οὐδὲν ἀπὸ σοῦ κρύψομεν. Ἡμεῖς ἀπὸ πόλεως ἐσμεν Ὀξυρίχου, γονέων ἐπιφανῶν. Παραδόντες δὲ ἡμᾶς ἐν τοῖς παιδευτηρίοις, ἐμάθομεν τὴν προπαίδειαν. Προβιβάσαντες δὲ ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὴν τελειότεραν μάθησιν, συνεβουλευσάμεθα μετ' ἀλλήλων | καὶ τὴν τοῦ θεοῦ σοφίαν μαθεῖν. Ἐν μιᾷ οὖν λαβόντες ἄρτους ὀλίγους καὶ ὕδωρ, ἐτρέχομεν

f. 38^v

Il rencontre quatre jeunes ermites d' Oxyrhynque.

f. 39^ff. 39^v

237 φησίν *sic cod.* (cf. V, l. 67; IX, l. 434) 248 παντοίαν *cod. ante corr.*
 249 ζίνζυφα] *sic cod.* 250 καρπῶν] καὶ τὰ μὲν, ἀνθοφοροῦντα *add. et exarphaxit cod.* 254 τέσσαρες *cod. ante corr.* 264 ἦν] ἡ *cod.* 268 ὀξυρίχου] *sic cod.* 270 προπαίδειαν *sic acc. cod.*

275 πρὸς τὴν ἔρημον· περιπατήσαντες ἡμέρας ἑπτὰ, ὡς
 ἐν ἑκστάσει γεγόναμεν καὶ ἔθεασάμεθα ἔμπροσθε ἡμῶν
 ἄνδρα τινὰ ὑπερένδοξον· ὃς κρατήσας ἡμᾶς ἤγαγεν
 εἰς τὸν τόπον τοῦτον. Εὐρομεν δὲ ἐνταῦθα ἄνδρα
 γεγηρακότα· καὶ παραδοὺς ἡμᾶς αὐτῷ ἀνεχώρησεν.
 Ἐμείναμεν δὲ μετὰ τοῦ ἁγίου γέροντος ἐκείνου ἐνιαυ-
 280 τὸν ὀλόκληρον, διδασκόμενοι ὑπ' αὐτοῦ πῶς τῷ κυρίῳ
 δουλεύσωμεν. Πληρωθέντος δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐτελειώθη
 ὁ ἅγιος ἐκεῖνος γέρων· καὶ λοιπὸν ἔκτοτε μόνοι
 ἐμείναμεν ἐνταῦθα, μηδὲως μεταλαβόντες ἄρτου ἢ
 ἐτέρας τροφῆς, εἰ μὴ μόνον ἐκ τῆς ὀπώρας τῶν
 285 δένδρων τούτων, καὶ τοῦτο σπανίως καὶ ἐξ ὀλίγου.
 Κατὰ γὰρ σάββατον συναγόμεθα ἐνταῦθα· καὶ ἀπο-
 στέλλεται ἄγγελος θεοῦ, τῶν ἁγίων μυστηρίων με- f. 40^r
 ταδίδων ἡμῖν. Τῷ τε σαββάτῳ καὶ τῇ κυριακῇ καὶ
 εἰθ' οὕτως ἐκ τούτων ἐσθίομεν· καὶ τῇ δευτέρᾳ πρωΐ
 290 ἀναχωροῦμεν ἕκαστος εἰς τὸν ἴδιον τόπον, ἄσιτοι
 διαμένοντες μέχρι τῷ ἄλλῳ σαββάτῳ. Νῦν οὖν διὰ
 τοῦτο συνήχθημεν τὴν παρουσίαν περιμένοντες τοῦ
 ἁγίου ἀγγέλου. Εὐτρέπισον οὖν καὶ σὺ σεαυτὸν, ἵνα
 ἐκ τοῦ ἀγγέλου κοινωνήσης. Ὁ γὰρ ἐξ αὐτοῦ κοι-
 295 νωνῶν λυτροῦται πάσας τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ καὶ ἀνε-
 πηρέαστος ἐκ τοῦ διαβόλου γίνεται.»

8. Ἐγὼ δὲ τούτων ἀκούσας τῶν λόγων, ἄλλος ἐξ ἄ- *Avec eux, il*
 λου γέγονα· καὶ ἤμην θαυμάζων τὴν τοῦ θεοῦ φιλαν- *reçoit la*
 θρωπίαν καὶ πρόνοιαν, ὅτι οὐδένα ἐγκαταλείπει τῶν *communion des*
 300 φοβουμένων αὐτόν. Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, ἀνα- *mains d'un ange.*
 στάντες ἠρξάμεθα εὐχεσθαι καὶ αἰνεῖν τὸν θεόν. |
 Καὶ ἰδοὺ ἄγγελος ἦλθεν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἠξιώθημεν f. 40^v
 παρ' αὐτοῦ τὴν ἁγίαν κοινωνίαν μεταλαβεῖν. Καὶ εὐ-
 λογηθέντες παρὰ τοῦ ἁγίου ἀγγέλου μετελάβομεν ἐκ
 305 τοῦ καρποῦ τῶν δένδρων· καὶ ἀναστάντες ἐψάλλομεν
 ἕως πρωΐ. Γενομένης δὲ ἡμέρας, ἐν τῇ ἁγίᾳ
 κυριακῇ, ἦλθεν εἰς ἡμᾶς εὐωδία οἷα ἐν τῷ κόσμῳ
 τούτῳ οὐκ ἔστιν. Καὶ ἔγνωμεν ὅτι ὁ ἄγγελος ἔρχεται·
 καὶ ἔρχεται πάλιν ὁ ἄγγελος· καὶ μετέδωκεν ἡμῖν
 310 τοῦ ἀχράντου σώματος καὶ αἵματος τοῦ κυρίου ἡμῶν
 Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐπλήρωσεν τὰς καρδίας ἡμῶν
 εὐφροσύνης καὶ ἀγαλλιάσεως· καὶ εὐλόγησεν ἕκαστον

275 ἔμπροσθε] *sic cod.*
 σαββάτῳ *sic cod.*; cf. l. 160

288 μετὰδίδων *sic acc. cod.*

291 μέχρι τὸ ἄλλο

ἡμῶν λέγων· «Γενέσθω τὸ σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου
 ἡμῶν ἐν ὑμῖν τροφή ἀφθαρσίας εἰς ζωὴν αἰώνιον.»
 315 Καὶ ἤμεν χαίροντες χαρᾶ ἀνεκκλαλήτῳ. Ἐπιστραφεῖς
 δὲ πρὸς με ὁ ἄγγελος ἔφη μοι· «Πορεύου | εἰς f. 41^r
 Αἴγυπτον. Ἴδου γὰρ τὴν ἐπιθυμίαν σου ὁ κύριος
 ἐποίησεν καὶ ἔδειξέν σοι ἃ ἐπεθύμεις· καὶ ὅσα εἶδες
 καὶ ἤκουσας ἀπάγγειλον τοῖς φιλοχρίστοις ἀδελφοῖς
 320 πρὸς ὠφέλειαν καὶ ζῆλον πνευματικόν, ἵνα τέλειον
 τὸν μισθὸν τῆς διακονίας σου ἀπολάβῃς παρὰ θεοῦ.
 Ἴδου γὰρ καὶ ὁ σὸς καιρὸς πεπλήρωται· καὶ μέλλεις
 ἀπέρχεσθαι μετὰ τοῦ ἀγίου Ὀνουφρίου ἐν μακαριότητι
 τῶν ἁγίων. Ὡς οὖν προεῖπόν σοι, πορεύου εἰς
 325 Αἴγυπτον, ἐπειδὴ οὕτως μοι ἐκέλευσεν ὁ κύριος
 ἀπαγγεῖλαι σοι.» Ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος καὶ εὐ-
 λογήσας ἡμᾶς, ἀνῆλθεν εἰς τὸν οὐρανὸν μετὰ δόξης
 μεγάλης, ὁρῶντων ἡμῶν. Ἐνέγκαντες δὲ πάλιν ἐκεῖνοι
 ὁπώρας, ὁμοῦ ἐγευσάμεθα. Καὶ συνακολουθήσαντές μοι
 330 μικρόν, ἐποιήσαμεν εὐχὴν· καὶ ὑπέστρεψαν. Ἐν δὲ
 τῷ ὑποστρέφειν αὐτοὺς παρεκάλεσα εἰπεῖν μοι τὰ
 ὀνόματα αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν εἰς ἔλεγε καλεῖσθαι |
 Ἰωάννης, ὁ δὲ ἄλλος Ἀνδρέας, ὁ δὲ τρίτος Θεό- f. 41^v
 φίλος καὶ ὁ τέταρτος Ἡρακλείμων.
 335 9. Ἀπελθὼν δὲ ἀπ' αὐτῶν καὶ μηκέτι ὁρῶν αὐτοὺς, *Mort de*
 ἐπορευόμην κλαίων καὶ λυπούμενος ἐπὶ τῇ στερήσει *Paphnuce.*
 αὐτῶν. Μεμνημένος δὲ ἃ ἑώρακα καὶ ἤκουσα παρὰ
 τῶν ὁσίων ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἀγίου ἀγγέλου, παρε-
 μυθούμην μεγάλως καὶ ἤμην εὐχαριστῶν τῷ θεῷ ἐπὶ
 340 τοῖς θαυμασίοις αὐτοῦ. Φθάσαντος δέ μου τὴν Αἴ-
 γυπτον, εὗρον ἀδελφοὺς φοβουμένους τὸν κύριον καὶ
 παρ' αὐτοῖς ἔμεινα ἕως ἡμέρας δέκα, διηγούμενος αὐ-
 τοῖς ἅπερ εἶδον καὶ ἤκουσα.»
 Αὐτοὶ δὲ φιλόπονοι ὄντες, πάντα ἐν χαρτίοις ἐξέ-
 345 θεντο καὶ ταῦτα ἐν Σκήτη καὶ Ἀλεξανδρείᾳ ἐξέ-
 πεμψαν πρὸς τὸ ἀκουστὰ γενέσθαι τοῦ θεοῦ τὰ
 θαυμάσια. [Ἐκοιμήθη δὲ ὁ ὄσιος πατὴρ ἡμῶν Ὀνού-
 φριος μηνὶ Ἰουνίῳ ια΄.] Ἀναγνωσάντων δὲ αὐτῶν τὴν
 ἐξήγησιν τοῦ μακαρίου | καὶ μεγάλου Παφνουτίου f. 42^r
 350 μεγάλως ἐδόξαζον τὸν θεόν, ὠφεληθέντες ἐπὶ τῷ βίῳ
 τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ὀνουφρίου καὶ τῶν λοιπῶν
 ἁγίων.

329 ἐγευσάμεθα *cod.* 331 ὑποστραφην *cod. ante corr.*, ὑποστρέφην *cod.*
post corr. secundae manus 346 τὸ] τὰ *cod.* 348 αὐαὐτῶν *cod. ante corr.*

Αὐτὸς δὲ ἀπελθὼν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ, μεθ' ἡμέρας
 ὄρᾳ ἄγγελον λέγοντα αὐτῷ· «Δεῦρο δὴ μοι λοιπόν,
 355 ὦ μακάριε Παφνούτιε, εἰς τὰς αἰωνίους σκηνάς·
 ἤκασι γὰρ οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι εἰς τοὺς
 ἑαυτῶν χορούς σε ὑποδεξάμενοι. Τοῦτο δέ σοι πρώην
 οὐκ εἶπον ἵνα μὴ ἐπαρθεῖς ζημιωθῆς τῆς ἀξίας.»
 Ἐπιζήσας δὲ ἡμέραν μίαν, πρεσβυτέρων τριῶν κατὰ
 360 ἀποκάλυψιν πρὸς αὐτὸν ἐλθόντων, ἐνώπιον αὐτῶν τὴν
 ψυχὴν τῷ κυρίῳ παρέδωκεν. Ἐμφανῶς δὲ αὐτὸν οἱ
 πρεσβύτεροι ἐθεάσαντο σὺν χοροῖς ἀγγέλων καὶ δι-
 καίων ἀναλαμβανόμενον. Ὅν καὶ κηδεύσαντες ἐντίμως
 365 τὸν θεόν· ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα, τοῦ
 πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, εἰς
 τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

VIII

VIE DE SAINT ARSÈNE

BHG 167y

La légende du "grand" Arsène n'inspire pas une confiance absolue⁽¹⁾. Nous n'en discuterons pas la valeur. Mais en voici une recension inédite, tirée d'un manuscrit de Constantinople, le n° Movή 100 du fonds de Halki⁽²⁾.

Telle que nous la présentons, la nouvelle Vie d'Arsène permettra un jour, au chercheur qui étudiera tout le dossier, de ranger à sa place ce document dont la copie date du XI^e siècle.

(1) Cf. J. DAVID, dans le *Dictionnaire d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, t. 4 (Paris, 1930), col. 745-747; *Comm. martyr. rom.*, p. 296.

(2) Le texte occupe les fol. 188-198 (jadis 204-214).

CODEX UNICUS

Constantinopolitanus, olim Chalcensis, Μονῆς 100, f. 188-198

saec. XI

1. Ὅτε Θεοδόσιος ὁ μέγας τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν
Ῥωμαίων βασιλείας παρὰ θεοῦ ἐγκεχειρίστο, τότε
5 καὶ ὁ μακάριος Ἀρσένιος ταῖς ἀκτίσι τῶν ἀρετῶν
ἐν τῇ μεγίστῃ Ῥώμῃ κατηγλαΐζετο. Μετὰ γὰρ τὴν
τῶν φυσάντων αὐτὸν τελευτῆν, τῆς ἐγκυκλίου δια-
πτύσας ματαιολογίας καὶ τυφὸν πάντα κοσμικὸν ἀπο-
σεισάμενος, τῇ ἀληθινῇ φιλοσοφίᾳ ἑαυτὸν ἐξέδωκε,
10 θεῷ μόνῳ καὶ ἑαυτῷ προσέχων καὶ τῆς ἄκρας ἐπι-
μελούμενος ἀρετῆς. Ἀλλὰ Θεοδοσίου τὸ τηνικαῦτα
ἐν τῷ Βυζαντίῳ διάγοντος, ἐγένετο τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ
Ἀρκάδιον καὶ Ὀνώριον εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθεῖν
τοῦ τὴν τῶν γραμμάτων ἐκπαιδεύεσθαι γνῶσιν. Ἐβου-
15 λεύσατο οὖν ὁ βασιλεὺς εἰς πᾶσαν ἐκπέμψαι πόλιν
καὶ ζητῆσαι ἄνδρα λόγιον καὶ ἀσκητὴν, κεκοσμημένον
εἰς τὸν φόβον τοῦ θεοῦ, ἔχοντα θεογνωσίαν εἰς
ἄκρον, ὡς ὀφείλων παραδοῦναι αὐτῷ τοὺς υἱοὺς αὐ-
τοῦ, ἵνα παιδεύσῃ αὐτοὺς ἐν πάσῃ σοφίᾳ θείων τε
20 καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων, μὴ βουλόμενος παρα-
δοῦναι αὐτοὺς ἐν σχολῇ, ἵνα μὴ μάθωσιν ἀπὸ τῶν
ἡλικίων ἢ μὴ θέμις καὶ τυπωθῶσιν ἐν λόγοις ἀνω-
φελέσιν.

*Théodose cherche
un précepteur
pour ses fils.*

f. 188 (σδ')^v

2. Οὐ μικρὰν τοίνυν σπουδὴν ἐποιήσατο τοῦ εὐρεῖν
25 ἄνδρα τοιοῦτον ἐπιστάμενον φιλοσοφίαν τὴν ἐφ' ἑκάτερα.
Τῶν δὲ διαταγμάτων ἐκπεμφθέντων κατὰ πᾶσαν τὴν
ὑπ' αὐτῷ βασιλείαν καὶ πάντων ἀνερευνώντων, οὐκ ἠ-
δυνήθησαν εὐρεῖν τινα κατὰ τὸν ἐνιστάμενον αὐτοῦ
λογισμὸν· ἀλλὰ ποτὲ μὲν εὕρισκον ἄνδρα φιλόσοφον,
30 ἀλλ' οὐ φιλόθεον, ποτὲ δὲ φιλόθεον, ἀλλ' οὐ φιλόσοφον.
Τῶν δὲ παίδων ἀκμασάντων, οὐκ εἶα εἰς διατριβὴν
αὐτοὺς ἀπελθεῖν ὁ βασιλεὺς ἔνεκεν τῆς εἰρημένης
προφάσεως. Ἔδοξεν οὖν αὐτῷ μετὰ ταῦτα ἀποστεῖλαι
ἐν τῇ Ῥώμῃ πρὸς τὸν ἐν αὐτῇ βασιλέα Γρατιανόν⁽¹⁾,
35 ζητῶν παρ' αὐτοῦ τοιοῦτον ἄνδρα, γράψας αὐτῷ ὅτι

*Le pape
recommande
Arsène.*

13 cf. Eph. 4, 13

13 ὠνόριον *cod.* (cf. ll. 168, 181 et 396) 18 ὀφείλον *cod.*

(1) Empereur depuis 367, coempereur avec Théodose de 379 à 383.

«Μεγάλα μοι χαρίζη τοῦτο ποιῶν.» Ὁ δὲ βασιλεὺς, προσκαλεσάμενος τὸν πάπαν, δείκνυσιν αὐτῷ τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου, εἰπὼν ὅτι· «Ἄνευδεκτόν ἐστι μὴ ποιῆσαι τῷ συμβασιλεύοντι ἡμῖν τὴν αἴτησιν ταύτην. Αἰσχύνη γάρ ἐστι τοῦ ἡμετέρου κράτους μὴ εὐρεθῆναι ἐν τῇ μεγίστῃ Ῥώμῃ ἄνθρωπον τοιοῦτον.» Καὶ ἐρευνήσαντες καὶ ἐπιζητήσαντες οὐχ εὗρον. Ἐπιπολὺ οὖν διαγωνιζομένων αὐτῶν καὶ ἀδολεσχούντων περὶ τούτου, εἰς ὑπόμνησιν ἦλθεν ὁ πάπας περὶ Ἀρσενίου. Καὶ λέγει τῷ βασιλεῖ· «Ἔστι παρ' ἡμῖν ἀνὴρ τις τῶν εὐσεβῶν, παρθενίαν ἀσκῶν μετὰ τῆς ἰδίας ἀδελφῆς, ὀνόματι Ἀρσένιος. Ὁμοιος γὰρ αὐτῷ ἄλλος οὐκ ἐστὶν ὁ ὀφείλων ὅπερ ἐπιθυμεῖ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος πληρῶσαι, ὅσον τῇ ἡμέτερα μετριότητι φαίνεται. Πλὴν οὐκ οἶδα εἰ καταδέχεται, 50 διότι ἔχει καιρὸν ἀποταξάμενος τῆς ἐγκυκλίου παιδεύσεως. Ἄλλ' ἴσως, ἐὰν κελεύσῃ τὸ ὑμέτερον κράτος καὶ καλέσωμεν αὐτόν, πείθομεν αὐτόν περὶ τούτου.» Ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐχάρη λίαν. Καὶ πέμψαντες 55 μετεστείλαντο τὸν Ἀρσένιον. Ἐλθόντος οὖν αὐτοῦ |

[Lacune]

3. Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν, εἰσελθόντος τοῦ βασιλέως ἐξαίφνης πρὸς αὐτούς, ὁρᾷ ἐκείνους μὲν ἰστάμενον, τοὺς υἱοὺς δὲ αὐτοῦ καθεζομένους. Καὶ ἐλύπηθη σφόδρα κατ' αὐτοῦ. Καὶ δὴ πρὸς αὐτόν· «Οὔτω 60 παρήγγειλα ἵνα βασιλικῶς καὶ μὴ μᾶλλον ὡς μαθηταῖς χρῆσι τοῖς παιδίοις; Καὶ τί τοῦτο ἐποίησας; Πάνυ γὰρ ἐλύπησας τὸ ἡμέτερον κράτος ἐν τούτῳ.» Ὁ δὲ Ἀρσένιος πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη· «Οὐχ ἡγησάμην πρέπον εἶναι, θεοστήρικτε βασιλεῦ, ἐμὲ μὲν καθέζεσθαι, βασιλεῖς δὲ παρίστασθαι μοι.» Ὁργισθεῖς δὲ ἐπὶ τούτῳ ἀπεκρίθη βλοσυρῷ τῷ ὄμματι πρὸς Ἀρσένιον λέγων· «Σὺ καθιστᾷς αὐτούς βασιλεῖς; Οὐχὶ ὡς τέκνα καὶ δούλους παρέδωκά σοι αὐτούς; Καὶ ἵνα τί ταῦτα φθέγγει;» 65
70. Καὶ ἅμα ταῦτα εἰπὼν ὁ βασιλεὺς παραχρῆμα ἤρε τὰ διαδήματα αὐτῶν ἅπερ εἶχον ἐπὶ τὰς κεφαλὰς· καὶ ρίψας αὐτὰ εἰς τὴν γῆν ποιεῖ αὐτούς εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ προσκυνῆσαι αὐτόν. Καὶ καθίσας τὸν Ἀρσένιον ἐπὶ θρόνου, ἐκείνους παραστήκειν αὐτῷ 75 ἐκέλευσεν εἰπὼν ὅτι· «Εἰ μὲν φοβηθῶσι τὸν θεὸν

f. 189 (σε')
L'empereur reproche à Arsène de traiter ses fils comme des empereurs.

καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ θελήσῃ πορεύεσθαι καὶ φυλάσσειν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, δυνατός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν αἰώνων, εἴπερ θέλημα αὐτοῦ ἐστι, παρασχεῖν αὐτοὺς τὴν ἀξίαν ταύτην. Εἰ δὲ μὴ ἔχῃσι
80 τὸν φόβον αὐτοῦ, εὐχομαι τῷ θεῷ μου μᾶλλον ἐκ-
ριζωθῆναι αὐτοὺς νηπιόθεν. Κρεῖσσον γάρ ἐστι τε-
θάναι αὐτοὺς εὐσεβῶς ἢ βασιλεύειν ἀσεβῶς.» Καὶ
ταῦτα εἰπὼν ὁ βασιλεὺς εἰσήλθεν ἐν τῷ κοιτῶνι
αὐτοῦ.

85 4. Ἐκτοτε οὖν ὁ Ἀρσένιος, ὑφορώμενος τὸν βα-
σιλέα, οὐκέτι ἐποίει αὐτοὺς καθέζεσθαι, ἀλλὰ παρί-
στασθαι αὐτῷ καὶ ἐκμανθάνειν κατὰ τὴν κέλευσιν τοῦ
βασιλέως. Ἐν τούτοις οὖν διάγων ὁ ἡγιασμένος Ἀρ-
σένιος πάνυ ἐδυσφόρει καὶ ἐλυπεῖτο. Ἦν γὰρ μι-
90 σόδοξος καὶ φιλόθεος· καὶ ἐπεθύμει μᾶλλον τὸν μονήρη
βίον καὶ ἡσύχιον μετελθεῖν ἢ πρόσκαιρον ἔχειν βα-
σιλείας καὶ δόξης ἐπιγείου ἀπόλαυσιν, ὥστε παρεκάλει
τὸν θεὸν συχνότερως | ποιῆσαι αὐτῷ τρόπον τοῦ ἰδιάσαι f. 189 (σε)ᵛ
ἀπὸ τοῦ κόσμου.

95 Ἐν μιᾷ οὖν τῶν ἡμερῶν ὁ θαυμαστὸς Ἀρσένιος,
εὐρῶν τὸν Ἀρκάδιον παραπεσόντα εἰς τι παιδικὸν
σφάλμα, ἐνέγκας καὶ ἐμβριμησάμενος ἐπιτίθησιν αὐ-
τῷ πληγὰς ὀλίγας. Ὡς δ' ἔγωγε οἶμαι, τοῦτο ὅλον ἐκ
θείας οἰκονομίας γέγονεν, ἵνα διὰ προφάσεως ὁ θεὸς
100 σῶσῃ τὸν Ἀρσένιον καὶ ἄξῃ αὐτὸν εἰς ὃν ἐπεθύμει
βίον. Ὁ γὰρ Ἀρκάδιος, ἀφ' οὗ ἐδάρη παρ' αὐτοῦ,
ἔμεινεν ἔχων αὐτῷ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ κακίαν πολλήν,
ὥστε μετὰ τὸ ἀνδρυνθῆναι αὐτὸν ἐβουλήθη λάθρα
ἀποκτεῖναι αὐτόν. Προσκαλεσάμενος γὰρ τὸν πρω-
105 τοσπαθάριον αὐτοῦ ἐπιτρέπει αὐτόν, κατ' ἰδίαν λέγων·
«Ὡς θέλεις, ἀπόκτεινόν μοι τὸν Ἀρσένιον, μηδενὸς
νοοῦντος.» Ὁ οὖν πρωτοσπαθάριος, ἀγαπῶν τὸν
Ἀρσένιον, ἅμα δὲ καὶ τὸ κακὸν μὴ θέλων διαπρά-
ξασθαι, ὑφορώμενός τε τὸν τοῦ θεοῦ φόβον καὶ τοῦ
110 βασιλέως Θεοδοσίου τὴν τιμωρίαν, θαρρεῖ τῷ Ἀρ-
σενίῳ τὴν μαιφόνον τοῦ Ἀρκαδίου ἐπιτροπήν. Ὁ
δὲ Ἀρσένιος, λύπη τε καὶ φόβῳ συσχεθείς, παρεκάλει
τὸν θεὸν λέγων· «Κύριε, ὁδήγησόν με πῶς σωθῶ.»
Εἶτα ὀλίγων ἡμερῶν διελθουσῶν καὶ τοῦ πρωτο-
115 σπαθαρίου κατεπείγοντος τὸν Ἀρσένιον τοῦ δι'
οίουδήποτε τρόπου σῶσαι ἑαυτόν, Ἀρσένιος ἦν δε-

*Arcadius veut
tuer Arsène.
Celui-ci part
pour l'Égypte.*

όμενος τοῦ θεοῦ μετὰ δακρύων πολλῶν. Καὶ ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ λέγουσα· «Ἄρσένιε, φεύγε τοὺς ἀνθρώπους καὶ σῶζη.» Ταύτης οὖν τῆς φωνῆς ἀκούσας, μηδενὶ 120 μηδὲν εἰρηκῶς, ἀλλ' ἐσθῆτα εὐτελεῖ ἐνδυσάμενος, κατήλθεν εἰς τὸν λιμένα· καὶ κατ' οἰκονομίαν τοῦ θεοῦ εὐρεν ἐκεῖσε πλοῖον· καὶ ἐμβὰς εἰς αὐτὸ ἦλθεν εἰς Ἄλεξάνδρειαν· κάκειθεν ἀπέρχεται εἰς Σκῆτην.

5. Καὶ εἰσελθὼν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσέρχεται τοῖς 125 κληρικοῖς λέγων· «Διὰ τὸν κύριον ποιήσατέ με μοναχόν· καὶ ὁδηγήσατέ με πῶς σωθῶ.» Οἱ δὲ τὴν εὐγένειαν τοῦ ἀνδρός ἐκ τοῦ ἠθους καὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς συντυχίας στοχασάμενοι ἐξήταζον αὐτὸν τίς τε εἶη καὶ πόθεν. Ἄρνουμένου δὲ αὐτοῦ τὰ πρῶτα 130 καὶ λέγοντος ὅτι «Ἄνθρωπός εἰμι ξένος | καὶ ταπεινός», μόγις ἠδυνήθησαν πείσαι αὐτὸν θαρρῆσαι αὐτοῖς τὰ κατ' αὐτόν· καὶ μαθόντες εἶπον πρὸς ἀλλήλους· «Τίς ἄρα ὁ ὀφείλων παραλαβεῖν αὐτὸν καὶ ὁδηγήσαι εἰς τὴν μοναδικὴν κατάστασιν; Καὶ δὴ πολλὰ 135 περὶ αὐτοῦ καθ' ἑαυτοὺς βουλευόμενοι συνεῖδον ἀπενέγκαι αὐτὸν τῷ ἀββᾷ Ἰωάννῃ τῷ Κολοβῷ. Καὶ λαβόντες αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν ἀπῆλθον πρὸς τὸν γέροντα. Καὶ μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς τὴν εὐχήν, ἐλάλησαν αὐτῷ τὰ περὶ τοῦ Ἄρσενίου· καὶ ἐν τῷ ὁμιλεῖν 140 αὐτούς, καταλαβούσης τῆς ἐννάτης ὥρας, λέγει τοῖς κληρικοῖς ὁ γέρων· «Δεῦτε, ποιήσωμεν ἀγάπην· καὶ τὸ θέλημα τοῦ κυρίου γίνεται.» Καὶ ἔθηκεν ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης τράπεζαν· καὶ καθεσθεὶς μετὰ τῶν κληρικῶν εἶασε τὸν Ἄρσενιον ἰστάμενον· καὶ ἤρξατο ἐσθίειν. 145 Ῥίπτει οὖν παξαμᾶν ἀφαρῆ ὁ ἀββᾶς Ἰωάννης ὁ Κολοβός καὶ λέγει τῷ Ἄρσενίῳ· «Φάγε ἐὰν θέλης.» Ὁ δὲ κλίνας ἑαυτὸν πρὸς γῆν ἀπῆλθεν ὅπου ἦν ὁ παξαμᾶς καὶ ἔφαγεν αὐτὸν ὡς κεῖται. Καὶ ἰδὼν τοῦτο ὁ γέρων λέγει τοῖς κληρικοῖς· «Ὑπάγετε καλῶς καὶ 150 εὐξασθε ὑπὲρ ἡμῶν. Οὗτος γὰρ δόκιμον ἔχει ποιῆσαι μοναχόν.» Ἠρώτησαν οὖν οἱ κληρικοὶ τὸν Ἄρσενιον λέγοντες· «Ποίησον ἀγάπην, κύρι ἀδελφέ· ποῖον λογισμὸν ἔσχες ἐσθίων τὸν παξαμᾶν οὕτως;» Καὶ λέγει αὐτοῖς· «Ἐλογισάμην ἐν ἑμαυτῷ λέγων ὅτι "ὡς κυνὶ 155 σοι ἔρριψε τὸν ἄρτον· ὡς κύων φάγε αὐτό". Καὶ ἔφαγον καὶ ἐδόξασα τὸν θεόν.» Χρόνον οὖν ὀλίγον μείνας μετὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ὁ Ἄρσένιος καὶ μαθὼν πᾶσαν τὴν μοναδικὴν κατάστασιν ἀπελύθη παρ' αὐτοῦ ἀπελθεῖν καθίσαι καταμόνας· καὶ ἔμεινεν 160 ἀγωνιζόμενος ἐν κυρίῳ, ὥστε πολλοὺς τῶν κατὰ τὸν

A Scété, il est reçu par Jean Kolobos.

f. 190 (σς)ʳ

καιρόν ἐκεῖνον μεγάλων γερόντων ὑπερβῆναι τοῖς πόνοις, τῇ τε καρτερίᾳ καὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων.

6. Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος, πάνυ λυπηθεὶς ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει Ἀρσενίου, ἔγραψε παντί τε καὶ πανταχοῦ ἀναζητῆσαι τὸν Ἀρσένιον· καὶ οὐκ ἠδυνήθη αὐτὸν εὔρεῖν ἄχρι τῆς τελευτῆς αὐτοῦ. Βασιλευσάντων δὲ Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, ἐγνώσθη αὐτοῖς ὡς ὅτι Ἀρσένιος ἐν Αἰγύπτῳ διάγει, τὸν μονήρη βίον καλῶς πολιτευόμενος. Καὶ ἔγραφον αὐτὸν πλείστας ἐπιστολάς παρακαλοῦντες αὐτὸν ὥστε εὔχεσθαι ὑπὲρ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ τέκνων. Ἐγραψε δὲ αὐτῷ πάλιν ὁ Ἀρκάδιος ὥστε συγχωρῆσαι αὐτῷ τὸ πταῖσμα, ἀνελεῖν αὐτὸν βουληθεὶς· ὥστε θέλων αὐτὸν πληροφοροφωρῆσαι, γράφει αὐτῷ ἐνωμότως λαβεῖν παρὰ τοῦ ὑπάρχου αὐγουσταλίου ὄλης Ἀλεξανδρείας τὰ δημόσια καὶ τῆς Αἰγύπτου πάσης, καὶ ταῦτα διανεῖμαι Ἀρσένιον εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς μοναστήρια καὶ ὄπου δ' ἂν αὐτὸς βουληθῆ· καὶ μόνον συγχωρῆσαι αὐτῷ· καὶ εὔξεται ὑπὲρ τῆς βασιλείας αὐτοῦ τε καὶ Ὀνωρίου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, καὶ ἀντιγράψῃ αὐτοῖς κἂν ἄπαξ. Ὁ δὲ ἐν ἀγίοις πατὴρ ἡμῶν Ἀρσένιος γράψαι μὲν αὐτοῖς οὐκ ἠνέσχετο, δηλοῖ δὲ αὐτοῖς οὕτως· «Ὁ θεός, τέκνα, πᾶσιν ὑμῖν συγχωρήσῃ καὶ ἀξιώσῃ ποιεῖν τὰ θελήματα αὐτοῦ. Περὶ ὧν δὲ γεγραφήκατε ῥημάτων, ἐγὼ ἤδη τῷ κόσμῳ ἀπέθανον. Μηδεὶς οὖν λογίσηταί με ὅλως εἶναι εἰς τοὺς ζῶντας.»

7. Ἀπολυθεὶς τοίνυν ὡς εἴρηται παρὰ τοῦ ἀββᾶ Ἰωάννου ὁ Ἀρσένιος τοῦ ἀπελθεῖν καὶ καθῆσαι κα-
 190 ταμόνας, καὶ ἀναχωρήσας ἐν τῷ ἡσυχαστικῷ βίῳ, πάλιν ἠύξατο τῷ θεῷ λέγων· «Κύριε, ὁδήγησόν με πῶς σωθῶ.» Καὶ ἤκουσε φωνῆς λεγούσης αὐτῷ· «Ἀρσένιε, φεῦγε, σιώπα, ἡσύχαζε. Αὐταὶ γάρ εἰσιν αἱ ρίζαι τῆς ἀναμαρτησίας.» Θεόθεν οὖν τὸ τοιοῦτον
 195 δεξάμενος πρόσταγμα, μετατίθησιν ὅλην τὴν διάθεσιν πρὸς οὐρανὸν ὁ Ἀρσένιος, ἐν γῇ μὲν διατρίβων τῷ σώματι, τῇ δὲ καρδίᾳ συμπολεύων ταῖς ἄνω δυνάμεσιν. Ἐφ' ᾧ ἀγάμενος αὐτὸν τις τῶν πατέρων, ὀνόματι Μάρκος, οὕτω φιλησυχοῦντα, φησὶ πρὸς αὐ-

191/194 cf. P.G. 65, 88 C 2-5 198/203 cf. P.G. 65, 92 A 1-4

200 τόν· «Διὰ τί φεύγεις ἡμᾶς;» Ὁ δὲ ἐν ἀγίοις Ἀρσένιος ἔφη πρὸς αὐτόν· «Ὁ θεὸς οἶδεν ἀγαπῶ ὑμᾶς· ἀλλ' οὐ δύναμαι εἶναι μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ μετὰ τῶν ἀνθρώπων. Αἱ γὰρ ἄ(νω)

[Lacune]

8. (ἀνα)παύου μικρόν, ἀδελφέ, καὶ βλέπεις αὐτόν.» f. 191 (σζ')
 205 Ὁ δὲ ἔφη· «Οὐ γεύομαί τινος, ἐὰν μὴ αὐτόν ἀπαν- *Les deux bateaux symboliques.*
 τήσω.» Ἐπεμψαν οὖν μετ' αὐτοῦ ἀδελφὸν καταστή-
 σαι αὐτόν, ὅτι μακρὰ ἦν ἡ κέλλα αὐτοῦ. Καὶ κρού-
 σαντες τὴν θύραν εἰσῆλθον. Καὶ ἀσπασάμενοι τὸν γέ-
 ροντα ἐκάθισαν σιωπήσαντες. Εἶπεν οὖν ὁ ἀδελφὸς ὁ
 210 τῆς ἐκκλησίας· «Ἐγείρομαι, ὑπάγω· εὐξασθε ὑπὲρ ἐ-
 μοῦ.» Ὁ δὲ ἀδελφὸς ὁ ξένος, μὴ εὐρῶν παρρησίαν
 πρὸς τὸν γέροντα, εἶπε τῷ ἀδελφῷ· «Ἔρχομαι κἀγὼ
 μετὰ σοῦ.» Καὶ ἐξῆλθον ὁμοῦ. Παρεκάλεσεν οὖν αὐτόν
 215 ἀπὸ ληστῶν.» Καὶ ἐλθόντων πρὸς αὐτόν, ἐδέξατο
 αὐτοὺς μετὰ χαρᾶς καὶ φιλοξενήσας αὐτοὺς ἀπέλυσε.
 Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφὸς ὁ ἐνέγκας αὐτόν· «Ἴδου
 ἀπήνεγκά σε πρὸς τὸν ξενικὸν καὶ πρὸς τὸν Αἰ-
 γύπτιον· τίς ἐκ τῶν δύο ἤρεσέ σοι;» Ὁ δὲ ἀπο-
 220 κριθεὶς ἔφη· «Ἐμοὶ τέως ὁ Αἰγύπτιος ἤρεσεν.»
 Ἀκούσας δὲ τις τῶν πατέρων ταῦτα, ἠύξατο τῷ
 θεῷ λέγων· «Κύριε, δεῖξόν μοι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ὅτι
 ὃς μὲν φεύγει τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὸ ὄνομά σου,
 ὁ δὲ ἕτερος δέχεται.» Καὶ ἰδοὺ ἐδείχθη αὐτῷ δύο
 225 πλοῖα ἐν ποταμῷ μεγάλα· καὶ θεωρεῖ τὸν ἀββᾶν
 Ἀρσένιον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ θεοῦ πλέοντα ἐν ἡσυχίᾳ
 εἰς ἓν· καὶ ὁ ἀββᾶς Μωσῆς καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ
 θεοῦ πλέοντες εἰς ἓν, καὶ ἐψώμιζον αὐτόν μελικηρίδας.
 9. Οὕτω δὲ ὑποχωρῶν τὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμιλίας, *Arsène refuse la visite d'une dame romaine.*
 230 ἐνεδίδου ταῖς τῶν γυναικῶν ὀτιοῦν οὐδαμῶς. Δριμύς
 δὲ ἦν ὅλως καὶ ἀπαρρησίαστος, ἐρωτικῶς ἀληθῶς
 πρὸς θεὸν ὑπὲρ νυμφικῆς ὁμιλίας διακείμενος. Ἐλ-
 θοῦσα τοιγαροῦν πρὸς αὐτόν εἰς τὸν Κάνωπον (2)

204/228 cf. P.G. 65, 104 B 7 - 105 B 6 232/275 cf. P.G. 65, 96 C 7 - 97 B 11

203 ἄνω] *restitui ex P.G. 65, 92 A 4* 208 ἀναπαύου] *restitui ex P.G. 65, 104 B 7* 233 κάνωπον *cod.; cf. autem l. 599*

(2) Sur Canope, voir CALDERINI, *Dizionario*, t. 3 (1978), p. 66-67.

μία συγκλητική πλουσία σφόδρα καὶ φοβουμένη τὸν
 235 κύριον ἀπὸ Ῥώμης καὶ ποθοῦσα ἰδεῖν αὐτόν, ὑπε-
 δέξατο αὐτὴν Θεόφιλος ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξαν-
 δρείας· καὶ παρεκάλεσεν αὐτόν ἵνα πείσῃ τὸν γέροντα
 δέξασθαι αὐτὴν. Καὶ εἰσελθὼν πρὸς αὐτόν παρεκάλει
 240 λέγων· «Ἡ δεῖνα ἢ συγκλητικὴ ἦλθεν ἀπὸ Ῥώμης
 καὶ θέλει σε ἰδεῖν.» Ὁ δὲ γέρων οὐ κατεδέξατο
 ἀπαντῆσαι αὐτὴν. Ὡς οὖν ἀνήγγειλεν αὐτὴν ταῦτα,
 κελεύει στρωθῆναι κτήνη λέγουσα· «Πιστεύω τῷ θε-
 245 ῶ ἰδεῖν αὐτόν· οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἦλθον ἰδεῖν· εἰσὶ
 γὰρ καὶ | ἐν τῇ πόλει ἡμῶν πολλοὶ ἄνθρωποι· ἀλλὰ f. 191 (σζ)᾽
 245 προφήτην ἦλθον ἰδεῖν.» Καὶ ὡς ἔφθασε περὶ τὴν
 κέλλαν τοῦ γέροντος, κατ'οικονομίαν θεοῦ εὐκαίρησεν
 ἔξω τῆς κέλλης. Καὶ ἰδοῦσα αὐτόν προσέπεσε
 τοῖς ποσὶν αὐτοῦ. Καὶ ἤγειρεν αὐτὴν μετ' ὀργῆς καὶ
 250 προσέσχεν αὐτῇ λέγων· «Εἰ τὸ πρόσωπόν μου θέ-
 λεις ἰδεῖν, ἰδοὺ βλέπε.» Ἡ δὲ ἀπὸ αἰσχύνης οὐ
 κατενόησε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ. Καὶ λέγει αὐτῇ ὁ
 γέρων· «Οὐκ ἤκουσας τὰ ἔργα μου; Ταῦτα βλέπειν
 ἀναγκαῖόν ἐστι. Πῶς δὲ καὶ ἐτόλμησας τοσοῦτον
 255 ποιῆσαι πλοῦν; Οὐκ οἶδας ὅτι γυνὴ εἶ καὶ οὐκ ὀ-
 φείλεις ἐξέρχεσθαι ποτε; Ἡ ἵνα ἀπέλθῃς εἰς Ῥώμην
 καὶ εἴπῃς ταῖς ἄλλαις γυναιξίν ὅτι ἑώρακα Ἀρσένιον
 καὶ ποιήσῃς τὴν θάλασσαν ὁδὸν γυναικῶν ἐρχομένων
 πρὸς με;» Ἡ δὲ εἶπεν· «Ἐὰν θέλῃ ὁ κύριος, οὐκ ἀ-
 φῶ τίνα ἐλθεῖν ὧδε. Ἀλλ' εὐχου ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ
 260 μνημόνευέ μου διὰ παντός.» Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν
 αὐτῇ· «Εὐχομαι τῷ θεῷ ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν
 σου ἐκ τῆς καρδίας μου.» Καὶ ταῦτα ἀκούσασα ἐξηλθε
 τεταραγμένη· καὶ ὡς ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, ἀπὸ λύπης
 ἔβαλε πυρέττειν. Καὶ ἀνηγγέλη τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ὅτι
 265 ἀσθενεῖ. Καὶ ἐλθὼν πρὸς αὐτὴν, παρεκάλει μαθεῖν τί
 ἐστὶν ὃ ἔχει. Ἡ δὲ εἶπεν αὐτῷ· «Εἶθε μὴ ἀπήντησα
 ὧδε. Εἶπα γὰρ τῷ γέροντι· Μνημόνευέ μου. Καὶ εἶπέ
 μοι· Εὐχομαι τῷ θεῷ ἵνα ἐξαλειφθῇ τὸ μνημόσυνόν
 σου ἐκ τῆς καρδίας μου. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω
 270 ἐκ τῆς λύπης.» Λέγει αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος· «Οὐκ οἶ-
 δας ὅτι γυνὴ εἶ, καὶ ὁ ἐχθρὸς διὰ τῶν γυναικῶν
 πολεμεῖ τοὺς ἁγίους; Διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ γέρων. Περὶ
 γὰρ τῆς ψυχῆς σου εὐχεται διὰ παντός.» Καὶ οὕτως
 275 εἰς τὰ ἴδια.

10. Εἰ μὲν οὖν ἡσυχία καὶ ἀπάντησις τοιαύτη τοῦ
 Ἀρσενίου, εὐχῆς δὲ καὶ ταπεινοφροσύνης χάρισι τίς

*La prière et
 l'humilité
 d'Arsène.*

οὕτω ἐκεκόσμητο; Καὶ τῆς μὲν μάρτυς ὁ ἀδελφὸς
 ἐκεῖνος ὁ παραβαλὼν ἐν τῷ κελλίῳ τοῦ γέροντος,
 280 ὃς προσσχὼν διὰ τῆς θυρίδος θεωρεῖ ἔνδον τὸν
 γέροντα ὄλον ὡς πῦρ· ἦν γὰρ καὶ ἄξιος ὁ ἀδελφὸς
 | τοῦ ἰδεῖν· καὶ ὡς ἔκρουσεν, ἐξῆλθεν ὁ γέρων· καὶ f. 192 (ση'f)
 ἰδὼν τὸν ἀδελφὸν ὡς ἔκθαμβον, λέγει αὐτῷ· «Ἐχεις
 πολλὴν ὥραν κρούων; Μὴ τίποτε εἶδες ὧδε;» Καὶ
 285 εἶπεν· «Οὐχί.» Καὶ λαλήσας αὐτῷ ἀπέλυσεν αὐτόν.
 Τῆς δέ, ὁ εἰπὼν ὅτι, ὡσπερ οὐδεὶς τοῦ παλατίου
 ἐφόρει βελτίονα αὐτοῦ ἐσθῆτα ἔτι ὄντος αὐτοῦ εἰς
 τὰ βασίλεια, οὕτως οὐδὲ εἰς τὴν ἐκκλησίαν εὐτελε-
 στέραν τις αὐτοῦ ἐφόρει μετὰ τὴν ἀπὸ κόσμου ἀνα-
 290 χώρησιν.

Εἶτα καὶ ἐδόθη ποτὲ εἰς Σκῆτην πρὸς ὀλίγα ἰσχάδια·
 καὶ ὡς μηδὲν ὄντα οὐκ ἀπέστειλαν τῷ Ἀρσενίῳ, ὡς
 ἵνα μὴ ὕβριν πάθῃ. Ὁ δὲ γέρων ἀκούσας οὐκ ἤλθεν
 εἰς τὴν σύναξιν λέγων· «Ἠφορίσατέ με, τοῦ μὴ δοῦναί
 295 μοι τὴν εὐλογίαν ἣν ἔπεμψεν ὁ θεὸς τοῖς ἀδελφοῖς,
 ἣν οὐκ ἤμην ἄξιος λαβεῖν.» Καὶ ἤκουσαν πάντες καὶ
 ὠφελήθησαν εἰς τὴν ταπείνωσιν τοῦ γέροντος. Καὶ
 ἀπελθὼν ὁ πρεσβύτερος ἀπήνεγκεν αὐτῷ τὰ ἰσχάδια·
 καὶ ἤνεγκεν αὐτόν εἰς τὴν σύναξιν μετὰ χαρᾶς.

300 Τὸ δὲ διερωτᾶν αὐτόν καὶ μὴ στοιχεῖν αὐτόν
 τῷ ἰδίῳ σκοπῷ, οὐ ταπεινώσεως ἔργον; καίπερ
 γνώσει καὶ σοφία κατηγλαῖσμένος. Τοίνυν ποτὲ πυν
 θανόμενον αὐτόν τινα Αἰγύπτιον περὶ τῶν ἰδίων
 λογισμῶν, ἕτερος ἰδὼν αὐτόν τῶν ἀδελφῶν εἶπεν·
 305 «Ἀββᾶ Ἀρσένιε, πῶς τοσαύτην παιδευσὶν ῥωμαϊκὴν
 καὶ ἑλληνικὴν ἐπιστάμενος, τοῦτον τὸν ἀγροῖκον περὶ
 τῶν σῶν λογισμῶν ἐρωτᾶς;» Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν·
 «Τὴν μὲν ῥωμαϊκὴν καὶ ἑλληνικὴν ἐπίσταμαι παιδευσὶν·
 τὴν δὲ ἀλφάβητον τοῦ ἀγροῖκου τούτου οὕτω με-
 310 μάθηκα.» Τί δηλῶν ὁ ἅγιος ἐν τούτῳ; Ὅτι κἂν
 πᾶσαν παιδευσὶν εἶη τις ἐξησκηκῶς, μὴ τὸν διὰ
 ταπεινώσεως δὲ ἀληθινῆς ἀλφάβητον ὡς δευτέραν
 τίθησιν ὡς ἐν παρέργῳ πᾶσαν σοφίαν κοσμικὴν,
 ἀπαιδευτὸς ἐστὶ τῷ ὄντι καὶ ἡλίθιος, μήπω δυνάμενος
 315 εὐρεῖν τὴν σωτήριον ὁδὸν τοῦ θεοῦ.

278/285 cf. P.G. 65, 96 B 14 · C 6 286/289 cf. P.G. 65, 88 C 13-15
 291/299 cf. P.G. 65, 92 B 1-10 302/310 cf. P.G. 65, 89 A 6-13

Πάλιν οὖν ἐπηρώτησεν αὐτόν· «Πῶς ἡμεῖς ἀπὸ
 τοσαύτης παιδεύσεως καὶ σοφίας οὐδὲν ἔχομεν, οὐ-
 τοι δὲ οἱ ἀγροῖκοι καὶ Αἰγύπτιοι τοσαύτας ἀρετὰς
 κέκτηνται;» Λέγει | αὐτῷ Ἀρσένιος· «Ἡμεῖς ἀπὸ τῆς f. 192 (ση)»
 320 τοῦ κόσμου παιδεύσεως οὐδὲν ἔχομεν· οὗτοι δὲ ἀγροῖ-
 κοὶ καὶ Αἰγύπτιοι ἀπὸ τῶν ἰδίων πόνων ἐκτήσαντο
 ἀρετὰς.»

Πρὸς δὲ τῇ ταπεινοφροσύνῃ, καὶ εὐκατάνυκτος λί-
 αν ἦν ὁ ἅγιος, προχέων ἀεννάως τὸ ἱερόν αὐτοῦ
 325 δάκρυον. Ὅλον γὰρ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ
 καθεζόμενος εἰς τὸ ἐργόχειρον, ράκκος εἶχεν ἐν
 τῷ κόλπῳ χάριν τῶν δακρύων τῶν πιπτόντων ἀπὸ
 τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ.

11. Ὑπῆν δὲ αὐτῷ καὶ τὸ τῆς ἀγρυπνίας χάρισμα Ses veilles, etc.
 330 ὑπερφυῶς. Ποτὲ οὖν ἐκάλεσε τὸν ἀββᾶν Ἀλέξανδρον
 καὶ Ζώϊλον· καὶ ταπεινῶν ἑαυτὸν εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐ-
 πειδὴ οἱ δαίμονες πολεμοῦσί με καὶ οὐκ οἶδα εἰ
 κλέπτουσί με ἐν ὕπνῳ, τὴν νύκτα ταύτη(ν) κοπιάσατε
 μετ' ἐμοῦ καὶ τηρήσατέ με εἰ νυστάζω ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ.»
 335 Καὶ εἰς ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ καὶ εἰς ἑξ εὐω-
 νύμων ἀπὸ ὀψέ, σιωπῶντες. Καὶ εἶπον ἀμφότεροι ὅτι
 «Ἡμεῖς ἐκοιμήθημεν καὶ ἀνέστημεν· καὶ οὐκ ἠσθάνθη-
 μεν αὐτὸν νυστάξαντα. Καὶ ἐπὶ τῷ πρωῖ – ὁ θεὸς
 οἶδεν ἢ ὅτι ἀφ' ἑαυτοῦ ἐποίησεν ἵνα νοήσωμεν ὅτι
 340 ἐνύσταξεν ἢ κατὰ ἀλήθειαν ἢ φύσις τοῦ ὕπνου ἤλ-
 θεν – ἐφύσησε τρεῖς πνοὰς καὶ εὐθύς ἀνέστη λέγων·
 “Ἐνύσταξα ναί.” Καὶ ἀπεκρίθημεν· “Ἡμεῖς οὐκ οἶ-
 δαμεν.”» Πλήν γε ὅλην τὴν νύκτα διετέλει ἀγρυπνῶν
 καὶ ὅτε ἤλθεν ἐπὶ τῷ πρωῖ διὰ τὴν φύσιν καθευδῆσαι,
 345 ἔλεγε τῷ ὕπνῳ· «Δεῦρο, κακὲ δουλε», καὶ ἤρπαζε
 μικρὸν καθεζόμενος, καὶ εὐθέως ἐγειρετο.

Ὅψε δὲ σαββάτῳ ἐπιφωσκούσης κυριακῆς, ἠφίει τὸν
 ἥλιον ὀπίσω αὐτοῦ καὶ ἔτεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς
 τὸν οὐρανὸν εὐχόμενος, ἕως πάλιν ἔλαμψεν ὁ ἥλιος
 350 εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ· καὶ οὕτως λοιπὸν ἐκαθέζετο.

Φέρων δὲ ἦν ὁ μακάριος διὰ γλώσσης καὶ τοῦτο·
 «Ἀρκετὸν τῷ μοναχῷ ἵνα κοιμᾶται μίαν ὥραν ἐὰν

316/322 cf. P.G. 65, 88 D 1 - 89 A 5 325/328 cf. P.G. 65, 105 C 11-14
 330/343 cf. P.G. 65, 108 B 7 - C 5 343/346 cf. P.G. 65, 92 A 9-12 347/
 350 cf. P.G. 65, 97 C 8-12 351/353 cf. P.G. 65, 92 A 13-14

ἢ ἀγωνιστής.» Καὶ πάλιν· «Ἐὰν τὸν θεὸν ζητήσωμεν, φανήσεται ἡμῖν· καὶ ἐὰν αὐτὸν κατάσχωμεν, παραμένει
 355 ἡμῖν.» Καὶ πάλιν ὅτι «Ξένος μοναχὸς εἰς ἰ ἀλλοτρίαν f. 193 (σθ)·
 χώραν μηδὲν μεσαζέτω, καὶ ἀναπαύεται.»

Ἐκοπία δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ὁ ἅγιος, ἀποστολικῶ
 καυχήματι σεμνυνόμενος. Ἐπλεκε γὰρ τὴν σειρὰν καὶ
 ἔρραπτεν ἕως ὥρας ἕκτης. Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν ὅτι,
 360 εἰ μὴ ἀπὸ ἐνιαυτοῦ, οὐκ ἤλλασσε τῶν βαΐων τὸ
 ὕδωρ, ἀλλὰ μόνον προσετίθει. Καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸν
 τινες τῶν πατέρων λέγοντες· «Διὰ τί οὐκ ἀλλάσσεις
 τῶν βαΐων τὸ ὕδωρ ὅτι ὄζει;» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς·
 365 «Ἄντι τῶν θυμιαμάτων καὶ τῶν μύρων ὧν ἀπήλαυσα
 ἐν τῷ κόσμῳ, χρή ἀπολαβεῖν με τὴν ὁσμὴν ταύτην.»

Οὐ μὴν παρήκε τὸ ἐγκρατὲς ἐν τῷ τοιοῦτῳ κόπῳ,
 ἀλλ' ὑποπιάζων τὸ σῶμα ἐδουλαγώγει ἑαυτὸν ὡς ἄρι-
 στος πωλοδάμνης, φεύγων μὲν τὸν κόρον ὡς ὑβριστὴν
 πῶλον, τῆς ὀπώρας δὲ πάντα ἀπεχόμενος, ἢ μόνον
 370 ὡς ἤκουσεν ὅτι ἐτέλεσε πᾶν γένημα ὀπώρας, ἔλεγεν
 ἀφ' ἑαυτοῦ· «Φέρετέ μοι.» Καὶ ἐγεύετο ἅπαξ ἀπὸ
 πάντων μικρὸν, εὐχαριστῶν τῷ θεῷ.

Διηγείτο δὲ ὁ ἀββᾶς Δανιὴλ περὶ αὐτοῦ ὅτι «Το-
 σαῦτα ἔτη ἔμεινε μεθ' ἡμῶν, μόνον θαλλὴν σίτου ἐποιοῦ-
 375 μεν αὐτῷ τοῦ ἐνιαυτοῦ. Καὶ ὅτε παρεβάλλομεν πρὸς
 αὐτόν, ἐξ αὐτοῦ ἠσθίομεν.»

12. Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἀκτῆμων ἦν ὁ Ἀρσένιος, ὁ ὄντως *Pauvreté et autres*
 ἐν ἀγαθοῖς πολυούσιος. Ἐχρηζεν οὖν πράγματος ἕως *vertus.*
 ἐνὸς ληνοῦ. Καὶ μὴ ἔχων πόθεν ἀγοράσαι, ἔλαβε
 380 παρά τινος ἀγάπην καὶ εἶπεν· «Εὐχαριστῶ σοι, κύριε,
 ὅτι ἠξίωσάς με λαβεῖν ἀγάπην διὰ τὸ ὄνομά σου.»

Οἷον δὲ καὶ τὸ παρὸν ἀπαθείας ὄν ἀκροτάτης.
 Ἦλθέ ποτε μαγιστριανὸς πρὸς αὐτόν, φέρων αὐ-
 τῷ διαθήκην συγκλητικοῦ συγγενοῦς αὐτοῦ, ὃς κατέ-
 385 λειπεν αὐτόν κληρονομίαν πολλὴν σφόδρα· καὶ λαβὼν
 αὐτὴν ἠθέλε σχίσαι. Ἐπεσε δὲ ὁ μαγιστριανὸς εἰς
 τοὺς πόδας αὐτοῦ λέγων· «Δέομαί σου μὴ σχίσης
 αὐτήν· εἰ δὲ μὴ, αἶρεταί μου ἡ κεφαλή.» Λέγει
 αὐτῷ ὁ Ἀρσένιος· «Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον, αὐτὸς

353/355 cf. P.G. 65, 89 C 3-5 355/356 cf. P.G. 65, 89 C 14 - D 2 357/
 358 cf. I Cor. 4, 12 360/365 cf. P.G. 65, 92 C 2-9 370/372 cf. P.G. 65, 92
 C 10-13 373/376 cf. P.G. 65, 92 B 11-14 378/381 cf. P.G. 65, 92 D 1 -
 93 A 2 383/390 cf. P.G. 65, 97 B 13 - C 7

390 δὲ ἄρτι.» Καὶ ἀντέπεμψεν αὐτὴν μὴ δεξάμενος.

Πρὸς τούτοις καὶ διακριτικὸς ὑπῆρχεν, εἴ ποτέ τις αὐτῷ ἤρετο. Πυνθανομένου οὖν τοῦ ἀββᾶ Μάρκου καὶ λέγοντος· «Καλὸν τὸ μὴ ἔχειν ἐν τῷ κελλίῳ αὐτοῦ τινα | παράκλησιν; Καὶ γὰρ εἶδον ἀδελφὸν

f. 193 (σθ')^v

395 ἔχοντα μικρὰ λάχανα καὶ ἐκριζοῦντα αὐτά.» Καὶ εἶπεν ὁ γέρων· «Καλὸν μὲν ἐστίν, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἔξιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν γὰρ μὴ ἔχη ἰσχὺν ἐν τῷ τοιοῦτῳ τρόπῳ, πάλιν φυτεύει ἄλλα.»

Ἄλλοτε πάλιν εἶπεν ὁ γέρων τῷ ἀββᾶ Ἀλεξάνδρῳ·

400 «Ὅτε ἀποσχίσεις τὰ θαλλία σου, δεῦρο γεῦσαι μετ' ἐμοῦ. Ἐὰν δὲ ἔλθωσι ξένοι, φάγε μετ' αὐτῶν.» Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀλέξανδρος ὁμαλῶς εἰργάζετο καὶ ἐπεικῶς. Καὶ ὡς γέγονεν ἡ ὥρα, ἀκμὴν εἶχε θαλλία. Καὶ θέλων τηρῆσαι τὸν λόγον τοῦ γέροντος, ἀνέμενε

405 πληρῶσαι τὰ θαλλία. Ὁ οὖν ἀββᾶς Ἀρσένιος, ὡς εἶδεν ὅτι ἐχρόνισεν, ἐγεύσατο λογισάμενος· «Μήποτε ξένους ἔσχεν.» Ὁ δὲ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος (ὡς) ἐτέλεσεν ὁψέ, ἀπῆλθε. Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· «Ξένους ἔσχες;» Λέγει· «Οὐχί.» Εἶπε δὲ αὐτῷ· «Πῶς οὖν

410 οὐκ ἦλθες;» Ὁ δὲ λέγει· «Ὅτι εἶπάς μοι· “Ὅταν ἀποσχίσης τὰ θαλλία σου, τότε ἐλθέ.” Καὶ τηρῶν τὸν λόγον σου οὐκ ἦλθον, ὅτι ἄρτι ἐπλήρωσα.» Καὶ ἐθαύμασεν ὁ γέρων τὴν ἀκρίβειαν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· «Ταχύτερον κατάλυε, ἵνα καὶ τὴν σύναξιν βάλῃς

415 καὶ τοῦ ὕδατος σου μεταλάβῃς. Εἰ δὲ μήγε, ταχέως ἔχει τὸ σῶμά σου ἀσθενῆσαι.»

Οὐκ ἠδεῖτο δὲ ταπεινοῦσθαι καιρῷ τινι ὁ μακάριος καὶ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. Καθεζομένου αὐτοῦ ποτε ἐν τοῖς κάτω μέρεσι καὶ ὄχλουμένου ἐκεῖσε, ἔδοξεν

420 αὐτὸν καταλιπεῖν τὸ κελλίον. Μηδὲν δὲ ἐξ αὐτοῦ λαβὼν οὕτως ἐπορεύθη πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς τοὺς Φαρίτας⁽³⁾ Ἀλέξανδρον καὶ Ζωῖλον. Εἶπεν οὖν τῷ Ἀλεξάνδρῳ· «Ἀνάστα ἀνάπλευσον.» Καὶ ἐποίησεν οὕτως. Καὶ τῷ Ζωῖλῳ εἶπεν· «Δεῦρο μετ' ἐ-

392/398 cf. P.G. 65, 93 A 9 - B 1 399/416 cf. P.G. 65, 93 C 1 - 96 A 7
418/455 cf. P.G. 65, 97 D 4 - 100 C 8

407 ὡς] *om. cod.; restitui ex P.G. 65, 93 C 9*

(3) Du désert de Pharan.

425 μου ἕως τοῦ ποταμοῦ καὶ ζήτησόν μοι πλοῖον ἐπὶ
 τὴν Ἀλεξανδρείαν καταπλέον· καὶ οὕτως ἀνάπλευσον
 καὶ σὺ πρὸς τὸν ἀδελφόν σου.» Ὁ δὲ Ζώϊλος, ἐπὶ
 τῷ λόγῳ ταραχθεὶς, ἐσιώπησε. Καὶ οὕτως ἐχωρίσθη-
 430 σαν ἀπ' ἀλλήλων. Κατῆλθεν οὖν ὁ γέρων ἐπὶ τὰ μέρη
 Ἀλεξανδρείας καὶ ἠσθένησεν ἀρρωστίαν μεγάλην. Οἱ
 δὲ τούτου διακονिताὶ εἶπον πρὸς ἀλλήλους· «Μήτι ἄρα
 τις ἡμῶν ἐλύπησε | τὸν γέροντα καὶ διὰ τοῦτο f. 194 (σι)'
 ἐχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν;» Καὶ οὐχ εὔρον ἐν ἑαυτοῖς οὐδέν,
 οὔτε ὅτι παρήκουσαν αὐτοῦ ποτε. Ὑγιάνας δὲ ὁ
 435 γέρων εἶπεν· «Πορεύομαι πρὸς τοὺς ἐμούς πατέρας.»
 Καὶ οὕτως ἀναπλεύσας ἦλθεν εἰς τὴν Πέτραν ὅπου
 ἦσαν οἱ διακονिताὶ αὐτοῦ. Ὦντος δὲ αὐτοῦ πλησίον
 τοῦ ποταμοῦ, παιδίσκη τις Αἰθιόπισσα ἐλθοῦσα ἤψατο
 τῆς μηλωτῆς αὐτοῦ. Ὁ δὲ γέρων ἐπετίμησεν αὐτῇ·
 440 ἢ οὖν παιδίσκη εἶπεν αὐτῷ· «Ἀρσένιε, εἰ μοναχὸς
 εἶ, πορεύου εἰς τὸ ὄρος.» Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἀπήντησαν
 αὐτῷ ὁ τε Ἀλέξανδρος καὶ Ζώϊλος· καὶ ἐπιπεσόντων
 αὐτῶν τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, ἔρριψεν ἑαυτὸν καὶ ὁ γέρων·
 καὶ ἔκλαυσαν ἀμφότεροι. Εἶπε δὲ ὁ γέρων· «Οὐκ ἤ-
 445 κούσατε ὅτι ἠσθένησα;» Καὶ εἶπον αὐτῷ· «Ναί.»
 Καὶ λέγει ὁ γέρων· «Διὰ τί οὐκ ἦλθατέ με ἰδεῖν;»
 Καὶ λέγει ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος· «Ὅτι ὁ χωρισμὸς
 σου ἀφ' ἡμῶν οὐ γέγονε πειθανός· καὶ πολλοὶ οὐκ ὠ-
 φελήθησαν λέγοντες ὅτι "Εἰ μὴ παρήκουσαν τοῦ γέ-
 450 ροντος, οὐκ ἂν ἐχωρίσθη ἀπ' αὐτῶν."» Λέγει αὐτοῖς·
 «Κἀγὼ ἔγνω. Πάλιν οὖν μέλλουσι λέγειν οἱ ἄνθρωποι
 ὅτι οὐχ εὔρεν ἢ περιστερά ἀνάπαυσιν τοῖς ποσὶν
 αὐτῆς, καὶ ἀνέστρεψεν πρὸς τὸν Νῶε εἰς τὴν
 455 μετ' αὐτοῦ ἕως τῆς τελευτῆς αὐτοῦ.

13. Πάλιν ἄλλου πυθομένου καὶ λέγοντος τῷ Ἀρ- *Derniers épisodes.*
 σενίῳ· «Οἱ λογισμοὶ μου θλίβουσί με λέγοντες· "Οὐ
 δύνασαι νηστεύειν οὐδὲ ἐργάζεσθαι· κἂν ἐπισκέπτου
 τοὺς ἀσθενοῦντας· καὶ τοῦτο γὰρ ἀγάπη ἐστίν"», ὁ
 460 γέρων, εἰδὼς τὰς σποράς τῶν δαιμόνων, λέγει
 αὐτῷ· «Ὑπαγε, φάγε, πίε, κοιμῶ, καὶ μὴ ἐργάση.
 Μόνον τοῦ κελλίου σου μὴ ἀποστής.» Ἦιδει γὰρ

452/454 cf. Gen. 8, 9 456/464 cf. P.G. 65, 89 C 6-13

428/429 ἐχωρίσθημεν *cod.* 441 τούτῳ] τοῦτο *cod.*

ὅτι ἡ ὑπομονὴ τοῦ κελλίου φέρει τὸν μοναχὸν εἰς τὴν τάξιν αὐτοῦ.

- 465 Οὐκ ἀπελιμπάνετο δὲ καὶ τοῦ διορατικοῦ χαρίσματος ὁ Ἄρσένιος, ἔμπλεος ὢν θείας χάριτος. Καθημένω οὖν αὐτῷ εἰς τὸ κελλίον αὐτοῦ, ἦλθε φωνὴ λέγουσα· «Δεῦρο δεῖξω σοι τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων.» Καὶ ἀναστὰς ἐξῆλθε· καὶ ἀπήνεγκεν αὐτὸν εἰς τόπον τινά,
- 470 καὶ ἔδειξεν αὐτῷ Αἰθίοπα κόπτοντα ξύλα καὶ ποιήσαντα | φορτίον μέγα. Ἐπείραζε δὲ αὐτὸ βαστάσαι καὶ οὐκ ἠδύνατο· καὶ ἀντὶ τοῦ ἄραι ἐξ αὐτοῦ, ἀπελθὼν πάλιν ἔκοπτε ξύλα καὶ προσετίθει τῷ φορτίῳ. Καὶ προβάς ἐκεῖθεν ἔδειξεν αὐτῷ πάλιν ἄνθρωπον ἰστάμενον
- 475 ἐπὶ λάκκου καὶ ἀντλοῦντα ὕδωρ ἐξ αὐτοῦ καὶ μεταβάλλοντα εἰς δεξαμενὴν τετρυπημένην καὶ τὸ αὐτὸ ὕδωρ ἐκχέουσιν εἰς τὸν λάκκον. Καὶ λέγει αὐτῷ πάλιν· «Δεῦρο δεῖξω σοι ἄλλο.» Καὶ ἰδοὺ θεωρεῖ ἱερὸν καὶ δύο ἄνδρας καθημένους ἵπποις καὶ βαστάζοντας
- 480 ξύλον πλαγίως, ἓνα κατέναντι τοῦ ἑνός. Ἦθελον δὲ διὰ τῆς πύλης εἰσελθεῖν καὶ οὐκ ἠδύναντο διὰ τὸ εἶναι τὸ ξύλον πλάγιον. Οὐκ ἔταπείνωσε δὲ ἑαυτὸν ὁ εἰς ὀπίσω τοῦ ἑτέρου ἐνέγκαι τὸ ξύλον ἐπ' εὐθείας· καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν ἔξω τῆς πύλης. «Οὗτοί εἰσι,
- 485 φησίν, οἱ βαστάζοντες ὡς δικαιοσύνης ζυγὸν μετὰ ὑπερηφανίας, καὶ οὐκ ἔταπεινώθησαν τοῦ διορθώσασθαι ἑαυτοὺς καὶ πορευθῆναι τῇ ταπεινῇ ὁδῷ τοῦ Χριστοῦ. Διὸ μένουσιν ἔξω τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Ὁ δὲ κόπτων τὰ ξύλα ἄνθρωπός ἐστιν ἐν ἁμαρτίαις πολλαῖς·
- 490 καὶ ἀντὶ τοῦ μετανοῆσαι, ἄλλας ἀνομίας προστιθεῖ ἐπάνω τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ. Καὶ ὁ τὸ ὕδωρ ἀντλῶν ἄνθρωπός ἐστιν, καλὰ μὲν ἔργα ποιῶν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχεν ἐν ἑαυτῷ πονηρὰν συμμιγῆν, ἐν τούτῳ ἀπώλεσεν καὶ τὰ καλὰ αὐτοῦ ἔργα. Χρεῖα οὖν νήφειν πάντα
- 495 ἄνθρωπον εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἵνα μὴ εἰς κενὸν κοπιᾷ.»

Διηγούμενον δὲ ἐστὶ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦτο, ὅτι ἀσθενήσαντος αὐτοῦ ποτε εἰς Σκήτην, ἀπῆλθεν ὁ πρεσβύτερος καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν·

500 καὶ ἔθηκεν αὐτὸν εἰς χαράδριον, καὶ μικρὸν προσκεφάλαιον πρὸς τῇ κεφαλῇ αὐτοῦ. Καὶ εἰς τῶν γε-

466/496 cf. P.G. 65, 100 C 10 - 101 A 13 497/523 cf. P.G. 65, 101 C 8 - 104 A 12

500 χαράδριον] *sic cod.*; χαλάδριον P.G. 65, 101 C 11; cf. l. 503

ρόντων ἔλθων ἐπισκέψασθαι αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν εἰς τὸ χαράδριον, καὶ προσκεφάλαιον ὑποκάτω αὐτοῦ, ἔσκανδαλίσθη λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ ἄββᾶς Ἀρσένιος, 505 καὶ εἰς ταῦτα ἀνάκειται;» Λαβὼν δὲ αὐτὸν ὁ πρεσβύτερος λέγει αὐτῷ· «Τί ἦν τὸ ἔργον σου ἐν τῇ κώμῃ σου;» Καὶ λέγει αὐτῷ· «Ποιμὴν ἤμην.» – «Πῶς οὖν, φησί, διήγες τὸν βίον σου;» Ὁ δὲ ἔφη· «Ἐν πολλῷ κόπῳ διήγον.» Καὶ λέγει αὐτῷ· «Νῦν | οὖν f. 195 (σικα)᾽ 510 πῶς διάγεις ἐν τῷ κελλίῳ;» Ὁ δὲ ἔφη· «Μᾶλλον ἀναπαύομαι.» Λέγει αὐτῷ ὁ πρεσβύτερος· «Βλέπεις τοῦτον τὸν ἄββᾶν Ἀρσένιον· πατὴρ βασιλέων ὑπῆρχεν ὢν ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ χίλιοι δοῦλοι χρυσόζωνοι, καὶ ὅλοι μανιάκια καὶ ὀλοσήρικα φοροῦντες, παρειστήκει- 515 σαν αὐτῷ· πολῦτιμα δὲ στρώματα ὑποκάτω αὐτοῦ ἦν. Σὺ δὲ ποιμὴν ὢν, οὐκ εἶχες ἐν τῷ κόσμῳ ἦν νῦν ἔχεις ἀνάπαυσιν. Καὶ οὗτος τὴν τρυφήν ἦν εἶχεν εἰς τὸν κόσμον, ὧδε οὐκ ἔχει. Ἴδου οὖν σὺ ἀναπαύη κάκεϊνος θλίβεται. Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα κατηνύγη 520 καὶ ἔβαλε μετάνοιαν λέγων· «Συγχώρησόν μοι, ἄββᾶ, ἡμάρτηκα. Ἀληθῶς γὰρ αὕτη ἐστὶν ἡ ἀληθινὴ ὁδός, ὅτι οὗτος ἦλθεν εἰς κόπον, κάγῳ εἰς ἀνάπαυσιν.» Καὶ ὠφεληθεὶς ὁ γέρων ἀνεχώρησεν.

Τούτῳ οὖν ποτε τῷ μακαρίῳ ἐπέστησαν οἱ δαίμονες 525 ἐν τῷ κελλίῳ θλίβοντες αὐτόν. Παραβαλόντες δὲ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ καὶ στάντες ἔξω τῆς κέλλης ἤκουσαν αὐτοῦ βοῶντος πρὸς τὸν θεὸν καὶ λέγοντος· «Ὁ θεός, μὴ ἐγκαταλίπῃς με. Οὐδὲν ἐποίησα ἐνώπιόν σου ἀγαθόν· ἀλλὰ δός μοι κατὰ τὴν χρηστότητά σου 530 βαλεῖν ἀρχήν.»

Πυθομένου δὲ ἑτέρου ἀδελφοῦ ἀκοῦσαι παρὰ τοῦ Ἀρσενίου λόγον, εἶπεν αὐτῷ ὁ γέρων· «Ὅση δύναμίς σοί ἐστίν, ἀγώνισαι, ἵνα ἡ ἔνδον σου ἐργασία κατὰ θεὸν ᾗ, καὶ νικήσῃ τὰ ἔξω πάθη.» 535 Οὐδὲ ἐκεῖνο παραλειπτέον. Ὁ Δανιήλ ὁ μαθητὴς τοῦ ἄββᾶ Ἀρσενίου, εὐρεθεὶς ποτε ἐγγὺς τοῦ ἄββᾶ Ἀλεξάνδρου, διηγήσατο· «Ἐκράτησε, φησί, τὸν ἄββᾶν Ἀλέξανδρον πόνος· καὶ ἠπλωσεν ἑαυτὸν ἄνω βλέπων διὰ τὸν πόνον. Συνέβη δὲ τὸν μακάριον Ἀρσένιον

524/530 cf. P.G. 65, 88 C 6-12 528 Ps. 70, 18 531/534 cf. P.G. 65, 89
B 13 - C 2 535/549 cf. P.G. 65, 93 B 2-15

503 χαράδριον] *sic cod.*; χαλάδριον P.G. 65, 101 D 1; cf. l. 500 509
αὐτῷ] αὐτόν *cod.*

540 ἔλθειν λαλήσαι αὐτῷ· καὶ εἶδεν αὐτόν. Ὡς οὖν ἐλάλησαν, λέγει αὐτῷ· «Καὶ τίς ἦν ὁ κοσμικὸς ὄν εἶδον ὧδε;» Λέγει αὐτῷ ὁ ἀββᾶς Ἀλέξανδρος· «Ποῦ ἑώρακας αὐτόν;» Καὶ εἶπεν· «Ὡς κατηρχόμεν ἀπὸ τοῦ ὄρους, προσέσχον ὧδε ἐπὶ τὸ σπήλαιον, καὶ εἶδόν
545 τινὰ ἠπλωμένον ἄνω βλέποντα.» Καὶ ἔβαλεν αὐτῷ μετάνοιαν λέγων· «Ἐγὼ ἤμην συγχώρησόν μοι· πόνος γάρ με κατέσχευεν.» Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ γέρων· «Οὐκοῦν | σὺ ἦς; Καλῶς. Ἐγὼ ὑπενόησα ὅτι κοσμικὸς ἐστι f. 195 (σισα)ᵛ
καὶ διὰ τοῦτο ἠρώτησα», δηλοῦντος τοῦ ἁγίου ὅτι περ
550 τὸ ὑπτιάζεσθαι δίχα ἀνάγκης ἀμόναχόν ἐστι.

Διηγουκῶς οὖν πολλοῖς ἔτεσιν ὁ μακάριος τοὺς ἀσκη-
τικoὺς αὐτοῦ ἀγῶνας καὶ ἀνάπλεος ὦν πολλοῦ κατορ-
θώματος, ἐπεὶ περ ἔνεστι ὁ τῆς ἐνθένδε μεταναστά-
σεως αὐτοῦ καιρὸς, παρήγγειλε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ
555 λέγων· «Μὴ φροντίσητε ποιεῖν ἀγάπας ὑπὲρ ἐμοῦ· ἐγὼ γάρ, εἴ τι ἐποίησα ἐμαυτῷ, ταύτην ἔχω εὐρεῖν.» Ἐταράχθησαν οὖν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ταῦτα ἀκούσαντες. Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· «Οὕτω ἦλθεν ἡ ὥρα. Ὅτε δὲ ἔρχεται ἡ ὥρα, λέγω ὑμῖν. Κριθῆναι δὲ
560 ἔχω μεθ' ὑμῶν ἐπὶ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἐὰν δώτε τὸ λείψανόν μου τινι.» Οἱ δὲ εἶπον· «Τί οὖν ποιήσωμεν ὅτι οὐκ οἶδαμεν ἐνταφιάσαι;» Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ γέρων· «Οὐκ οἶδατε βαλεῖν σχοινίον εἰς τὸν πόδα μου καὶ ἄραί με εἰς τὸ ὄρος;»
565 Οὗτος δὲ ὁ λόγος τοῦ γέροντος ἦν· «Ἀρσένιε, δι' ὃ ἐξηλθες;»

Ἔλεγε δέ· «Λαλήσας πολλάκις μετεμελήθην, σιωπήσας δὲ οὐδέποτε.»

14. Ὡς δὲ ἐγγὺς ἦν τοῦ τελευτᾶν, εἶδον αὐτόν οἱ La mort de
S. Arsène.
570 ἀδελφοὶ κλαίοντα· καὶ λέγουσιν αὐτῷ· «Ἐν ἀληθείᾳ καὶ σὺ φοβεῖ, πάτερ;» Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· «Ἐν ἀληθείᾳ ὁ φόβος ὁ νῦν μετ' ἐμοῦ ἦν ἀφ' οὗ ἐγενόμην μοναχός.» Καὶ οὕτως ἐκοιμήθη.

Ἀμέλει ἀκούσας ὁ ἀββᾶς Ποιμὴν ὅτι ἐκοιμήθη
575 δακρύσας εἶπεν· «Μακάριος εἶ, ἀββᾶ Ἀρσένιε, ὅτι ἔκλαυσας ἑαυτὸν εἰς τὸν ὧδε κόσμον. Ὁ γὰρ μὴ κλαίων ἑαυτὸν ὧδε, αἰωνίως ἐκεῖ κλαύσεται. Εἴτε οὖν

553/573 cf. P.G. 65, 105 B 7 - C 10 558 cf. Ioh. 7, 30; 8, 20 574/
579 cf. P.G. 65, 105 C 14 - D 4

ἔδῶ ἐκὼν, εἴτε ἐκεῖ ἀπὸ βασάνων, ἀδύνατον μὴ κλαῦσαι.»

580 Διηγῆσατο δὲ ὁ ἀββᾶς Δανιήλ περὶ αὐτοῦ ὅτι «Οὐδέποτε ἠθέλησε λαλήσαι ζήτημα τῆς γραφῆς, καί-περ. δυνάμενος λαλήσαι εἰ ἤθελεν. Ἄλλ' οὐδὲ ἐπιστολὴν ταχέως ἔγραφεν.

585 Ὅτε δὲ ἤρχετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν διὰ χρόνου, ὀπίσω τοῦ στύλου ἐκαθέζετο, ἵνα μηδεὶς ἴδῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, μηδὲ αὐτὸς ἄλλου πρόσχη.

Ἦν δὲ τὸ εἶδος αὐτοῦ ἀγγελικόν, ὡς τοῦ Ἰακώβ, ὀλοπόλιος, ἄστεῖος τῷ σώματι· ξηρὸς δὲ ὑπῆρχεν, f. 196 (σιβ)^r εἶχε δὲ τὸν πώγωνα μέγα φθάνοντα ἕως τῆς κοιλίας.
590 Αἱ δὲ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ ἔπεσον ἀπὸ τοῦ κλαυθμοῦ. Μακρὸς δὲ ἦν, ἀλλ' ἐκυρτώθη ἀπὸ τοῦ γήρωσ.

Τελευτᾶ δὲ ἐτῶν ἐνενηκονταπέντε. Ἐξῆλθε δὲ ἀπὸ τοῦ παλατίου τοῦ τῆς θείας μνήμης Θεοδοσίου τοῦ
595 μεγάλου ὧν ἐτῶν τεσσαράκοντα, πατῆρ γενόμενος Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου τῶν θειοτάτων βασιλέων. Καὶ ἐν τῇ Σκήτη ἐποίησεν ἔτη τεσσαράκοντα, καὶ δέκα εἰς Τρώην τῆς ἄνω Βαβυλῶνος κατέναντι Μέμφεως, καὶ ἔτη τρία εἰς τὸν Κάνωπον Ἀλεξαν-
600 δρείας, καὶ ἄλλα δύο ἔτη πάλιν εἰς Τρώην· καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τελέσας ἐν εἰρήνῃ καὶ φόβῳ θεοῦ τὸν δρόμον αὐτοῦ, ὅτι ἦν ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πλήρης πνεύ-ματος ἀγίου καὶ πίστεως.

Κατέλιπε δὲ μοι τὸν χιτῶνα αὐτοῦ τὸν δερμάτινον,
605 καὶ τρύχινον καμίσιον λευκόν, καὶ σανδάλια σεβένινα. Καὶ ἐγὼ ὁ ἀνάξιος ἐφόρεσα αὐτὰ ἵνα εὐλογηθῶ.»

Τοῦτο τὸ πέρας τοῦ βίου τοῦ μακαριωτάτου Ἀρ-
σενίου ὡς ἐν ὀλίγοις δεδειγμένον, οὐ κατὰ τὸ πλῆ-
θος τῶν ἀξιαγάστων αὐτοῦ πρακτικῶν, ἀλλὰ κατὰ τὸ
610 φθάσαν βραχυμερὲς βραχὺ παραδοθῆναι παρὰ τῶν ὁ-σίων γερόντων.

Ἡμεῖς δ' οὖν καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ληψάμενοι, οὐκ ὠ-
κνήσαμεν τόλμη χρώμενοι προσθεῖναι ἔτι τοῖς εἰρη-
μένοις, τῆς μὲν πενιχρολογίας ἡμῶν δήλωσιν, τοῦ δὲ

580/606 cf. P.G. 65, 105 D 5 - 108 B 5 601/602 cf. II Tim. 4, 7 602/
603 Act. 11, 24

578 ἔδῶ *cod.* 586 πρόσχη *cod.*; cf. *autem* l. 280 589 μέγα] *sic cod.*
596 ὠνωρίου *cod.*; cf. ll. 13, 168 et 181 598/599 μέμφεος *cod.*

615 πρὸς τὸν ἅγιον πόθου ἀποπλήρωσιν.

15. Ὡ μακάρων μακαριώτατε Ἀρσένιε, τὸ καθαρὸν *Vertus supérieures*
τοῦ πνεύματος καταγώγιον, τίς ἀξίως ἐφικνεῖται λόγος *d'Arsène.*
τῶν κατορθωμάτων σου; Ποῖον δὲ εἶδος ἀρετῆς πρῶ-
τον ἐπαινέσομαι;

620 Ἄναχῶρησιν κόσμου; Καὶ τίς οὕτως θείας φωνῆς
ἐπακηκοῶς κατέλιπε κόσμον θᾶπτον καὶ τὰ ἐν κόσμῳ,
πρὸς τὸν τόπον καὶ τρόπον τῆς σωτηριώδους κα-
ταπαύσεως προσδραμών; Ἄβραάμ ὁ πατριάρχης; Ἄλλὰ

625 ἄσκευος, μόνον ἐπωμάδιον τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν
φέρων | ἠυλίσθης ἐν τῇ ἐρήμῳ· βασιλῆιοι δὲ αὐλαὶ *f. 196 (σιβ')^v*
οὐ καθείλκυσαν, ἀξιωματῶν ὑπεροχαὶ οὐχ ὑπεκράτη-
σαν· μύρων καὶ θυμιαμάτων εὐωδίαὶ οὐ κατεθήλυναν·
χιλιάς χρυσοζώνων παρεστῶσα οὐ περιέτρεψεν· ὅσον

630 ταῦτα ἐκείνου θα(υμα)σιώτερα.

Προσευχῆς ἐργασίαν; Καὶ τίς οὕτως συστραφεῖς
τῶν αἰσθήσεων ἔξω τε κόσμου καὶ τῶν κάτω καὶ
φαντασιούντων χαρακτήρων γενόμενος θεῶ συλλαλήσαι
ἠξίωται; Μωσῆς ὁ μέγας ἀναχθεὶς ἐν τῷ Σιναίῳ

635 ὄρει; Ἄλλὰ καὶ σὺ ἐν τῷ τῆς προσευχῆς στύλῳ
ἐφθακῶς συνομιλεῖν θεῶ ἠξίου ἐκάστοτε. Κακεῖνος τὸ
πρόσωπον ἐντεῦθεν δόξη περιήστραπτο· σὺ δὲ οὐχ ὀ-
λως πῦρ τῷ ὀρῶντι ἐδείκνυσο – ὡ τοῦ θαύματος –
τῇ δι' εὐχῆς πρὸς θεὸν συναφείᾳ φλόξ δεικνύμενος,

640 ἐφόμοιος ὢν τοῦ μετεχομένου ὁ μετέχων, ἄγγελος
πυριφλεγέθων καὶ, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν, τῆς Μω-
σαϊκῆς δόξης ὑπερφερέστερος; Τί δὲ ἡ στάσις ἢ
πάννουχος; ἢ νύξ ὡς ἡμέρα ταῖς προσευχαῖς σου
ἐπεφώτιστο, ὡς ὁ θεῖος Δαυῖδ ἐμελογράφησεν·

645 Ἡλίῳ σε παριστῶν τῇ εὐχῇ, ἥλιον παρέπεμπε(ς), τὴν
κυκλικὴν περιδρομὴν ποιούμενος. Ὡ ἥλιε καὶ τοῦ
ὄντως ἡλίου ἐφάμιλλε, ἢ διάνοιά σου φωτὸς ἐγκύμων
ὑπάρχουσα, ἡλιακῶν ἀκτίνων καθαρώτερον τοὺς λο-
γισμοὺς ἠφίει εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ὑπὲρ τοὺς
650 οὐρανοὺς ἀνατρέχοντας.

Ἡσυχίας τερπνότητα; Καὶ ὥπται τίς σου φιλη-

632/633 cf. GREG. NAZ., *Or. 2 (Apologetica)*, 7, 1-6 (S.C. 247, p. 96) 636/
637 cf. Ex. 34, 30 643/644 cf. Ps. 138, 12

630 θασιώτερα *sic cod.* 645 ἥλιον παρέπεμπε(ς) ἥλιῳ παρέπεμπε *cod.* (*cf.*
autem ll. 696-697)

συχώτερος, τῶν ἀνθρωπίνων θορύβων ἀφιστάμενος καὶ πρὸς θεὸν μόνον μετεωριζόμενος; Πυθαγόραν φασὶ τὸν φιλόσοφον ἄλλω μὲν οὐδενί, βουσί δὲ καὶ ὀρνέοις
 655 προσλαλεῖν ἡσυχίας ἔρωτι· σὺ δὲ τούτου τὸ ἀφιλόσοφον διήλεγξας ὡς μικροπρεπές, μηδὲ φωνῆς ὀρνέου ἐπαῖωντα τὸν ἡσυχαστὴν ἡρεμεῖν. "Εοικέ σου ἡ καθαρὰ καρδία κατεστορεσμένῳ γαλήνῃ βαθείᾳ, πόρρω τῶν τῆς πονηρίας πνευμάτων βα(λ)λόντων, ἐπιπνοίᾳ πνεύματος ἀγίου, ἐν ᾧ τὸν πλοῦν διαπεράνας, εἰς τὸν ἀκύμονα λιμένα εἰσελήλυθας τῆς ἄνω βασιλείας. |

Ταπεινοφροσύνης ὕψος; Καὶ τίς οὕτως ἐταπείνου f. 197 (σιγ)^r ἑαυτὸν ἐν εὐτελείᾳ ἐσθῆτος; καὶ τίς οὕτως τὰ ἔνδοξα ἔχων ἐν βασιλεῦσι καὶ πολὺς ἐν παιδεύσει, ὕστατος
 665 ὠφθῆ ἐν ἀποκρύψει εὐγενείας τε καὶ σοφίας τῆς ἀπολλυμένης; Ὁ χρυσοστόλιστος, πενιχροφόρος· ὁ πολύσοφος, ἄσοφος· ὁ πολυμαθέστατος, ἀγροικιζόμενος καὶ μαθ(ητ)ιούμενος ταῖς ἐπερωτήσεσι, ταῖς ἐκμαθήσεσι.

Προσπαθείας νεκρότητα; Καὶ παρεῖκες ἐτέρῳ πλέον
 670 ἔχειν τὸ πρὸς τοὺς ἀγχιστεύοντας ἄσχετον. Ἐντεῦθεν σοι κληρονομία βασιλεία οὐρανῶν, τὴν ἀφ' αἵματος κληρονομίαν φεύγοντι. Ἐντεῦθεν σοι τὸ λέγειν· «Ἐγὼ πρὸ ἐκείνου ἀπέθανον», τῷ προαιρετικῷ δηλαδὴ θανάτῳ, τοῦ φυσικῶς προτεθνηκότος σου. Ἐντεῦθεν
 675 τὸ μακάριόν σου ἐπίφθεγμα ἐκεῖνο, «Ἄρσένιε, δι' ὃ ἐξῆλθες;», ὃ ἄδουσι χοροὶ μοναζόντων, φέροντες σωτηρίας ἐφόδιον· ἀμαρτίας γάρ ἐστιν ἐμπόδιον, τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐξεληλύθαμεν ἐκ κόσμου ἐπαναμιμνήσκον
 680 καὶ πρὸς μηδὲν ἄλλο ἢ περὶ τοῦδε μόνου φροντίζειν.

Τί δὲ ἡ ἀγαλλίασις τῆς θείας κατανύξεως, μελέτη θανάτου ἀενάως πελάζουσα ἐν τῇ καθαρᾷ καρδίᾳ σου, ἐξ ἧς τὰ ρεῖθρα τῶν δακρύων ἀνελλιπῶς προχέοντα πυρσόν σοι ἀνῆψε θείας ἀγαπήσεως;

685 Τῇ σωφροσύνῃ δεύτερον Ἴωσήφ σε εἰκότως καλέσαιμι. Ἐκεῖνος τῆς Αἰγυπτίας οὐκ ἐάλω ταῖς πάγαις, ὡς δορκὰς ἐκ βρόχων ἀποπηδήσας. Ἀλλὰ καὶ σὺ τὴν συγκλητικὴν, εἰ καὶ οὐκ ἐφ' ὁμοίοις πάθει

685/687 cf. Gen. 39, 7-12 687 cf. Sir. 27, 20; Prov. 6, 5

657 ἐπαῖωντα] sic cod. 659 βαλόντων cod. 668 μαθιούμενος cod.

676 διὸ sine interrogazione cod. (cf. l. 565) 686 οὐκ ἐάλω cod. 688

ἐφόμοις cod.; an legendum ἐφομοίς (cf. l. 640)?

προσελθοῦσαν, πόρρω ἔξωστράκισας, τὸ τοῦ θήλεος
690 μνημόσυνον ἐξαίρων ἐξ ἀγνῆς καρδίας σου, ὡς ἀληθῶς
φερώνυμος ἄρσης καὶ οὐδὲν θηλυπρεπὲς ἐπιφερόμενος.

Τῇ ἐγκρατεία τὰ πάθη πτερνίζων, τὸν πατριάρχην
Ἰακῶβ ἐζήλωσας, ἐσθίων διὰ τὸ ζῆν, οὐ ζῶν διὰ
τὸ ἐσθίειν· ὁ γὰρ τοῖς ἔξω λόγῳ πεφιλοσόφηται,
695 τοῦτο σοι ἔργῳ ἐκάστοτε ἐπεπλήρωτο. Τῇ ἀγρυπνία
ὡς ἀσώματος διετέλεσας, κοιμίζων τοὺς ἀστέρας ταῖς
ἐγρηγόρσεσι, παραπέμπων τὴν νύκτα ταῖς ἐπικλήσεσι,
| πάσης ἀρετῆς ἀνάπλεε, παντὸς κατορθώματος ἐπί- f. 197 (σιγ')
μεστε.

700 16. Ὡ φωστῆρ τῆς ὑπ' οὐρανὸν φανώτατε, ὦ ἀστήρ
ἡσυχαστῶν αὐγοειδέστατε, ὦ κλέος μοναστῶν πο- *Invocations*
λυευκτότατον, εὐγε ἄγγελε ἐπίγειε, ἐπτερωμένε ἀπα- *finales.*
θείας ὠραιότητι· εὐγε, σκεῦος ἐκλογῆς ἡγιασμένον,
Παύλου τοῦ ἱεροῦ ὁμοστάσιε· εὐγε, ἀρετῶν παράδει-
705 σε, παντὸς ὠραίου κατορθώματος πεπυκασμένε· εὐγε,
οὐρανὲ κατάστερε, ποικίλοις ἀνδραγαθήμασι δεδημι-
ουργημένε ἐφ' ὕψει τοῦ βίου σου. Εὐγε μοι, ὦ θεία
καὶ ἱερὰ κεφαλὴ, ἡ ἄνωθεν ἡμᾶς ἐποπτεύουσα ἴλεως,
ἡ σὺν ἀγγέλοις χορεύουσα ἐν αἰδιότητι καὶ τὴν ἔλ-
710 λαμψιν τῆς μακαρίας τριάδος ὑποδεχομένη, προσεύχου
ὑπὲρ εἰρήνης τῶν ἐκκλησιῶν, παρακάλει ὑπὲρ τοῦ
ἱερατικοῦ τάγματος, δυσώπει ὑπὲρ τοῦ μοναδικοῦ πλη-
ρώματος, ὁ τούτου διάκοσμος. Οἶδας ὡς πολὺς ὁ καθ' ἡ-
μῶν τοῦ ἐχθροῦ πόλεμος, ἰστῶν τὰς παγίδας παν-
715 ταχόθεν, ἀλῶναι τὸν ταπεινὸν μοναχόν. Στήθι, ἴλαθι,
προπολέμησον ὑπὲρ τοῦ σοῦ πνευματικοῦ σπέρματος·
βόησον ὑπὲρ τῆσδε τῆς ἐλαχίστης ποιίμνης σου· ἀπέ-
λασον λύκους νοητοῦς εὐκτικῇ παρρησίᾳ σου. Ἔχεις
εὐμενῆ ὄνπερ ἐπεπόθησας· εὐρες χαρὰν ἣν προείλου·
720 ἀπολαύεις τῶν ἀρρήτων ἀγαθῶν, ὧν τὴν ἔφεσιν
προεγεύσω. Ὑπέδυσ τὸ φῶς ὃ ἐνταῦθα ἀμυδρῶς
προηυγάσθης, ἀντὶ πάντων συγκραθεῖς τῷ θεῷ τῷ
λίαν ἐραστῷ σου νυμφίῳ, ἐξ ὧν πέπονθας καὶ νε-
νίκηκας μετὰ Χριστοῦ. Τοῖς πειραζομένοις βοηθῶν
725 ἐκάστοτε μὴ παύση, ὁ νέος ἡμῖν Σαμουήλ, ὁ τὰ
ἔμπροσθεν προβλέπων τρανότερον. Γενοῦ ἡμῖν λύχνος
ἀείφωτος διακριτικῆς ἔξεως, μὴ ἐμπαρεῖναι ταῖς σκο-

703 cf. Act. 9, 15

694 λόγου *cod.* 710 ὑποδεχομένης *cod.*

τειναῖς τοῦ διαβόλου μεθοδείαις, ὀπλίζων ἡμᾶς ταῖς
εὐανδρίαις στήκειν, μὴ κατολιγωρεῖν τῆς ἀσκήσεως,
730 μὴ ὑφεῖναι τῇ πλάνῃ τῶν ἀοράτως τε καὶ ὄρωμένως
πολεμούντων, ὡς ἂν μετὰ Χριστοῦ νικήσοντες, αὐ-
τῷ καὶ συνδοξασθησόμεθα· | ᾧ πρέπει πᾶσα τιμὴ καὶ f. 198 (σιδ')
προσκύνησις σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι,
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

INVENTION DES RELIQUES ET MIRACLES DE
 SAINTE PHOTINE LA SAMARITAINE

BHG 1541m

La Samaritaine de l'Évangile, transformée en martyre par la grâce des hagiographes⁽¹⁾, a un dossier assez fourni: six Passions (BHG 1541-1541g), dont la dernière a été publiée récemment⁽²⁾.

Reste inédite une «Invention des reliques», accompagnée de Miracles. Elle n'est connue que par un seul manuscrit, le n° 1214 de la Bibliothèque nationale de Florence, qui est du XIV^e siècle⁽³⁾.

Elle a du moins le mérite de nous assurer qu'une église de sainte Photine se trouvait tout près des Chalcostrateia et qu'on y vénérât ses reliques⁽⁴⁾.

(1) *Comm. martyr. rom.*, p. 105.

(2) Dans les *Cahiers d'Orientalisme*, n° 8 (Genève, 1984), p. 94-103.

(3) *Anal. Boll.*, t. 15 (1896), p. 408; cf. EHRHARD, *Überlieferung*, t. 3, II (= T.U. 52, II), 1952, p. 912-913.

(4) Le P. Janin, *Églises et monastères*, p. 499-500, en doutait.

CODEX UNICUS

Florentinus, Bibliothecae Nationalis Centralis, gr. 50 (Com. B.I. 1214),

f. 242^v-249

saec. XIV

Ἡ εὔρεσις τῶν λειψάνων
τῆς ἁγίας μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς
καὶ μερικῆ ταύτης θαυμάτων διήγησις.

f. 242^v

1. Τῶν μὲν ἔξωθεν οἱ συγγραφεῖς ἄλογα ζῶα καὶ *Prologue.*
5 φυτὰ καὶ πάθη αἰσχρὰ καὶ μύθους καὶ πλάσματα
λόγου καὶ μνήμης ἀξιῶσαι οὐκ ὤκνησαν· ἡμεῖς δὲ
εἰ καὶ τὰς εὐεργεσίας παραδράμωμεν, αἷς καθ' ἐκάστην
διὰ τῶν εὐηρεστηκότων ἁγίων τῷ θεῷ ἐντροφῶμεν,
καὶ λήθης βυθοῖς αὐτὰς παραδώσομεν, πῶς οὐχὶ κα-
10 ταγέλαστοι λογισθησόμεθα καὶ πάσης συγγνώμης ἀνά-
ξιοι; Λεγέσθω τοιγαροῦν καὶ προτιθέσθω εἰς μέσον
ἅπερ ὁ καθ' ἡμᾶς χρόνος ἤνεγκε διὰ τῆς μυροφόρου
καὶ μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς ἀξιοθαύμαστα καὶ ἀξιέ-
παινα πράγματα, Φωτεινῆς ἧ παρὰ τὸ τοῦ Ἰακώβ
15 φρέαρ ὁ κύριός ποτε συνωμίλησε, τὰς διατριβὰς ἐπι-
ἐπὶ γῆς ποιούμενος κατὰ τὴν θεανδρικὴν αὐτοῦ οἰ-
κονομίαν, ἵνα μοι μεταδῶ τοῦ βελτίονος τὸ χεῖρον
προσειληφώς. Πρῶτον δὲ ἀναγκαῖον τὰ περὶ τῆς
φανερώσεως καὶ ἀναδείξεως τοῦ τιμίου ταύτης λειψά-
20 νου τῷ λόγῳ διαλαβεῖν, εἴθ' οὕτως καθεξῆς καὶ με-
ρικὴν θαυμάτων διήγησιν ποιήσασθαι, ἵνα μὴ κατὰ
τὸν καταχώσαντα δοῦλον τὸ τάλαντον εὐθυνθῶμεν
ἀνακρινόμενοι ὑπὸ τοῦ κυρίου.

2. Κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους δυσκρασίας ἐπιγε- *Une terrible*
25 νομένης ἀέρων καὶ πάθους ἐνσκήψαντος ἐν τῇ μεγάλῃ *maladie des yeux.*
πόλει ταύτῃ τῇ Κωνσταντίνου, τὰς ὄψεις ἐλεεινῶς
οἱ ἄνθρωποι κατεβλάπτοντο καὶ δεινῶς ἄγαν τοὺς
ὀφθαλμοὺς ἔπασχον· ῥεῦμα γὰρ ἄνωθεν κατιὸν ψυχρὸν
καὶ ὡσπερ διὰ σωλήνων τῶν ὀφθαλμῶν ἐκρέον τὰς
30 κόρας περιεκάλυπτε, τὸ μέλαν ὑπολευκαῖνον, ὅπερ δὴ
καθαπερεὶ κάτοπτρον ἐναπομάττει τὸ φῶς· καὶ οὕτως
ἀθλίως τοῦ γλυκυτάτου φωτός παρείχε τοῖς ἀνθρώποις
τὴν στέρησιν· ἠπόρει γὰρ ἐν τούτῳ καὶ χεῖρ ἰατρῶν
καὶ τέχνη καὶ ἐπιστήμη καὶ πά(ν)θ' ὅσα πρὸς θε-
35 ραπείαν οἱ πάλαι σοφοὶ τοῦ τοιούτου πάθους ἐπε-
νοήσαντο. Ἦν οὖν συμφορὰ μεγίστη διὰ πάντων
ἀθρόως χωροῦσα, καὶ λύσιν ἐφευρεῖν οὐκ ἦν τοῦ
κακοῦ. | Τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῶν παθῶν ἐπιγινόμενα *f. 243^f*

14/15 cf. Ioh. 4, 7-26 21/23 cf. Matth. 25, 26-28

34 πάθ' *cod.*

40 τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχουσιν εἰς παραμυθίαν, ὁρῶντας αὐτὰ
 καὶ τῇ ἔνδοθεν διαθέσει κατασοφιζομένους ἢ καὶ
 ποιοῦντας εὐχρηστα τῇ περιστολῇ· αὐτῶν δὲ τῶν
 φωστήρων πασχόντων, ἄχρηστα τὰλλα πρὸς περι-
 ποίησιν. Ὡσπερ γὰρ τῶν λοιπῶν ἐπὶ σχήματος με-
 νόντων στοιχείων, εἰ μὴ παρῆν τὸ φῶς, πάντα ἂν
 45 ἀνετράπη καὶ γέγονεν εἰς οὐδέν, οὕτως τῶ(ν) αἰσθητῶν
 πηρωθέντων ὀμμάτων καὶ τὰ λοιπὰ τοῦ σώματος μέρη
 τὴν οἰκείαν κινδυνεύουσιν ἐνέργειαν ἀπολέσαι. Ὅθεν
 πρὸς τὸν θεὸν ἰκέται γίνονται στῆσαι τὴν νόσον αὐ-
 τοῖς καὶ κοπάσαι τὴν θραῦσιν καὶ ἀνακωχὴν ποιῆσαι
 50 τῆς συμφορᾶς. Ὡικτειρεν οὖν θάπτον τὸ ἑαυτοῦ πλάσμα
 ὁ κύριος καὶ οὐ παρεῖδε τῶν οἰκείων δούλων τὴν
 δέησιν, ἀλλ' εὐμηχάνως λύει τὸ πάθος, καὶ πλείστα
 πρὸς τὸ συμφέρον ἅμα οἰκονομῶν, τοῖς πάσχουσι μὲν
 τὴν θεραπείαν δούς καὶ τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ θερα-
 55 πευτοῦ, τὴν μεγαλομάρτυρα δὲ Φωτεινὴν δοξάσας καὶ
 μεγαλύνας καὶ ὑποδείξας ἡμῖν, ὡς εἶ τις καὶ μετὰ
 ταῦτα τοιοῦτω πάθει ἀλώη, πρὸς ταύτην καταφεύζεται
 καὶ σωθήσεται. Καὶ σκοπεῖτε τὴν οἰκονομίαν, ὅπως
 σοφῇ· ἐνταῦθα γὰρ μοι τὸ τοῦ διηγήματος ἡδιστον.
 60 3. Συνετός τις ἀνὴρ Ἀβραμιαῖος τὴν κλῆσιν καὶ τὴν
 ἐνέργειαν, τῷ εἰρημένῳ πάθει ἀλοὺς ἤσχαλλεν, ἐδυσ-
 φόρει, τὸ θεῖον λιπαρῶν ἐνέκειτο μὴ περιῖδεῖν αὐτὸν
 τὰ ἔσχατα κινδυνεύοντα, ἀλλ' ὑποδειξαί οἱ ὁδὸν δι' ἧς
 ἄρα τοῦ ἡδίστου πᾶσι μὴ ἐκπέσοι φωτός. Ἄθυμῶν
 65 τοίνυν καὶ θρηνῶν ἐπὶ τούτῳ, τὸν ὕπνον εὗρεν τῆς
 ἀθυμίας ἀνάπαυαν, καὶ ὑπνώσας θεῖαν ὄψιν ὀρᾶ·
 ἢ δὲ ὄψις γύναιον ἦν γηραλέον ἤδη καὶ ἔξωρον
 καὶ ὄλον ὑπερηβηκός, στολὴν ἐκ μέσου ἠμφιεσμένον,
 προσηνὲς τὴν θέαν καὶ χαρίεν. Τοῦτο ἐδόκει λαμπάδα
 70 ὀρᾶν, τῶν ὀφθαλμῶν τε αὐτοῦ ἄψασθαι καὶ εἰπεῖν
 ἰλαρᾶ τῇ φωνῇ· «Οἱ τυφλοί, ἀναβλέψατε· καὶ οἱ ἐ-
 σκοτισμένοι, φωτίσθητε· ἰδοὺ γὰρ δι' ἐμοῦ τῆς μυ-
 75 ροφόρου καὶ μάρτυρος Φωτεινῆς τὰς ὄψεις ὑμῶν
 ἀμαυρωθείσας φωτίζει Χριστὸς καὶ καταπαύει τὸν
 πόνον καὶ κουφίζει τὰς ὀδύνας. Καὶ τοῦτο ὑμῖν τὸ
 σημεῖον· δασύ τι καὶ ἐξοφωμένον ἄντρον κατέχει με
 ἔνδον, καὶ ἀνορύξας εὐρήσεις με καὶ ἐπιλάμψει σοι

Une première guérison.

f. 243^v

49 cf. Ps. 105, 30; Num. 16, 48 et 50

45 τῶ *cod.* 69 χάριεν *cod.*

φῶς σὺν ὄλῳ τῷ οἴκῳ σου καὶ πᾶσι τοῖς τὸ ὄνομά
μου διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικαλεσαμένοις.» Ἄμα ταῦτα
80 λέγουσα ὑπεδείκνυ τὸν τόπον τῆ χειρὶ· καὶ ὅς κατὰ
λογισμὸν τοῦτον ἐσημειοῦτο· ὅθεν καὶ τὸν ὕπνον εὐθύς
ἀποτιναξάμενος, δρομαίως πρὸς τὸν τόπον ἦει, προσε-
ταιρισάμενος καὶ ἄλλους εἰς τὴν ὄψιν ταύτην, καὶ
ἀνεκοινώσατο· καὶ δὴ μικρὸν τῷ ἔργῳ τάλαιπωρή-
85 σαντες εὐρίσκουσι τὸν ἄσυλον θησαυρόν, τὸν ἀληθῆ
μαργαρίτην, τὸ κρίνον τὸ εὐανθές, τῆς μεγαλομάρτυρος
Φωτεινῆς τὸ τίμιον λείψανον ὑπὸ δόμον ὑπόγειον
κεκρυμμένον, κατὰ τὴν ὄρασιν τοῦ ἀνδρὸς ἀμυδρῶς
περισῶζον τοὺς χαρακτῆρας. Εὐθύς οὖν ὁ κάμνων
90 τούτῳ περιπλακείς περιεπτύσσετο, κατησπάζετο, τοῖς
δάκρυσιν ἔπλυνε, τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑπήρειδεν ἐπ' αὐτῷ,
καὶ πάσης ἀπηλλάττετο παραχρῆμα ἀμβλυωπίας. Συνῆ-
γε δὲ ἡ φήμη καὶ πλήθη πολλὰ ὥσπερ ἐλάφους
ἐφ' ὕδατα καὶ πάντες ἅμα τῷ προσεγγίσει τούτῳ
95 ῥᾶον τὴν ἴασιν εὕρισκον. Ἐν αὐτῷ τοιγαροῦν τῷ
τόπῳ καὶ ναὸν ἀνεγείραντες ἐπ' ὀνόματι τῆς μεγα-
λομάρτυρος Φωτεινῆς, ὑπὸ σορὸν κατέθεντο τὰ μαρ-
τυρικὰ λείψανα· ἔστι δὲ ἃ καὶ πιστῶς διείλοντο εἰς
ἀλλήλους, ἵν' ἔχοιεν αὐτὰ παντὸς κακοῦ ἀποτρόπαιον.
100 Τὴν δὲ τῆς εὐρήσεως ἡμέραν ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι
τοῦ νῦν τιμῶμεν καὶ πιστῶς ἐορτάζομεν κατὰ τὴν
εἰκάδα τοῦ Αὐγούστου μηνός (1).

4. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ θείῳ ναῷ καὶ γυνὴ τῶν ἐ- *Deux autres*
πιφανῶν ὑπὸ τῆς φήμης συνελαθεῖσα ἀφίκετο, ἣτις *guérisons.*
105 ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀμβλυώπτου-
σα, ἴασιν τοῦ πάθους οὐχ εὕρισκεν, ὅλον τὸν βίον
ἐαυτῆς τοῖς ἰατροῖς καταδαπανήσασα. Τότε μέντοι τῆς
θείας ἐπιτελουμένης μυσταγωγίας μέσον ἵσταμένη τοῦ
πλήθους, τοὺς ὀφθαλμοὺς | ἀπάντων ἐφ' ἑαυτὴν ἐπε- *f. 244^f*
110 σπᾶτο, κατελεοῦντας αὐτὴν τοῦ πάθους καὶ ἐποι-
κτεῖραντας· πρὸς δὲ τῷ τέλει τῆς δοξολογίας ἐπι-
βλήματι διαλαβὼν τῆς μάρτυρος ὁ ἱερεὺς λείψανον,
τοῖς πάσχουσιν ὀφθαλμοῖς τῆς γυναικὸς ἐπετίθει· καὶ

85/86 cf. Matth. 13, 45

109/110 ἐπισπᾶτο *cod.*

(1) Le 20 août est la date d'une fête de sainte Photine. Cf. *Synax. Eccl. CP.*, col. 912.

115 παρευθὺ τοῦ πόνου λωφήσαντος, ἀκώλυτον ἀπέλαυε
 τοῦ ὄραν· παννύχιόν τε ποιησαμένη τῇ μάρτυρι τὴν
 εὐχαριστίαν ἐξῆει κηρύσσουσα, καὶ καταγγέλλουσα τὴν
 θεραπείαν· καὶ πάντας ὅσους τὰς ὄψεις ἐώρα λελωβη-
 μένους πρὸς τὴν ἴασιν ἔπεμπε τοῦ πάθους ἀπαλλαγὴν.
 120 Εἶθ' οὕτως καὶ τις ἀνὴρ κάλλη γυναιῶν περιεργαζό-
 μενος καὶ μοιχὸς αὐτόχρομα τῷ τοιοῦτῳ τρόπῳ γι-
 νόμενος κατὰ τὴν κυριακὴν καὶ θεῖαν φωνήν, μισθὸν
 τῆς περιέργου θεᾶς τὴν πήρωσιν εὐρίσκει, ὅπως καὶ
 μὴ βουλόμενος ἀπόσχηται τῶν κακῶν, τῷ μὴ πρὸς
 125 γυναικας μόνον ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλο μηδὲν μὴ δύ-
 νασθαι ὅλως ἐποφθαλμίσει. Τὸ δὲ σκότος τοῦτο φῶς
 αὐτῷ τῶν ἔνδοθεν ὀμμάτων ἐγένετο διὰ τῆς ἀοιδίου
 μάρτυρος Φωτεινῆς. Εἶχε μὲν γὰρ οὕτως ὁ κάμνων,
 καὶ σφοδρῶς ταῖς ἀλγηδόσιν ἐτρύχετο. Τῇ μεγάλῃ δὲ
 130 προσιών, ἰκέτης ἦν ἐλεεινὸς καὶ τὸν ἔλεον θηρᾶσθαι
 παρεκάλει. Τί οὖν; Ἄρα γε παρεῖδε τοῦτον ἢ μάρτυς
 καὶ ἐβδελύξατο καὶ τῆς κοινῆς οὐ μετέδωκε χάριτος;
 ἢ μετέδωκε μὲν τοῖς ἔξωθεν ὀφθαλμοῖς, τοὺς ἔσωθεν
 δὲ οὕτως ἀθεραπεύτους εἶασεν; ἢ κακείνους μὲν
 135 ἐπεσκέψατο, οὐ δαψιλῶς δέ; Πολλοῦ γε καὶ δεῖ,
 συμπαθείας γέμουσα καὶ χρηστότητος. Ἐποφθεῖσα τοί-
 νυν τούτῳ κατ' ὄναρ· «Εἰ βούλει» φησὶν «ὦ οὔτος,
 φωτὸς ἀπολαῦσαι καὶ καθαρωτάτης τεύξασθαι τῆς ὑ-
 γειίας, ἀπόταξαι τῷ κόσμῳ καὶ τοῖς τοῦ κόσμου καὶ
 τὸν σταυρὸν ἐπὶ τὸν ὦμον ἄρας ἀκολούθησον τῷ
 140 Χριστῷ, καὶ ἔση βλέπων καλῶς· διανοιχθήσονται γάρ
 σου μετὰ τῶν ἔξω καὶ οἱ ἔνδοθεν ὀφθαλμοὶ καὶ οὐ
 μὴ προσκόψης ἔτι πρὸς λίθον τὸν πόδα σου.» Καὶ
 ἤκουσεν ὁ ἀνὴρ καὶ πᾶσι τούτοις συνθέμενος ἀψευδῶς,
 δισσῶς τὴν σωτηρίαν ἐλάμβανε· καὶ διαναστὰς αὐτίκα
 145 τὴν κόμην τε ἀποκείρεται καὶ τὸ ἀγγελικὸν ἐνδύεται
 σχῆμα καὶ φωτίζεται τὰς ὄψεις εὐθέως τὰς | τῆς f. 244^v
 ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· καὶ ἦν μεγαλύνων καὶ
 εὐλογῶν τὸν θεὸν τὸν δό(ν)τα τοιαύτην χάριν τοῖς
 αὐτὸν φοβουμένοις ἐν ἀληθείᾳ· ὅθεν καὶ πολλὴ κα-
 150 τάνυξις εἰσῆει τὸν ἄνδρα, ὥστε τὸ λοιπὸν τῆς ζωῆς
 αὐτοῦ ἐν μετανοίᾳ τελέσαι.

121/122 cf. Matth. 5, 28-29 139/140 cf. Matth. 16, 24; Marc. 8, 34; Luc.
 9, 23 142 cf. Matth. 4, 6; Ps. 90, 12

114 ἀπέλαβε *cod.* 115 τε] τι *cod.* 137/138 ὑγείας *cod.* 148 δότα
cod.

5. Ἄλλὰ τίς ψάμμον ἀριθμήσοι παράλιον ἢ τῶν *Un bauf guéri.*
 ἄστρον διαμετρήσοι τὰ πλήθη ἢ σταγόνας ὑετῶν καὶ
 χιόνων καταφοράς; Ῥᾶον γὰρ τούτων καθ' ἓν δια-
 155 λαβεῖν καὶ ἱστορήσαι τῷ νῶ ἢ τὰς καθ' ἑκάστην
 γινομένας παρὰ τῆς ἀθληφόρου Φωτεινῆς ἰάσεις τῷ
 λογισμῷ περιλαβεῖν καὶ τῇ γραφῇ παρενθεῖναι. Ἐν
 δὲ εἰπόντες, παλαιᾶς ἐχόμενον ἱστορίας καὶ μέχρις
 ἡμῶν ἦκον τῷ παιδί πρὸς πατρός παραπέμπεσθαι,
 160 προσθήσομεν καὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν αὐτοῖς μάρτυσιν ὀλίγα
 ἄττα, καὶ οὕτω τῷ λόγῳ τέλος αἴσιον ἀπονέμωμεν.
 Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς μεγάλη πόλει ταύτῃ τῇ Κωνσταν-
 τίνου τόπος ἐστὶ πλησίον τοῦ μεγίστου τῆς Θεοτόκου
 ναοῦ τῶν Χαλκοπρατίων⁽²⁾, τοῦ Μήδα πρὶν ἐπι-
 165 κεκλημένος, ὅστις ἔπαρχος π[α]ραιτωρίων ὡς λέγεται
 γεγονῶς τῷ περιφανεῖ τῆς ἀξίας περίβλεπτον ἐκέκτητο
 καὶ τὸ ὄνομα, καὶ τὸν τ[ρ]όπον οἰκῶν, ἀπ' αὐτοῦ τοῖς
 πᾶσι γνῶριμον ἐποίει. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ τόπῳ οἶκος
 εὐκτήριος εὐπερίγραπτος ἄγαν καὶ ταπεινὸς τῆς Θεο-
 170 τόκου τεῖπειντ, παρ' ᾧ δὴ καὶ φρέαρ τὸ μέχρι καὶ
 νῦν σωζόμενον ἐτύγχανεν ὄν, οὐ βαθεῖαν ἔχον τοῦ
 νάματος τὴν ἀπάντησιν, ἀλλ' ἐπιπολαίαν καὶ αὐτο-
 σχέδιον. Ἐπεὶ οὖν οὗτος ὁ τόπος οὐ μακρὰν τὸν
 αἰγιαλὸν ἀπέχει, ἀλλὰ καὶ τὴν ὡς τὸ Μίλιον⁽³⁾
 175 ἄγουσαν λεωφόρον δι' ἑαυτοῦ ἀναφέρει, παρῆει μιᾶς
 τῶν ἡμερῶν διὰ ταύτης ἀγέλη βοῶν· τούτων δὲ εἰς
 τοὺς ὀφθαλμοὺς λημῶν καὶ ὄλως πεπηρωμένος, ἦγετο
 πρὸς σφαγὴν· καὶ μέχρι μὲν τοῦ τόπου τούτου βίᾳ
 ἀνήει καὶ μάστιγι πλησσομένος ὤδευεν. Ἐπεὶ δὲ κατὰ
 180 τοῦτον ἐγένετο, — οἷα τὰ σά, Χριστέ μου, τερα-
 τουργήματα — πρὸς τὴν πηγὴν εὐθύς ἐκκλίνας ἀπέ-
 τρεχεν ἢ ποδῶν εἶχεν· καὶ δὴ προκύψας εἰς ταύτην
 καὶ πιῶν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς | ἐπιβαλὼν ἐν τῷ ὕδατι f. 245^r

152/153 cf. Sir. 1, 2

155 τὰς] ταῖς *cod.* 161 ἄττα *cod.* ἀπονέμωμεν] *sic cod.* 162 τῇ?] τὴν
cod. 164 μηδα *sine acc. cod.* 165 παραιτωρίων *cod.* 167 τρόπον *cod.*
 170 εἰπεῖν] *sic cod.*; *an legendum ἐνήν?*

(2) Sur le sanctuaire des Chalcopratées, voir JANIN, *Églises et monastères*,
 p. 237-242. Le Médas qui est nommé ensuite est un inconnu.

(3) Sur le "milion", voir JANIN, *Constantinople byzantine*, p. 103-104.

καὶ διαταράξας αὐτὸ καὶ περιρραντισθεῖς, ἐξαίφνης
 185 ὠρᾶτο βλέπων, ἀνεωγμένων καθαρῶς αὐτοῦ τῶν βλε-
 φάρων καὶ μηδὲν ἐχόντων ὅλως τὸ ἐμποδίζον ἢ
 προσιστάμενον. Εἶτα καὶ τοῖς λοιποῖς πάλιν ἑαυτὸν
 ἐγκαταμίξας βουσίν, οὐκέτι πρὸς <σ>φαγὴν αὐτοῦ τοὺς
 ἄγοντας, πρὸς θαῦμα δὲ καὶ ἔκπληξιν μεθίστα· συγ-
 190 καλέσαντες γὰρ τὸ περίοικον, τὸ γεγονός ἀπαγγέλ-
 λουσι καὶ τὴν τοῦ φρέατος αὐτίκα δύναμιν ἀνηρεύνουν,
 καὶ πόθεν εἶληφε τὴν τοιαύτην χάριν ἐσκόπουν. Ὅθεν
 καὶ ἀναψηλαφήσαντες εὖρον ἐν τῷ ὕδατι τίμια τῆς
 μεγαλομάρτυρος Φωτεινῆς ἐναποκείμενα λείψανα· καὶ
 195 τέως μὲν ἄγνωστα ἦν, οὔτινος ἄρα τῶν ἁγίων τυγ-
 χάνουσι· μετ' ὀλίγον δὲ τὴν πίστιν ἐκ τῶν ἔργων
 ἐλάμβανον· πολλοὶ γὰρ δι' αὐτῶν φωτισθέντες αὐτὴν
 ἐκείνην τὴν μακαρίαν καθ' ὕπαρ ἐωράκασι Φωτεινὴν,
 ταύτης εἶναι διασαφοῦσαν τὸ ἔρμαιον· διὸ καὶ τὸ
 200 βέβαιον ἀναντιρρήτως δεξάμενοι μετωνόμασαν εἰς ὄνομα
 τῆς μεγάλης εὐθύς καὶ τὸν εἰρημένον τῆς Θεοτόκου
 οἶκον, ἐν ᾧ τὸ φρέαρ ὑπῆρχε, τῆς Θεομήτορος
 πρώην λεγόμενον καθὰ δεδήλωται· ἧς δὴ καὶ εἰκὼν
 παλαιὰ σώζεται χάριν ἐκβλυστάνουσα[ν] ἄφθονον τοῖς
 205 ἐπικαλουμένοις αὐτήν. Ἄφ' οὗ δὴ χρόνου καὶ θαύματα
 καθ' ἐκάστην ἐν τῷ τοιῶδε τόπῳ βρῦει, οὐ τῇ ἐπιθέσει
 μόνῃ τῶν ἱερῶν λειψάνων τῆς μάρτυρος, ἀλλὰ καὶ
 τῷ ῥαντίσματι τοῦ πηγιμαίου ὕδατος ἐκείνου, ἐν ᾧ
 ταῦτα ἔκειτο· οὐ καὶ μίαν παροχὴν θαύματος ὁ λόγος
 210 ἤδη διαλαβεῖν βούλεται, οὐ πρὸ πολλῶν καιρῶν γε-
 νομένην, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ ἱστορηκότος πιστοῦ ἀνδρὸς
 περιόντος, ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν καὶ σὺν ἡδονῇ τοῖς
 πᾶσι διηγουμένου.

6. Ἱερε(ύς) ποτε τὸν ναὸν τοῦτον κατεῖχε, καὶ ὅσα *Encore une*
 215 τῷ ἱερεῖ νόμος, ἐπ' αὐτῷ ἔπραττεν· ὁ δὲ ἄρα καὶ *guérison.*
 παῖδα νεωκόρον εἶχεν ἀδελφιδουῖν, ὃς οὐ τοῦ ναοῦ
 μόνου ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ θείου πρὸς ὑπηρεσίαν ἦν·
 καὶ ποτε πρὸς <ς> τῇ πηγῇ ταύτῃ τῶν ὑποδημάτων
 τοῦ θείου ὁ παῖς ἀπέσμηχε τὸν πηλόν· | ἐφ' ᾧ δὲ *f. 245^v*
 220 τοῦτ' ἔπραττε, γύναιον εἰσῆλθε τὴν ἐκκλησίαν δριμείαις
 ὀδύναϊς βαλλόμενον τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ταῖς ἀλγηδόσι
 φωνὰς ἐπιπέμπον οἰκτράς, «Ἐλέησόν με» λέγον, «ἁγία
 Φωτεινή, παῦσαί μοι τὰς ὀδύνας τῶν ὀμμάτων, τῶν
 περιεχόντων ἀπάλλαξον πόνων καὶ τὸ γλυκὺ παράσχου

188 πρὸσφαγὴν *cod.* 191 ἀνηρεύνουν] *sic cod.* 204 ἐκβλυστάνου-
 σαν *cod.* 214 ἱερεῖ ποτε *cod.* 218 πρὸ *cod.*

225 μοι φῶς· εἰ δ' οὖν, κὰν ἐκλιπέτω μοι μετὰ τοῦ φωτός
 ἐν τάχει καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ δέξομαι τοῦτο προθύμως,
 καὶ ἔσομαί σοι εὐχαριστοῦσα.» Οὕτω μεγάλαις ἐπι-
 βοῶσα φωναῖς, δάκρυσι τὸ ἔδαφος ἐπλυνεν· ὁ δὲ
 230 παῖς οἷα παῖς – φιλεῖ γὰρ ἀναισθήτως τὰς τῶν
 πλησίων φέρειν συμφορὰς νεότης ἀπαλή[ς] καὶ ἀδά-
 μαστος –, θροηθεὶς ταῖς κραυγαῖς ἤκεν ὡς αὐτὸν
 φέρων ἐν χεροῖν καὶ τὸν σπόγγον ἐμπεπλησμένον
 ὕδατος θολεροῦ· καὶ φησι· «Τί πέπονθας, ὦ γύναι;
 235 τί σου ταῖς κραυγαῖς τοὺς γειννιῶντας ἐτάραξας καὶ
 θορύβων ἐπλησας τὰ ἐνταῦθα;» Ἡ δέ· «Τέκνον,
 ὄρας» εἶπεν, «ὅπως ἔχουσί μου οἱ ὀφθαλμοί; Πάντως,
 εἰ καὶ τῶν ἐμῶν οὐκ ἐπαισθάνη πόνων αὐτός, ἀλλ' οὖν
 τὸ πάθος ὄρας· ἀλλ' ἄγε δὴ με, μειράκιον, ἄπαγε
 240 πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς μάρτυρος· φέρε καὶ τὰ μαρτυρι-
 κὰ κατασπάσωμαι λείψανα καὶ τοῖς πάσχουσι μέλεσι
 προσεγγίσω ταῦτα· ναὶ μὴν, καὶ τοῦ ἀγιάσματος τοῖς
 ὀφθαλμοῖς ἐπιστάλαξον.» Καὶ ὁ παῖς πρὸς αὐτήν,
 ταύτην χειραγωγήσας πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς μάρτυρος
 «Ἀνακλίνου» φησὶν «ὑπὲρ ἐν τῷδε τῷ θώκῳ καὶ
 245 σοι τοῦ ἀγιάσματος ἀφθόνως ἐπιρρανῶ.» Εἶπε καὶ
 παραχρῆμα ταύτης οὕτως ἀνακλιθείσης τὸν σπόγγον
 ἐκεῖνος ὃν ἐπεφέρετο πεπλησμένον ὕδατος πηλώδους
 καὶ θολεροῦ, ἐν ὀφθαλμοῖς τῆς πασχούσης ἐκπιέσας
 ἄφνω, σὺν γέλωτι διαπαιίζων καὶ χλευάζων αὐτήν ἦν·
 250 ἡ δέ – ὡ τοῦ θαύματος – τῶν πόνων τε εὐθύς ἀπηλ-
 λάγη καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχεν ὀρθῶς βλέποντας, ὡς
 τὸ πρότερον· διὸ καὶ μεθ' ἡδονῆς τὸν θεὸν ἐδόξαζε
 καὶ τῇ μεγάλῃ τὴν εὐχαριστίαν ἀναπέμπουσα οἴκαδε
 ἦκει. Ὁ μέντοι παῖς καὶ εἰς ἄνδρας ἐληλακῶς οὐκ ἐ-
 255 παύσατο διηγοούμενος τὸ παρὸν θαῦμα· διὸ καὶ συγ- f. 246^r
 γραφῆς ἡμῖν ἄξιον ἐλογίσθη. Ἄλλα ταῦτα μὲν λέγειν
 καὶ γράφειν περιττὸν εἶναί μοι δοκεῖ καὶ πέρα τοῦ
 καθήκοντος· οὐ γὰρ ἐπιμετρεῖται χρόνῳ τὰ θαύματα,
 260 ἀλλὰ καθ' ἐκάστην ποταμηδὸν ἐνταῦθα βρύει, ὡς ἱστο-
 ροῦσιν οἱ ἐντυγχάνοντες καὶ οἱ εὖ πάσχουσιν ἐξαγ-
 γέλλουσι.

7. Τίς γὰρ οὐκ οἶδε τὸν κόμητα Ἀδριανόν⁽⁴⁾, τὸ *Le comte*
 περὶ αὐτὸν γενόμενον θαῦμα τοῖς πᾶσιν ἀνακηρύτ- *Adrien;*

230 ἀπαλής *cod.* 231 αὐτὸν] *sic cod.*

(4) Ce comte Adrien est un inconnu.

τοντα ; καὶ τὸν λιθοξόον αὐθις Κατακαλὸν τὸ εἰς
 265 αὐτὸν γεγονὸς ἐξηγούμενον ; "Ὅς ἐπειδὴ ποτε κίονας
 ἐν ὑπερώῳ τοῦ πλησίον οἴκου ἴστατο, μόλυβδον κα-
 ταχέων ἐφ' ὑγρὰν ὀπήν, τοῦ μολύβδου αὐθωρὸν τῇ
 παρατυχοῦση νοτίδι ὀπίσω ἐκτιναχθέντος, τοὺς ὀ-
 φθαλμοὺς δεινῶς ἐπλήγη καὶ ἐκτετύφλωτο· τὰ γὰρ
 270 βλέφαρα αὐτοῦ ὥσπερ ἐξωπτημένα ἀνέστραπτο καὶ
 παχυνθέντα ἀπηώρητο ἔξω καὶ σάρκες ἦσαν ἐν αἵματι
 περικαλύπτουσαι τὸν ταλαίπωρον· ὅθεν ἐπὶ τὰ μαρ-
 τυρικὰ καταφυγὼν λείψανα τῆς ἀοιδίμου καὶ μακαρίας
 ὡς ἀληθῶς Φωτεινῆς καὶ πρὸς ὄρθρον τοῖς ὀφθαλμοῖς
 275 αὐτοῦ περιθεὶς ἔκειτο ἐπὶ σκίμποδος, τῆς ἱεράς ὑπανα-
 γινωσκομένης τῷ λαῷ βίβλου· καὶ πρὸς ὕπνον τρα-
 πεῖς ἔδοξεν ἰδεῖν ἐν σχήματι γυναικείῳ τινὰ σεβα-
 σμίαν ἐπιλαβομένην αὐτοῦ τῆς χειρὸς ἄγειν πρὸς
 ἄλλα καὶ ἄλλα τῆς πόλεως μέρη, τελευταῖον δὲ πάλιν
 280 εἰς τὸν τοιόνδε ναὸν εἰσαγαγοῦσαν κατ' εὐθὺ τῆς ἰ-
 στορουμένης ἀγίας εἰκόνας τῆς μεγαλομάρτυρος ἀπορ-
 ρῖψαι τοῦτον· καὶ παραυτὰ τὸν ὕπνον ἀποτινάξασθαι
 καὶ ῥᾶον μὲν αὐτὸν γενέσθαι τὸν πόνον, ἰλαρὰν δὲ
 καὶ τὴν ὄρασιν, τοῦ ἐπιπορθοῦντος νέφους ἀπαλλα-
 285 γεῖσαν. Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸς αὐτὸν τὸν λιθοξόον ἤκον, ὃς
 δὴ καὶ πρὸς τὸ ἔργον τῶν μαρμάρων καὶ τῶν
 ψηφίδων τούτου τοῦ νεῶ ὑπηρέτησεν, ὅπερ εἰς κάλλος
 νῦν παρὰ Θεογνώστου θεοφιλοῦς ἀνδρὸς μετεσκεύα-
 στο, φέρε προσθῶμεν καὶ ἄλλο τι μικρὸν ἀφήγημα,
 290 κατ' αὐτὸν τὸν καιρὸν τῆς τοῦ θεοῦ τοῦδε δόμου
 ἀνοικοδομῆς γεγενημένον, παρ' ἡμῶν τε βεβαίως ἱστο-
 ρηθέν, καὶ πιστωσάμενον εἰς ἀποδοχὴν μεγίστην τῆς
 μάρτυρος τὸν ναὸν ἀνηγέρθαι. "Ὅτι μὲν γὰρ τὸν
 περιφανῆ τοῦτον καὶ πανευλαβῆ ἄνθρωπον, τὸν
 295 Θεόγνωστόν φημι, τῶν βασιλικῶν χρημάτων ταμία(ν)
 γενόμενον ὕστερον, αὐταῖς τοῦ ἄδου ταῖς πύλαις
 προσεγγίσαντα καὶ παρὰ τῶν ἰατρῶν ὅλως ἀπογνω-
 σθέντα, ἢ ἀθληφόρος ἰάσατο κὰν τούτῳ τὴν χάριν ὁ
 θεραπευθεὶς ἤμειψε καὶ πάντα καταβαλὼν εὐθέως τὰ
 300 περικυκλοῦντα τὸν ναὸν πολύτιμα δώματα, πρὸς κάλ-
 λος οὕτω καὶ μέγεθος μετερρύθμισεν αὐτόν, δηλοῖ δὲ
 καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ οὕτως φιλοτίμως ἀνακαινισθέν,
 δηλοῦσι δὲ καὶ πολλοὶ διὰ θείων ἀποκαλύψεων μνη-
 θέντες τοῦτο καὶ ἐξειπόντες τῷ ἰαθέντι μετὰ τὴν

*le sculpteur
 Katakalos;
 Théognoste,
 le bienfaiteur
 du sanctuaire.*

f. 246^v

305 ἴασιν, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὸς ὁμολογεῖ διὰ ταύτης ὡσπερ
Ἰεζεκίας εἰληφέναι τὴν προσθήκην τῶν ἡμερῶν δά-
κρυσι πολλοῖς ἐξιλεούμενος· ὃ δὴ καὶ ἐτελείωσε καλῶς
καὶ μετὰ δαψιλείας τὸ χρέος ἀπέτισε.

8. Φανερώτερον δὲ καὶ τελεώτερον ἐδείχθη τοῦτο, *Chute d'un*
310 ἀφ' ὧν καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ ἔργῳ τῆς ἀνοικοδομῆς *ouvrier.*
ἐθαυματούργησεν ἢ περίδοξος μεγάλα τε καὶ ἐξαίσια·
ἄρτι μὲν γὰρ εἰς ὕψος, ἐφ' ὅπερ νῦν διαμένουσι, τῶν
τοῦ ναοῦ τοίχων φθασάντων, ἔφηβος σκάφην ἐπι-
φερόμενος πεπληρωμένην τιτάνου πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέ-
315 ρος ἤγετο ἄνωθεν, πρὸς ὅπερ ἢ τῆς μεγαλομάρτυρος
θεία εἰκὼν ἴδρυται· προσκόψας δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως
ἐπιτρέχων τὸν ποῦν ἢ δειλιάσας ὡς φησι τὸ πολ-
λοστόν ὕψος ἐκεῖνο καὶ ἀχανές, σὺν αὐτῇ τῇ σκάφῃ
ἄθρόον ἄνωθεν κατηνέχθη πρὸς τοῦδαφος· τὸ δὲ
320 οὐ γῆ ἦν, ὅπως αὐτὸν διαπεφωνηκότα κἂν δέξαιτο,
ἀλλ' ὅλον μαρμάρους ὑπέστρωτο ὄρθιον ἰσταμένοις,
μεληδὸν τοῦτον δίκην μαχαίρας ὀφείλουσι κατασπα-
θίσαι· ὃ δὲ – ὦ τοῦ θαύματος – ὡσπερ ἐπὶ μαλακοῖς
ἄνθεσιν καταπεσών, ζῶν ὠρᾶτο καὶ ἔμπνους καὶ
325 περιπατῶν καὶ ἀλλόμενος καὶ μηδὲν βλαβεῖς ὅλως, *f. 247^r*
αὐτῆς εἰς μικρὰ καὶ λεπτὰ διαθραυσθείσης τῆς σκάφης.
Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τοὺς ζωγράφους μικρὸν ὕστερον
συμβέβηκεν· εἶχε μὲν γὰρ αὐτοὺς ἄνω τὸ στέγος
τῇ τέχνῃ τοῦτο καθωραϊζοντας· εἶτα περιθραυσθέντος
330 τοῦ ξύλου ἐφ' ᾧ τὸ βάρος τῆς κλίμακος ὅλης ὑπε-
στηρίζετο – ἐκ πολλῶν δὲ ἢ κλίμαξ αὕτη συνέκειτο
εὐφυῶς ξύλων –, πάντα αἰφνιδίως ἤγετο κατωφερῆ
σὺν αὐτοῖς τεχνίταις· καὶ μικροῦ δεῖν ἐξεκεντήθη-
σαν τούτοις καὶ συνετρίβησαν, εἰ μὴ παρῆν ὁ βο-
335 ηθὸς εὐθύς, ἥτις καὶ πρὶν τὸν νέον ἔσωσεν, καὶ
θᾶπτον ἢ λόγος πρὸς ἓνα σμικρότατον ἦλον ἐπε-
ρείασα πάντα, ὅλην ἀνεχαίτισε τὴν ὄρμην καὶ δια-
σεσώκει τοὺς ἀνθρώπους.

Μετ' ὀλίγον καὶ ἄλλο ἐπράχθη λόγου καὶ μνήμης *Autre miracle.*
340 ἄξιον, δεικνυούσης τῆς χάριτος, ὅτι δεκτὰ παρὰ κυ-
ρίῳ πάνθ' ὅσα κατὰ δύναμιν αὐτῷ τὴν ἡμετέραν εἰσε-
νέγκωμεν, καὶ οὐ παρατραπήσεται οὔτε μὴν ἐκκε-
νωθήσεται ἢ ἐπὶ τούτοις ἀποκειμένη μισθαποδοσία τοῖς

305/307 cf. Is. 38, 3-5; IV Reg. 20, 3-6

329 περιθραυσθέντες *cod.*

εἰσενέγκασιν· ὡς γὰρ ἄνθρωπος ὁ κύριος ἐκ θανάτων
 345 ἔρρύσατο καὶ διὰ τούτων ἔδειξε τὸ ἔργον ἀποδε-
 ξάμενος, οὕτως δὴ καὶ τῷ μέλλοντι σημείῳ ῥηθήσεται
 τὴν τοῦ ἐλέους αὐτοῦ διαμονὴν καθυπέδειξεν· ἔχει
 δὲ οὕτως. Κρατὴρ ὑφήπτετο μέγιστος κατέναντι τοῦ
 350 θυσιαστηρίου ἐν τῇ ἐπὶ τοῦ τέμβ(λ)ου ἱστορουμένη
 τοῦ σωτήρος ἡμῶν οἰκονομία τοῦ κατὰ τὸν σταυρὸν
 πάθους, ὅπερ εἰς λύτρον ἡμῶν τῶν αἰχμαλώτων ὑπέστη
 ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν
 προβάτων. Τοῦτον οὖν τὸν κρατῆρά ποτε διὰ τῆς
 σχοίνου ἀνεῖλκεν ὁ ἱερεύς· οὕτω δὲ συμβάν, ἐκ τῶ(ν)
 355 χειρῶν αὐτοῦ διεκδραμόντος τοῦ καλωδίου, ὁ κρατὴρ
 ἀνατιναχθεὶς μετὰ τοῦ βάσταγος πρὸς τὴν γῆν ἔρριπτο.
 Καὶ ἦν ἰδεῖν πρᾶγμα ξένον οἰκονομούμενον· ὁ μὲν
 γὰρ ὑέλινος ὢν οὐ διέθραυστο καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ἔλαιον
 ὄλον ἦν ἐν αὐτῷ, | μηδὲ μικρᾶς ρανίδος ἀποχυθείσης f. 247^v
 360 ἔξω· τό τε φῶς οὐ κατέσβεστο καὶ ὁ βάσταξ εὐθέως
 καὶ ὁμαλὸς τῶν ὠτίων ἐκπεπηδηκῶς ἄνωθεν, ὥσπερ
 ἐπικάλυμμα περιέσκεπε τὸν κρατῆρα· καὶ πρὸς ὃ τι
 μὲν ἄλλο τοῦτο φέρει, σκοπεῖ(ν) τὸν νοῦν δεῖ.

9. Ἐμοὶ δὲ τὸ εἰρημένον ἐπήλθεν ἐπὶ τούτῳ καὶ *Un incendie à*
 365 νοῆσαι καὶ φράσαι· ἴσως δὲ καὶ τὸ μέλλον συμβῆ- *Sainte-Photine.*
 σσεται κατὰ τὸν ἐμπρησμόν, ὃς ἐπακολούθως ἐγένετο,
 τὸ τοιοῦτον προεσήμαινεν, ὡς ἄρα διὰ τῆς παμφάγου
 τοῦ πυρὸς ὀρμῆς οὐ διαλυμανθήσεται ὁ ναὸς οὗτος,
 ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς καμίνου παραδόξως διασωθήσεται,
 370 ὑπὸ τῆς μεγάλης φρουρούμενος· ὃ δὴ καὶ μικρὸν
 ὕστερον ἢ συμβέβηκεν, ὁ λόγος ἤδη δηλοῦν ἐπείγεται.
 Ἄνωθεν μὲν γὰρ πρὸς τῇ Δικυμβάλῳ⁽⁵⁾ λεγομένη
 ἀνόδῳ, τῇ ἐπὶ τὴν μεγάλην τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν
 φερούσῃ, ἐν ἐργαστηρίῳ ὑελοψητικῷ πῦρ ἀναφθὲν τοῦ
 375 στέγους νυκτὸς ἤψατο καὶ συμπεριλαβὸν ὕλην κα-
 τάξηρον εἰς περιφανὲς καὶ ἀέριον ὕψος ἤρετο καὶ
 τοσοῦτον ἴσχυσε κρατῆσαί τε καὶ ἀρθῆναι, ὥστε μὴ

352/353 cf. Ioh. 10, 11

349 τέμβου *cod.* 354/355 ἐκτοχειρῶν *cod.* 356 *de voce* βάσταξ, *vide l.*
 360 *et Emmanonêl* KRIARAS, Λεξικὸ τῆς μεσαιωνικῆς ἑλληνικῆς δημώδους
 γραμματείας 1100-1669, τ. IV (*Thessalonique, 1975*), p. 66-67 363 σκοπεῖ *cod.*
 371 ἦ] εἰ *cod.*

(5) Rue inconnue.

μόνον ἐκεῖνο κατιέναι τῆς ὁδοῦ τὸ μέρος, καθ' ὃ καὶ
 τὴν ἀρχὴν εἴληφεν, ἀλλ' ἀνέμων εἰσβολῇ καὶ ἐπιπνοίᾳ
 380 ὡσπερ ἄρπη διακοπῆναι κατὰ τὸ μέσον καὶ διασχισθὲν
 ἐκχυθῆναι καὶ πρὸς τὸ ἕτερον τῆς ὁδοῦ μέρος· πλατεῖα
 δὲ αὕτη τυγχάνει καὶ οὐχ ὡς ἂν τις φαίη διὰ
 στενότητα τοῦ πυρὸς τὴν ὄρμην ἐκατέρωθεν περιείλη-
 φεν· ἐπήγει τοιγαροῦν διανεμόμενον τὰ ἐντυγχάνοντα
 385 καὶ καταδαπανῶν τὸ πῦρ καὶ πολλοὺς τῶν ὑπαρ-
 χόντων ἀπογυμνοῦν, ἔστι δὲ οὐς καὶ θανάτῳ πα-
 ραπέμπτον βιαίῳ μὴ δυνηθέντας διαφυγεῖν τὸν ὄλεθρον·
 τὸ μὲν οὖν ἐκεῖθεν ἀπορριφέν πρὸς ὃ μέρος οἱ τῆς
 Θεοτόκου τῶν Χαλκοπρατίων θειότατοι οἴκοι ἴδρυν-
 390 ται, διαβοσκόμενον τὰ πλησιάζοντα, καὶ αὐτῶν ἐκείνων
 τῶν οἴκων τῆς Θεομήτορος ἤψατο καὶ παρ' ὀλίγον f. 248^r
 τούτους ἀνάλωσεν, εἰ μὴ τις ἀπ' αὐτῶν ἐξιούσα δύ-
 ναμις ἀνεχαίτισε τοῦ πυρὸς τὴν ὄρμην καὶ ἀβλαβεῖς
 τοὺς εἰρημένους θεῖους οἴκους τῆς πανάγνου διέσωσεν·
 395 ὅθεν καὶ ἀπωσθὲν πρὸς τὸ κάταντες τὰ καταντικρὺ
 τοῦ θεῖου οἴκου τῆς μεγαλομάρτυρος διελυμαίνετο, σὺν
 αὐτῷ δὲ καὶ τὸ τοῦ ἐτέρου μέρους τὴν φλόγα ὑψοῦ
 διαῖραν ἐπέβαινε, κατακαῖον καὶ πυρπολοῦν πάντα ἀ-
 στάτῳ καὶ ἀνυποίστῳ φορᾷ· καὶ τοσοῦτον ἦν ἀνυ-
 400 πρόστατον, ὥστε πᾶσαν μηχανὴν ἐπ' αὐτῷ ἄπρακτον
 γενέσθαι καὶ τοῦ μηδενὸς ἴσην· ἐδόκει δὲ μὴ τι
 περιλειφθῆναι τῆς θεηλάτου ταύτης πληγῆς ἀμέτοχον,
 μέχρις οὗ τῇ θαλάσῃ διὰ τῶν ἀμφοτέρων μερῶν
 προσεγγίσει τὸ πῦρ γένηται καὶ ἄκον ἀναχαιτισθῇ.
 405 Ἐπεὶ δὲ τῷ ναῷ τῷδε τῆς πανσέπτου Φωτεινῆς ἤδη
 προσήγγισε καὶ ἔψαυσεν αὐτοῦ τοῦ ἔργου ἢ φλόξ,
 θαῦμα ξένον ἐβλέπετο καὶ πᾶσιν ἄπιστον ὀλίγου δεῖν
 πλην τοῖς ὀρώσιν· ἡ μὲν γὰρ φλόξ ὄλην περιεκύκλου
 καὶ ἐστεφάνου τὴν ἐκκλησίαν καὶ περιειλεῖτο ἄνωθεν
 410 ταύτης καὶ διεχεῖτο εἰς πολλῶ πλείους τῶν τεσσα-
 ράκοντα καὶ ἐννέα. Εἶτα πνεῦμα τοῦ ναοῦ ποθεν
 ἐξιόν, ὃ θεία δηλαδὴ χάρις ἦν, ἀνέστρεφε τοῦτο καὶ
 ἀπερρίπτει πρὸς τὰ ὀπίσω· καὶ ἦν ἰδεῖν καὶ εἰκάσαι
 πρᾶγμα καινόν, τὸν προκεκολλημένον εἰς κάλλος τοῖς
 415 ξύλοις τίτανον ἀπεκδυόμενον τῇ τῆς φλογὸς προσ-
 ψαύσει καὶ χαμαὶ πίπτοντα, τὴν δὲ τῶν ξύλων τὴν

410/411 cf. Dan. 3, 47

390 διαβοσκόμενα *cod.*

396 τῆς *iter. cod.*

416 τὴν²] *an delendum?*

φύσιν γυμνουμένην ὑπὸ τῆς φλογός. Τότε δὴ τοῦτο
 ἰδὼν κάγω τεθαύμακα καὶ τὴν τῆς μεγαλομάρτυ-
 ρος ἀνύμνησα δύναμιν· αὐτὸ γὰρ τὸ πῦρ οἶονεὶ χαλι-
 420 νούμενον ὠράτο καὶ ἀναχαιτιζόμενον ἐν ἑαυτῷ καὶ
 περαιτέρω προβῆναι οὐκ ἐξισχύον· ἅμα γὰρ τῷ
 προσεγγίσει τῷ ναῷ τούτῳ τοῖν μεροῖν ἀμφοτέροιν
 ἢ ἄστεκτος ὄρμη τῆς φλογός ἀνεκόπη καὶ ὡσπερ ὀλ-
 κὸς ὄφεως περιειληθείσα καθ' ἑαυτὴν ἀπεσβέσθη, ἄ-
 425 νωθεν μὲν τῆς δυνάμεως ἐκ τῶν τῆς Θεομήτορος f. 248^v
 οἴκων καθὰ δεδήλωται πρὸς τὸ κατωφερές διωθούσης
 τὴν φλόγα, κάτωθεν δὲ πάλιν τῆς μάρτυρος ἀντω
 θούσης αὐτὴν ἐκ τοῦ ἰδίου δόμου καὶ πρὸς τὰ ἄνω
 ἀναπεμπούσης καὶ διασωζούσης τὰ πέριξ. Εἰ μὲν οὖν
 430 πάνθ' ὅσα ἐν τῷ ναῷ τούτῳ καθ' ἑκάστην παρὰ τῆς
 μεγάλης τερατουργεῖται, μάλιστα περὶ τοὺς ὀφθαλ-
 μιῶντας, γραφαῖς ἐδίδοτο, οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσ-
 μον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία, τὸ τῆς θείας
 φάναι γραφῆς· πλεῖστα γὰρ φησιν οἱ νεωκόροι πάθη
 435 τῶν ὀφθαλμῶν τῇ ἐπιθέσει τῶν ἱερῶν ταύτης λειψάνων
 ὡσεὶ φολίδας ἐκάστοτε ὄραν ἐκφερόμενα· ἅ τίνα τῶν
 πώποτε γινομένων οὐχ ὑπερβάλλουσι τῷ ἀκούσματι;
 ἢ ποῖον τούτων ὑπερτεθειμένον ἔχουσιν, ὧν ἱστορίαι
 παλαιαὶ καὶ γραφαὶ τὴν κατάληψιν ὑποφαίνουσιν;
 440 10. Ἀλλὰ τί δεῖ ταῦτα σκοπεῖν, ἐξὸν τὴν ἐνεργοῦσαν *Éloge final.*
 ἥτις ἐστὶν ἐννοοῦντας μὴ πάντῃ ταῦτα ταῖς ἀπορίαις
 ἐπιδιδόναι; Προφήταις μὲν γὰρ συνημιλλήθη, τὸν θεὸν
 λόγον ἐν σώματι κεκρυμμένον οὐκ ἀγνοήσασα ἢ
 τῷ τοῦτον ἰδέσθαι πάντως αὐτῶν ἄρα γενομένη καὶ
 445 περισσότερος· ἀποστόλοις συνηριθμήθη πολλὰς τῷ κη-
 ρύγματι περιλαβοῦσα ἐσχατίας· μάρτυσι συνετάγη καὶ
 ὑπὲρ μάρτυρας τάχα γεγενημένη τῷ μὴ μόνον αὐτῆ(ν)
 παντοδαπαῖς καὶ ἀνυποίστοις αἰκίαις χρονίως ἐγκαρ-
 τερῆσαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς φιλτάτους παῖδας (6) προσα-
 450 γαγεῖν θύματα δεκτὰ τῷ θεῷ· ὧν καὶ τοὺς πόνους

432/433 Ioh. 21, 25

434 φησιν] *sic cod. pro φασιν (cf. V, l. 67; VII, l. 237)* 436 ἅτινα *cod.*
 438 ὑπερτιθειμένον *cod.* 445 περισσότερος] *sic cod.* 447 αὐτῆ *cod.*

(6) Les enfants de Photine sont nommés dans le *Synax. Eccl. CP.*, au 20 mars (col. 549-550).

ἔβλεπε καὶ τὰ τραύματα, καὶ διπλοῦν τὸν ἀγῶνα
 ἐνήθλει, τὸν μὲν ἐφ' οἷς αὐτή, τὸν δὲ ἐν οἷς οἱ
 παῖδες τὰς διὰ Χριστὸν τιμωρίας ὑπέφερον. Ὅσίων
 δὲ πῶς ἀπολειφθῆναι ταύτην καὶ ἀσκητῶν εἵπομι
 455 ὀμηγύρεως, πολλοῖς καὶ μετὰ τὴν μαρτυρίαν ὑπο-
 πιασμοῖς ἐκδαπανήσασαν; Πάντως δὲ τῷ πάντων ἐφ' ἐ-
 αυτὴν ἀθροῖσαι τὰ προτερήματα, καὶ τοὺς διὰ πάντων
 στεφάνους ἐπὶ τὴν ἑαυτῆς εἴλκυσε κορυφὴν μετὰ
 πολλοῦ | τοῦ περιόντος· ἐν ἐνὶ γὰρ σώματι γυναικείῳ f. 249^r
 460 προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁσίων καὶ πάντων
 δικαίων τὰς πράξεις ἐνέστιξε καὶ τὰ κατορθώματα·
 ὄθεν καὶ κατ' ἐξαιρέτον τοῦ φωτὸς τὴν διανομὴν ἐπι-
 βραβεύειν οἶδε τῶν ἄλλων μᾶλλον δαψιλεστέρωσ
 καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ φωτὸς ἀρμοζόντως ἐκτήσατο.
 465 Ἄλλ' ὥ τῶν ἀγίων ἀπάντων τὸ ἐγκαλλώπισμα, δέχοιο
 προσηνῶς τοῦ σοῦ οἰκέτου ταυτὶ τὰ ψελλίσματα, ἃ
 τῇ σῆ θαρρῶν βοηθείᾳ συνελεξάμην καὶ γραφῇ ἐνθεῖς
 τοῖς μετέπειτα πρὸς εἴδησιν ἀληθεστάτην παρέπεμψα,
 εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ
 470 Χριστοῦ, ὃν πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις
 νῦν καὶ εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας τῶν αἰώνων,
 ἀμήν.

L'ÉLOGE DU NÉOMARTYR NICÉTAS
PAR THÉODORE MOUZALON

BHG 2302

Premier ministre de l'Empire byzantin, Théodore Mouzalon († 1294) fit aussi de l'hagiographie. En dehors de son éloge du patriarche S. Athanase I^{er}, qu'il détruisit lui-même⁽¹⁾, on lui doit un éloge de S. Nicétas le jeune, qui est encore inédit.

Nous le tirons du manuscrit Δ 80 du monastère de Lavra au mont Athos, qui remonte au XIII^e siècle⁽²⁾. Un autre manuscrit du même fonds, le Ω 153, est beaucoup plus récent (XVII^e siècle), et peut être négligé⁽³⁾.

On ne disposait jusqu'à présent que d'une Vie brève de ce néomartyr⁽⁴⁾. Le P. Delehaye l'avait trouvée dans l'*Ambrosianus E 64 sup.* qui l'attribue à un moine Pachôme, sans doute Pachomios Rousanos⁽⁵⁾. Il la jugeait très favorablement: «c'est un texte historique, d'une valeur incontestable.»⁽⁶⁾

La même appréciation vaut pour le texte qu'on va lire.

(1) V. LAURENT, dans le *Dictionnaire de Théologie catholique*, t. 10 (Paris, 1928), col. 2581-2584. Cf. BECK, *Kirche u. theol. Lit.*, p. 679-680.

(2) A. EHRHARD, *Überlieferung*, t. 3, 1 (= T.U. 52, 1), 1943, p. 510.

(3) Ibid.; cf. S. EUSTRATIADIS, *Συμπλήρωμα άγιορειτικων καταλόγων Βατοπεδίου και Λαύρας* (= *Άγιορειτική βιβλιοθήκη*, 4), Paris, 1930, p. 57, où S. Nicétas le Jeune n'est pas distingué de l'Ancien.

(4) BHG 2303.

(5) *Έλευθερουδάκη έγκυκλοπαιδικόν λεξικόν*, t. 11 (Athènes, 1931), p. 190.

(6) *Mélanges offerts à M. Gustave Schlumberger ... à l'occasion du quatre-vingtième anniversaire de sa naissance...*, t. I (Paris, 1924), p. 206; *Mélanges d'hagiographie grecque et latine* (= *Subs. hag.*, 42), Bruxelles, 1966, p. 308.

CODEX

Athonensis, Lavrae Δ 80, f. 324-337

sacc. XIII ex.

Τοῦ μεγάλου λογοθέτου καὶ πρωτοβεστιάριου f. 324^r
Θεοδώρου τοῦ Μουζάλωνος
λόγος εἰς τὸν νέον μάρτυρα Νικήταν.

1. Μέγα τι δείγμα φιλοθέου γνώμης καὶ προαιρέ- *Prologue.*
5 σεως, εἴ πού τις καὶ παλαιὰν ἀναλαβόμενος ἱστορίαν
τῶν οἰωσδήποτε κατὰ θεὸν εὐδοκιμηκότων, εἶτα πα-
ραθέμενος εἰς μέσον αὐτήν, τοῖς μὲν ἀγνοοῦσι δι-
δασκαλίαν, ἑορτῆς δὲ ποιήσεται τοῖς ἐπισταμένοις
ὑπόθεσιν· τοῦτον τὸν τρόπον νῦν μὲν προφητῶν, νῦν
10 δὲ ἀποστόλων, νῦν δὲ μαρτύρων καὶ ὁσίων ἀνυμνο-
λογοῦνται χοροί· τὸ δὲ πρᾶγμα θεῶ μὲν τῷ τῶν
ἀγαθῶν ἀπάντων αἰτίῳ, εἰ καὶ μὴ τὴν ἀρμόζουσαν,
τὴν δυνατὴν δὲ ὅμως εὐχαριστίαν φέρει καὶ δόξαν,
ἀνθρώποις δὲ πρὸς μίμησιν καὶ ζῆλον τοῦ καλοῦ
15 διανισταμένοις μεγίστην ἅμα καὶ τελειοτάτην ὠφέλειαν,
ὅτι μηδὲ χρόνος ἀπαλείφειν δύναται τὰ καλὰ μηδὲ
βυθῶ λήθης παραδιδόναι, κἂν ὅτι πλεῖστος παραρρή-
καὶ μήκιστος, καὶ μάλισθ' ὅταν εἴη τὰ θαυμαζόμενα
θειοτέρας ἐξημμένα τῆς δυνάμεως καὶ ἀρχῆς, πρὸς
20 ἦν καὶ πᾶσα πίστις ἀληθῆς ἀναφέρεται. Ὀνίνησι μέντοι
τοὺς ἀκρωμένους καὶ σφόδρα θερμοτέρους ποιεῖται
πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ καὶ ζήτησιν καὶ ὁμοίωσιν, εἰ
ἄρα νεωτέρων θαυμάτων γεγενημένων αὐτά τις μᾶλλον
παραλαβῶν τιμήσει καὶ πρὸς δύναμιν ἀφηγήσεται·
25 αὐτίκα γὰρ οὐδ' ἀποκνήσει τὸν αὐτὸν ἀγῶνα διαδρα-
μεῖν ὃ τὰς τῶν παλαιῶν πράξεων εἰκόνας κἂν τοῖς
παροῦσί τε καὶ ἐνεστῶσι κινουμένας ὁρῶν καὶ οὐδὲν
ἔλαττον ἀνδριζομένους | τοὺς τὸν θεῖον πόθον ἐν ταῖς f. 324^v
αὐτῶν ψυχαῖς περιφέροντας. Ὡν εἷς ἐστὶ καὶ ὁ νῦν
30 ἡμῖν εἰς εὐφημίαν προκείμενος· ἐφ' ἡμῶν γὰρ καὶ ἐν
αὐτοῖς τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀνέθηλε χρόνοις, *παρὰ δὲ ταῖς*
διεξόδοις τῶν Δαυϊτικῶν ὑδάτων πεφυτευμένος, τέλος
καὶ ὠραιοτάτους *τοὺς καρπούς* τῆς εὐσεβείας ἀνέδω-
κεν, ὅτι καὶ Χριστὸν τὸν γεωργὸν τῶν ἀγαθῶν
35 ἀγαπήσας, ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τοὺς μεγάλους ἄθλους
διήνεγκε καὶ τὸν τοῦ μαρτυρίου ὑπεδέξατο θάνατον.
"Ὅπως δὲ καὶ μεθ' ὅσης τῆς προθυμίας ἅμα καὶ
γενναιότητος, τὰ ἐφεξῆς τοῦ λόγου δηλώσειεν. "Ἐκα-
στος δὲ ὑμῶν, ὧ φιλόχριστον σύνταγμα, τὰς ἀκοὰς
40 ἡμῖν ὑποσχόντες, ὁμοῦ μὲν σὺν φόβῳ καὶ θειοτέρῳ

τῇ ἡδονῇ ἀκροᾶσθε τῶν λεγομένων, ὁμοῦ δὲ καὶ εὐφημεῖτε θεόν, ὃς καὶ νῦν ἡμῖν μάρτυρα τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας, τὸν πολὺν δὴ τοῦτον ἀνέδειξεν ἀθλητὴν.

45 2. Ἄρξομαι δὲ ἐντεῦθεν τοῦ διηγήματος. Ἡ μὲν ἐπὶ γῆς καὶ κάτω τῷ γενναίῳ πατρίσι Ἄγκυρα, Γαλατῶν πόλις καὶ Γαλατῶν ἀρχῆθεν καὶ εἰς δεῦρο μητρόπολις. Εἰ γὰρ καὶ δουλεύει Πέρσαις ⁽¹⁾ χρόνον ἤδη μακρὸν τῇ βαρβαρικῇ καὶ ἀθέῳ τούτων δυναστεία
50 ὑποπεσοῦσα, ἀλλ' οὖν ἔτι περισώζει οὐ βραχὺ τι μέρος χριστιανῶν, παρ' οἷς ἐκεῖ καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ψαλλόντων τε καὶ ἀνομολογούντων τὸν κύριον. Τῷ ἐκεῖσε κλήρῳ καὶ ὁ μέγας οὗτος ἀποδοθεὶς συγκατείλεκται, εὐσεβοῦς καὶ ῥίζης καὶ προγόνων γεγεννημένος. Ὡς
55 γὰρ καλῶς καὶ θεαρέστως ἐτρέφετο σεμνοῦ τε διόλου καὶ εὐλαβοῦς ἀντεποιεῖτο τοῦ βίου, αὐτίκα θεῷ καθιερωθεὶς ἐπὶ τὸν πρῶτον τῶν ἀναγνωστῶν βαθμὸν ἄγεται. Καὶ οὕτως ὑπῆρχεν ἐπὶ τῆς κάτω ταύτης καὶ θεωρουμένης πατρίδος τὸν θεοφιλῆ βίον ἀνύων,
60 ἔνθα καὶ οὐχ ὑπὸ τῶν τεκόντων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ παντὸς ἑτέρου τῶν ἐκεῖ χριστιανῶν ἐθαυμάζετο. Ἄτενῶς δὲ πρὸς τὴν ἄνω βλέπων Ἱερουσαλήμ τὴν τῶν πρωτοτόκων ἐκκλησίαν καὶ ἀληθινὴν καὶ ἀκατάλυτον πατρίδα, θεὸν αὐτὸν ἐπεκαλεῖτο πατέρα καὶ
65 αὐτῷ | μόνῳ προσανέχειν ἔκρινε δεῖν, ᾧ καὶ τῆς ψυχῆς ὀλοσχερῶς τὸν πόθον ἀνέφλεγεν. Ὡς δὲ καὶ ἔφηβος ἦν, καὶ παραμείψας τὸν παῖδα ἐπ' αὐτοὺς ἐτέλει τοὺς μείρακας, μέχρι μὲν τούτου, τὴν τε ἀζυγίαν ἐτίμα καὶ τὴν παρθενίαν ἠσπάζετο. Ἐπεὶ δὲ εἰκοστοῦ
70 ἐπέβαιναν ἔτους, τῆνικάδε οἱ τεκόντες ἕτερον περὶ αὐτοῦ τι βουλευόνται· κόρην γὰρ αὐτῷ κατεγγυῶσι παρθένον, φύλακά τινα ἐκείνῳ ἐσομένην καὶ τῆς ἐφεξῆς σωφροσύνης, εἰ καὶ τοῦτ' αὐτὸ σοφώτερον ἐκείνων ὠκονόμηται τῷ θεῷ, ἵνα μὴ μάρτυς μόνον ὁ μέγας,
75 ἀλλὰ καὶ παρθένος εἰς τὰς οὐρανίους βαίῃ σκηνάς. Οὐπω γὰρ οὐδ' αἱ πρῶται παρ' αὐτοῖς ἐτελοῦντο μνηστεῖαι, ἀλλὰ μόνοι οἱ τῶν παιδῶν πατέρες τοὺς τοῦ κήδους πρὸς ἀλλήλους λόγους συνήλλαττον, καὶ θεὸς ὁ πάντα συμφερόντως οἰκονομῶν πρὸς ἑαυτὸν

Naissance à Ankara. Projet de fiançailles. Voyage à Nyssa.

f. 325^f

62/63 cf. Hebr. 12, 22-23; Gal. 4, 26

(1) Les "Perses", ce sont les Musulmans.

- 80 ὄλον μεθέλκει καὶ ὑπαλείφει μεταθεῖναι τὸν βίον πρὸς
τὸν ἄνωτάτῳ νυμφῶνα, ἐνθὰ καὶ χορὸς ἐορταζόντων
καὶ εὐφραينوμένων ἐστὶν ἡ κατοικία· καὶ δὴ κινεῖται
ταῦτα τόνδε τὸν τρόπον. Οὐδένα ἀγνοεῖν οἶομαι τὴν
Νυσσαέων ἐκκλησίαν, ἣν πάλαι ποτὲ ἐκόσμηι ὁ
85 πολὺς τὰ θεῖα Γρηγόριος⁽²⁾, ἐνθα καὶ τὸ ἱερὸν
αὐτοῦ λείψανον σορῶ καὶ τάφῳ δοθὲν μέχρι καὶ ἐς
δεῦρο θησαυρὸς ἐστὶ θαυμάτων ἀκένωτος, ἐκεῖ καλῶς
τοῖς περιλειφθεῖσι τῶν χριστιανῶν καὶ φυλαττόμενον
καὶ τιμώμενον. Ἄλλα καὶ Νύσσα αὕτη, ἣ πάλαι ποτὲ
90 πόλις, πᾶσαν μὲν τὴν πρὶν εὐδαιμονίαν ἀπώλεσεν·
ὑπὸ γὰρ βαρβάρων τυραννεῖται Περσῶν, μόνη δὲ
τῇ σορῶ καὶ τῷ λειψάνῳ τοῦ μεγάλου τοῦδε ποιμένος
περιάδεται καὶ σεμνύνεται. Ἐκεῖσε τοιγαροῦν ἐξ Ἀγ-
κυρανῶν τῆς πατρίδος ὁ θαυμαστὸς οὗτος παραγί-
95 νεται παῖς ἄμα δυσὶν ἑτέροις ὁμήλιξιν, οἷς ἐκ τῶν
περιχώρων Ἀγκύρας συνεληλυθόσιν αὐτῷ, αὐτῆς ἄχρι
τῆς τῶν Νυσσαέων συνώδευε. Σκοπὸς δὲ ὑπήρχε
τοῖς μὲν τρισὶν ὁμοῦ τῆς ὁδοῦ χρεῖα τις ἐμπορίας,
ἵνα τινὰ ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν πατρίδα κομίσωνται. Τῷ
100 ἀθλητῇ δὲ | Νικήτῃ – τοῦτο γὰρ ὄνομα τῷ νεανίᾳ – f. 325^v
καὶ ἰδία τις συνέβαινε πρόφασις· ἀδελφὴ γὰρ αὐτῷ
παρὰ πατέρων γεγέννητο, ἣν πρό τινος τοῦ χρό-
νου ἐξ Ἀγκύρας ἐπὶ Νύσσαν ἐκπέμψαντες, ἐκεῖ νυμ-
φεύουσιν ἀνδρὶ τῶν ἐγχωρίων τινί. Παραγίνεται τοίνυν,
105 τὴν ἀδελφὴν καὶ τὸν αὐτῆς ὀψόμενος σύζυγον. Ἠκο-
λούθει δὲ ἄμα καὶ ἡ μήτηρ αὐτῷ· ὁ δὲ γε πα-
τὴρ οἴκοι ἐν Ἀγκύρᾳ παρέμενεν. Ὅπως δὲ καὶ τὸ
τῆς μαρτυρίας στάδιον αὐτῷ ὑπηνοίγη, λέξων ἔρχομαι
ἤδη.
- 110 3. Μωάμετ, τὸ τοῦ Σατὰν ὄργανον, ὁ καὶ ἀθεΐας *Mabomet et*
καὶ βδελυρίας πάσης ὑφηγητῆς, ἐπεὶ προὔθετο, πάλαι *sa doctrine.*
θεὸν τὸν ποιήσαντα ἀθετήσας, ἔθνος τὸ Περσῶν οἰ-
κειώσασθαι καὶ πρὸς τὸν ὅμοιον τῆς ἀσεβείας ὑπα-
γαγεῖν ὄλισθον, γέγονε καὶ νόμων ἐφευρετῆς, οὓς
115 καὶ λέγειν λίαν ὄλως αἰσχρὸν καὶ ἀκούειν χριστιανούς

82 cf. Ps. 86, 7

81 καὶ] *supra lin. cod.* 88 περιληφθεῖσι *cod.*

(2) Cf. BHG 716-717c.

ὄντας αἰσχροτέρων, ὅπου γε καὶ δαιμόνων ἀναπλά-
 σματα ὄντα, αὐτοῖς ἐκείνοις οἷς αὐτὰ τιμᾶται καὶ
 σέβεται τὸ πλεῖστον μέρος σκότῳ καὶ βυθῷ συγ-
 καλύπτεται· καὶ οὐδ' ἀνέχονται δημοσιεύειν τὰ τῆς
 120 ἀσεβείας μυστήρια, εἰ καὶ τοῖς ἔργοις τῆς ἀσχημοσύνης
 ἐλέγχονται. Πλὴν πονηρὸς ὢν ἐκεῖνος πονηροῦ μαθη-
 τῆς διδασκάλου, πλάττεται τῷ προσωπεῖῳ τῆς ἀπάτης
 παρενεῖραί που τῷ νόμῳ τῆς ἀκρασίας – πῶς ἂν
 εἴποιμι εὐπρεπῶς; – σκιάν τινα καὶ ἴνδαλμα ἐγκρα-
 125 τείας, κλέπτειν ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ χριστιανικῶν
 πειρώμενος νόμων, ὃν τρόπον καὶ Ἕλληνες πολλὰ
 τῆς τε Μωσαϊκῆς ἀρχαιολογίας καὶ τῆς ἐς ὕστερον
 νομοθεσίας Χριστοῦ ὑπούλως ἅμα καὶ δολερῶς ἱε-
 ροσυλοῦντες τοῖς οἰκείοις συντάττειν ἐμηχανῶντο καὶ
 130 διὰ τῆς ἐκείνων ἀληθείας τε καὶ λαμπρότητος τὸν
 προφανῆ τοῦ ψεύδους ἔλεγχον διαφεύγειν, εἰ καὶ
 μηδὲν αὐτοῦς ὦνησεν ἢ ἐπίνοια. *Τίς γὰρ κοινωνία
 φωτὶ πρὸς σκότος ἢ Χριστῷ πρὸς Βελίαρ;* Πλὴν καὶ
 Μωάμετ, ὁ πᾶσαν ἐν ἑαυτῷ εἰσοικισάμενος τὴν ἐνέρ-
 135 γείαν τοῦ διαβόλου, *πάθη μὲν ἀτιμίας καὶ ἀσελγεί-
 ας | ἢ γαστριμαργίας καὶ φιληδονίας παντοδαποῦς,* f. 326^r
 ἵνα μὴ λέγω ἀνδρομανίας, οὐτ' ἐκόλασεν ὅλως, ἀλλὰ
 καὶ προὔτρεψε, καὶ ἀνετον ἀφῆκε τὴν ἀμαρτίαν, οἷς
 αὐτὸς γέγονε νομοθέτης. Ἐπεὶ δὲ ὥσπερ κόρον ποτὲ
 140 τῆς ἀκρασίας λαβῶν ἢ μόλις ἐκ βαθυτάτου ἀνανήψας
 τοῦ κάρου νηστείας τινὸς ἐμνήσθη παρὰ τοῖς ἑαυτοῦ
 νόμοις ὁ ἀλιτήριος, τί φησι καὶ τίνα τρόπον νομοθετεῖ;
 Χρῆ τοῖς ὑπηρέταις τοῦ διαβόλου νηστείαν τινὰ ὀψὲ
 τοῦ ἔτους ἐπιτελεῖν καὶ ταύτην δαιμονίοις ἀνατιθέναι
 145 ἢ σελήνῃ καὶ ἡλίῳ καὶ ἄστρασιν, ἐπιτελεῖν δὲ οὐχ ὥς
 οἱ χριστιανικοὶ πικρῶς ὀρίζονται νόμοι, παθῶν πρὸ
 πάντων καὶ ἡδονῆς ἀναίρεσιν εἰσηγούμενοι, δι' ἧ καὶ
 τῆξιν σαρκὸς καὶ πᾶσαν ἄλλην βίου τραχύτητα δια-
 τείνονται ὑπομένειν οἱ ἀκριβῶς τῶν νόμων καὶ
 150 τῆς ἐντολῆς ἐξεχόμενοι. «*Ταῦτα δέ, φησὶν, ὁ ἡμέτερος
 οὐ βούλεται νομοθέτης, ἀλλ' ἀδεῶς μὲν ἀσελγήσετε
 καὶ ἀσχημονήσετε καὶ τῷ τῶν ἡδονῶν ἐγκυλισθήσεσθε
 βορβόρῳ, καὶ ὅρος ὑμῖν οὐδεὶς τῆς τῶν παθῶν ἕσε-
 ται ἀκρασίας· ἀλλ' οὐδὲ βρωμάτων ἀπόχρησθε οὐδε-*

132/133 cf. II Cor. 6, 14-15 135 cf. Rom. 1, 26

145 ἄστρασιν] *sic acc. cod.* 154 ἀπόχροισθε *cod.*

155 νόσ· ἡμέρας μὲν γὰρ μόνης οὐ φάγεσθε, καὶ τοῦτο
οὐχ ὡς ἂν ὑμῖν τι καταδασθεῖη τὰ σώματα, ἀλλ' ἵνα
λιχνοτέραν σχοίητε τὴν γαστέρα, μικρὸν τι κουφι-
σθεῖσαν τοῦ ἄχθους τῶν προαποκειμένων τροφῶν,
ἅμα δὲ ἐσπέρα διὰ πάσης τῆς νυκτὸς καθηδουπαθήσετε.
160 Οἴνου δὲ οὐ πίεσθε μόνου, καὶ τούτῳ μόνῳ τὴν
νηστείαν τιμήσετε.» Ὡς τῆς ἀβελτηρίας, ὡς τῆς μεθο-
δείας τοῦ διαβόλου· συγχωρήσας τὰ ἔργα τῆς μο-
χθηρίας, μόνην τὴν τοῦ οἴνου διαβάλλει μετάληψιν, ἣν
σὺν ἀμετρίᾳ τὸν ἐφεξῆς ἐνίησι χρόνον· καὶ ὡσπερ
165 οὐδὲ τὰ λοιπὰ τῶν παθῶν, οὕτω γε οὐδὲ μέθην
εὐθύνει, τὴν ἀκολασίας μητέρα καὶ πάντα λογισμὸν
ἔμφρονα διαφθείρουσαν.

4. Πλὴν οἱ νεανῖαι – ἤδη γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους
καὶ τὴν κατ' αὐτοὺς ἐπανιτέον διήγησιν – οἱ χριστι-
170 ανικοῖς πολιτευόμενοι νόμοις, ἐπεὶ καὶ παρ' αὐτὴν τὴν
Νύσσαν εἰσήεσαν, τῇ προτέρα ἐχρῶντο διαίτη, καὶ
τροφῆς καὶ πόσεως τῆς νενομισμένης ἐγεύοντο· ἐν-
τεῦθεν πρὸς τὸν ἄρχοντα | τῆς πόλεως διαβάλλονται,
γένους τε ὄντα Περσῶν καὶ τὰ Μωάμετ κατὰ
175 Πέρσας θρησκεύοντα. Ἄδὲ εἰσήγγελλον οἱ πρὸς
αὐτὸν ἐκείνον ἀποδραμόντες καὶ τὴν κατὰ τῶν ἀνδρῶν
κατηγορίαν κινήσαντες· «Νεανίσκοι τινές, ἔφασαν, ἐξ
ἀλλοδαπῆς πρὸς τὴν ἡμετέραν ἦκοντες πόλιν, χρι-
στιανοὶ τὸ γένος καὶ τὴν πίστιν τυγχάνοντες, ἐπεὶ
180 ἔγνωσαν ἡμᾶς τὴν εἰθισμένην κατὰ τάσδε τὰς ἡμέρας
σεβομένους νηστείαν, οὗτοι μᾶλλον ἀτιμάσειν ἐτόλμη-
σαν· οἴνου γὰρ ἐγεύσαντο καὶ τῆς πόλεως ἡμῶν
ἔδρασαν τὸ ἀνόμημα, ἡμῶν κρατούντων καὶ τῆς ἀρχῆς
καὶ δυναστείας ἐπειλημμένων, αὐτοὶ τῆς πόλεως μὲν
185 ὄντες ἐπήλυδες, πατρίδα δὲ ὅμως ἔχοντες ὑπόφορον
καὶ ταύτην οὔσαν ἡμῖν· τῆς γὰρ Ἀγκυρανῶν ὥρ-
μηνται.»

Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ ἡγεμὼν, θυμοῦ τινος ὑποπλη-
σθεῖς, δεσμίους ἄγειν ὡς αὐτὸν ἐκείνους ἐκέλευεν.
190 Ὡς δὲ ἤγοντο καὶ παρέστησαν, ἀγριάνας τοὺς ὀ-
φθαλμοὺς καὶ μανικόν τι πρὸς αὐτοὺς ἐμβλέψας καὶ
θηριῶδες· «Ἑμεῖς, ἔφασκεν, ἀθλιώτατοι καὶ μισαρῶ-
τατοι, τῶν ἡμετέρων νόμων ὑπεριδόντες, οὕτω τῆς
ἡμετέρας καταπαίζετε ἐξουσίας; Ἄλλ' ἀπόδοτε ταχίστην
195 ἀπόκρισιν· τίνες ὄντες καὶ τί ἄρα βουλόμενοι ἐξ
ἀλλοδαπῆς ἦκετε ὧδε, ὅτου τε χάριν οὐκ ἠδέσθητε
οὐδ' ὑπεστάλητε γέλωτα καὶ ὕβριν κατὰ τῆς ἡμῶν
θρησκείας ἐπενεγκεῖν;» Οἱ δέ· «Ἡμεῖς, ἔλεγον, Χρι-

*Ayant violé le
jeûne prescrit
par l'Islam, les
jeunes Chrétiens
sont dénoncés.*

f. 326^v

Devant le juge.

στὸν ὁμολογοῦμεν καὶ αὐτῷ μόνῳ ἀληθεῖ λατρεύομεν
 200 καὶ προσκυνοῦμεν θεῷ. Τοὺς δὲ ὑμῶν νόμους, οὐκ ἀρ-
 νησόμεθα ὡς αἰεὶ μὲν βδελυττόμεθα· νῦν δὲ οὐκ ἔ-
 χομεν ἑαυτοῖς συνειδέναι καινότερόν τι κατὰ τούτων
 ἐξειργασμένον· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ παρίτωσαν οἱ ἐλέγ-
 χοντες.» Ὁ δὲ τὸν λόγον ὑποτεμῶν καὶ μηδὲ πρὸς
 205 τὰ λοιπὰ τῶν ἐρωτημάτων τὸ πέρας ἀναμείνας τῶν
 ἀποκρίσεων, εἶτα· «ἽΩ κατάπτυστοι, προσετίθει, οὐδὲν
 τι λέγετε πεπονηκέναι καινόν, οἴνου γευσάμενοι ἐφ' ἡ-
 μέραις αἷς ἡμεῖς ἄγοντες νηστείαν οἴνου πάμπαν
 ἀπέχομεν;» Οἱ δὲ ὑπομειδιάσαντες· «Καὶ τί, φασί,
 210 κοινὸν ἡμῖν καὶ τοῖς νόμοις ὑμῶν, ἵνα καὶ νηστείαν
 ὑμετέραν τιμῶμεν καὶ μικρὸν ἢ μέγα τοῖς | ὑμετέροις f. 327^r
 ἔθεσι προσανέχωμεν; – Ἄλλ' οὐ τιμήσετε, φησὶν
 ἐκεῖνος, τὴν νηστείαν ἡμῶν; – Οὐκουν, ἔφασκον
 οἱ νεανῖαι, οὐδὲ γὰρ ἄλλο τι τῶν τῆς ὑμετέρας
 215 θρησκείας. Ἦ γὰρ οὐκ ἴστε ὡς χριστιανοὶ μὲν ἡμεῖς,
 πολλοὶ δὲ χριστιανῶν τὴν Περσικὴν χώραν οἰκοῦντες
 τὰ χριστιανῶν σὺν παρρησίᾳ λατρεύομεν; Ἄρχετε
 γὰρ ἡμῶν τὸν σωματικὸν νόμον· καὶ ἡμεῖς *Καίσαρι*
τὰ Καίσαρος ἀποδιδόντες, ὡς ἡ θεία ἡμῶν ὑποτίθησιν
 220 ἐντολή, θεῷ τὰ τοῦ θεοῦ περισώζομεν· οὐδὲν δὲ ἡμῖν
 ὄσα ὑφ' ὑμῶν πάσχομεν καὶ τῆς ὑμετέρας ἀρχῆς, εἰ
 καὶ μυρία καὶ παγχάλεπά ἐστιν, ὅτι μόνον οὐ καὶ
 τῆς πίστεως ἡμῶν κατεξουσιάζειν προείλεσθε· ἢ γὰρ
 ἂν ἀνηνύτοις ἢ ἀδυνάτοις ἐδόξατε ἐγχειρεῖν, εἰ καὶ
 225 ταῦτα δρᾶν ἠβουλήθητε. Πείρα γὰρ ἔγνωτε μάλλον
 οὐκ ἐν τοῖς παροῦσι μόνον καιροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν
 τοῖς πάλαι ποτὲ τῶν χρόνων, ὡς ἀήττητος ὑπὲρ
 εὐσεβείας καὶ ἀκαταγώνιστος ἢ τῶν χριστιανῶν ἐν-
 στασις, καὶ μυρίους ἂν πρότερον ὑπομείνοιεν θανάτους,
 230 ἢ καταπροδοῦναί τι τῆς ἀληθείας. Καὶ μαρτυρεῖ τοῖς
 λόγοις ἡμῶν ὁ μυρίος τῶν μαρτύρων ἔσμός, οἱ πρὸς
 πᾶσαν ἰδέαν βασάνων ἐκδεδωκότες τὰ σώματα, ἀσινεῖς
 θεῷ διατετηρήκασιν τὰς ψυχάς. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν πρό-
 τερον· ἐκείνων δὲ ὑμεῖς τοὺς ἄθλους αἰδεσθέντες, καὶ
 235 ἐπιγνόντες ὡς οὐκ ἂν ποτε χριστιανούς μεταπίσετε
 τῆς ἀληθείας ἀνταλλάξασθαι ψεῦδος καὶ πλάνην τῆς

218/220 cf. Matth. 22, 21; Marc. 12, 17; Luc. 20, 25

215 Ἦ] *sic acc. cod.* (cf. ll. 251, 566, 626) 223 ἢ] *sic acc. cod.* (cf. l. 451)
 229 ὑπομείνοιεν] *sic cod.*

εἰς Χριστὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως, συχνὸν ἤδη με-
 μενήκατε χρόνον, τὰλλα μὲν τοὺς ὑφ' ὑμῖν καὶ ταῖς
 240 ὑμῶν χώραις καὶ πόλεσιν οἰκοῦντας χριστιανούς μυ-
 ρίοις τοῖς δεινοῖς καὶ ταῖς ταλαιπωρίαις καθυποβάλ-
 λοντες, τοῦτο δὲ μόνον ἀνέντες ὃ πάντων ἡμῖν εὐ-
 κταιότερόν τε καὶ χαριέστερον καὶ δι' ὃ οὐδὲν ἡμῖν
 ἅπαν χαλεπὸν ἐπενηνεγμένον, τὸ μὴ καὶ τῆς εἰς
 Χριστὸν εὐσεβείας τυραννεῖσθαι. Οὐς γοῦν οὐ τῆς
 245 κοινῆς ἀπεστερήσατε παρρησίας, τί νῦν κολάζειν ἐξά-
 γεσθε, ἐπὶ ἰδίαις οὕτω ταῖς προφάσεσι καὶ μετριω-
 τέραις; Οἱ γὰρ Χριστὸν τρανώς ἀνομολογοῦντες, οἱ
 τὰ αὐτοῦ τιμῶντες καὶ σεβόμενοι εὐαγγέλια, πῶς ἄν
 τινα καὶ ποιησαίμεθα λόγον ὅτι ποτὲ νομοθετεῖ καὶ
 250 διδάσκει ὁ τοῦ ψεύδους ὦν ὑμῖν ὑποφήτης | καὶ τῆς f. 327^v
 ἀνομίας διδάσκαλος; – Ἦ γάρ, εἶπεν ἐκεῖνος, οὕτω
 γε αὐθαδῶς καὶ ἀναισχύντως κατὰ πρόσωπον ἡμῶν
 τὰς μιὰς ἐπαφήσετε γλώσσας καὶ τῷ ἡμετέρῳ δια-
 λοιδορήσεσθε προφήτη καὶ κατὰ τῆς αὐτοῦ νομοθεσίας
 255 νεανιεύσεσθε; Ἄλλ' ἐγὼ ταύτης ὑμῖν αἴτιος γέγονα
 τῆς παρρησίας, ἐπὶ μακρὸν ὑμῶν ἀνασχόμενος τῆς
 φλυαρίας. Ἐφ' ᾧ καὶ δέδια μὴ καὶ σφόδρα ἔμοιγε
 ὀργισαμένου τοῦ νομοθέτου, ἀνοχῆς ἀκαίρου καὶ μα-
 κροθυμίας δικαίαν ἀποτίσω τὴν εἴσπραξιν. Ἀναπαλαίσω
 260 δὲ ὅμως τὴν εἰς αὐτὸν ἀμαρτίαν· καὶ ἢ πείσω γε
 ὑμᾶς τῶν Χριστοῦ νόμων ἀποσχομένους αὐτῷ Μωά-
 μετ καὶ τοῖς αὐτοῦ νόμοις συνθέσθαι καὶ προσδραμεῖν,
 ἢ οὐ φείσομαι κολάζων ὑμᾶς.»

5. Ταῦτα εἶρηκε· καὶ πρὸς τοὺς δημίους ἐπιστραφεῖς· *Supplices.*
 265 «Τί μέλλετε, φησί, τί δὲ ἀναδύεσθε; Τί δὲ οὐχὶ καὶ
 πύξ κατὰ κόρρης τοῖς ἀνομωτάτοις τούτοις χαλεπὰς
 καὶ πλείστας ἐπιτρίβετε τὰς πληγὰς, ἀλλ' ἐστήκασιν
 εἰσέτι τὰς χεῖρας μόνας περιηγκωνισμένοι, ὥσπερ τι
 τῶν μετρίων ἐξαμαρτήσαντες, ὀφθαλμοὺς δὲ καὶ ἅπαν
 270 τὸ ἀναιδὲς πρόσωπον ὑγιὲς ὁμοῦ καὶ γεγανωμένον
 προβεβλημένοι, ὡς εἰς ἑορτήν, ἀλλ' οὐκ εἰς κρίσιν
 ἀπενηνεγμένοι ἢ μεγίστης παροινίας ἀπότισιν;» Ὡς
 δὲ ἤκουσαν τῶν ἐπιταγμάτων ἐκεῖνοι, πρόθυμοι καὶ
 πρότερον ὄντες κολάζειν τοὺς νεανίας, λύκοι τινὲς
 275 ἐφάνησαν οὗτοι κατὰ τῶν Χριστοῦ λυττῶντες θρεμ-
 μάτων· καὶ ἐπέβαλον αὐτίκα τὰς χεῖρας καὶ ἀφυλά-

251 Ἦ] sic acc. cod. (cf. ll. 215, 566, 626)
 autem l. 243)

272 ἀπενηνηγμένοι cod. (vide

κτως κατὰ τῶν προσώπων ἐμάστιζον· καὶ οὐκ ἀνῆκαν
 πρὶν ἂν ἐξωδηκότα πεποιήκεσαν αὐτὰ ταῖς ἀνηκέστοις
 πληγαῖς, καὶ οἶονεὶ τὰ ἔσχατα κατηχρείωσαν. Ὡς δὲ
 280 ἐπέμενον ἐκεῖνοι τῇ μαρτυρίᾳ, τοιάνδε ποιεῖται τὴν
 ἀπόφασιν ὁ δικάζων· «Ξύλα, φησὶν, ἐπισωρεύσαντες
 μεγίστην ἀνακαύσατε κάμινον· τούτους δ' ἔγγιστα πα-
 ραστήσαντες ὡς νῦν ἐπὶ τοῦ σχήματος ἔχουσιν, ἀ-
 σφαλῶς τὰς χεῖρας δεδεμένους, ἢ πείσατε Χριστὸν
 285 ἀρνησαμένους πρὸς τὴν ἡμετέραν μεταθέσθαι τὸ φρό-
 νημα, ἢ αὐθις ἐνισταμένους κατ' αὐτοῦ | διωθήσατε f. 328^r
 τοῦ πυρός.» Ἐτελεῖτο τοίνυν κἀνταῦθα τὰ τῆς Βα-
 βυλωνίας καμίνου, ἣν κατὰ τῶν τριῶν παίδων ἀνῆ-
 πτεν ἐν τοῖς παλαιτάτοις τῶν χρόνων Ναβουχοδο-
 290 νόσορ ὁ βασιλεύς. Πλὴν ἐκεῖ μὲν συνασπισμὸς ἦσαν
 ἀλλήλοις οἱ παῖδες, καὶ τῶν τριῶν εἰσπηδασάντων
 τὴν φλόγα, συνεφαίνετο τέταρτος, ἄγγελος ἐπικαταπτὰς
 ἄνωθεν τὴν τε φλόγα δροσίζων καὶ τοῖς παισὶν ἅμα
 τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ὑμνωδίαν ἀναπέμπων τῷ κτί-
 295 σαντι. Ἐνταῦθα δὲ γέγονέ τι θρήνων μὲν καὶ ὀδυρμῶν
 ἄξιον, εἴ τις πρὸς τοὺς ὑπενδόντας ὄρᾳ, πολλὴν δὲ
 φέρον τὴν τοῦ θαύματος ἐκπληξιν, ὅτι καὶ μόνος
 ἐναπολειφθεὶς ὁ μάρτυς Νικήτας, τὴν προσηγορίαν
 οὐκ ἤσχυεν. Ἐπεὶ γὰρ ὁ τῆς καταδίκης ὠριστο
 300 τόπος – ὁ δὲ ἦν μικρὸν τῆς πόλεως ἔξωθεν, ἔνθα
 καὶ πρὶν ἐκεῖνοι τοὺς ἑαυτῶν κακούργους παντοίαις
 τιμωρίαις μετήρχοντο –, ἐκεῖ τε ἡ κάμινος ἀνεφλέγετο
 καὶ οἱ παῖδες ἤγοντο δέσμιοι. Συνεξῆει δὲ τῆς πόλεως
 οὐ τῶν ἀσεβῶν μόνον τὸ πλῆθος, ἡλικία πᾶσα καὶ
 305 γένος ἅπαν καὶ ἐπιτήδευμα, ἀλλὰ καὶ χριστιανῶν ὅσοι
 παρῆσαν τῇ πόλει. Καὶ χριστιανοὶ μὲν δεδιότες ὁμοῦ
 καὶ στυγνάζοντες εἶποντο, ἅμα μὲν ἐκλιπαροῦντες θεὸν
 καὶ τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν ἐκκαλούμενοι, ἅμα δὲ καὶ
 ὅποι καταντήσει τὸ τέλος τοῖς ἀγωνισταῖς ἰδεῖν ἐκ-
 310 δεχόμενοι· χεῖρες δὲ ἀσεβῶν οὐκ ἠμέλουν, ἀλλὰ
 πῆ μὲν λίθοις, πῆ δὲ ῥοπάλοις ἔβαλλον τοὺς δεσμίους,
 πῆ δὲ καὶ μαχαιρῶν ὀξύτησι κατετίτρωσκον, καὶ ταῦτα
 διὰ πάσης ἔπραττον τῆς ὁδοῦ, ἐνὸς μόνου φειδόμενοι,
 βραχὺ τι τὰς φονώσας χεῖρας ὑπέχοντες, ἵνα μὴ φθά-
 315 σωσι τελῶς ἀπολωλεκότες αὐτούς, πρὶν ἢ κατὰ τὰς
 ἀποφάσεις τοῦ ἡγεμόνος τῷ πυρὶ παραδοῖεν καὶ τῇ
 καμίνῳ.

6. Ὡς δ' ἀπήεσαν εἰς τὸν τόπον καὶ ἡ κάμινος
 ἀνεφλέγετο, ἢ τε αἵρεσις αὐτοῖς προὔτεινετο παρὰ
 320 τῶν δημίων – ἢ δὲ ἦν ἐξόμνησθαι θεὸν καὶ δια-
 φεύγειν τὸ πῦρ, ἢ μὴ ταῦτα δρᾶν βουλομένους κατὰ
 μέσης ἐπιρρίπτεσθαι τῆς φλογός –, ἐνταῦθά μοι
 προπηδᾶ τοῦ λόγου τὸ δάκρυον, ἐνταῦθά με μάσσει
 μου τὰ σπλάγχνα καὶ σπαράσσεται ἡ καρδία | καὶ f. 328^v
 325 οὐκ ἔχω τίς γένωμαι, πῶς δ' ἂν καὶ διαθήσωμαι τὸν
 λόγον καὶ ἀποδύρωμαι μὲν τοὺς συνθεμένους τῇ
 ἀνομίᾳ, ἀξίαν δὲ τὴν εὐφημίαν ποιήσωμαι τῆς τοῦ
 μάρτυρος Νικήτα ἀκαταγωνίστου καὶ γενναίας ψυχῆς.
 Οἱ μὲν γὰρ οἱ δαίλαιοι ἐκεῖνοι ἀπιδόντες πρὸς τὴν
 330 φλόγα τοῦ μαραινόμενου πυρός, ταύτην μὲν ὑπέτρεσαν,
 τὸ δὲ τῆς γεέννης ἄσβεστον οὐκ ἐνενόησαν πῦρ,
 οὐδ' ὅτι, εἰ καυθήσεται ὁ πούς, ἀλλὰ χορεύσει αἰώνια,
 οὐδὲ τᾶλλα οἷς θεὸς τοὺς ἀθλητὰς δεξιούται, γέρα
 καὶ βραβεῖα παρέχων, στεφάνους ἀκηράτους, βασιλείαν
 335 ἀθάνατον, ζωὴν μὴ λυομένην, ἀγαθῶν ἀπόλαυσιν αἰω-
 νίζουσιν, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν οὐδὲ οὖς ἤκουσεν
 οὐδ' ἐπὶ καρδίαν ἀναβέβηκεν ἀνθρώπου, ὡς καὶ Παῦ-
 λὸς φησιν ὁ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ ἀρπαγεῖς καὶ
 ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα. Οἱ δὲ οὐδὲ τὰς πληγὰς
 340 ἡσχύνθησαν, αἷς μικρῶ πρότερον ὡς ὁ λόγος εἶρηκε
 διὰ Χριστὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ὁμολογίαν ὑπέστησαν·
 ἀλλ' ὅτε πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος ἦκον τοῦ μαρτυρίου,
 τότε – ὦ τῆς ζημίας – πάντα προὔδωκαν καὶ ἀπώ-
 λησαν. Οὐχ οὕτω δὲ καὶ ὁ γεννάδας Νικήτας, ἀλλ' ἦν
 345 ἄτρεστος καὶ ἀήττητος, Χριστὸν πνέων, Χριστὸν ὁμο-
 λογῶν, καὶ τῆς ἐξῆς ἐχόμενος ἀγωνίας, καὶ πρὸς
 τὸν δρόμον τῆς τελειώσεως ἐπειγόμενος. Οἱ μὲν γὰρ
 ἦτουν λυθῆναι τὰς χεῖρας, καὶ λυθέντες ἐώκεσαν
 αὐτομολοῦντες τοῖς ἐναντίοις, τὴν δὲ Χριστοῦ πα-
 350 ράταξιν δραπετεύσαντες. Ὁ δὲ οὐδὲ μέχρι προσχή-
 ματος ἠνέσχετο τοῖς ἐκείνων εἴξαι προστάγμασιν· οὐδέ
 τινα φωνὴν ἀφήκε τὴν ἐκείνων θεραπεύουσιν γνώμην,
 καὶ τὴν πονηρὰν ἔφεσιν ὑποσαίνουσιν· ἀλλά τι τῶν
 ὑψηλοτέρων ἐννοήσας καὶ τοὺς πάλαι μάρτυρας μιμη-
 355 σάμενος, εὔξασθαί τε βουληθεῖς παρὰ τὸν ἀγῶνα,

331/332 cf. Matth. 18, 8; Marc. 9, 45 336/337 cf. I Cor. 2, 9 338/
 339 cf. II Cor. 12, 2 et 4

350/351 προσχήματος] sic cod. (vide autem l. 793)

τοῦτο μόνον «Λύσατε, φησίν, τὰς χεῖρας κάμου.» Οἱ
 δὲ οὐ πρὸς τὸν νοῦν τοῦ ῥήματος ἀπιδόντες, οὐδὲ
 τῆς ἐκείνου δυνηθέντες καταστοχάσασθαι διανοίας – πῶς
 γὰρ σκότει ἀγνωσίας συνισχημένοι καὶ τὸ φρονεῖν
 360 ἀφηρημένοι παρὰ τῆς ἀσεβείας; – ἔλαθον τῷ ἤχῳ
 τῆς φωνῆς πλανηθέντες, καὶ τῶν δεσμῶν αὐτῷ
 τὰς χεῖρας ἐκλύουσι. Τοῦ δὲ γεγονότος, | ἀσεβεῖς μὲν f. 329^r
 περιεστῶτες τρανόν τι καὶ ἀκρατὲς ἐπεγέλασαν, χρι-
 στιανοὶ δὲ τοῖς προτέροις θρήνοις θρήνους συνῆψαν,
 365 οὐκ ἔχοντες εἰδέναί τὴν δραματοουργίαν τοῦ μάρτυρος
 «᾿Ω, λέγοντες, εἰ καὶ οὗτος, ἐφ' ᾧ ἀκαταισχύντους
 ἔσαλεύομεν τὰς ἐλπίδας, νῦν σαλεύσειεν ἡμῶν τὴν
 καρδίαν, τῆς μακαρίας ὑπενδούς γενναιότητος, εἶτα
 τί; Ὀνειδιεῖ ὁ ἐχθρὸς ἐφ' ἡμῖν, καὶ ἄνομοι ἐροῦσι·
 370 «Ποῦ ὁ θεὸς ὑμῶν;» καὶ «Ἐπισκοπῇ ὑμᾶς οὐκ ἐπε-
 σκέψατο, ὡς ἐν τοῖς πατράσιν ὑμῶν πεποικημένοι αὐτὸν
 λέγετε.»» Ὁ δὲ μάρτυς· «Οὐκ ἐκπετάσω, εἶπε, πρὸς
 θεὸν τὰς χεῖρας ἀλλότριον, ἀλλὰ πρὸς θεὸν τὸν
 ἰσχυρὸν τὸν σώζοντά με· αὐτὸς καὶ γὰρ με ἔπλασεν
 375 ἰδίας χερσίν· αὐτῷ καὶ διασώσω ἀκεραίαν τὴν ὁμο-
 λογίαν, ἣν καὶ διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας
 ὁμολογήσας, αὐτῷ μὲν συνεταξάμην, διαβόλῳ δὲ ἀπε-
 ταξάμην καὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.» Ταῦτα ὡς ἠδολέσχει
 τῇ καρδίᾳ, τοῖς δὲ χείλεσιν ἔψαλλεν, ὑψοῦ τὴν δεξιὰν
 380 ἀνατείνας, ἐμφανῶς ἐπὶ τοῦ προσώπου τὸ σχῆμα τοῦ
 σταυροῦ διετύπωσε· καὶ «᾿Ω, φησίν, σῶτερ, ὁ ἐπὶ
 σταυροῦ τὰς χεῖρας διατείνας καὶ τὸ τῆς κατάρας
 φιλανθρώπως διαρρήξας χειρόγραφον, χεῖρα ὄρεξον
 κάμοι βοηθείας, καὶ μὴ με ἀποδοκιμάσης ἐκ παίδων
 385 σου.» Εἶτα κλίνας τὸ γόνυ καὶ τῇ γῆ τὸ πρόσωπον
 προσερείσας, τοῦτ' αὐτὸ συχνῶς ἐπεβόα· «Ἐλέησον,
 κύριε.» ᾿Ως δὲ αὐθις ἐξανίστατο, αὐθις δὴ τὸν ὅμοιον
 τρόπον τὸν σταυρὸν διετύπου, καὶ τὸ γόνυ ἐπικλίνειν
 ἐπειράτο εἰς γῆν. Ταῦτα οἱ τε δήμιοι καὶ ὁ ἀσεβῆς
 390 ὄχλος ἔωρακότες, ὕβριν ἑαυτῶν καὶ λοιδορίαν καὶ
 ἐξαπάτην ἠγησάμενοι τὸ πρᾶγμα, ἀκρατῶς ὤρμων
 κατὰ τοῦ μάρτυρος. Ὁ δέ, ἐπεὶ συνῆκεν ὡσπερ
 κύνας εἰς αὐτὸν ἐφαλλομένους καὶ διασπαράττειν τὰς
 αὐτοῦ σάρκας ἐπιχειροῦντας, τούτοις μὲν τὴν ψυχὴν
 395 οὐκ ἐθορυβήθη· μετὰ δὲ γενναίου τοῦ παραστήματος

369 cf. Ps. 73, 10
 Ex. 3, 16; 13, 19
 3 (S.C. 336, p. 96-98)

369/370 cf. Ps. 78, 10
 376 cf. Tit. 3, 5
 382/383 cf. Col. 2, 14

370/371 cf. Gen. 50, 24;
 377/378 cf. *Constit. Apost.*, VII, 41, 2-
 384/385 Sap. 9, 4

πρὸς τὴν ἐξ ἀρχῆς ὑπόθεσιν ὄλην ἐπεποίητο τὴν
 σπουδὴν· τὸ δὲ ἦν, ἵνα τρεῖς ἐπὶ τοῦ προσώπου
 σημειωσάμενος τὸν σταυρόν, τρεῖς καὶ τῷ κυρίῳ κάμψη
 τὸ γόνυ, κἀντεῦθεν τῇ προσευχῇ στομωθεὶς καὶ καθο-
 400 πλισθεὶς τῇ παντευχίᾳ τοῦ πνεύματος ῥωμαλεώτερον
 χωρήσῃ πρὸς | τοὺς ἀγῶνας, καὶ ἀντικατασταίῃ οὐ f. 329^v
 πρὸς αἷμα μόνον καὶ σάρκα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ τῆς
 πονηρίας πνεύματα, τὰς ἀρχὰς καὶ ἐξουσίας τοῦ σκό-
 405 τούς τοῦ αἰῶνος τούτου, κατὰ τὸν ἱερόν καὶ θεῖον
 ἀπόστολον. Καὶ ὁ μὲν μάρτυς οὕτως ἠγωνία μὴ τῆς
 εὐχῆς διαπεσεῖν ἢ κωλυθῆναι. Οἱ δὲ ἐπιταχύναντες
 ἅμα τῷ τὴν πρώτην ἐκείνον πεποιηκέναι κατάκλισιν
 τῶν γονάτων, πῆ μὲν ἱματίων, πῆ δὲ καὶ μελῶν
 αὐτῶν καὶ ἀπηνῶς καὶ ἀπανθρώπως περιδραττόμενοι,
 410 ἀνθειλκον βία καὶ ἀπειργον τῆς ἐγχειρήσεως. Ὁ δὲ
 ὡσπερ πρὸς τὴν αὐτῶν ἐκείνων τυραννίδα διαπαλαίων,
 εἰ καὶ μὴ εὐχερῶς, ὡς γοῦν ἐξῆν τὸν σταυρόν τε
 διατυποῦν ἐπεχείρει καὶ εἰς γῆν τὸ μαρτυρικὸν σῶμα
 καταρριπτεῖν, προσκυνεῖν τε καὶ εὔχεσθαι τῷ κυρίῳ,
 415 ᾧ καὶ πρὶν λατρεύειν τὸν αἰεὶ χρόνον ἠγάπησε. Τίς
 οὐκ ἠδέσθη ταύτην τὴν ἀγωνίαν; Τίς τὴν μακαρίαν
 ταύτην οὐκ ἐθαύμασε πάλιν;

7. Ἐχαιρον ἄνωθεν ἄγγελοι ὀρῶντες τοῦ γενναίου *Réactions variées.*
 τὴν καρτερίαν. Ἐφριπτον καὶ δαίμονες αἰσχυνόμενοι
 420 ἐπεὶ ἀνήνυτον αὐτοῖς συνίεσαν τὴν ἐπίνοιαν. Τῶν δὲ
 συνεληλυθότων ἐπὶ τὸ θέατρον, χριστιανοὶ μὲν ἐδο-
 ξολόγουν θεὸν καὶ τῶν παλαιῶν ἀνεμίμνησκον θαυ-
 μασίων, ὅπως τε καὶ θάλασσαν ἔτεμε καὶ τὸν ἑαυτοῦ
 λαὸν ὠδήγησε καὶ διέσωσε, καὶ φαραῶ τὸν τύ-
 425 ραννον κατεπόντισε, τὰλλά τε ὁπόσα ἀρρήτως ἑτε-
 ρατούργησεν, οἷς μὲν Μωυσῆν, οἷς δὲ Ἰησοῦν, οἷς
 δὲ τοὺς λοιποὺς ἐδόξασε τῶν ἐξ αἰῶνος εὐηρεστη-
 κότων αὐτῷ. Τὸ μέντοι πονηρὸν συνέδριον τῶν ἀ-
 νόμων, πάντων τῶν προτέρων ὑπεριδόντες, οὐδὲν
 430 ὡς τὴν ἀπάτην ἦσαν ἐγκαλοῦντες τῷ μάρτυρι· «Νῦν,
 λέγοντες, τὰ ἔσχατα ἐξημάρτηκας, οἷς ἔπεισας ἡμᾶς
 ἀνεῖναι σου τὰς ἐπαράτους χεῖρας τῶν συνεχόντων
 δεσμῶν, εἶτα ἤσχυνας ἡμῶν τὰς ἐλπίδας καὶ ἀντὶ
 τοῦ προσκυνεῖν σελήνη καὶ εὐφημεῖν Μωάμετ τὸν
 435 ἡμέτερον νομοθέτην, Χριστῷ καὶ πάλιν προσκυνεῖς
 τῷ ἐσταυρωμένῳ. Εἶτα οὐκ αἰσχύνῃ ἄνθρωπον σε-

βαζόμενος, ἀσχήμονα κατακριθέντα καὶ ὑπομεμενηκότα
θάνατον; Τί δὲ καὶ ἔσται σοι ὄφελος, εἰ τὸν γλυκὺν
τοῦτον ἥλιον καὶ τὰ τοῦ βίου τοῦδε τερπνά, ἐκείνου
440 χάριν προσαπολέσεις, | πικρῶς ὁμοῦ καὶ τὸ ζῆν f. 330^r
ἀπορρήξας, διὰ τῆς καμίνου ταύτης καὶ τῆς φλογός,
ἢ σε ὅσον οὔπω καὶ ὑποδέξεται, εἰ μὴ ἀποστάς τῆς
ἄφρονος γνώμης, τοῖς τοῦ ἡγεμόνος εἴξεις προστά-
γμασιν;»

445 8. «Ἐφ' ὑμᾶς, ἀντέφη ὁ μάρτυς, ἡ ἀνομία ὑμῶν καὶ
ἐπὶ τὰς κεφαλὰς ἡ βλασφημία τραπήσεται, ἦν ὡς ἰδὼν
ὄφιος κατὰ τοῦ κτίστου καὶ δημιουργοῦ ἐξημέσατε.
Δόξα γὰρ ἔμοι καὶ καύχημα ὁ τοῦ Χριστοῦ μου
σταυρός, ὑμῖν δὲ μωρία τοῖς δι' ἀπιστίαν ἀπολλυμένοις,
450 ὅτι μύσαντες τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ τῆς ἀληθείας
φῶς ἀτενίζεις οὐ δύνασθε· ἡ γὰρ ἂν οὐ κατε-
δουλώθητε οὕτω τῷ διαβόλῳ οὐδὲ τοῖς ἀγγέλοις
αὐτοῦ, ὧν εἷς ἐστὶ καὶ Μωάμετ ὁ τῆς ὀλεθρίου
πλάνης ἀναπλήσας ὑμᾶς. Ἐκεῖνο δὲ τῶν αὐτοῦ δι-
455 δαγμάτων πῶς ἂν καὶ διαφύγη τὸν ἔλεγχον; Μαρτυρεῖ
γὰρ ὡς καὶ παρὰ τῶν αὐτοῦ βίβλων μανθάνετε, ὅτι
ζῆ μὲν εἰς αἰῶνας Χριστὸς καὶ θεοῦ ἐγγὺς καὶ
ἀνωτάτω κάθηται οὐρανῶν, καὶ ὡς ἤξει κρίναι τὸν
κόσμον, καὶ θεὸς αὐτὸν ἡγάπησε καὶ λέγεται θεοῦ
460 τυγχάνειν υἱός. Εἶτα τὰ τοῦ ψεύδους ἀναπλάσματα·
«Ἄλλὰ καὶ ταῦτα, φησὶν, | λεγόμενος καὶ ὀνομαζόμενος
ὁ Χριστός, οὐκ ἔστιν ἴσος θεῷ κατὰ τὰς χρονικὰς
ὑφηγήσεις, προφήτης δὲ καὶ προφητῶν ὑψηλότερος.»
Ἔτι τῆς ἐκείνου φρενοβλαβίας, ὡς τῆς μάχης καὶ
465 διπλῆς τῶν λόγων. Ὑπὸ γὰρ ἀλλήλων καταλύονται
πολεμούμενοι. Πῶς γὰρ καὶ προφήτης καὶ θεῷ στερ-
γόμενος καὶ τιμώμενος, πῶς δὲ καὶ τὴν τοῦ κόσμου
κρίσιν ἐκδέχεται πρὸς θεοῦ, ὁ διὰ τὰς τῶν λόγων
ὑποθέσεις δοκῶν τυγχάνειν ἀντίθεος; Πῶς δὲ οὐκ ἀν-
470 τίθεος, ὁ δόξαν ἑαυτῷ θεοῦ περιποιούμενος, ἑαυτὸν
τε λέγων εἶναι ἀλήθειαν καὶ ζωὴν καὶ φῶς καὶ
ἀνάστασιν, ἴσὸν τε τῷ οὐρανίῳ πατρὶ καὶ πάντα εἶναι
ἑαυτοῦ τὰ τοῦ πατρὸς καὶ θεοῦ, μεγάλας τε νέμων

449 cf. I Cor. 1, 18 458/459 cf. Act. 17, 31 471 cf. Ioh. 14, 6; 11,
25 cf. Ioh. 8, 12 472 cf. Ioh. 11, 25 cf. Ioh. 5, 18 472/473 cf.
Ioh. 16, 15 473/479 cf. Matth. 16, 15-19

τῷ κορυφαίῳ τῶν ἀποστόλων τὰς ἀντιδόσεις ὅτε αὐτὸς
 475 μὲν ἐπυνθάνετο τίνα αὐτὸν ὁ μαθητῆς οἶεται εἶναι,
 ὁ δὲ υἱὸν θεοῦ ζῶντος εἶναι ἀνωμολόγει, καὶ τὴν
 μαρτυρίαν αὐτίς ἐδέχετο, ὡς αἷμα μὲν αὐτῷ καὶ σὰρξ
 οὐκ ἀπεκάλυψε τὴν ἀλήθειαν, ὁ ἐν οὐρανοῖς δὲ πατὴρ
 480 τοῦ ζῶντος υἱοῦ; Καὶ τί δεῖ καθέκαστα προφέρειν
 εἰς μέσον ἅ αὐτὸς ἐπιστώσατο ὑπὲρ ἑαυτοῦ ταῖς τῶν
 θεϊκῶν | θαυμάτων δυνάμεσιν, ἅ τοὺς μαθητὰς ἀνε- f. 330^v
 δίδαξεν, ἅ αὐτοὶ παρειληφότες, διὰ τῶν εὐαγγελίων
 πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἐκήρυξαν; Ὁ γὰρ πᾶς λόγος
 τοῦ μυστηρίου, ὅτι θεὸς ὢν ἐκένωσεν ἑαυτὸν καὶ
 485 μορφὴν ἀνέλαβε δούλου, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγησάμενος
 τὸ εἶναι ἴσα θεῷ, σταυρὸν δὲ σαρκὶ καὶ θάνατον
 κατεδέξατο, ἀπαθῆς μείνας καὶ ἀθάνατος τῇ θεότητι,
 ἵνα καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου,
 τὸν σὸν τοῦτ' ἔστι διάβολον· ὃς φῶς ὑπ' αὐτοῦ δη-
 490 μιουργηθεῖς, ἐπεὶ μόνον ἐννενόηκεν ἀντᾶραι θεῷ, θήσειν
 τε εἶπεν ἐπὶ νεφελῶν τὸν θρόνον καὶ τῷ ὑψίστῳ
 γενήσεσθαι ὅμοιος, πτώμα κατηνέχθη ἐλεεινόν, καὶ τῆς
 πρὶν ἀξίας παντελῶς ἐκπίπτει καὶ τῆς λαμπρότητος·
 συνεκπίπτουσι δὲ αὐτῷ καὶ πᾶσαι αἱ ἀποστατικαὶ
 495 δυνάμεις, ὅσαι τούτῳ ἐπηκολούθησαν. Εἰ γοῦν ταῦτα
 πέπονθεν ὁ πρὶν ὢν ἐωσφόρος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
 φύσεως ὑψηλότερος, καὶ δίκην ταύτην εὔρατο ἀξίαν
 τῆς πονηρᾶς αὐτοῦ ἀπονοίας, πῶς ἄνθρωπος ψιλὸς
 αὐτούς τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένος, ἴσον ἑαυτὸν
 500 ποιῶν τῷ θεῷ, οὐ τῆς πρώτης μόνον οὐκ ἀποπεσεῖ-
 ται τιμῆς, ἀλλὰ καὶ πρῶτος ἔσται τῶν προφητῶν καὶ
 ὑψοῦ παρὰ τοῖς οὐρανοῖς καθεσθήσεται ἔγγιστα θεοῦ,
 οὐ ὑποσυλᾶ καὶ ὑφαρπάζει τὴν δόξαν, εἶτα καὶ τὴν
 κρίσιν τοῦ κόσμου κατὰ τὰς κενοφωνίας, γέρας ὡσπερ
 505 τῆς ἀποστασίας ἐκλήψεται; Ἄλλ' ἄπαγε τῆς ἀθεότητος,
 εὐφώρατος ὑμῶν τῶν λόγων ἢ μεθοδεῖα· μὴ γὰρ
 ἔχοντες ἄλλως ἀντιβαίνειν πρὸς τὰς ἐναργεῖς θεοση-
 μίας Χριστοῦ, δοκεῖτε μὲν δευτέραν τινὰ ὁδὸν μετιέναι
 τῆς τῶν θεοκτόνων Ἰουδαίων συκοφαντίας· ταῦτα δὲ
 510 τιμῶντες, τὸν ἀληθῆ θεὸν βλασφημεῖτε. Ἄγει δὲ ὁ
 λόγος ὑμᾶς πρὸς τὴν ὁμοίαν Ἰουδαίοις ἀπόνοιαν·
 ἐκεῖνοι γὰρ ὀρῶντες ὅτι καὶ νεκροὺς ἀνίστα Χριστός,

484/486 cf. Phil. 2, 6-7 488/489 cf. Hebr. 2, 14 490/492 cf. Is. 14,
 13-14 495/496 cf. Is. 14, 12 499 cf. Ps. 8, 6 499/500 cf. Ioh. 5, 18
 512 cf. Matth. 9, 18-26; Marc. 5, 35-42; Luc. 7, 11-17; 8, 49-56; Ioh. 11,

καὶ δαιμονῶντας ἰᾶτο καὶ παραλύτους συνέσφιγγε καὶ
 πᾶσαν ἄλλην ἐθεράπευε μαλακίαν, ἐπεὶ καὶ τυφλὸν
 515 ἐκ γενετῆς βλέπειν ἐποίησεν, ἀποπνιγόμενοι τῷ φθόνῳ
 πρὸς τὴν ἀλήθειαν, οὐδὲ προφήτην ἠνείχοντο τὸν
 κύριον ὀνομάζειν, ἀλλὰ καὶ τοῖς λέγουσιν ἐπετίμων,
 καὶ ἄνθρωπον ἀμαρτωλὸν τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον
 ἀπεκάλουν, καὶ | οὐδὲ εἰδέναί ὄθεν ἐστὶ διετείνοντο, f. 331^r
 520 εἰ καὶ τοῦ πρὶν τυφλοῦ ἤκουον ἀντιλέγοντος· Ἐν
 γὰρ τούτῳ θαυμαστὸν ἐστίν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε
 πόθεν ἐστὶ καὶ ἀνέωξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ ὡς
 Οἶδαμεν ὅτι ἀμαρτωλὸν ὁ θεὸς οὐκ ἀκούει, καὶ ὡς
 Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ θεοῦ, πῶς ἂν ποιεῖν ταῦτα
 525 ἠδύνατο; Φεύγοντες τοιγαροῦν ὑμεῖς τῶν ἐλέγχων
 τούτων τὴν δύναμιν, ἐπὶ πονηροτέραν ἤκατε τὴν ἐπί-
 νοιαν, ὡς ἐν ἀγκίστρῳ δέλεαρ προβαλλόμενοι τὴν
 δοκοῦσαν εὐφημίαν τῶν ὀνομάτων. Ἄλλ' ἀνήσω τὸ
 καθ' ὑμᾶς, μᾶλλον δὲ ταῦτα ἐξευρών τε καὶ ὑποθέμενος
 530 Μωάμετ ὁ ἀρχέκακος ὑμῶν νομοθέτης Ἰούδα γέγονεν
 ἀθλιώτερος. Ἐκεῖνος γὰρ εἰ καὶ τὸν κύριον παρέδωκε
 τοῖς θεομάχοις καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο καὶ ἀπώλετο,
 ἀλλ' οὖν ἐπεὶ σωτηρίας ἀφορμὴ γέγονεν ὁ τοῦ σωτῆρος
 θάνατος τοῖς πιστεύουσιν, οὐ πολλοὺς ἔσχεν ἀπο-
 535 πλανήσας εἰς τὴν ὁμοίαν ἀπώλειαν· Μωάμετ δέ, ὁ
 τῶν κενῶν ἀναπλασμάτων ὑφηγητῆς, μόνον ἐμιμήσατο
 τὸν διάβολον, ὃς ἐξ ἀρχῆς ὑποσκελίσας τὸν ἄνθρωπον,
 ἐξώρισε τοῦ παραδείσου καὶ τῆς τρυφῆς, καὶ τῆς
 ἀθανασίας διὰ τὴν παρακοὴν ἀπεστέρησεν. Ἐρεῖ δ' ἂν
 540 τις καὶ τὰ τολμηθέντα Μωάμετ οὐκ ἐλάττω τῶν τοῦ
 πονηροῦ τεχνασμάτων, ἐπεὶ καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπη-
 σιν τοῦ σωτῆρος καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν
 καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν καὶ ἀνάληψιν, μετὰ τὸν
 φωτισμὸν τοῦ κηρύγματος καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐλευθερίαν
 545 τοῦ πλάσματος, πρόδρομος οὗτος τοῦ ἀντιχριστοῦ
 γενόμενος, τὴν ἄθεον ἀνέσπειρε πλάνην, καὶ λαῶν
 ὅλας ὑπεποιήσατο μυριάδας καὶ τῷ διαβόλῳ παρέδωκε.
 Μεθ' ὧν καὶ ὑμεῖς, ὄν νῦν ἐμὲ πρόβατον ὄντα Χριστοῦ

513 cf. Matth. 4, 24; 8, 16; 8, 28-34; 9, 32-33; 12, 22-23; 15, 22-28; Marc.
 1, 32-33; 5, 1-20; 7, 24-30; Luc. 4, 40-41; 8, 26-37; 11, 14 cf. Matth. 8,
 5-13; 9, 2-8; Marc. 2, 3-12; Luc. 5, 18-26; Ioh. 5, 1-9 514 cf. Matth. 4, 23;
 9, 35 514/525 cf. Ioh. 9, 1-34 518 cf. Mal. 4, 2 520/523 Ioh. 9, 30-
 31 524/525 cf. Ioh. 9, 33 532 cf. Matth. 27, 5

καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ σφαγιασθῆναι προθυμούμενον καὶ
 550 διψῶντα, ἀποπλανήσῃν καὶ τῆς μάνδρας ἀποστήσῃν
 αὐτοῦ σπεύδετε, καὶ βρῶμα καὶ διάρπαγμα θεῖναι
 τῷ κοινῷ τοῦ γένους ἡμῶν λυμεῶνι. Ἄλλ' οὐ χαρή-
 σεσθε· μετὰ Χριστοῦ γὰρ ἡ νίκη τοῦ τὸν κόσμον
 νικήσαντος· κἀγὼ τὴν τῶν χειρῶν ἠτησάμην ἐλευ-
 555 θερίαν, ἵνα περιγράψας ἑμαυτῷ ὡς ἔωράκατε τὸν
 σταυρόν, ὄπλῳ αὐτῷ χρήσωμαι καθ' ὑμῶν, καὶ μέχρι
 αἵματος ἀνταγωνίσωμαι | καὶ σφαγῆς. Εἰ δὲ καὶ πῦρ f. 331^v
 ἀπειλεῖτε, τί μέλλετε, τί δ' ἀναδύεσθε; Θάπτον ὠθήσατε
 κατὰ τῆς φλογός, ἵνα καὶ θάπτον ἀναλύσω πρὸς
 560 κύριον· ἥλιον δὲ τοῦτον τὸν γλυκύν, ὡς ὑπέθεσθε,
 καὶ κόσμον ὅλον ὀρώμενον οὐκ ἔχω ὅλως τιμᾶν
 οὐδ' ἀσπάζεσθαι, εἰ μὴ πρὸς εὐχαριστίαν τοῦ κτίσαν-
 τος· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ, φησί, τοῖς ποιήμασι νοού-
 μενα καθοράται, καὶ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν θεοῦ·
 565 ποῖμα δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα·
 θεοῦ δὲ αὐτὰ προτιμᾶν οὐκ ἀνέχομαι. Ἦ γὰρ διὰ
 τοῦτο καὶ ὑπέστησαν τὴν ἀρχήν, ἵν' ἡμεῖς τῆς αὐτῶν
 ἠττώμενοι ἡδονῆς, περιορῶμεν τὸν ταῦτα εἰς τὸ εἶναι
 παραγαγόντα, ἢ ἵνα ἐκ τῆς καλλονῆς καὶ τοῦ μεγέθους
 570 αὐτῶν, ὅσον ἐφικτὸν ἀνθρώποις, τὸν δημιουργὸν κα-
 τανοοῦντες δοξάζωμεν;»

Ταῦτα ὡς ἤκουσαν οἱ δῆμιοι, ἐκπλαγέντες, εἰ καὶ *On l'exhorté*
 μὴ ταῖς ἀληθείαις, ἐπέχειν δὲ ὅμως ὑπεκρίνοντο τὴν ὀρ- *de nouveau*
 γήν· καὶ θωπευτικῶς μετήεσαν τὸν γεννάδαν. «Ὁ- *à apostasier.*
 575 ρᾶς γάρ, ἔφασαν, ὡς παρεστῶσα ἡ μήτηρ ἀπα-
 ράκλητα πενθεῖ καὶ ὀδύρεται καὶ τὰς παρειὰς διαζαίνει
 τοῖς ὄνουξιν; Οὐ παρακαλεῖ σε τῆς μητρὸς ἡ τα-
 λαιπωρία; Τί δὲ καὶ περὶ τῶν ὀμηλικῶν διανοῆ;
 Οὐχ ὀμοῦ σοι ἀπὸ τῆς πατρίδος συνώδευσαν; Οὐκ ἐ-
 580 πὶ τοῖς αὐτοῖς ἐγκλήμασιν ἐάλωσαν; Οὐκ ἤχθητε ὀμοῦ
 παρὰ τὸν ἡγεμόνα; Οὐ τὰ ἴσα ἐδίκασε τοῖς τρισὶ
 καὶ αἱ χεῖρες ὑμῶν ἦσαν ἐν δεσμοῖς, καὶ αὐτοὶ δὲ
 εἶχοντο τοῦ ἴσου φρονήματος, ὡς δὲ καὶ τῆς πόλε-
 ως ἐξιόντες πρὸς τὸν τῆς καταδίκης ἡγεσθε τό-
 585 πον, ταῖς ὀμοίαις διὰ τῆς ὀδοῦ κολάσεσιν ἑμαστίζεσθε;
 Ἄλλὰ μέχρι τούτων ἴσως ἀντέχειν ἐξαρκεῖ φύσις

553/554 cf. Ioh. 16, 33

559/560 cf. Phil. 1, 23

560 cf. II. 438-440

563/564 cf. Rom. 1, 20

564/565 cf. Ps. 18, 2

569/571 cf. Sap. 13, 5

566 Ἦ] sic acc. cod. (cf. II. 215, 251, 626)

ἀνθρώπων· τὰ λοιπὰ δὲ ἡττᾶται ταῖς ἀσθενείαις τοῦ
 σώματος. Ὅθεν καὶ οὗτοι πρὸς τὴν καιομένην κάμινον
 ἀπιδόντες ἐνάρκησαν πρὸς τὴν θεάν, καὶ πικροῦ θα-
 590 νάτου ζωῆς ἀντηλλάξαντο ἡδονήν. Μίμησαι τοιγαροῦν
 καὶ αὐτὸς τῶν ἡλικιωτῶν τὸ φιλόψυχον· γενοῦ δὲ
 αὐτοῖς καὶ φιλάδελφος. Δυσωπησάτω σε καὶ κοπετὸς
 τῆς μητρός. Σαυτὸν καὶ φίλους καὶ γεννησαμένην
 595 παράκλησιν· οἱ μὲν γὰρ καὶ | χωρὶς ὑποδείγματος f. 332^r
 ταῖς ἡμῶν ἐπίεσθησαν συμβουλίαις καὶ καθυφῆκαν τῆς
 προτέρας ἐνστάσεως· σὺ δὲ αὐτοῖς ἡγησαμένοις ἀκο-
 λουθήσεις. Τὸν γὰρ ἀπὸ τούτων ἀπολέσας συνασπι-
 σμόν, πῶς ἂν καὶ δυνήσῃ μόνος διακαρτερῆσαι πρὸς
 600 τὸν ἀγῶνα; Τὸ δὲ τῆς μητρός, ὅσον· ὃ ἐκείνων τὴν
 καρδίαν οὐκ ἔθρυπτε.»

9. «Μάταιοι, ἀντεῖπεν ὁ μάρτυς, ὑμεῖς, τῆς περιττῆς *Riposte*
 ταύτης καὶ ἀκαίρου φιλοτιμίας, ἦν ἐμοὶ δοκεῖτε χα- *du martyr.*
 ρίζεσθαι· μάταιοι καὶ τῆς πονηρᾶς συμβουλήs. Πρὸς
 605 γὰρ τοῖς ἄλλοις, οὐδὲ τὸ πειθανὸν ἔχειν ὅλως μοι
 φαίνεται· οἷς γὰρ δελεάζειν ἐπιχειρεῖτε, τούτοις, ὡσπερ
 λανθάνοντες ἑαυτούς, ὑπαλείφετε πρὸς τὴν καρτερίαν,
 καὶ διερεθίζετε πρὸς τὴν τοῦ μαρτυρίου τελείωσιν.
 Τοὺς μέντοι θρήνους καὶ ὀδυρμούςs τῆς μητρός, ἐπεὶ
 610 μὴ ἔχω ἔτι συνιέναι ὅτου χάριν ἀνοιμῶζει καὶ ὀλο-
 φύρεται, εἰ μὲν ὑπὲρ ἐμοῦ δεδοικυῖα μὴ τι πάθω
 τῶν ἀγεννῶν, θεὸν διὰ τούτων ἐκλιπαρεῖ τῶν δα-
 κρύων, σφόδρα ἐπαινῶ καὶ ἀσπάζομαι· μιμεῖται γὰρ
 τὰς τῶν παλαιῶν μαρτύρων μητέρας· εἰ δὲ τῶν ἐμῶν
 615 τούτων παθημάτων ὑπεραλοῦσα καὶ θέλουσα τὸ σύν-
 τονον τῆς ἐμῆς ὑποχαλάσαι ψυχῆs, ἐγὼ μᾶλλον ταύτης
 ἀποδύρομαι τὴν ἀπώλειαν. Ἡλικιωτῶν δὲ φιλοψυχίαν
 μισῶ καὶ βδελύττομαι, καὶ σφόδρα αὐτοῖς ἐπιμέμφομαι
 τῆς αἰσχυρᾶς ἡττης καὶ ἀγεννοῦs· κοινωνοὶ γὰρ γε-
 620 γονότες τῶν στιγμάτων τῆς σαρκὸs τοῦ Χριστοῦ,
 μικρὸν ὅσον κοινωνήσῃν ἔμελλον καὶ τῆς δόξης καὶ
 τῆς βασιλείας ἦν ἀθάνατον ἐπαγγέλλεται. Οἱ δὲ
 – φεῦ τῆς αὐτῶν ἀθλιότητος – ἐπανῆκον, ὡς φησιν
 ἡ γραφή, ἀπὸ δικαιοσύνης εἰς ἁμαρτίαν. Πῶς δ' ἂν
 625 αὐτοῖς ἐγὼ φιλάδελφος γένωμαι, ὅτι με ἐκείνοι ἐμίση-

σαν δωρεάν; ἢ γὰρ οὐκ ἐμίσησαν οὐδὲ προῦδωκαν, λειποτακτήσαντες ὡσπερ ἐκ παρατάξεως; Εἰ δὲ ἐμοὶ τὸ ἀφιλάδελφον ἐγκαλοῦσιν, ἑαυτοῖς δικαίως ἐγκαλείωσαν πρότερον· ἐμὲ γὰρ ἐγκατέλιπον· πρὸ δὲ ἐ-
 630 μοῦ, Χριστὸν αὐτὸν ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶν-
 τος. Πῶς δὲ καὶ ὡς εἰς παράδειγμα αὐτοῦς ὄψομαι ἢ καὶ ἔψομαι, ὁδηγοῖς οὔσι κακῶν; "Ὁφείλον εἰς Χρι-
 στὸν βλέπειν αὐτοὶ τὸν σωτήρα, κάμοι | ἀκολουθεῖν, f. 332^v
 ὅτι εἰς αὐτὸν ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἤξειν
 635 ἐξ αὐτοῦ μοι τὴν βοήθειαν προσεδόκησα τοῦ ποιή-
 σαντος τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. "Ὅτι δέ μοι καὶ
 σαρκὸς ἀσθένειαν ὑποτείνετε, δι' ἣν κάκείνους λέγετε
 ἠττηθῆναι, ἐν ἐνί γε ἴσως ἔγωγε τὴν τῆς σαρκὸς
 ἀσθένειαν αἰτιάσομαι, ὅτι μηδὲ διαρκεῖ τῷ γενναίῳ
 640 καὶ καρτερικῷ τῆς ψυχῆς ἀμιλλᾶσθαι, ἵνα καὶ πλείους
 καὶ χαλεπωτέρας τὰς ὑπὲρ Χριστοῦ βασάνους ὑπενεγ-
 κοῦσα, πλειόνων καὶ τῶν ἀμοιβῶν ἐπιτεύξῃται, εἰ καὶ
 φιλότιμός ἐστιν ὁ δεσπότης, ἐφ' ᾧ καὶ οὐδ' ἐν μέτρῳ
 δίδωσι τὴν χάριν, ἀλλὰ πλουσίως ἐπιδαψιλεύει τὸν
 645 ἔλεον. Ἐγὼ δὲ οὐ πρὸς τούτους ἠττηθέντας ὀρῶ, ἀλ-
 λά πρὸς τοὺς πάλαι μάρτυρας καὶ τοὺς ἐκείνων
 ὑπὲρ ἀληθείας ἀγῶνας. Ἐκείνων μιμήσομαι τὴν ὑπο-
 μονήν, ἐκείνων ζηλώσω τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς καρτερίαν,
 οὐς οὐκ ἀγριότης τυράννων, οὐ θωπεία, οὐδ' ὑπόμνησις
 650 ἡδονῶν, οὐ πείρα παντοδαπῶν κολαστηρίων, οὐ ξίφος,
 οὐ πῦρ χωρίσαι τῆς ἀγάπης ἡδυνήθησαν τοῦ Χριστοῦ.
 Τοσοῦτον γοῦν ἔχων περικείμενον νέφος μαρτύρων,
 ὃ καμὲ πρὸς τὴν ὁμοίαν ἄθλησιν ἐκκαλεῖται, πῶς οὐ
 τελέσω τῆς ὁμολογίας τὸν δρόμον, ὅπου γε εἰ καὶ
 655 μὴ πρὸς τοιοῦτους καὶ τοσοῦτους τοὺς προηθληκότας
 ἑώρων, δίκαιος ἂν εἶην πρῶτος τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ
 καὶ οὕτως θάνατον ὑπελθεῖν; Τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ οἱ
 τοῦ καλοῦ τοῦδε καταρξάμενοι πεποιήκασι. Πῶς δὲ
 φιλοψυχῆσω ἀκούων τοῦ ἐμοῦ σωτήρος ἐν εὐαγγελίοις
 660 διδάσκοντος ὡς ἀπολέσει μὲν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ὁ
 θέλων σῶσαι αὐτήν, σώσει δ' ἂν ὁ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ
 τοῦ εὐαγγελίου δόξας ἀπολέσει αὐτήν; "Ὅτι δὲ καὶ
 μόνος ὑπελείφθην καὶ διαπαλαίω τὴν ἀγωνίαν, μη-

630/631 cf. Ioh. 4, 10 651 cf. Rom. 8, 35 652 cf. Hebr. 12, 1 660/
 662 cf. Marc. 8, 35; Matth. 16, 25; Luc. 9, 24

626 ἦ] sic acc. cod. (cf. ll. 215, 251, 566) 656 τὸν] τῶν cod.

δὲ τοῦτό γε τὴν ματαίαν ὑμῶν ἐλπίδα ὑποσαινέτω·
 665 ὄρᾱ μου γὰρ τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα πρὸς τὰς στρατιάς
 τῶν οὐρανίων δυνάμεων.» Ταῦτα διεξελθὼν, ὑψοῦ
 διάρας τὰς χεῖρας καὶ ἀναπετάσας τοὺς ὀφθαλμούς·
 «Κύριε, ἔλεγεν, ἐλέησόν με τὸν οἰκέτην τὸν σόν· καὶ
 ὑπὲρ τοῦ σοῦ μοι δὸς ἀποθανεῖν ἀγίου ὀνόματος.»
 670 Οἱ δὲ δῆμιοι ἀπειρηκότες τὴν διὰ τῶν λόγων πειθῶ,
 ἐπὶ τὰς κολάσεις αὐθις | ἐχώρουν· καὶ κατήκιζον μὲν f. 333^r
 τὰς μαρτυρικὰς αὐτῷ σάρκας, τὴν δὲ ὄψιν τοῦ προσώ-
 που συνεχέσιν ἔβαλλον πυγμαῖς, ἅμα καὶ τὴν κόμην
 τῆς κεφαλῆς πικρῶς ἀποσπῶντες καὶ μέρη συνα-
 675 πορρηγνύντες τοῦ δέρματος.

10. Ὡς δὲ οἱ ὄχετοὶ κατέρρεον τῶν αἱμάτων ἀπὸ
 κεφαλῆς καὶ προσώπου, ἔστι δ' οὐ καὶ τῶν λοιπῶν
 μελῶν ἀνέβλυζον τῶν τοῦ σώματος, τότε ἡ ἀγεννῆς
 ἐκείνη καὶ ἀναξία μήτηρ τοῦ μάρτυρος φωνὴν ἀφῆκε
 680 πρὸς αὐτόν, πολλοῦ τοῦ μίσους ἀξίαν· «ὦ δυστυχῆς
 ἐγώ, λέγουσα, καὶ ταλαίπωρος, οὕτω βλέπουσα τὸν
 φίλτατόν σε πικρῶς κινδυνεύοντα, τὰς τε ἀπαλὰς
 σάρκας ἃς ἐγὼ γεγέννηκα καὶ ἐξέθρεψα νῦν κατα-
 ξαινομένης καὶ καταρρεούσας εἰς γῆν. Ὅρω δέ σου
 685 καὶ τὸ γλυκὺ πρόσωπον πολλὴν τῆς προτέρας ἡδονῆς
 τὴν δυσμορφίαν ἀνταλλαζάμενον. Ἄλλὰ φεῖσαι σαυτοῦ·
 φεῖσαι κάμου γηραιᾶς οὕτω καὶ ἀθλίας μητρός· φεῖσαι
 καὶ πρεσβύτου πατρός ὃν ἡμεῖς ἐξ Ἀγκυρανῶν
 ἀφικόμενοι οἴκοι καταλελοίπαμεν, τὴν ἡμῶν ἐπάνοδον
 690 ἀναμένοντα, ἵνα σου καὶ τοὺς γάμους ἐπιτελέσῃ καὶ
 τοῖς κηδεσταῖς συνεορτάσῃ τοὺς ὑμεναίους. Εἰ μὴ γὰρ
 ἡμᾶς οἰκτεῖρεις τοὺς γεγεννηκότας, τῆς γοῦν κατεγ-
 γυθηθείσης παρθένου οὐ χρῆ σε οὕτω τάχιστα ἐκ-
 λαθέσθαι, οὐδὲ χηρείαν τινὰ αὐτῇ πρὸ τῶν νυμφικῶν
 695 οἶον μνηστεύσασθαι.» Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ γεννάδας,
 ἔπαθε μὲν οὐδέν τι χαῦνον οὐδὲ μαλακὸν οὐδὲ ἄναν-
 δρον· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρὸς τοὺς κινδύνους
 ἐρρώννυτο, εὖ εἰδὼς ὡς ὄσω μειζόνων ἢ πλειόνων
 καταφρονεῖ, τοσοῦτω καὶ λαμπροτέρων καὶ ἀφθονω-
 700 τέρων τῶν βραβείων καὶ τῶν στεφάνων ἀξιωθήσεται.
 Ἐνός δὲ μόνου ἠττάσθαι τῆς πρὸς τὴν μητέρα συμ-
 παθείας ἐδόκει, οὐχ ὅτι ὄδυρμοῖς καὶ θρήνοις ἐκόπτε-
 το, ἀλλ' ὅτι ζημιούται Χριστόν, τὸν παῖδα ἀναπείθειν
 πειρωμένη, τὴν ὑπὲρ Χριστοῦ περιιδεῖν ἄθλησιν, καὶ

*Sa mère lui
 conseille de céder.
 Il répond.*

- 705 τῆ λυομένη παραμεῖναι ζωῆ. Ὅθεν καὶ περιπαθές τι
 πρὸς αὐτὴν ἐνατενίσας· «Σὺ μᾶλλον, ἔφη, σεαυτὴν
 κἀμὲ οἰκτείρησον, μήτηρ, καὶ τῶν βλασφημιῶν τούτων
 ἀπόσχου. Τί τὴν παλαιὰν Εὐὰν μιμῆ; Τί τὸν ὄφιν f. 333^v
 θεραπεύεις ὃν ἐνέκρωσεν ὁ τοῦ ἐμοῦ σωτήρος σταυ-
 710 ρός; Εἰ δὲ καὶ σπλάγχνων καὶ ὠδίνων μητρικῶν
 μέμνησαι, εἰ δὲ στοργῆς πατρός γηραιοῦ, μὴ γὰρ
 ὑμεῖς με ἐζώσατε καὶ ἐπλάσατε; Αἱ χεῖρές σου,
 φησίν, ἐποίησάν με καὶ ἐπλάσαν με· ὑπὸ θεοῦ τε-
 τίμημαι τῷ ζωτικῷ ἐμφυσήματι· τοιγαροῦν οὐδὲ ἐπι-
 715 ποθήσω πλέον ὑμᾶς τοῦ οὐρανοῦ πατρός· αἰδοῦμαι
 καὶ τὴν πρώτην πλάσιν καὶ τὴν δευτέραν ἀνάπλασιν.
 Σὺ δὲ ἂν ἐμοὶ πείθῃ, σωθήσῃ διὰ τῆς τεκνογονίας,
 εἰ τὴν μητέρα μιμήσῃ τῶν Μακκαβαίων μαρτύρων·
 ὅπου γε ἐκείνη καὶ ἐπτὰ τοὺς παῖδας παρέπεμψε
 720 τῷ θεῷ καὶ ἐφ' ἐκάστῳ αὐτῶν ἠγωνίζετο, καὶ τέλος
 ἑαυτὴν τῷ μαρτυρίῳ προσεπιδέδωκε. Τί δὲ περὶ τῆς
 μητρὸς ἐκείνης λογίζῃ, ἥτις ἀθλούντων παρὰ Σεβα-
 στεῖα τῆ πόλει τῶν τεσσαράκοντα, αὐτὴ τὸν ἑαυτῆς
 υἱὸν χερσὶν ἰδίαις ἀνελομένη, ἐπεὶ γε εἶδεν ἔτι ἐμ-
 725 πνέοντα, ἐπέθετο τῆ ἀμάξῃ, ἐφ' ἧς καὶ τὰ τῶν συνα-
 θλητῶν φερόμενα σώματα πρὸς τὴν πυρὰν ἤγετο;
 Τούτων δὴ τῶν μητέρων ζηλοῦσα ἀγάπησον τὴν
 μεγαλοψυχίαν, εἰ δὲ βούλει φιλοτεκνίαν. Ἐκεῖναι γὰρ
 ὄντως φιλότεκνοι, αἱ προθυμουμένους τοὺς παῖδας
 730 ὑπήλειπον, σαρκὸς ἀφειδήσαντας καὶ πάντων τῶν
 παρόντων ὑπεριδόντας Χριστὸν μόνον ἐπιποθῆσαι καὶ
 τὴν παρ' αὐτοῦ ζωὴν ἀσπάσασθαι τὴν ἀνώλεθρον. Ἄ
 δὲ σὺ νῦν ὑποτείνεις, ὄνειρων ἐστὶν ἀπατηλότερα. Τί
 γὰρ εἰ τῶν ἑμαυτοῦ σαρκῶν φείσομαι; Οὐ ρυήσονται
 735 μετὰ ταῦτα, οὐδὲ σκώληξ αὐτὰς καὶ σηπεδῶν δια-
 δέξεται; Ἐγὼ δὲ καὶ τοῦ ἐν τάφῳ σκώληκος
 πολλῷ πλέον τὸν ἀκοίμητον ἐπτόημαι σκώληκα· ἐκεῖ-
 νος γὰρ οὐ τελευτᾷ· καὶ τὸ πῦρ τὸ τῆς γεέννης
 οὐ σβέννυται. Γάμοι δὲ μοι κατεγγυηθέντες οἰχέσθω-
 740 σαν· ἐπὶ γὰρ τὸν μυστικὸν με γάμον ὁ δεσπότης
 ἐκάλεσεν, ἔνθα καὶ τὸν μυστικὸν ἠὲ τρέπισε δεῖπνον.

712/713 Iob 10, 8 719/721 cf. IV Macc. 16, 1 - 17, 1; II Macc. 7, 1-
 41 721/726 cf. *Passio XL Martyrum Sebastenorum*, § XII (ed. O. von GEBHARDT,
*Ausgewählte Märtyreracten und andere Urkunden aus der Verfolgungszeit der christlichen
 Kirche*, Berlin, 1902, p. 180) 737/739 cf. Marc. 9, 48 740/747 cf. Luc. 14,
 16-24

Καὶ οὐ χρὴ καλοῦντα παραιτεῖσθαι θεόν, οὐδὲ κατ' ἑ-
 μαυτοῦ καὶ τῆς εὐεργεσίας σοφίζεσθαι, οὐδὲ τὰ χαμερ-
 πῆ καὶ γῆϊνα αἰτιᾶσθαι, ὡς οἱ τὰ τῶν βοῶν ζεύ-
 745 γη, καὶ τὸν ἀγρὸν τὸν νεώνητον, μεθ' ὧν κάκεινος
 ὅς ἔγημε τὴν γυναῖκα, δι' ἣν ὁμοίως καὶ τῆς καλῆς
 ἐκείνης πανδαισίας ἐστέρηται. Πρεσβύτου δὲ πατρὸς f. 334^r
 οὐδ' αὐτὸς ἐπιλέλησμαι· τιμῶ δὲ μᾶλλον αὐτὸν καὶ
 ἀσπάζομαι, θεοσεβῆ καὶ φιλομάρτυρα ἐπιστάμενος. Καὶ
 750 εἰ παρῆν ὧδε, συνήρατο ἂν ἐμοὶ τῶν ὑπὲρ ἀληθείας
 ἀγώνων· καὶ οὐδὲν ἂν ἐπεπόνθει τῆς αὐτοῦ ἀρετῆς
 καὶ εὐσεβείας ἀνάξιον. Ἄλλὰ τί μοι τῶν πολλῶν
 τούτων ῥημάτων; Ἐκείνης σφόδρα ἐξέχομαι τῆς φωνῆς,
 ἣν ὁ ἐμὸς σωτὴρ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις εἰρήκει· “Ὅς
 755 γάρ, φησὶν, οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν
 μητέρα καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀνθρωπίνην συγγένειαν ὑπὲρ
 ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, μαθητὴς μου εἶναι οὐ
 δύναται.” Διὰ ταῦτα ἢ παῦσαι κακῶς ἀποδυρομένη
 τὴν ἐμὴν ὑπὲρ Χριστοῦ παρρησίαν καὶ τὰς βασάνους
 760 ἃς δι' αὐτὸν ἠγάπησα ὑπομεῖναι, ἢ τελέως σε ἀπο-
 στρέφομαι καὶ μισῶ, καὶ οὐδὲ καλέσω ἔτι μητέρα.»

11. Ταῦτα ὡς εἶρηκεν, ἐπιστρέφει αὐθις πρὸς τοὺς
 δημίους, καὶ σὺν πολλῇ τῇ παρρησίᾳ, ἀνάθεμα εἶναι
 λέγει Μωάμετ καὶ πάσῃ τῇ θρησκείᾳ καὶ τοῖς νόμοις
 765 αὐτοῦ· «Χριστὸν ἀνακηρύττω θεόν, αὐτῷ καὶ τὴν
 ψυχὴν παραθήσομαι.» Θροῦς ἤρετο ἐπὶ τούτοις τῶν
 βαρβάρων πολὺς· καὶ οἱ μὲν διασπαράττειν ὤρμων
 τὸν ἅγιον, οἱ δὲ ἐκέλευον τῶν τοῦ ἡγεμόνος μὴ
 ἀμνημονεῖν ἀποφάσεων, ἀλλὰ πρὸς τὴν κάμινον ἄγειν
 770 τὸν ἀθλητὴν. Ὡς ἂν δὲ καὶ ἐπιπονωτέραν αὐτῷ καὶ
 διαρκεστέραν τὴν διὰ πυρὸς ποιήσωνται βάσανον,
 ὑπολωφήσειν μὲν ἀφήκαν τὴν φλόγα καὶ εἰς μόνην
 ἀπολήξειν ἀνθρακιάν. Περιαγκωνίζουσι δὲ αὐθις τὰς
 χεῖρας τοῦ μάρτυρος, δεσμοῦσι καὶ τοὺς πόδας αὐ-
 775 τῷ. Εἶτα δύο τινὰς στύλους εὐμεγέθεις τῆς πυρκαϊᾶς
 πήξαντες ἐκατέρωθεν, δοκὸν αὐτοῖς ἐπιτιθέασι μέσσην.
 Ὡς δὲ πᾶν αὐτοῖς ηὐτρέπιστο τὸ βασανιστήριον,
 «Ὁρᾶς, ἔλεγον πρὸς τὸν ἀθλητὴν, οἷα σε κόλασις
 περιμένει; Πῶς δὲ καὶ ὑποίσεις αὐτήν; Μὴ καὶ
 780 σιδήρου ἀκμαιοτέραν ἔσχες τὴν φύσιν; Μαλάσσει γὰρ
 καὶ σίδηρον πῦρ. Ἡ γοῦν ἄσπασαι τὸν Μωάμετ,

*On l'installe
 pour le brûler vif.*

ἢ διὰ τῆς φοβεράς ταύτης βασάνου πικρότατα τὴν ἀμείλικτον ψυχὴν ἀπορρήξεις.» Ὁ δὲ καὶ πάλιν δια-
 λοιδορούμενος τῷ Μωάμετ, ἀληθῆ θεὸν ἀνωμολόγει
 785 τὸν κύριον· καὶ πρὸς αὐτὸν ἐνορῶν· «Σῶτερ, ἔλεγεν,
 ἐπὶ σοὶ ἤλπισα· | μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα· f. 334^v
 μηδὲ καταγελασάτωσάν μου οἱ ἐχθροὶ μου· καὶ γὰρ
 πάντες οἱ ὑπομένοντές σε, οὐ μὴ καταισχυνθῶσιν.»
 Οὐ φθάνει τὴν εὐχὴν ταύτην ἐπιτελέσας, καὶ μανικὸν
 790 ἔλκεται ὑπὸ τῶν τυράννων, ἵνα κατὰ τῆς πυρᾶς
 ἀπαιωρηθῆ. Ὡς δὲ ταῦτα εἶδεν ἡ μήτηρ, ὀδυνηρότερον
 ἢ ἀσυνετώτερον ἀπωδύρετο· ἐπεὶ δὲ καὶ δυσωπεῖν
 αὐτὸν αὐθις ἐπεχειρεῖ, μόνῳ τε προσσχῆματι ἤξειν
 795 θεραπεύειν τοὺς κολαστάς καὶ τὸν ἐπηρτημένον κίν-
 δυνον διαφεύγειν, ὁ δὲ καὶ ταύτης τῆς πονηρᾶς αὐτῆν
 βδελυξάμενος συμβουλῆς, βλοσυρὸν οἶον καὶ λεόντειον
 ἐνιδῶν εἰς αὐτήν, κύνα τε ἀναιδῆ αὐτῆν ἀπεκάλει
 καὶ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς καὶ σωτηρίας ἐχθράν, πόρρω
 τε φεύγειν ἐκέλευεν ἀπ' αὐτοῦ καὶ μηδὲ τὸν δρόμον
 800 αὐτῷ τοῦ μαρτυρίου ἐπιποδίζειν, πρὸς ὃν αὐτὸς ὄλη
 προθυμίᾳ καὶ ψυχῇ φέρεται.

Τὰ δ' ἐξῆς – ὡ τοῦ θαύματος, ὡ τῆς καρτερίας
 τοῦ ἀνδριάντος – ἐξαρτᾶται τῶν ποδῶν ἐπὶ τῆς δοκοῦ,
 κρεμᾶται κατὰ κεφαλῆς, τῶν τοῦ πυρός ἀνθράκων
 805 κάτωθεν ὑποστρωννυμένων καὶ συνεχεῖς ἀναπεμπόν-
 των καὶ φλογίζοντας τοὺς σπινθηρας. Ἐπεὶ δὲ καὶ
 κεφαλὴ καὶ σῶμα ὅλον ταῖς ἀνυποίστοις περιωδυνίαις
 ἐβάλλετο καὶ ὡσεὶ κηρὸς ἐτήκοντο αἱ σάρκες αὐτῷ
 ἀπὸ προσώπου πυρός, οὐδὲν ἄλλο ἐκ τοῦ ἱεροῦ
 810 αὐτοῦ στόματος ἐξηκούετο, εἰ μὴ ὁ συνεχῶς ἔψαλλεν·
 «Ἐλέησον, κύριε, καὶ μου τὴν ψυχὴν παράλαβε, κύριε.»
 Τούτων δὲ ὑπαδομένων αὐτῷ, μικρὸν ἔτι καὶ ὠρᾶτο
 ἀπηνθρακωμένον τὸ πρόσωπον. Οἱ δὲ δήμιοι, ἐπεὶ
 ἱκανῶς εἶδον τοῖς ὑποκαίομένοις ἄνθραξι διακαρτερή-
 815 σαντα, ὡς ἂν καὶ ὅλον αὐτῷ τὸ σῶμα βιαιότερον
 ἀναφλέξαιεν, ὕλην ἐπισωρεύσαντες εὐπρηστον, καλά-
 μων συχνοὺς ἀποδέσμους, κατὰ τῶν ἀνθράκων ἀφῆ-
 καν.

786 Ps. 70, 1; cf. Ps. 30, 2; 24, 2 787/788 Ps. 24, 2-3 797 cf. Is. 56,
 11

793 προσσχῆματι] *sic cod.* (*vide autem ll. 350/351*) ἤξειν] *sic cod.*; *an legen-*
dum εἴξειν? 812 ὑπαδομένων *cod. ante corr.*

12. Καὶ εὐθύς ἐπὶ μέγα τε ἦρτο ἡ φλόξ, καὶ τὸ
 820 ἱερὸν ἐκεῖνο σκῆνος περιειληφυῖα τοῦ μάρτυρος, ἐπε- *Mort et*
 νέμετο. Καὶ τελειοῖ τὸν μαρτυρικὸν δρόμον ὁ στε- *sépulture.*
 φανίτης· καὶ τὴν μακαρίαν ψυχὴν εἰς τὰς τοῦ θεοῦ
 χεῖρας κατὰ τὴν | εὐχὴν παρατίθεται, μῆνα ἄγοντος *f. 335^r*
 825 τοῦ ἔτους Δεκέβριον, τῶν μὲν Ῥωμαϊκῶν σκῆπτρων
 Ἀνδρονίκου⁽³⁾ τοῦ εὐσεβοῦς αὐτοκράτορος σφόδρα
 φιλοθέως καὶ φιλανθρώπως τὴν ἡγεμονίαν διέποντος,
 Μασσοῦτ⁽⁴⁾ δὲ τὴν Περσικὴν ἔχοντος δυναστείαν καὶ
 τὴν ἄθεον αὐτῶν πλάνην τιμώντος. Ἐπεὶ δὲ οἱ τε
 830 βάρβαροι ὑπεχώρουν, τὴν ἀήττητον τοῦ ἀνδρός ὑπερ-
 θαυμάζοντες καρτερίαν, ἣ τε φλόξ ἀπομαρανθεῖσα
 βραχέα τινὰ τοῦ μαρτυρικοῦ σώματος ὑπέλιπε λείψανα,
 ἐπιδραμόντες τινὲς τῶν περιτυχόντων χριστιανῶν, συλ-
 λέγουσιν ἀρπάσαντες ἀπὸ τοῦ πυρός, καὶ σὺν πολ-
 λῶ τῷ πόθῳ καὶ σεβάσματι περιστέλλουσι. Τότε δὲ
 835 τότε καὶ ἡ ἀθλία μήτηρ ἐκείνη ἐννοήσασα οἴου κα-
 κοῦ γέγονεν, εἰς μνήμην τε ἐλθοῦσα τῶν τοῦ μάρ-
 τυρος ῥημάτων, καὶ ἐπιγνοῦσα οἷας μὲν ἐκεῖνος ἔ-
 τυχε δόξης παρὰ θεῷ ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν τῆς μαρτυρίας
 ἀγῶνα διενεγκῶν, ὅπως δὲ αὕτη, πρὸς τῷ ζημιωθῆ-
 840 ναι τὴν σωτηρίαν, δικαίως οὐδὲ μάρτυρος ἀκούσεται μή-
 τηρ, ἅπαξ αὐτὴν ἀπαρνησαμένου, ὅτι μὴ τὰ ἀγαθὰ
 συνεβούλευεν, ἐπειδὴ ταῦτά γε πάντα ἀθρόον εἵληφεν
 ἐπὶ νοῦν, λαμβάνει καὶ μετάμελον τῶν κακῶν, καὶ
 πρὸς Χριστὸν αὔθις καταφεύγει σὺν πολλοῖς τοῖς
 845 δάκρυσιν καὶ ταῖς οἰμωγαῖς. Τὰ μέντοι γε μαρτυρικὰ
 λείψανα τοιαῦτά τινος ἀξιοῦται καὶ τῆς ταφῆς. Ἐπί-
 σκοπός τις τῆς τῶν Κολωνειατῶν ἐκκλησίας – ὑπό-
 κείται δὲ αὕτη τῇ τῶν Μωκησῶν⁽⁵⁾ μητροπόλει –
 ἐκεῖ παρῆν ὀπηνίκα ταῦτα πάντα ἐτελεῖτο παρὰ τῷ
 850 μάρτυρι· καὶ θεατῆς ὑπῆρχε τῆς ὅλης ἀγωνίας καὶ
 τῶν παθημάτων καὶ τῶν βασάνων, αἷς διὰ Χριστὸν

824 Δεκέβριον] *sic cod.*
 τῷ] τὸ *cod.*

837 μὲν] εἶεν *cod. ante corr.*

839 αὕτη] *sic cod.*

(3) Andronic II (1282-1328).

(4) Il s'agit de Mas'ud II ou III, qui régna de 1282 à 1308 (cf. F. HILD - M. RESTLE, *Kappadokien* (= Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, *Denkschriften*, 149), Vienne, 1981, p. 121).

(5) Cf. HILD - RESTLE, *op. cit.*, p. 114.

ἐκεῖνος γενναϊότατα διεπάλαισεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τῷ
 πυρὶ παρεδόθη καὶ τὸν εἰρημένον τρόπον τὸ τῆς
 ἀθλήσεως διήνυσε στάδιον, τότε ὁ ἱερατικὸς ἐκεῖνος
 855 ἀνὴρ, φιλόμαρτυς ὢν ἀληθῶς καὶ ζήλω θείῳ θερ-
 μαινόμενος τὴν ψυχὴν, δύο τινὰς συμπαρειληφῶς τῶν
 τοῦ πρεσβυτερικοῦ ἡξιωμένων βαθμοῦ, μηδὲ τούτους
 ἀπολειφθέντας | τῆς θαυμαστῆς ἐκείνης θεᾶς τοῦ μάρ- f. 335^v
 τυρος, καὶ τινὰς ἑτέρους τῶν ἐκεῖ παρατυχόντων
 860 χριστιανῶν ὄσους ἐπιπλέον ὁ κατὰ Χριστὸν ἠρέθισε
 πόθος, ἀσπασίως σὺν αὐτοῖς ἀναλαμβάνει τὰ τοῦ
 μάρτυρος λείψανα. Εἶτα παρὰ τῷ σηκῷ γίνονται τοῦ
 θειοτάτου Γρηγορίου· ἔνθα γε καὶ τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου
 βήματος ἔγγιστα καταθέμενοι, ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις τοῖς
 865 νεομισμένοις τὴν ὁσίαν ἐτίμησαν. Καὶ ὁ πρὶν ποιμὴν
 τὸν νέον ὑποδέχεται μάρτυρα· καὶ ὑποδέχεται, οὐκ ἐν
 γῆ τὰ λείψανα μόνα, ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς τὴν μακαρίαν
 ψυχὴν, καὶ οὐκ αὐτὸς ὁ μόνος, ἀλλὰ γε δὴ μαρτύρων
 πάντων καὶ ὁσίων χοροί, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ ἀνωτάτω
 870 τῶν αὐλῶν χοροστασίαι, πρὸ δὲ πάντων θεὸς τῶν
 ἀγαθῶν τὸ ἀκρότατον· πρὸς ὃν κάκεῖνος πᾶσαν εἶχεν
 ἀνατεινομένην τὴν ἔφεσιν· ἥς καὶ γεγονῶς κατὰ κρά-
 τος ἀλώσιμος, ἀνάλωτος τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ διέμεινε
 καρτερίαν, καὶ θυσίαν ἑαυτὸν προσήνεγκε τῷ θεῷ
 875 τῆς Ἀβραάμ θυσίας οὐκ ἀποδέουσας, εἰ μὴ τις ἔχοι
 τι λέγειν καὶ ὑψηλότερον· ὁ μὲν πειθαρχήσας θεῷ,
 προσάγει τὸν μονογενῆ, καὶ σφαγιάζει τῇ προθέσει
 πρὸς ὀλοκάρπωσιν· ὁ δὲ φέρων ἑαυτὸν αὐτεπάγγελτον,
 ὄλον εἰς θυσίαν ἐπέδωκε· μιμεῖται Πέτρον τὸν κο-
 880 ρυφαῖον τῶν ἀποστόλων, καὶ οὐ σταυροῦται μὲν κατὰ
 κεφαλῆς, ἀναρτᾶται δὲ ὅμως τούτῳ τῷ σχήματι, καὶ
 χαλεπωτάτην φέρει τὴν διὰ πυρὸς βάσανον. Νικᾷ
 τῇ καρτερίᾳ καὶ τὸν πάλαι Ἰώβ· κάκεῖνος μὲν πονη-
 ρὰν συμβουλήν ἀπώσατο γυναικός, ἵνα μηδὲ ῥῆμα
 885 γογγυσμοῦ κατὰ θεοῦ προσενέγκῃ· ὁ δὲ καὶ μητρὸς
 ἀδολεσχίαν ἐμίσησε καὶ πᾶσαν ἕκοντι τὴν ἐπὶ γῆς
 συγγένειαν ἀπεβάλετο, ἵνα γένηται αὐτῷ, Χριστὸν
 μόνον κερδῆσαι καὶ τὴν υἰοθεσίαν ἀπολαβεῖν, ἣν αὐτὸς
 ἐπαγγέλλεται τοῖς ἀληθῶς ἠγαπηκόσιν αὐτόν. Κεφά-

883/885 cf. Iob 2, 9-10

884/885 cf. Is. 58, 9

887/888 cf. Phil. 3, 8

888 cf. Gal. 4, 5

868 ἀλλά γε] *sic cod.*

890 λαιον τοῦ λόγου, σφραγίς γίνεται μαρτύρων τῶν ὑπὲρ
 Χριστοῦ τῆς ἀληθείας ἐξ αἰῶνος μαρτυρησάντων, καὶ
 ἀρχέτυπον τοῖς ἐπὶ παντὶ τῷ μέλλοντι χρόνῳ ἀγω-
 νισομένοις ὁμοίως ὑπὲρ Χριστοῦ, τῆς τῶν πρώτων
 895 ἐκείνων οὐκ ἀποδέον ἀθλήσεως. Διὰ ταῦτα καὶ τιμη-
 γένον τὸν μάρτυρα, καὶ | τῶν ἴσων ἐκείνοις ἀξιωτέον f. 336^r
 γερῶν, ἐπεὶ καὶ θεὸς οὐκ ἐν μόνῃ τῇ νοουμένη
 λαμπρότητι δοξάζει τὸν ἀθλητὴν, νοῦ παντὸς καὶ λόγου
 δύναμιν ἐκνικώσῃ, ἀλλὰ κἀνταῦθα σημείῳ τινὶ τε-
 τίμηκεν ἐξαισίῳ, βραχεῖαν τινα ὑποδείξας ὡς ἂν φαίη
 900 τις εἰκόνα τῶν ἐκεῖσε ἀπαυγασμάτων, οἷς αὐτὸν ὁ
 καλὸς ἀγωνοθέτης ἐδεξιώσατο.

13. Ἐπεὶ γὰρ ταφῇ τὰ μαρτυρικὰ λείψανα παραδί-
 δοται, ὅλαι ἐφεξῆς ἐπτὰ παρήλθοσαν ἡμέραι, καὶ νυ-
 κτὸς ἐκάστης τῶν ἡμερῶν φῶς ἐπέλαμπε τῷ τάφῳ
 905 ἄρρητόν τι καὶ θαυμαστόν· ὁ χριστιανοὶ μὲν ὄρωντες,
 οὐκ ἠγνόουν τοῦ μυστηρίου τὴν δύναμιν – ἦδεσαν
 γὰρ ὡς τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν ἀντιδοξάζει θεὸς –,
 Πέρσαι δὲ – κἀκείνοις γὰρ ὁμοίως ἐωρᾶτο τὸ θαῦ-
 μα – πῶς μὲν ἐξεπλήττοντο τῇ παραδόξῳ τοῦ φωτὸς
 910 θεωρία, πῶς δὲ καὶ διηπίστουν, ἅτε βαθεῖ σκότῳ
 τῆς ἀγνωσίας συνισχημένοι καὶ μηδὲ εἶδέναι δυνα-
 μούμενοι, οἷα θεὸς ὁ δημιουργὸς δύναται. Τρόπον δὲ
 τινα μιμοῦνται τὴν τῶν θεομάχων Ἰουδαίων συκο-
 φαντίαν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι τὴν ἀληθῆ ἀνάστασιν τοῦ
 915 σωτῆρος οὐκ ἔφριζαν διαβάλλοντες, ἠνίκα καὶ δῶροις
 ἔπεισαν τοὺς στρατιώτας ὁμολογεῖν ὡς αὐτῶν κοιμη-
 μένων ὑπὸ τῶν μαθητῶν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου σε-
 σύληται, εἰ καὶ τὰ ἐφεξῆς θαύματα καὶ ἡ θεοπτία
 τῶν μαθητῶν καὶ πᾶν ἀπλῶς τὸ μετὰ ταῦτα μυστήριον
 920 τὴν ἄθεον αὐτῶν διαβολὴν ἤσχυνε καὶ ἀνέλυσε, τὸν
 αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ Πέρσαι ἐπ' αὐτοῦ δὴ τοῦδε
 τοῦ μάρτυρος, ἐπισκοτεῖν καὶ συσκοιάζειν ἐπειρῶντο
 τῆς θαυματουργίας τὴν δύναμιν. Καὶ γοῦν ἔφασκον
 ὡς ἡ μήτηρ φῶτα τῷ τάφῳ τοῦ παιδὸς ὑπανάπτουσα,
 925 φαντασίαν παρέχειν μηχανᾶται τοῖς ὄρωσι καινοτέρου
 φωτὸς. Ταῦτα δὲ αὐτῶν οὕτω λεγόντων σφάλλει θεὸς
 σοφώτατα τὴν ἐπίνοιαν· κινοῦνται γὰρ ὑπ' ἀπιστίας
 ἐρευνᾶν τὸ ὀρώμενον· καὶ δὴ οὐκ ἐν μιᾷ μόνῃ τῶν
 ἐπτὰ ἐκείνων νυκτῶν, ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐγγύς τοῦ
 930 τόπου γενόμενοι, ἀτενίζοντες τοὺς ὀφθαλμούς, πε-

*Lumière
 miraculeuse.
 Conclusion.*

ριαυγάζον ἔβλεπον τὸν τάφον τὸ φῶς. Εἶτα ἀκριβῆ
 πεπονημένοι τὴν ἔρευναν καὶ τὰ κύκλω πάντα ἀνα-
 διφῶντες οὐτ' ἀνθρώπων εἶχον ὄραν οὐδένα οὔτε τινὰς f. 336^v
 λαμπάδας ὑπανακαίουσας τὸ φῶς. Τότε δὴ τότε τῇ
 935 ἀπορία τῆς καταλήψεως τοῦ ζητουμένου, ἰέναι μὲν
 ὦντο δεῖν ἀκριβῶς ἐπὶ τὸν τάφον αὐτὸν καὶ διὰ
 τῶν χειρῶν ἐπαφᾶσθαι ἢ ἄπτεσθαι τοῦ φωτός. Ἐπεὶ
 δὲ τοῦτο ὄραν αὐτοὺς οὐκ ἦν δυνατόν – πῶς γάρ,
 αὐλοῦ καὶ θειοτέρου τυγχάνοντος καὶ τὴν παχυτέραν
 940 αὐτῶν αἴσθησιν διαφεύγοντος; –, εἰς ἀμηχανίαν αὐτοῖς
 ἢ ζήτησις περιέστη, καὶ αὐτοὶ μὲν ἔγνωσαν ἀνηνύτοις
 ἐπιχειροῦντες· πίστιν δὲ τὸ θαῦμα διὰ τῆς προτέρας
 τούτων ἀπιστίας ἐλάμβανε. Τοιοῦτω Μωυσῆς τερασίῳ
 945 πάλαι ποτὲ ἑώρα καιομένην πυρὶ ἀλλ' οὐ κατακαι-
 μένην τὴν βάτον, τύπῳ μυστηρίου μείζονος. Τοῦτο
 τὸ θαῦμα οὐκ ἔλαττον τοῦ ἐν στύλῳ φωτός τὸν
 Ἰσραὴλ ὀδηγοῦντος, καὶ τῆς πικρᾶς δουλείας τῶν
 Αἰγυπτίων ἐξάγοντος. Τοῦτο τὸν ἐπὶ Βηθλεὲμ ἀστέ-
 ρα κηρύττει, ὧ ἢ τοῦ ἐμοῦ Χριστοῦ γέννησις κατηγ-
 950 γέλλετο ὀδηγοῦντι τοὺς ἐξ ἀνατολῶν μάγους ἐπὶ τὸ
 σπήλαιον καὶ τὴν φάτνην, τὸν βασιλέα τοῦ παντός
 προσκυνοῦντας. Ταῦτά σοι, στεφανίτα Χριστοῦ, τὰ τῆς
 μακαρίας ἀθλήσεως διηγήματα, ταῦτα καὶ τὰ ἐπὶ τῆς
 ταφῆς ἔπαθλα, ἵνα μηδὲ αὕτη μείνη τῷ θεῷ τῶν
 955 θαυμασίων ἀγέραστος. Τιμᾶ γὰρ καὶ τοῖς τοιοῦτοις
 τοὺς ἑαυτοῦ θεράποντας ὁ δεσπότης πολλάκις, ἅμα
 μὲν πολλοὺς διανιστῶν πρὸς τὴν μίμησιν, ἅμα δὲ
 καὶ τινα εἰκόνα παραδεικνύς τὰ ὀρώμενα τῆς μὴ
 βλεπομένης, ἀλλὰ νοουμένης λαμπρότητος. Καὶ νῦν
 960 χορεύεις ἐν οὐρανοῖς, καὶ νῦν τῷ δεσποτικῷ παρί-
 στασαι θρόνῳ, καὶ νῦν τῶν θείων ἀπορρήτων ἀπο-
 λαύεις ἐλλάμψεων. Ἄλλ' ἐποπτεύοις καὶ ἡμᾶς ἄνωθεν,
 ἀθλητά, τῇ παρρησίᾳ καὶ πρεσβείᾳ τῇ εἰς θεόν, τὴν
 τε ἐκκλησίαν αὐτοῦ, τὸν τῆς ἀληθείας λόγον ὀρθο-
 965 τομοῦσαν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ στηρίζων θεμελίου τῆς πί-
 στεως καὶ αὔξων ταῖς τῆς ὁμονοίας καὶ ὁμοψυχίας
 ἀγαθαῖς ἐπιδόσεσι, τὴν τε φιλόχριστον βασιλείαν κρα-
 τύνων καὶ πολεμίους ὑποτάσσων | αὐτῇ, ἔθνη τε f. 337^r

944/945 cf. Ex. 3, 2 945 cf. GREG. NAZ., *Oratio 2 (Apologetica)*, 106, 5-6
 (S.C. 247, p. 226) 946/948 cf. Ex. 13, 21 948/952 cf. Matth. 2, 1-11

938 ὄραν] ὄραν *cod.* (ὁ *est littera rubricata*)

ἀτίθασα καταρράσσω τὰ μὴ προσκυνοῦντα τὸν ποιή-
 970 σαντα κύριον. Καὶ στήσαις τὴν Περσικὴν καταγιγίδα,
 καὶ κεφαλὰς ἀνόμων δυναστῶν διακόψαις, τὴν μαρ-
 τυρικὴν ἐπανατείνας κατ' αὐτῶν δεξιάν, καλῶς κρα-
 ταιωθεῖσαν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῶν δυνάμεων. Τάχα γὰρ
 975 τῷ θεῷ, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ὄρων τῶν Περσικῶν
 τὸν μαρτυρικὸν ὑπέμεινας θάνατον, ἴν' ὡσπερ σεαυ-
 τῷ καὶ χριστιανοῖς ἐπαμύνων, ὧν καὶ πείρα τὴν
 τλαιπωρίαν ἐγνώκεις, ὄλην τρέψαις καὶ κατὰ τῶν
 ἀθέων τὴν ἄμυναν. Καὶ ἡμῶν δὲ αὐτῶν τῶν σὲ
 980 ταῦτα εὐφημούντων, τὸν πόθον καὶ τὴν πρόθεσιν
 ἀμειβόμενος, εὖ τε τὸν βίον διϊθύνοις καὶ ὁδηγοίης
 πρὸς τὰ κρείττω καὶ τελεώτερα, ὡς ἂν καὶ τῶν
 μακαρίων ἐπιτύχοιμεν ἐλπίδων, ἐν αὐτῷ Χριστῷ
 τῷ θεῷ ἡμῶν· ᾧ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσ-
 985 κύνησις καὶ μεγαλωσύνη, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ
 καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι, νῦν
 καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

973 cf. Ps. 58, 6; etc.

974/975 cf. I Petr. 2, 5

INDICES

INDEX NOMINUM

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE

INDEX ALIORUM FONTIUM

INDEX DES NOMS PROPRES
ET DES MOTS QUI EN DÉRIVENT

- Ἄβραάμ V, 49; VI, 201; VIII, 623;
X, 875
Ἄβραμιαῖος IX, 60
Ἄγγαῖος I, 95
Ἄγκυρα X, 46, 96, 103, 107 - cf.
Ἄγκυρανός
Ἄγκυρανός X, 93-94, 186, 688
Ἀγχίαλος II, 182-183
Ἀδριανός comes Byzantinus IX, 262
Ἀδριανός imp. Rom. II, 185
Ἀδριανούπολις cf. Ἀδριανός imp.
Rom.
Ἀθηνᾶ II, 82
Αἰγύπτιος VI, 254-255; VIII, 218-219,
220, 303, 318, 321; X, 948 - ἡ
Αἴγυπτία (de qua Gen. 39) VIII, 686
Αἴγυπτος VII, 153, 171, 317, 325, 340-
341; VIII, 169, 177
Αἰθιοπίσσα VIII, 438
Αἰθίοψ VIII 470
Αἰλία VI, 45-46 - cf. Ἱεροσόλυμα,
Ἱερουσαλήμ
Ἄκραγαντῖνος VI, 70-71
Ἀλεξάνδρεια VII, 345; VIII, 123, 176,
236-237, 426, 430, 599-600 - cf. Ἀλέ-
ξανδρος rex Maced.
Ἀλέξανδρος monachus VIII, 330, 399,
402, 407, 422, 423, 442, 447, 537, 538,
542
Ἀλέξανδρος rex Maced. VI, 79
Ἀμαλήκ VI, 95
Ἀμαστρῶν πόλις V, 13
Ἀμμία II, 313, 321-322
Ἀνδρέας VII, 333
Ἀνδρόνικος X, 825
Ἀντιόχεια cf. Ἀντίοχος
Ἀντίοχος IV, 29
Ἀντίχριστος X, 545
Ἀπόλλων II, 81; IV, 87, 275, 356
Ἄρης II, 82
Ἀριανός III, 13, 27, 45, 66
Ἀρίστων IV, 673, 705, 725
Ἀρκάδιος VIII, 13, 96, 101, 111, 168,
173, 596
Ἀρκαδιούπολις II, 185-186
Ἀρσένιος VIII, 2, 5, 45, 47, 55, 63,
66, 74, 85, 88-89, 95, 100, 106, 108,
110-111, 112, 115, 116, 118, 139,
144, 146, 151, 157, 165, 166, 169,
178, 182, 189, 192-193, 196, 200, 226,
256, 277, 292, 305, 319, 377, 389,
405, 440, 456-457, 466, 504, 512, 532,
536, 539, 565, 575, 607-608, 616, 676
Ἄρτεμις II, 21, 82
Ἀσκληπιάδης (praeses Antiochiae) IV,
32
ἄσκληπιάδης (id est medicus) VI, 392
Ἀσσύριος VI, 319-320
Αὔγουστος IX, 102
Αὔσιτης VI, 153
Βαβυλῶν (in Aegypto) VIII, 598
Βαβυλωνία I, 43
Βαβυλώνιος X, 287-288
Βελίαρ X, 133
Βεσπασιανός II, 6
Βηθλεέμ X, 948
Βούσιρις VI, 71
Βυζάντιον VIII, 12
Γαλάτης X, 46-47, 47
Γαλιλαῖος IV, 303-304
Γρατιανός VIII, 34
Γρηγόριος X, 85, 863
Δανιήλ (anachoreta) VIII, 373, 535,
580
Δανιήλ (propheta) VI, 107
Δαυῖδ II, 212; VI, 234; VIII, 644
Δαυῖτικός X, 32
Δεκέβριος X, 824
Δημήτριος II, 20
Δικύμβαλος IX, 372
Διοκλητιανός IV, 3; VI, 63
Διόνυσος II, 82
Δομετιανός II, 5
Ἐδέμ VI, 333
Ἐζεκίας cf. Ἱεζεκίας
Ἕλλην II, 139; IV, 12; V, 38, 217;
VI, 263; X, 126
Ἕλληνικός II, 70; VIII, 306, 308
Ἕλλητισμός III, 11
Ἑρμῆς II, 83
Εὔα X, 708
Εὐρώπη II, 13-14
Ἐχετος VI, 71

- Ζαχαρίας I, 2, 3, 46
 Ζεύς II, 78, 80, 81, 88
 Ζοροβάβελ I, 50
 Ζώϊλος VIII, 331, 422, 424, 427, 442
- Ἡλίας VII, 46
 Ἡράκλεια II, 158-159, 188
 Ἡρακλείμων VII, 334
 Ἡρακλῆς II, 83
 Ἡφαιστος II, 82
- Θεόγνωστος IX, 288, 295
 Θεοδόσιος VIII, 3, 11, 38, 49, 110, 164, 594
 Θεόδωρος ὁ Μουζάλων X, 2
 Θεομήτορος (ecclesia in CP) IX, 202, 391, 425
 Θεοτόκου (ecclesiae in CP) IX, 163, 169-170, 201, 389
 Θεούπολις IV, 30
 Θεοφάνης II, 183
 Θεόφιλος (monachus) VII, 333-334
 Θεόφιλος (patr. Alexandriae) VIII, 236
 Θεσβίτης II, 130-131
 Θετταλός VI, 75
 Θηβαῖς III 12-13; VII, 42
 Θρακικός II, 159
- Ἰακώβ VIII, 587, 693; IX, 14
 Ἰεζεκίας IX, 306
 Ἰεροσόλυμα I, 53 - cf. Αἰλία
 Ἰερουσαλήμ I, 47, 81-82; X, 62 - cf. Αἰλία
 Ἰησοῦς (Christus) IV, 526, 606; V, 51, 89, 131, 135, 170, 181, 196, 204; VII, 311; IX, 79, 469 - cf. Χριστός
 Ἰησοῦς (dux Israel) X, 426
 Ἰουδαῖος I, 4, 33, 38, 48, 91; X, 509, 511, 913
 Ἰούδας X, 530
 Ἰούνιος VII, 348
 Ἰοῦστος cf. Σέργιος (Ἰοῦστος)
 Ἰσραήλ IV, 47; VI, 96; X, 947
 Ἰωάννης (Baptista) VII, 47
 Ἰωάννης (monachus) VII, 333
 Ἰωάννης (ὁ Κολοβός) VIII, 136, 143, 145-146, 157, 189
 Ἰώβ VI, 153; X, 883
 Ἰωσεδέκ I, 44
 Ἰωσήφ VIII, 685
- Κάνωπος VIII, 233, 599
 Καστρίσιος V, 73
 Κατακαλός IX, 264
 Κολωνειατῶν ἐκκλησία X, 847
 Κρήτη II, 92
 Κρητικός VI, 149-150
 Κρόνος II, 77
 Κῦρος I, 50, 56
 Κωνσταντῖνος IX, 26, 162-163
 Κωνσταντινούπολις cf. Κωνσταντῖνος
- Μακεδονικός II, 35-36
 Μακκαβαῖοι X, 718
 Μαξιμιανός IV, 4, 780
 Μαρία IV, 101 - cf. Θεοτόκου, Θεομήτορος
 Μαρκιανός II, 18
 Μαρκιανούπολις cf. Μαρκιανός
 Μάρκος VIII, 199, 392
 Μασούτ X, 827
 Μαῦρα III, 2, 42, 45, 50, 57, 75, 81
 Μέμφις VIII, 598-599
 Μήδας IX, 164
 Μίλιον IX, 174
 Μουζάλων cf. Θεόδωρος ὁ Μουζάλων
 Μωάμετ X, 110, 134, 174, 261-262, 434, 453, 530, 535, 540, 764, 781, 784
 Μωκησῶν μητρόπολις X, 848
 Μωσαϊκός VIII, 641-642; X, 127
 Μω(ῦ)σῆς (anachoreta) VIII, 214, 227
 Μω(ῦ)σῆς (propheta) VI, 94; VIII, 634; X, 426, 943
- Ναβουχοδονόσορ X, 289-290
 Νεανίας VI, 200
 Νέρων II, 3
 Νικήτας X, 3, 100, 298, 328, 344
 Νικομήδεια cf. Νικομήδης
 Νικομήδης IV, 6
 Νοέμβριος IV, 789
 Νύσσα X, 89, 103, 171 - cf. Νυσσαεύς
 Νυσσαεύς X, 84, 97
 Νῶε VIII, 453
- Ὀδυσσός II, 180
 Ὀλυμπιονίκης VI, 34-35
 Ὀνούφριος VII, 2, 40, 81, 102-103, 125, 136, 207, 218, 238, 323, 347-348, 351
 Ὀνώριος VIII, 13, 168, 181, 596
 Ὄξυριχος VII, 268
 Οὔεσπασιανός cf. Βεσπασιανός
- Καῖσαρ VI, 119, 239; X, 218, 219
 Καισάρεια cf. Καῖσαρ

- Παῦλος II, 35, 48, 71, 141, 184, 286;
 VI, 83, 190-191, 371; VIII, 704; X,
 337-338
 Παφνούτιος VII, 3, 16-17, 28, 147,
 202, 260, 349, 355
 Παναπέων κώμη III, 8
 Πέρσης I, 51; X, 48, 91, 112, 174,
 175, 908, 921
 Περσικός X, 216, 827, 970, 975
 Περσίς I, 47
 Πέτρα VIII, 436
 Πέτρος X, 879
 Πηγάσιος II, 155
 Πλούτων II, 79
 Ποιμήν VIII, 574
 Πομπηϊανός II, 162, 168, 192, 245-246
 Ποσειδών II, 79
 Πριαμίδης VI, 76
 Προκόπιος *diaconus* VI, 1
 Προκόπιος *martyr* VI, 3, 17, 48, 74,
 97, 139, 176, 199, 218, 250-251, 267,
 276, 307, 355, 398
 Πρωτεύς VI, 255
 Πυθαγόρας VIII, 653
- 'Ραιδεστός II, 311, 317
 'Ρωμαϊκός VIII, 305, 308; X, 824
 'Ρωμαίος II, 6-7; III, 4; VIII, 4
 'Ρωμανός IV, 2, 54, 76, 202, 303, 498,
 634, 637, 665, 740, 763
 'Ρώμη IV, 3; VIII, 6, 34, 41, 235, 239,
 255
- Σαλαθιήλ I, 48-49
 Σαμουήλ VIII, 725
 Σατάν X, 110
 Σεβάστεια X, 722-723
 Σεβαστή II, 156
 Σεβαστιανή II, 1, 34-35, 51, 64, 84,
 142, 200
 Σέργιος ('Ιουστός) II, 14, 52, 145, 191
 Σίναϊος VIII, 634
 Σιών I, 81
 Σκείρων VI, 72
 Σκήτη VII, 345; VIII, 123, 291, 498,
 597
 Σωσίπατρος II, 19
- Τιμόθεος III, 2, 7, 15-16, 19, 24, 30,
 43, 51, 75, 82, 92-93
 Τιτάν II, 91
 Τίτος II, 6
 Τρώη VIII, 598, 600
 Τρώς VI, 76
 Τύχη II, 22
- 'Υάκινθος V, 2, 15, 28, 43-44, 64, 102
- Φάλαρις VI, 70
 Φαρίτης VIII, 422
 Φιλέας II, 181
 Φιλητός II, 20
 Φιλόχριστος IV, 551; X, 967
 Φωτεινή IX, 2, 13, 14, 55, 73, 87, 97,
 127, 156, 194, 198, 223, 274, 405
- Χαλδαῖος I, 33
 Χαλκοπρατία IX, 164, 389
 Χριστιανικός X, 125, 146, 169-170
 Χριστιανισμός V, 177
 Χριστιανός I, 106; II, 2, 9-10, 45, 167,
 173, 180, 182, 249, 261, 309; III, 30,
 59; IV, 7, 437, 536; V, 60, 213; VI,
 127-128; VII, 167; X, 51, 61, 88,
 115, 178-179, 215, 216, 217, 228, 235,
 239, 305, 306, 363-364, 421, 832, 860,
 905, 977
 Χριστομάρτυς IV, 678-679
 Χριστός I, 108; II, 13, 46, 54-55, 166,
 178, 205; III, 5, 20, 54, 60; IV, 22,
 31, 64, 98, 133, 211, 239, 248, 309,
 326, 368, 373, 389, 438, 506, 510,
 527, 540, 606, 610, 680, 714, 722,
 723, 733, 746, 755, 772, 793, 810; V,
 50, 51, 55, 103, 121, 130, 131, 220;
 VI, 58, 63, 142, 208, 233, 281, 329,
 339, 397; VII, 228, 311; VIII, 487,
 488, 560, 625, 724, 731; IX, 74, 79,
 140, 180, 453, 470; X, 34, 128, 133,
 198-199, 237, 244, 247, 261, 275, 284,
 341, 345 (bis), 349, 435, 448, 457,
 462, 508, 512, 548, 553, 620, 630,
 632-633, 641, 651, 656, 703, 704, 731,
 759, 765, 844, 851, 860, 887, 891,
 893, 949, 952, 983 - cf. 'Ιησοῦς

INDEX LOCORUM SACRAE SCRIPTURAE*

Genesis		IV Macchabaeorum	
8, 9	VIII, 452/454	16, 1 - 17, 1	X, 719/721
17, 5	VI, 201/202	Psalmi	
22, 6	V, 49	1, 3	X, 31/34
22, 10	V, 49	8, 6	X, 499
39, 7-12	VIII, 685/687	18, 2	X, 564/565
50, 24	X, 370/371	18, 8	IV, 558/559
Exodus		22, 4	II, 213/214
3, 1-3	II, 131/132	24, 2-3	X, 787/788
3, 2	X, 944/945	24, 2	X, 786
3, 16	X, 370/371	25, 8	IV, 798
13, 19	X, 370/371	30, 2	X, 786
13, 21	X, 946/948	35, 4	IV, 243
14, 15 - 15, 4	X, 423/425	57, 5	IV, 400/401
17, 8-13	VI, 94/95	58, 6	X, 973
34, 30	VIII, 636/637	61, 13	IV, 757
Numeri		67, 36	VI, 395
16, 48	IX, 49	70, 1	X, 786
16, 50	IX, 49	70, 18	VIII, 528
Iosue		72, 9	VI, 236/237
1, 6	VII, 16	73, 10	X, 369
1, 9	VII, 16	78, 10	X, 369/370
1, 18	VII, 16	86, 7	X, 82
I Regum		90, 12	IX, 142
2, 30	X, 907	105, 30	IX, 49
17, 40	VI, 234/235	112, 9	IV, 669/670
17, 49	VI, 234/235	117, 6	IV, 773
III Regum		118, 130	IV, 528/529
18, 18-40	II, 130/131	137, 7	II, 219/220
IV Regum		138, 12	VIII, 643/644
19, 35	VI, 96/97	Proverbia	
20, 3-6	IX, 305/307	6, 5	VIII, 687
I Paralipomenon		9, 18	IV, 231
28, 20	VII, 16	12, 27	VI, 230
I Macchabaeorum		24, 12	IV, 757
3, 6	III, 78	Iob	
II Macchabaeorum		1, 1	VI, 153
7, 1-41	X, 719/721	2, 9-10	X, 883/885
		10, 8	X, 712/713
		38, 1	VI, 153/155
		38, 3	VI, 153/155
		Sapientia	
		1, 4	IV, 402/403
		9, 4	X, 384/385
		13, 5	X, 569/571

*Cet index a été composé par M. Peter Van Deun.

Siracides

1, 2 IX, 152/153
 2, 5 VI, 361
 26, 28 X, 624
 27, 20 VIII, 687

Isaias

14, 12 X, 495/496
 14, 13-14 X, 490/492
 37, 36 VI, 96/97
 38, 3-5 IX, 305/307
 56, 11 X, 797
 58, 9 I, 35/36; X, 884/885

Jeremias

15, 19 IV, 111/112

Daniel

3, 1-97 II, 130; X, 287/290
 3, 47-50 VI, 319/322
 3, 47 IX, 410/411
 6, 16-22 II, 231/232

Bel et Draco

3-22 VI, 110/111
 23-27 VI, 108/109

Amos

5, 8 IV, 718/719

Aggaeus

2, 4 I, 44/48

Zacharias

1, 8 I, 59/60
 6, 1-8 I, 10/13
 6, 11-13 I, 44/48
 7, 5-10 I, 64
 8, 16-17 I, 72/77
 9, 9-10 I, 80/85
 9, 11 I, 86/88
 14, 1-8 I, 91/94

Malachias

4, 2 IV, 748; X, 518

Matthaeus

2, 1-11 X, 948/952
 4, 6 IX, 142
 4, 23 X, 514
 4, 24 X, 513
 5, 28-29 IX, 121/122
 5, 39 IV, 378/379

5, 40 IV, 377/378
 5, 42 IV, 379/381
 5, 44 IV, 372/374
 6, 12 IV, 376
 6, 33 VII, 116/117
 8, 5-13 X, 513
 8, 16 X, 513
 8, 28-34 X, 513
 9, 2-8 X, 513
 9, 18-26 X, 512
 9, 32-33 X, 513
 9, 35 X, 514
 10, 18 IV, 312/313
 10, 21 IV, 24/26
 10, 28 IV, 126/130; VI, 168/
 170
 12, 22-23 X, 513
 13, 30 V, 9/10
 13, 45 IX, 85/86
 15, 22-28 X, 513
 16, 15-19 X, 473/479
 16, 16 IV, 746
 16, 17-18 VI, 203/204
 16, 24 IX, 139/140
 16, 25 X, 660/662
 18, 8 X, 331/332
 21, 1-11 I, 82/83
 22, 21 X, 218/220
 25, 26-28 IX, 21/23
 26, 29 IV, 554
 27, 5 X, 532
 28, 12-13 X, 915/918

Marcus

1, 32-33 X, 513
 2, 3-12 X, 513
 3, 16 VI, 203/204
 3, 17 VI, 203/204
 5, 1-20 X, 513
 5, 35-42 X, 512
 7, 24-30 X, 513
 8, 34 IX, 139/140
 8, 35 X, 660/662
 9, 45 X, 331/332
 9, 48 X, 737/739
 10, 29 X, 754/758
 11, 1-10 I, 82/83
 12, 17 X, 218/220
 13, 12 IV, 24/26
 14, 25 IV, 554

Lucas

4, 40-41 X, 513

- 5, 18-26 X, 513
6, 14 VI, 203/204
6, 27-28 IV, 372/374
6, 30 IV, 379/381
7, 11-17 X, 512
8, 26-37 X, 513
8, 49-56 X, 512
9, 23 IX, 139/140
9, 24 X, 660/662
11, 4 IV, 376
11, 14 X, 513
12, 4 VI, 168/170
12, 31 VII, 116/117
12, 33 VI, 373
14, 16-24 X, 740/747
14, 26 X, 754/758
15, 7 VI, 131/133
15, 10 VI, 131/133
19, 28-40 I, 82/83
20, 25 X, 218/220
21, 14-15 IV, 313/316
21, 16 IV, 24/26
23, 46 VII, 178/179
- Iohannes
1, 42 VI, 203/204
4, 7-26 IX, 14/15
4, 10 X, 630/631
4, 14 IV, 554/555
5, 1-9 X, 513
5, 18 X, 472, 499/500
7, 30 VIII, 558
8, 12 X, 471
8, 20 VIII, 558
8, 44 II, 205/206
9, 1-34 X, 514/525
9, 30-31 X, 520/523
9, 33 X, 524/525
10, 11 IX, 352/353
11, 1-44 X, 512
11, 25 X, 471, 472
12, 12-19 I, 82/83
14, 2 V, 138
14, 6 X, 471
15, 25 X, 625/626
16, 15 X, 472/473
16, 33 X, 553/554
19, 30 VII, 179
21, 25 IX, 432/433
- Actus
9, 15 II, 287; V, 19; VIII, 703
- 11, 24 VIII, 602/603
13, 9 VI, 202/203
14, 14 V, 35/36
17, 31 X, 458/459
- Ad Romanos
1, 20 X, 563/564
1, 25 VI, 14/16
1, 26 X, 135
2, 6 IV, 757
6, 20 IV, 242/243
8, 35 II, 204/205; IV, 323/326; X, 651
13, 1 IV, 280/283
- I ad Corinthios
1, 18 X, 449
1, 25 II, 71/72
2, 9 X, 336/337
4, 12 VIII, 357/358
10, 4 VI, 339/340
10, 24 IV, 109/110
- II ad Corinthios
1, 7 V, 91/92
6, 14-15 X, 132/133
12, 2 X, 338/339
12, 4 X, 338/339
- Ad Galatas
4, 5 X, 888
4, 26 X, 62/63
- Ad Ephesios
4, 13 VIII, 13
6, 12 VI, 105/106; X, 401/404
- Ad Philippenses
1, 23 X, 559/560
2, 6-7 X, 484/486
2, 7 IV, 215
3, 8 VI, 88; X, 887/888
4, 3 V, 182/183
- Ad Colossenses
2, 14 X, 382/383
- I ad Timotheum
2, 4 IV, 107/108, 374/375
6, 15 IV, 747/748

INDEX LOCORUM S. SCRIPTURAE

<p>II ad Timotheum</p> <p>2, 3 V, 50</p> <p>2, 12 VI, 370/371</p> <p>4, 1 IV, 395/397, 755/756</p> <p>4, 7 VI, 368/369; VIII, 601/ 602</p> <p>Ad Titum</p> <p>2, 13 IV, 605/606</p> <p>3, 5 X, 376</p> <p>Ad Hebraeos</p> <p>2, 14 X, 488/489</p>	<p>10, 31</p> <p>12, 1</p> <p>12, 22-23</p> <p>I Petri</p> <p>1, 12</p> <p>2, 5</p> <p>Apocalypsis</p> <p>20, 4</p> <p>20, 6</p>	<p>IV, 119/120</p> <p>X, 652</p> <p>X, 62/63</p> <p>V, 194</p> <p>X, 974/975</p> <p>VII, 161</p> <p>VII, 161</p>
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------

INDEX ALIORUM FONTIUM

<i>Apophthegmata Patrum, Collectio alphabetica, P.G. 65, 71-440</i>	
88 B 13 - C 1	VIII, 113/119
88 C 2-5	VIII, 191/194
88 C 6-12	VIII, 524/530
88 C 13-15	VIII, 286/289
88 D 1 - 89 A 5	VIII, 316/322
89 A 6-13	VIII, 302/310
89 B 13 - C 2	VIII, 531/534
89 C 3-5	VIII, 353/355
89 C 6-13	VIII, 456/464
89 C 14 - D 2	VIII, 355/356
92 A 1-4	VIII, 198/203
92 A 9-12	VIII, 343/346
92 A 13-14	VIII, 351/353
92 B 1-10	VIII, 291/299
92 B 11-14	VIII, 373/376
92 C 2-9	VIII, 360/365
92 C 10-13	VIII, 370/372
92 D 1 - 93 A 2	VIII, 378/381
93 A 9 - B 1	VIII, 392/398
93 B 2-15	VIII, 535/549
93 C 1 - 96 A 7	VIII, 399/416
96 B 14 - C 6	VIII, 278/285
96 C 7 - 97 B 11	VIII, 232/275
97 B 13 - C 7	VIII, 383/390
97 C 8-12	VIII, 347/350
97 D 4 - 100 C 8	VIII, 418/455
100 C 10 - 101 A 13	VIII, 466/496
101 C 8 - 104 A 12	VIII, 497/523
104 B 7 - 105 B 6	VIII, 204/228
105 B 7 - C 10	VIII, 553/573
105 C 11-14	VIII, 325/328
105 C 14 - D 4	VIII, 574/579
105 D 5 - 108 B 5	VIII, 580/606
108 B 7 - C 5	VIII, 330/343

Constitutiones Apostolicae, éd. Marcel METZGER, *Les Constitutions apostoliques*, t. I-III (= S.C. 320, 329, 336), Paris, 1985-1987
 VII, 41, 2-3 (p. 96-98) X, 377/378

GREGORIUS NAZIANZENUS

Oratio 2 (Apologetica), éd. Jean BERNARDI, *Grégoire de Nazianze. Discours 1-3* (= S.C. 247), Paris, 1978, p. 84-240

7, 1-6 (p. 96) VIII, 632/633
 106, 5-6 (p. 226) X, 945

Oratio 38 (In Theophania), P.G. 36, 312-333
 325 B 6 IV, 309/310

Oratio 45 (In sanctum Pascha), P.G. 36, 624-664
 633 C 11-12 IV, 309/310

Liturgia S. Basilii, éd. BRIGHTMAN, p. 309-344

p. 341, l. 15

IV, 134/135

p. 341, l. 17-18

IV 526/527

LUCIANUS

Timon, éd. Carolus IACOBITZ, *Luciani Samosatensis Opera*, vol. I, Leipzig, 1852,

p. 33-58

7

IV, 38

Symbolum Constantinopolitanum, éd. DOSSETTI, p. 244-250

p. 248

IV, 395/397

TABLE DES MATIÈRES

AVANT-PROPOS, par J. Noret	v
PRÉFACE	1
OUVRAGES CITÉS EN ABRÉGÉ	3
I. Une notice sur le prophète Zacharie (<i>BHG</i> 1880c)	7
II. Martyre de sainte Sébastiana (<i>BHG</i> 1619b)	13
III. Martyre des époux Timothée et Maura (<i>BHG</i> 1848z)	25
IV. Passion de S. Romain (<i>BHG</i> 1600z)	31
V. Martyre de saint Hyacinthe	55
VI. L'éloge du mégalomartyr Procope par le diacre Procope (<i>BHG</i> 1582b)	63
VII. Un récit du moine Paphnuce concernant saint Onuphre (<i>BHG</i> 1379h)	77
VIII. Vie de saint Arsène (<i>BHG</i> 167y)	89
IX. Invention des reliques et miracles de sainte Photine la Samaritaine (<i>BHG</i> 1541m)	111
X. L'éloge du néomartyr Nicétas par Théodore Mouzalon (<i>BHG</i> 2302)	127
INDEX	155
Index des noms propres et des mots qui en dérivent	157
Index locorum Sacrae Scripturae	160
Index aliorum fontium	164

Composition, impression et reliure: Usines Brepols S.A. - Turnhout (Belgique)

Printed in Belgium

D/1989/0095/43

ISBN 2-503-40211-9 relié

ISBN 2-503-40212-7 broché

ISBN 2-503-40000-0 série